

eseuri

GICĂ MANOLE

1918

Cartea Românească
EDUCATIONAL

GICĂ MANOLE

1918

Gică Manole s-a născut la 22 aprilie 1953, în Tătărășeni (Havârna), județul Botoșani, din părinții Cozma și Zamfira. În perioada 1972 - 1976 frecventează cursurile de zi ale Facultății de Istorie din cadrul Universității „AL I. Cuza” Iași. În 2011 obține titlul de doctor în istorie, cu susținerea publică a tezei *Titu Maiorescu - omul politic*. Între 1976 - 2018 a fost profesor de istorie la mai multe școli generale și licee din județul Botoșani.

A publicat: *Ștefan cel Mare*, II ediții, Ed. GEEA, Botoșani, 2009; *Memoriile Sergentului Anichitei*, Ed. Axa, Botoșani, 2006; *Ispita memoriei*, Ed. Axa, Botoșani, 2006; *Istoria, între minciună și adevăr*, Ed. Adi Center, Iași, 2007; *Revista Viața Românească. Anii 1929 - 1933*, Ed. Adi Center, Iași, 2007; Gică Manole, Ciprian Voloc, *Exorcismul tăcerii - ediție completă și definitivă*, Ed. Zona Publishers, Iași, 2013; *Titu Maiorescu - omul politic*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014; *Tătărășeni - mărturii din secolul XX*, Ed. Zona Publishers, Iași, 2014; *Apocalipsa după Stalin*, Ed. Zona Publishers, Iași, 2015; *Drumul României spre Catastrofă. 1918-1940*, Ed. Quadrat, Botoșani, 2017; *Mihai Eminescu și Evreii*, Ed. Quadrat, Botoșani, 2017; *Istoria satului Tătărășeni*, Ed. Quadrat, Botoșani, 2017; *Mihai Eminescu și Basarabia*, Ed. Quadrat, Botoșani, 2018; *Mihai Eminescu și Bucovina*, Ed. Quadrat, Botoșani, 2018; *Corneliu Zelea Codreanu. Un Om al Istoriei Mari*, Ed. Quadrat, Botoșani, 2018.

Întru slava celor 6.300 de fii ai fostului județ
Dorohoi, care au murit pentru înfăptuirea Unității
Naționale a României (1916-1919)

I. UN CONFLICT ÎNDELUNG AȘTEPTAT: PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914-1918)

Un conflict îndelung așteptat: Primul Război Mondial (1914-1918)

Chiar dacă a trecut aproape un secol de la desfășurarea Primului Război Mondial, unii istorici încă se mai întreabă dacă ar fi fost posibil sau nu ca acest conflict să fie evitat. Desigur, în cazul istoriei, îndeosebi a celei trecute, probabilitatea nu-și poate găsi locul decât ca joc imaginativ, ca ipoteză inutilă și sterilă. S-a și spus, de altfel, despre istoria contrafactuală, un adevăr elementar, la îndemâna oricui: „nimic nu este mai inutil decât probabilitățile istorice”.

Cu greu putem presupune, cu toate că avem acces la toate datele/determinările, cum și de ce anume se produce un eveniment istoric. Firește, mă gândesc la evenimentul istoric cu caracter major, și nicidecum la puzderia obositoare, frustrantă, de așa-zise evenimente istorice nesemnificative. Unii istorici, profund ideologizați, au tot scris, în anii din urmă, despre „legile istoriei”, care, chipurile, existau în sine, doar cu scopul „nobil” de a întrona triumfator/ireversibil cea mai dreaptă dintre orânduiuri: *comunismul*. Nu au fost, nu vor putea fi descoperite „legi ale istoriei” pentru simplul fapt că ele nu există. Au existat (și mai există, probabil) legi ale istoriei doar în mințile îmbâcsite ale unor istorici, indivizi dogmatici, ce s-au vândut „cele mai gogonate minciuni a secolului: Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste” și regimului criminal patronat de ea.

O asemenea modalitate de a gândi istoria se scrie „în cimitirul aberațiilor pseudoștiințifice (...) deoarece nu reușește să sesizeze caracterul parțial și limitat din

punct de vedere istoric al oricărei înțelegeri...*Dacă nu pot exista legi* ale istoriei, ceva anume trebuie să oblige starea de fapt să se convertească în eveniment; iar acel ceva, departe de a putea fi cunoscut, nu poate fi decât determinismul, care, acumulând tendințe diverse/divergente, *explodează în eveniment*’, „fenomenele sociale sunt supuse mai degrabă unui determinism decât unor intenții lucide”. Cred, însă, că determinismul, la care am făcut trimitere, îl obligă pe om să participe la un alt fel de istorie, mult diferită față de aceea la care el participă de obicei, sau la care ar dori să participe. Iar la un alt fel de istorie omul ia parte forțat, obligat fiind să înțeleagă, să *descopere* că „apartine unei colectivități ce participă la o istorie, comună mai multor colectivități”. *Integral unei colectivități, omul* acceptă să se supună unor rigori, depășindu-și statutul de persoană particulară, înțelege, este obligat, la urma urmei, să se sacrifice pentru o *cauză anume*, deoarece „individul care aparține istoriei trebuie să-și asume riscul suprem”. Iată un punct de vedere ce poate fi validat și dintr-un alt unghi, complementar: „toate catastrofele țin de normalitatea istoriei”, înțelegând prin acesta catastrofa istorică intrinsecă destinului uman, colectivității umane, în ansamblul ei.

O astfel de catastrofa, care s-a abătut asupra Europei, în primul rând, și apoi asupra întregii lumi, a constituit-o *Primul Război Mondial* (1914-1918), *Marele Război*, cum i se va spune de cei care i-au supraviețuit și au scris despre el. Originile acestei catastrofe fără precedent nu pot fi puse doar pe seama „marilor puteri capitaliste care au declarat, în 1914, prima mare conflagrație a secolului nostru, în scopul întăririi dominației lor coloniale și a reîmpărțirii sferelor de influență”, decât dacă ești tributari unei maniere

simpliste de a judeca lucrurile sau dacă, înregimentat ideologic, ești sigur că „legile istoriei”, pe care ți le-a pus în brațe Partidul, conduc spre explicații/finalități pe măsura acelor „legi”.

O asemenea judecată istorică culpabilizează, în bloc, toate marile puteri, ca având vinovații egale, responsabilități identice, în declanșarea conflictului. Autorul citat nu voia să știe că, în planul unor relații internaționale tensionate, de mult conflictuale, poate fi aplicat un adevăr formulat încă din Antichitate: „ordinea nu e posibilă dacă e vorba de o mare mulțime”, îndeosebi într-un timp în care deciziile au fost lăsate pe seama unor „pigmei ai gândirii care sunt politicienii”.

Începutul secolului al XX-lea, în plan istoric, târăște după sine mari și nerezolvate probleme ale veacului trecut. Cu toate că, se știe, secolul al XIX-lea se consideră a fi fost secolul națiunilor/naționalităților, tocmai în Europa, continentul care încă domina lumea, existau la vremea aceea numeroase națiuni captive unor imperii multinaționale, autocrate. Dacă unele state europene își rezolvaseră problema națională de decenii sau de secole, altele (cehii, slovaci, românii, ucrainenii, polonezii, neamurile baltice, finlandezii, sârbii etc.) se aflau încă într-o situație dramatică, fiind nevoite să-și încordeze energiile morale pentru a rezista politici de deznaționalizare/asimilare practică cu cinism și tară crutare de stăpânitori (Austro-Ungaria și Rusia, cele mai clasice exemple). Așadar, veacul XIX, ca problematică, se prelungește până la declanșarea Primului Război Mondial, pentru ca, odată catastrofa încheiată, să rezolve (temporar, desigur), în sensul dreptății, aceeași veche/nouă problemă națională. Dacă în secolul al XIX-lea fiecare popor își căuta cu tenacitate identitatea națională dimensionându-și-o după propriul potențial

sau după obiectivele avute în vedere, altele, favorizate de un destin istoric la care au trudit din greu, secole de-a rândul, vor depăși naționalismul pozitiv, clasic, convertindu-l într-unul orientat înspre afară. Curentele naționaliste agresive au prins contururi accentuat negative la sfârșitul veacului al XIX-lea și vor deveni și mai agresive la începutul secolului, contribuind decisiv la întunecarea peisajului diplomatic european, și nu numai.

Desigur, confruntarea dintre marile puteri europene era provocată de lucruri concrete, precise: dominația continentului, controlul unor zone strategice vitale, extinderea sau conservarea imperiilor coloniale, controlul/accesul la resurse de orice fel, supradimensionarea eului național în opoziție cu cel al rivalului/vecinului, creșterea rolului „planificatorilor” militari în strategiile de durată ale unor state, etc.

Înainte *Primului Război Mondial*, Europa se plasa într-o poziție de stăpână a lumii; nimic/nimeni nu putea să se compare cu forța ei, cu gradul ei de civilizație; nici o altă parte a lumii nu putea să conteste sau să ridice pretenții în fața expansionismului european; nici o cultură, de oriunde, nu avea cum să-i stea alături, ca valoare și expresie.

În acei ani, fără să o știe, Europa își trăia ultimii ani de glorie, cu toate că, pentru cine avea timp să fie atent la nuanțe, *La belle époque* avertiza, prin rafinamentul său obosit, sosirea crepusculului, a catastrofei. Dincolo de infinitatea ei de cauze/condiționări, catastrofa devenise inevitabilă din cauza naționalismelor exacerbate, majoritatea „orientate spre exterior” și care vor declanșa, „între unele națiuni și altele, uri și fobii”. Ajuns aici, nu pot să nu citez o formulare extrem de pertinentă, aparținând lordului Acton: „Studiați

probleme, nu perioade”, considerând că, după ce germanii și-au încheiat unificarea statală, la 1871, printr-un decisiv/victorios război cu rivala sa istorică, Franța, au devenit cea mai grea problemă pentru Europa. Prin proclamarea, crearea celui de-al doilea Reich (ianuarie 1871), echilibrul european, manifestat pe tot parcursul secolului al XIX- lea, s-a rupt.

După unificare, Germania devenise, de departe, cel mai puternic stat european. În plină glorie, Germania lui Bismarck - iar după îndepărtarea acestuia, în 1888, de către Kaiserul Wilhelm al II-lea (1888-1918), Germania wilhelmiană - uitase cu totul că, în istorie, „germanii obișnuiau să fie pregătiți pentru înfrângere” (Curtius); cu atât mai mult erau dispuși să fie atenți la sfatul/îndemnul pe care li-l dăduse Fichte, la început de veac XIX, acela că poporul german are obligația definitorie de a fi poporul Umanității.

După unificarea sa rapidă, prin forță, Germania își dezlănțuie energiile îndelung risipite, irosite, accelerându-și evoluția, printr-o dezvoltare fără precedent în plan industrial, tehnologic și științific, ajungând, în pragul veacului XX, cel mai dezvoltat/puternic stat al lumii. Înfăptuirea unității germane comportă valențe progresiste, pozitive, atât pentru germanii înșiși, cât și pentru civilizația europeană, în ansamblu. Existența unui stat atât de puternic, mai puternic, dacă ne gândim la ce va urma, decât toate celelalte puteri europene la un loc, nu trebuia, în mod obligatoriu, să periclitizeze ordinea europeană, așa cum se manifesta/exista ea la sfârșitul perioadei *La Belle époque*.

Numai că, important în acest caz a devenit cine și cum a condus Germania atunci, dacă obiectivele acestora puteau fi compatibile cu tipul de civilizație

existent, dacă cei care hotărau destinele acestui colos acceptau, pe lângă răspunderile firești față de națiunea germană, și responsabilități nu doar europene, ci supranaționale, etc. Judecând lucrurile din acest unghi, precum și din perspectiva faptelor, tragem concluzia că, în Germania, tocmai în anii ei de reală glorie, la cârmă s-a aflat exact cine nu trebuia. La fel, extrem de important pentru ce va urma se dovedește modul în care s-a realizat unitatea germană: prin forță, finalitatea acestui proces fiind un stat național cu caracter imperial, centralizat. De pericolul pe care l-ar putea reprezenta un stat german unificat/centralizat, mi se pare a fi fost conștient Alexander von Humboldt care, ca un adevărat profet, prevestea ceea ce ar putea să se întâmple după unificarea germană în prima jumătate a secolului XIX, : „Nimeni nu ar putea evita atunci ca Germania ca atare să se transforme într-un stat cuceritor, ceea ce nici un german autentic nu poate dori, deoarece în zilele noastre se știe ce merite notabile a obținut națiunea germană în cultura sa intelectuală și științifică, chiar și în absența vreunei proiecții politice spre exterior, dar, în schimb, ar fi cu totul imprevizibil ce efect ar putea avea o asemenea proiecție asupra acestui aspect însuși”.

Caracterul premonitoriu al acestor aserțiuni este meritoriu, căci cu greu putea cineva face asemenea predicții, cu un secol înainte ca istoria însăși să le valideze.

Și totuși, cu toate că Germania imperială se manifesta cu o atât de însemnată putere, conștientă în cel mai înalt grad de potențialul său, politica mondială spre care a împins-o Wilhelm al II-lea au determinat-o să-și caute aliați și prieteni. După ce concertul politic european se destrămasese, fiecare dintre marile puteri ale Europei și-a căutat aliați compatibili în interese,

constituindu-se, astfel, mari alianțe. Era limpede că nici o mare putere, de una singură, nu ar fi putut să-și impună proiecțiile sale expansioniste, hegemonice; toate marile puteri erau conștiente de potențialul de exprimare limitat de care dispuneau, în raport cu obiectivele urmărite. S-a ajuns, dacă vreți, la crearea celor două mari alianțe, prin împletirea diferitelor curente naționaliste, unele intrate de mult în coliziune (cazul Rusiei, aflată în conflict cu Imperiul britanic, pentru controlul Strâmtorilor și al Asiei Centrale), iar altele compatibile prin afinități rasial-culturale și strategice (cazul Germaniei și Austro-Ungariei).

Înainte ca Primul Război Mondial să se fi declanșat, rivalitatea dintre puterile europene a impus constituirea a două mari alianțe politico-militare: Tripla Alianță (Puterile Centrale) și Tripla înțelegere (Antanta).

Prima s-a constituit din inițiativa lui Bismarck, la 1879, între Germania și Austro-Ungaria, lor alăturându-se și Italia la 1882, iar la 1883, și România, în urma unui tratat secret, provocat, în primul rând, de „teamă de Rusia”.

Antanta s-a constituit inițial din Anglia și Franța, prin acordul din 1904, extinsă fiind apoi, în 1907, în urma acordului cu Rusia.

În anii premergători declanșării Primului Război Mondial, relațiile internaționale au fost perturbate, periculos, de câteva crize politico-diplomatice: cea din 1905 și 1906, când Germania se opune expansiunii Franței în Maroc, criză rezolvată prin Conferința internațională de la Algesiras (Spania), din 15 ianuarie-7 aprilie 1906, ce dădea câștig de cauză Franței în rivalitatea franco-germană privind Marocul; criza bosniacă, declanșată de anexarea Bosniei- Herțegovina (1908) de către Austro-Ungaria (februarie-martie 1909);

o nouă criză marocană, provocată de Wilhelm al II-lea (1888-1918), în iulie-august 1911; războaiele balcanice (1912- 1913), care au adus foarte aproape de confruntare două mari puteri (Rusia și Austro-Ungaria) și care nu reușiseră decât parțial să rezolve gravele probleme naționale existente, cu atât mai puțin procesul de unificare a statelor din zonă, în condițiile în care Imperiul Habsburgic stăpânea, încă, întinse teritorii. Adăugăm acestora mișcările minorităților naționale din Balcani, eforturile unor națiuni europene, înrobite, de a-și schimba condiția, în contrast cu „sentimentul marilor puteri europene de a fi amenințate în integritatea lor națională de către vecini - un sentiment deosebit de puternic în Germania - de vreme ce împăratul Wilhelm al II-lea se arăta convins că războiul era inevitabil pentru că Franța îl dorea”.

Se aștepta un pretext pentru ca războiul să poată fi declanșat, iar pretextul l-a constituit asasinarea moștenitorului tronului Austro-Ungariei, Franz-Ferdinand, și a soției sale, Sofia, la Sarajevo, în 28 iunie 1914, de Gavrilo Princip, un tânăr patriot sârb, dar supus austriac. Încurajată de Germania, Austro-Ungaria consideră Serbia drept autoarea morală a asasinatului de la Sarajevo, adoptând față de aceasta o poziție de forță, în ciuda faptului că atentatul „s-a săvârșit pe teritoriul austro-ungar”. Se înțelege, atentatul în care și-a pierdut viața moștenitorul tronului austro-ungar a constituit pentru guvernul dublei monarhii un pretext de a intimidă/lichida Serbia, așa cum a și spus, imediat după atentat, cancelarul austriac Berchtold, premierului ungar, Istvan Tisza, anume, că are intenția „de a profita de crima de la Sarajevo pentru a regla socotelile cu sârbii”.

Implicarea directă a guvernului de la Belgrad în atentat n-a fost dovedită, cu toate că, Iară știrea guvernului, serviciile secrete sârbești, prin colonelul Dimitrievic, i-au sprijinit pe atentatori. Aceștia aparțineau organizației secrete, cu scopuri pansârbești, *Naro Dnaia Obrana* din Belgrad, care a fost sprijinită logistic de colonelul Dimitrievic. Gavriilo Princip, însă, aparținea altei organizații secrete, *Mlada Bosnia*, afiliată altei organizației secrete, *Mâna Neagră*, de la Belgrad. Princip era supus austriac și nu sârb, iar punerea tragediei de la 28 iunie 1914 pe seama guvernului sârb, guvern absolvit de vină de însuși comisarul austriac Wiesner, însărcinat cu anchetarea cazului, a condus la concluzia că: „Nu se cunoaște un caz similar, ca un guvern să facă responsabil un alt guvern pentru o crimă comisă pe teritoriul său și cu atât mai puțin pentru o crimă pe teritoriul propriilor supuși, cum era cazul de la Sarajevo”.

În realitate, atât Austro-Ungaria cât și Germania voiau, în vara anului 1914, războiul, așa cum peste douăzeci și cinci de ani, la 12 august 1939, Joachim von Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei naziste, la întrebarea lui Ciano, ministrul de externe al Italiei, „De fapt ce vreți, Coridorul sau Dantzigul?” acesta i-a răspuns, cinic: „Mai mult decât atât, noi vrem războiul!”. În amândouă cazurile, adică în declanșarea celor două războaie mondiale, în ciuda unor poziții/argumente ce urmăresc să ne convingă de caracterul lor nedorit, accidental, precum și de lipsa de intenții a Germaniei în a le declanșa, în ciuda unor interpretări corecte, la limită, a documentelor probatoare, construcția istoriografică în cauză nu se poate susține cu temei. Astfel, de duritatea excesivă a ultimatumului austro-

ungar înaintat Serbiei, la 23 iulie 1914, se face responsabil și împăratul Germaniei, Wilhelm al II-lea.

Este limpede că a stabili vinovățiile corecte, reale, în declanșarea catastrofei de la începutul veacului XX, nu este deloc o problemă simplă. Dar, la fel de sigur se poate susține faptul că vinovăția Puterilor Centrale, fondatoare a Triplicei, a fost mult mai gravă decât a tuturor celorlalte mari puteri europene la un loc, și aceasta în ciuda ipotezei că „nici unul dintre guvernele europene nu a premeditat războiul general”. În acest sens, lămuritoare poate fi ședința Consiliului de Coroană al Germaniei din 5 iulie 1914, de la Potsdam, unde conducătorii celui de-al doilea Reich, în frunte cu Wilhelm al II-lea, precum și cei ai Austro-Ungariei, au decis conținutul ultimatumului înaintat Serbiei, conținut definitivat la 14 iulie 1914, într-un alt Consiliu de Coroană. Ultimatumul a fost înaintat Serbiei la 23 iulie 1914. În ciuda clauzelor sale extrem de dure, guvernul sârb a dat un răspuns moderat, acceptându-le pe toate, cu excepția celei care viza acceptarea de către guvernul sârb a poliției austro-ungare pe teritoriul sârb, în vederea urmăririi, identificării și prinderii celor vinovați de acțiuni „subversive” împotriva Austro-Ungariei. În pofida răspunsului, care semăna mai mult cu o capitulare a Serbiei - și aceasta în situația în care Rusia îi oferise sprijin necondiționat - Austro-Ungaria, împinsă de la spate de Germania, refuză orice reglementare diplomatică a crizei, declarând, la 28 iulie 1914, război, guvernului de la Belgrad. Cei doi șefi de guverne, von Berchtold și, respectiv, contele Tisza, urmăreau, ca și Hitler în septembrie 1939, „ca războiul să fie unul de proporții locale”. Nu vor fi necesare decât câteva zile pentru a-și da seama că s-au înșelat, și că se

aflau în postura deloc comodă de a fi aprins vâlvătaia ce le va distruge, până la urmă, înseși imperiile lor.

Conflictul s-ar fi declanșat, însă, și fără ultimatumul trufaș, imoral în cel mai înalt grad, al Austro-Ungariei, deoarece „aspectul cu adevărat uluitor al izbucnirii Primului Război Mondial nu este faptul că o criză mai simplă decât altele care fuseseră rezolvate a dus în cele din urmă la declanșarea catastrofei planetare, ci că a durat atât de mult până s-a aprins scânteia”.

Declarația de război a Austro-Ungariei, adresată Serbiei, a obligat marile puteri europene să ia decizii tranșante, de mobilizare generală, făcând inutilă orice speranță că un război general ar mai putea fi evitat. La începutul lunii august 1914 au urmat succesive declarații de război: Germania declară război Rusiei la 1 august, iar la 3 august, Franței. La 4 august Imperiul britanic declară război Germaniei, pentru ca la 6 august Austro-Ungaria să declare război Rusiei. Tot pe 6 august 1914 Serbia declară război Germaniei, pe 7 august același lucru îl face și Muntenegru. Peste câteva zile, la 11 august 1914, Franța și Anglia declară, și ele, război, Austro- Ungariei. La începutul războiului, în 6 septembrie 1914, vecina din sud a României, Bulgaria, încheie un tratat de alianță cu Austro- Ungaria și Germania, alianță de mult pregătită, iar în 1915 intră în război. Vor urma, la 1-3 noiembrie 1914, declarațiile de război ale statelor membre ale Antantei (Rusia, Anglia, Serbia, Franța) adresate Turciei, al cărei sultan, Mohamed al V-lea, crezându-se în plin ev mediu, își chema poporul la Jihad!

Nimeni, niciunul dintre conducătorii statelor care au intrat în conflict nu credea că războiul început ar fi putut dura mai mult de câteva luni. Statul Major austro-ungar, în ton cu aroganța diplomației vienez-

budapestane, aprecia că îi vor fi necesare doar 3 (trei) săptămâni pentru a zdrobi Serbia! Vor reuși să o înfrângă nu în 3 săptămâni, ci în 2 ani, și aceasta după ce vor suferi înfrângeri severe, repetate, și doar pentru că vor fi ajutați de germani și bulgari. La fel, germanii erau siguri că în cel mult 4-5 luni vor reuși să anihileze armata franceză, conform planului Schlieffen (elaborat de feldmareșalul Moltke, care urmărea încercuirea și distrugerea armatei franceze, printr-un gigantic Cannae).

Rușii, care, spre surprinderea Germaniei și Austro-Ungariei, și-au mobilizat armatele relativ repede, în ciuda dificultăților imense provocate de o logistică precară, erau și ei siguri de o victorie rapidă. Și totuși, au existat avertismente cu privire la caracterul special al unui război în secolul XX, avertismente, evident, neluate în seamă. Astfel, nepotul feldmareșalului Moltke îl avertizase pe Wilhelm al II-lea, în 1906, că viitorul război, dacă va fi declanșat, „va fi un război național care nu va fi câștigat printr-o bătălie decisivă, ci după o lungă și obositoare luptă, cu o țară care nu va fi învinsă până ce nu va fi zdrobită întreaga ei forță națională (nepotul lui Moltke tăcea trimitere la Franța - n.n., G. M.), un război care va epuiza la extrem propriul nostru popor, chiar dacă vom fi victorioși”.

Oricât ar părea de ciudat, Primul Război Mondial a început într-o notă de ușurare generală, iar entuziasmul multora se manifesta din plin. Așteptările tuturor cu privire la durata conflictului declanșat în vara anului 1914 vor fi date peste cap în mod dramatic. În acest caz a cântărit decisiv faptul că „politica externă abdicase în favoarea strategiei militare”, iar aceasta, odată elaborată și pornită, devenise autonomă, punând în mișcare „mașinăria Judecății de Apoi militare”.

La începutul lui august 1914, Germania declanșează ofensiva în vest, încalcând, după o sută de ani, neutralitatea Belgiei, conform planului îndelung elaborat de Statul Major German, planul Schlieffen, ce urmărea o puternică și nimicitoare ofensivă împotriva Franței de-a lungul Canalului Mânecii, ofensivă care trebuia să ducă, în viziunea strategilor militari germani, la încercuirea și distrugerea armatei franceze. Siguranța, în reușita acestui plan, devenise lege pentru germani, de vreme ce, atunci când cardinalul belgian Mercier reproșase generalului von Bissing încălcarea neutralității țării sale și distrugerea unor vechi centre urbane (Gand, Bruges), acesta îi răspunde cinic: „Dar, părinte, noi, biruitorii, vom face istoria”.

Și totuși, speranța Germaniei într-o victorie rapidă împotriva Franței va fi spulberată de extraordinara tenacitate a armatei franceze, care reușește să reziste, e adevărat, la limită, formidabilei presiuni germane, și aceasta în pofida „cele mai minuțios pregătite ofensive militare din istorie”.

În august 1914 armata franceză pierde „bătălia frontierelor”, dar reușește să evite marea încercuire urmărită de flancul german drept, iar în septembrie același an obține marea victorie de pe Marna. Din toamna anului 1914, frontul de vest se stabilizează, războiul transformându-se într-unul de poziții. Și în est, după câteva succese inițiale ale rușilor, frontul se va stabili temporar, după ce Rusia va suferi câteva înfrângeri majore, precum cele de la Tannenberg și Lacurile Mazuriene. În scurt timp, conflictul se generalizează, constrângând/determinând și alte state să-și definească poziția, unele optând pentru neutralitate, iar altele, în funcție de interesele lor naționale, pentru o tabără sau alta.

II. MARELE RĂZBOI PENTRU ÎNTREGIREA ROMÂNIEI (1916-1919)

România în fața idealului național. Consiliul de Coroană (3 august 1914) și neutralitatea. O moarte necesară și salvatoare (Carol I)

„Adesea istoricilor nu le place ce s-a întâmplat sau doresc să se fi întâmplat altfel”; nu ceea ce s-a întâmplat trebuie să placă sau nu istoricilor, deoarece evenimentul se sustrage, mereu, oricărui control, atunci când decide să se producă, ci finalitatea acestuia. Putem doar intui ce/cine anume obligă, indiferentul timp, să prindă consistență.

Sunt întrutotul de acord cu spusele tânărului și valorosului istoric ieșean, Lucian Leuștean, cu privire la caracterul limitat al înțelegerii în plan istoric (a se vedea nota 3) ca, de altfel, cred eu, a oricărui demers de cunoaștere umană, de orice natură ar fi el. Istoricul este obligat, înainte de toate, să-și organizeze potențialul, pentru a-și crea o viziune proprie despre evenimentul trecut, sau aflat în plin marș, în acord cu ceea ce dă greutatea poziției sale: o cunoaștere suficientă care să-i permită „efectuarea saltului mult râvnit: de a ști, spre a înțelege...”; ori, dacă ajunge să știe/înțeleagă, istoricul se află în postura confortabilă de a explica ceea ce s-a întâmplat, însă nimic nu ne poate opri să credem într-un adevăr absolut: „nu există explicație istorică în sensul științific al cuvântului”; iarăși: la fel de sigur, trebuie să acceptăm ca pe o realitate mereu prezentă limitele înțelegerii noastre, „căci narațiunea dă puține ocazii de a aprofunda lucrurile”.

Nu mă pot abține de la a-mi pune întrebarea: ce anume știe, cât știe (poate ști), ce/cât înțelege cel care se

apleacă asupra a ceea ce noi ne-am obișnuit să numim Istorie? Contează, înainte de toate, despre ce fel de înțelegere este vorba, unghiul din care sunt scrutate faptele, calitatea surselor, puterea de a conceptualiza (deși, conceptualizând, istoricul se plasează într-o poziție riscantă: aceea de a crede într-un adevăr care poate fi doar al lui), precum și agerimea de a păși dincolo de document, deoarece subordonându-se/fiind tributار acestuia „nu va descoperi vinovatul doar dacă poate”. Or, dacă tot vrea să caute ceea ce pentru el poate să însemne vreun așa-zis adevăr, dacă explică, povestește, știe, înțelege toate acestea, înseamnă că omul se simte capabil să definească acel adevăr, să-l identifice, să și-l apropie.

Înainte de toate, important nu este că cineva știe/înțelege, ci la ce anume îi folosește știutul/înțelesul aflat; importantă ar putea fi, în cazul de față, calitatea înțelegerii la care se ajunge, înțelegând bine că „unica problemă este de a ști dacă îi este dat omului să descopere adevărul despre el însuși atâta timp cât istoria durează”. Altfel spus, o reală semnificație, rostul puternic al oricărei înțelegeri istorice se transformă în destin doar dacă ne obligă la însușirea de învățăminte; adică, fapta istorică înțeleasă l- ar obliga pe om să vegheze în a nu repeta erori ce au făcut posibilă căderea, ieșirea din „trăirea duratei”. Trăindu-ți suveran durata, te situezi într-o altfel de Istorie sau doar în Istorie; abandonându-ți vinovat durata, ieși din Istorie, dar, așa cum s-a spus, esențial, „nu însă și din timp”.

Puține state europene se aflau într-o situație atât de complexă, de dramatică, ca mica Românie, atunci când s-a declanșat Primul Război Mondial. Cu două treimi dintre etnicii săi aflați sub ocupație străină, cu două mari imperii, din care unul aliat doar de formă, în 1914

România trăia dilema statelor mici, care, la un anume moment istoric, nu-și pot apăra sau realiza interesele naționale, decât după deliberări politice extrem de atente. Când Primul Război Mondial tocmai începuse, în august 1914, România, cu toate că era membră a Triplei Alianțe, se afla aproape singură cu sine și cu destinul său. Căci anii imediat premergători începerii războiului au articulat o poziție aparte României în cadrul Triplicei, alianța cu Puterile Centrale fiind apărută din ce în ce mai greu chiar de susținătorii acesteia, din cauza accentuării asupririi românilor din Austro-Ungaria. Odată izbucnit războiul, România nu se afla în postura de a rămâne fidelă unei alianțe căreia îi aparținea, de a opta între o implicare de o parte sau de alta. Nodul gordian pe care trebuiau să-l desfacă politicienii români ai momentului era acela de a opta, sau pentru Austro-Ungaria, sau pentru Rusia, ambele stăpâne de peste un secol peste mari și vechi provincii românești. Indiferent de opțiunea guvernului de la București, ori de tabăra pentru care ar fi optat, la sfârșitul conflictului tot ar fi rămas deziderate naționale neîmplinite. Cine putea anticipa, la 1914, că peste patru ani cele două puternice imperii vecine, Austro-Ungaria și Rusia, vor colapsa, dezmembrându-se, iar neamul românesc va fi pus în fericita postură de a-și realiza integral obiectivul național major: Unitatea?

Din chiar momentul începerii războiului, cele două mari alianțe au acționat în direcția atragerii în conflict a României, și aceasta în condițiile în care nici un alt „mic stat” nu a incitat, în momentul declanșării, și apoi pe durata desfășurării „conflagrației generale” o mai acerbă competiție între cele două „mari tabere beligerante” pentru a-și apropia concursul său la război, așa cum s-a și întâmplat în cazul României'.

Politica externă a regatului României se reorientase, în mod deosebit, cu ocazia celui de-al doilea Război Balcanic (iunie - iulie 1913), când țara se implică în conflict împotriva Bulgariei, susținută puternic de Austro-Ungaria, și, alături de Serbia, dușmănită de moarte de același stat. Intrarea trupelor române în Bulgaria (10 iulie 1913), înaintarea lor, tară luptă, spre Sofia, au decis soarta celui de-al doilea Război Balcanic. Implicându-se în Războiul Balcanic, diplomația românească a provocat „o dezavuare a alianței cu Austro-Ungaria”. Intervenția României în conflictul din 1913 alături de Serbia, Grecia și Turcia a fost decisivă, Bulgaria capitulând repede. Tratatul de pace în vederea reglementării problemelor balcanice s-a ținut la București, sub președinția lui Titu Maiorescu, primul ministru al României. Faptul sublinia puterea reală, prestigiul de care se bucura țara noastră în zonă, la acea vreme. Prin pacea încheiată la București, la 10 august 1913, Bulgaria a fost obligată să împartă Macedonia cu Serbia și Grecia, tot Greciei îi cedează Tracia apuseană (pierzându-și ieșirea la Marea Egee), Turciei retrocedându-i orașul Adrianopol cu hinterlandul său, iar României Dobrogea de sud sau Cadrilaterul „până la linia Turtucaia-Ekrene”. Pacea de la București a constituit o manifestare fățișă de independență a statelor mici în relațiile cu marile puteri, deoarece nici una din hotărârile luate n-a primit „binecuvântarea” marilor puteri europene care, de altfel, nu au fost consultate în nici o chestiune. Momentul București - 1913 consfințește o accelerare a desprinderii României de Puterile Centrale, faptul devenind și mai evident după ce, la 14 ianuarie 1914, Ion I. C. Brătianu este desemnat, de regele Carol I, prim-ministru.

Venirea lui Ion I. C. Brătianu la putere s-a petrecut exact „în momentul... În care situația cerea o decizie cu privire la viitorul națiunii”, când se impunea „o schimbare de atitudine” în politica externă, în acord cu „aspirațiile generale ale poporului”.

Schimbarea de atitudine a României, în sensul desprinderii de Puterile Centrale, s-a manifestat și prin vizita țarului Rusiei, Nicolae al II-lea și a familiei sale, la Constanța, la începutul lunii iunie 1914, cu câteva săptămâni înaintea izbucnirii crizei sârbo-austro-ungare și a declanșării conflictului mondial. Odată cu izbucnirea războiului, „sună pentru neamul românesc ceasul mării hotărâri: acum ori niciodată, îi cădea zarul soartei, pentru a-și înscrie dreptatea în istorie”. Hotărârea pe care o va lua Bucureștiul va fi în acord cu responsabilitatea crucială față de națiunea română: de a nu intra în conflict alături de Austro-Ungaria; faptul ar fi fost, de altfel, „o imposibilitate morală”, căci „după atâția ani de fidelitate, aproape servilă, față de centrali, Statul român era să-și ia libertatea de acțiune”.

Iar libertatea de acțiune, despre care scria Nicolae Iorga, a fost facilitată și de comportamentul arogant pe care Germania și Austro-Ungaria l-au manifestat în acele zile critice din miezul verii anului 1914. Astfel, deși erau membre depline ale Triplei Alianțe, România și Italia nu au fost nici informate, nici consultate cu privire la declarația de război adresată Serbiei de către Austro-Ungaria. Doar după ce ostilitățile erau pe cale să înceapă, după ruperea relațiilor diplomatice cu Serbia și mobilizarea armatelor austro-germane, cei doi împărați, Franz Josef și Wilhelm al II-lea, au adresat telegrame urgente regelui României, Carol I, prin care îi reaminteau obligațiile pe care la are, ca aliat, invitându-l să li se alăture. Graba celor doi monarhi de a-l vedea pe

regele Carol I alături de ei, se explica prin faptul că „atitudinea ce urma s-o adopte România era de o importanță capitală în viitoarea strategie a puterilor centrale. În acest sens, Puterile Centrale au făcut demersuri serioase, insistente, pe lângă Carol I, iar acesta, cu toate că „într-o audiență, de pe 29 iulie 1914, oferită contelui Waldburg, la castelul Peleş, optase pentru neutralitate, după presiuni germane, în după-amiaza aceleiași zile a cerut primului ministru pregătirea opiniei publice în vederea îndeplinirii tratatului de alianță”.

Poziția României va fi decisă, însă, de un Consiliu de Coroană ținut la Sinaia, la 3 august 1914, la care regele Carol I a invitat toți factorii de decizie politică importanți de la acea vreme, precum și pe fruntașii partidelor de opoziție: președinții Corpurilor legiuitoare, membrii guvernului, Titu Maiorescu, Take Ionescu, liderul Partidului Conservator Democrat, P. P. Carp, Alexandru Marghiloman și Theodor Rosetti. Consiliul de Coroană s-a ținut la Castelul Peleş, în sala de muzică a reginei Elisabeta, la el fiind invitat, de asemenea, și moștenitorul tronului, prințul Ferdinand.

În deschiderea Consiliului, Carol I scoate din sertar tratatul de alianță al României la Tripla Alianță, din 1883 (reînnoit în 1902 și 1912), îl pune pe masă și-i invită pe participant să-l asculte: „Nu trebuie să facem politică de sentimente. Neutralitatea este o soluție rea, care va face ca România să piardă înalta situație pe care a dobândit-o. A merge cu Rusia ar fi contra sentimentelor unanime ale țării. Să ne pronunțăm neapărat în favoarea Germaniei și Austriei, cu care ne leagă un tratat, este ceea ce ne dictează interesele viitorului. Va urma onoare și profit”. Greu se poate înțelege despre ce profit și despre ce onoare vorbea

regele Carol I, atunci când îndemna Consiliul să accepte implicarea României în război alături de Dubla Monarhie, stat care ținea sub talpă peste 3 milioane de români. Se vede că regele Carol I era mai mult interesat de soarta Germaniei, de faptul ca aceasta să aibă un nou partener în conflict, decât de eliberarea provinciilor românești de peste Carpați. Tăcerea care s-a lăsat, după cuvântul regelui, va fi întreruptă de Theodor Rosetti, care, ca cel mai în vârstă membru al adunării, stătea în dreapta regelui; Rosetti se pronunță pentru neutralitate.

Îi urmează P. P. Carp, ce invită Consiliul la intrarea imediată în război, alături de Germania și Austria: „Război imediat, trebuie ajutat germanismul să zdrobească slavinismul. Românii din Transilvania ne îngrijorează puțin: au manifestat ei oare dorința de a fi încorporați? Cei dintâi care vor trage asupra noastră, dacă urmărim această politică, vor fi regimentele române. Regele a vorbit limbajul onoarei și datoriei. Să-l ascultăm. Avem un tratat. România trebuie să-și țină angajamentele”. Lui Carp îi urmează Alexandru Marghiloman, care recomandă neutralitatea armată, căci „intrarea noastră în război alături de Austro-Ungaria ar echivala cu o vinovată abandonare a românilor de peste hotare, din Ungaria, Austria și Macedonia. Dar nici o colaborare cu rușii nu este recomandabilă, din pricina Basarabiei, în împrejurările acestea singura soluție ce se impune fiind neutralitatea”. De acord cu Marghiloman va fi Take Ionescu, care va sublinia absența consultării României de către Puterile Centrale, precum și inexistența unui *casus belli*. Ion Lahovary, lider conservator proantantist, întărește spusele celor de dinaintea sa, cu o declarație hotărâtă: „Nu omor români pentru ca Austria să facă o Bulgarie tare în paguba unei Serbii mici”. Ministrul liberal Emil Costinescu îl

completează, afirmând că a merge cu Austria ar putea să provoace „război civil”. În fine, cu excepția lui Petre P. Carp, toți membrii Consiliului de Coroană de la Peleş din august 1914 s- au pronunțat în favoarea neutralității României.

Ultimul a vorbit șeful guvernului, Ion I. C. Brătianu al cărui punct de vedere l-a exprimat astfel: „Noi cerem ca România să rămână neutră. Tratatul, precum s-a arătat, nu ne obligă, dar chiar dacă ne-ar obliga, România nu poate admite ca aliații ei să dispună de soarta ei fără ca măcar să-și dea oboseala de a o vesti. Austria și Germania au pregătit războiul și l-au declarat. Nu ne-au făcut cinstea să ne comunice măcar intențiile lor. După ce războiul a fost împlinit, ne-au cerut să luăm armele alături de ele. Un stat ca al nostru, care în alianță a intrat ca stat suveran și pe picior de egalitate, nu poate fi tratat în așa chip”; apoi Brătianu continuă: „România nu ar putea admite să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici”.

Poziția lui Ion I. C. Brătianu era marcată profund de grija față de soarta românilor din Austro-Ungaria, a căror situație o cunoștea foarte bine. Spre tristețea regelui Carol I, Ion I. C. Brătianu își argumenta poziția fără grabă, dar ferm: „Soarta românilor de peste munți, idealul național al românismului sunt chestiuni pe care nici un guvern român nu le poate nesocoti. Dacă în lucrurile mici se poate trece peste sentimentul public, în ceasurile mari ale vieții naționale, oamenii de stat trebuie să țină seama de voința poporului. Nu se poate face un război în vremurile de azi când acest război nu este aprobat de conștiința națională. Să rămânem deci neutri. E probabil că și Italia va avea aceeași atitudine. Să așteptăm desfășurarea evenimentelor. Războiul va fi

probabil lung și vom mai avea probabil prilejul să ne mai spunem cuvântul”.

După ce Brătianu a încheiat, P. P. Carp revine, acuzându-l pe acesta de lașitate: „Asta este teamă, nu aveți curajul să luați răspunderile ceasului de azi, găsiți mai comod să vă puneți la adăpostul opiniei publice”.

În timpul Consiliului de Coroană, așa după cum regizase Ion I. C. Brătianu, a fost adusă *nota* Italiei, prin care aceasta anunța guvernul român că optase pentru neutralitate. Evident, vestea că Italia s-a proclamat neutră a grăbit încheierea lucrărilor Consiliului, nu înaintea unui alt schimb de replici dure între P. P. Carp și Ion I. C. Brătianu; P. P. Carp: „Sire, țin atunci să constat că în ceasul cel mai grav pentru țară, Majestatea Voastră este părăsită de toate partidele și de toți sfetnicii săi, la sfârșitul unei lungi domnii închinată propășirii naționale”; Ion I. C. Brătianu: „O hotărâre izvorâtă din credința adâncă că interesele cele mai sacre ale țării ne-o dictează, nu poate fi interpretată ca un act de lipsă de loialitate față de suveran”.

Este momentul de a sublinia că, dincolo de unele accente pătimașe, retorice, poziția lui P. P. Carp nu poate cu nici un chip fi asimilată aceleia a unui bărbat politic dezinteresat sau ostil eliberării românilor de peste Carpați. Carp cunoștea mai bine ca oricine Rusia, îi știa potențialul său expansionist, intuia adevăratele intenții ale Petersburgului privind România. El înțelegea că soarta României va fi pecetluită cu o Rusie învingătoare. Din acest motiv se arătase așa de înverșunat la Consiliul de Coroană, căci neutralitatea României sporea șansele de victorie ale Rusiei. P. P. Carp (și nu era singurul) ar fi dorit mai degrabă ca România să piardă printr-o alianță cu Germania decât să fie învingătoare alături de Rusia. O Rusie biruitoare ar fi anexat strâmtoarele (Bosfor și

Dardanele), și-ar fi instalat dominația asupra sud-estului european, iar soarta României ar fi cunoscut accente dramatice. Apoi, P.P. Carp era profund convins că forța Germaniei (pe care o cunoștea bine) va fi suficientă pentru a îngenunchea colosul din Nord, și-atunci o Românie aliată cu Germania dezrobea Basarabia, care suporta de peste un secol un accentuat proces de deznaționalizare. E drept, temerile lui P. P. Carp nu s-au adeverit atunci, dar peste trei decenii viziunea sa se va dovedi profetică (după al doilea război mondial).

După ce Consiliul își încheie deliberările iar hotărârea fii luată, Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, Mihail Pherekide și Marghiloman sunt invitați în cabinetul de lucru al regelui Carol I, pentru a întocmi un comunicat cu privire la ceea ce s-a decis. La întâlnirea intimă, cu cei patru lideri politici, Carol I le va spune că acceptă decizia de neutralitate armată, luată de Consiliu, motivându-și gestul astfel: „Sunt un rege constituțional și nu voi declara eu singur războiul”.

Resemnarea aceasta era doar aparentă, deoarece regele a fost extrem de nemulțumit că liderii politici români, în cap cu șeful guvernului, au refuzat să-l urmeze. Dezamăgirea i-a fost profundă/definitivă, așa cum reiese dintr-o scrisoare către împăratul Wilhelm al II-lea, scrisoare găsită într-un sertar al reginei Elisabeta, după moartea sa (1916), prin care își anunța ruda că „am luat grava hotărâre de a abdica”, și că „manifestațiile neîncetate, o presă scump plătită și răspândirea știrilor celor mai mincinoase asupra mersului războiului au provocat o agitație atât de mare în țara întreagă”, încât, cu toții, „foștii miniștri, profesorii universităților și ai școlilor superioare, precum și toate

clasele sociale au un singur țel înaintea ochilor: acela de a pune mâna pe Transilvania”.

Se observă repede că, dacă Carol I ar mai fi trăit, România nu ar fi putut să elibereze pe românii de peste munți. La fel de repede înțelegem cât de adevărată, în timp, se dovedește urarea făcută de Mihail Kogălniceanu lui Al. I. Cuza, la 5 ianuarie 1859, prin care îl îndemna pe acesta „să fie omul epocii sale”. După aproape cinci decenii de domnie, Carol I încetase să mai fie „omul epocii sale”, nu percepea nevoia vitală a neamului românesc, al cărui suveran respectat era, de a-și lichida pentru totdeauna starea de provizorat, în privința marilor idealuri naționale. Pentru Carol I, atunci (în septembrie 1914), nu idealul românismului biruitor, eliberat, îi era mai scump, ci onoarea personală, pentru ca „numele meu să rămână nepătat”. Pe lângă această scrisoare, identificată de ocupantul german, în București, la 23 septembrie 1917, Carol I a scris și o declarație de abdicare de pe tronul României, declarație care, rămasă multă vreme necunoscută, i-a menținut o popularitate și un respect nu într-un totu meritat.

Iată actul de abdicare (din septembrie 1914, al regelui Carol I): „Români! Un puternic avânt național cere ca România să intre în război cu Austro-Ungaria spre îndeplinirea idealului visat de întreg neamul românesc. Neputând a mă împotrivi acestui curent, în care văd o mare primejdie pentru țară, nu-mi rămâne decât să încredințez destinele mult iubitei noastre patrii unei Locotenente Regale. O viață întreagă închinată ridicării și măririi scumpului nostru popor va fi pentru el cea mai sigură cheazășie că inima mea nu va înceta niciodată a bate spre binele său. Din suflet rog pe bunul Dumnezeu să-l păzească și să-l ocrotească”.

Câteva observații se impun. În primul rând, dacă lui Carol îi bătea inima pentru români, nu ar fi trebuit decât să se implice pentru salvarea lor din ghearele unei tiranii aproape milenare; în al doilea rând, dacă regele Carol și-a închinat, după cum declara, „viața întreagă”, poporului român, atunci și-a închinat-o prost, pentru că și în anii de sfârșit ai domniei sale sărăcia, abuzurile, nedreptatea, bolile sociale de tot felul încă erau prezente „meritorii” în societatea românească. Mai degrabă el și-a închinat viața întreagă prosperării unei minorități sociale (clasa politică) cu accente clar rasiste în plan social și, mai cu seamă, propriei sale bunăstări. Faptele sunt de domeniul evidenței și nimic nu supără mai tare decât faptul că, o dată cu scurgerea timpului, un comportament aparent moral, dar indiferent față de propriul popor, sunt percepute ca realizări majore.

O scurtă, rapidă mențiune se impune: la începutul războiului mondial, în regatul Român problema agrară cunoștea cele mai grave evoluții din toată Europa. Nu întâmplător va impune (după ce este desemnat prim ministru) Ion I. C. Brătianu, Parlamentului, în prima jumătate a anului 1914, legiferarea unei masive exproprieri a pământului în favoarea țăranilor, precum și accesul la cea mai simplă decizie politică, a tuturor - votul universal. Că așa, și nu după cum credea Carol, stăteau lucrurile în România, ne confirmă, doi ani mai târziu, G. T. Kirileanu, care scria lui Nicolae Iorga, la 30 octombrie 1916, din Dobrovăț (lângă Iași): „Lipsa de solidaritate în aceste vremuri tragice și apatia care zace asupra tuturor sufletelor, îngăduind orice greșeli sau crime rămase fără sancțiune, nu se pot înțelege decât prin niscaiva boli vechi și prin acea paralizie socială adusă de prăpastia tot mai mare dintre cei de sus și cei de jos”. Întăresc afirmația lui G. T. Kirileanu,

adăugându-i o alta: „E o mare lipsă de sinceritate în politica noastră, ceea ce a făcut ca nimeni să nu se încreadă în cuvântul dat”. Am să subliniez că acele „niscaiva boli vechi” nenumite (dar știute de toți) s-au învechit și mai mult, continuând să ne mănânce zilele și după ce veacul XX a rămas doar în istorie. Se știe, actul de abdicare a lui Carol I de pe tronul României nu a fost pus în aplicare, deoarece regele a murit la 10 octombrie 1914. Decizia Consiliului de Coroană, ținut la Castelul Peleş, la 3 august 1914, ca România să rămână neutră în conflictul mondial, a fost una de maximă importanță. Impunând, împotriva voinței regelui, neutralitatea, s-a evitat o implicare în război a României, cu urmări catastrofale pentru idealul național, în caz că poziția regelui ar fi fost urmată. Mai mult, de pe poziția de neutralitate, Ion I. C. Brătianu, care, după moartea lui Carol I, va prelua personal coordonarea/conducerea politicii externe românești, se plasează într-o poziție extrem de favorabilă pentru a negocia intrarea României în conflict, de partea Antantei.

Ion I. C. Brătianu nu a avut nici o clipă intenția de a alătura țara noastră Puterilor Centrale, iar perioada celor doi ani de neutralitate a folosit-o cu maximă eficiență și responsabilitate, în direcția negocierii și semnării unui tratat cu Antanta, ce trebuia să recunoască drepturile Statului român asupra Transilvaniei, Bucovinei și Banatului. O observație: în sens strict, în plan juridic, anii de neutralitate ai României, 1914-1916, nu au fost ani de neutralitate, ci de expectativă armată cu apărarea frontierelor. Așa reiese din hotărârea Consiliului de Coroană din 3 august 1914, unde s-au hotărât „măsuri militare pentru siguranța granițelor”, cu rostul declarat de a acoperi frontiera Austro-Ungariei: „un avantaj pentru Monarhia

Austro-Ungară, întrucât granițele ci pe mai multe sute de mile sunt acoperite” (I. Angelescu către N. Iorga, aprilie 1917. În scrisoare, Angelescu expune lui Iorga proiectul său de reformă agrară, în opoziție cu „demagogii Partidului Muncii” și cu „pretențiile demagogilor, cari nădăjduiesc să pescuiască vânat gras în tulburările de mâine”, fiind sigur că, „reprezentanții adevărați ai țărănimii noastre, nu vor merge spre comunism”).

De jure, după 3 august 1914, România continuă să aparțină Triplicei, deoarece Ion I. C. Brătianu nu a avut curajul să „denunțe tratatul cu puterile centrale”, îndeosebi în condițiile de la începutul războiului, când superioritatea militară a Germaniei, în primul rând, era destul de clară. Formula „expectativei” și nu a „neutralității”, adoptată de Consiliul de Coroană, îi dădea posibilitatea primului ministru, Ion I. C. Brătianu ca în viitor să obțină garanții în plus din partea marilor puteri ale Antantei (Franța, Marea Britanie, Rusia), în vederea desăvârșirii unității statale, și, în același timp, să păstreze până la momentul oportun o marjă de siguranță față de Puterile Centrale, cărora decizia guvernului român le fusese prezentată drept un act amical. De fapt, în ciuda menținerii valabilității sale teoretice, timp de încă doi ani, din vara anului 1914 tratatul României cu Tripla Alianță încetase să mai aibă o existență reală.

Cei doi ani de așa-zisă neutralitate nu au fost deloc ușori pentru România. Ion I. C. Brătianu a purtat negocieri susținute cu Antanta, în 1915 și, la începutul lui 1916, ca demn fiu al tatălui său. Ion I. C. Brătianu nu vroia să riște nimic, îndeosebi în relațiile cu Rusia, care reprezenta Antanta în Estul Europei. El cunoștea bine ceea ce pățise România la 1877 - 1878, și tocmai de aceea era preocupat în mod deosebit ca, în cazul aderării

României la Antanta, garanțiile oferite de aceasta să fie foarte clare, neechivoce, iar revendicările teritoriale ferm susținute. Așa după cum notează un martor important al acelor ani, „Brătianu cel bătrân a avut o scuză, a trebuit să trateze direct cu Rusia, dar Brătianu cel tânăr nu ar fi putut-o invoca pe aceasta, căci Rusia avea acum aliate pe Franța și Anglia care trebuiau să garanteze executarea clauzelor unui eventual tratat, o alta, ce decurgea direct din aceasta, consta în integritatea recunoașterii revendicărilor naționale ale României, în legătură cu toate teritoriile locuite de românii din Austro-Ungaria. O a treia condiție consta în garanții militare în scopul clarificării situației de pe Dunăre, căci nu se putea intra în război având două fronturi deschise (Bulgaria intrase în război în octombrie 1915, de partea Centralilor și manifesta o înverșunată dorință de revanșă, precum și revendicări teritoriale față de România, ce viza nu doar Cadrilaterul, ci întreaga provincie a Dobrogei, (bulgarii aveau pe teritoriul lor puternice forțe militare germane conduse de mareșalul August von Mackensen, lor adăugându-li-se și trupe turcești, faptul cântărind decisiv în înfrângerea armatelor române în toamna lui 1916 - n. n.); ultima condiție, a patra, se referea la asigurarea aprovizionării cu armament și muniții. Fără îndeplinirea acestor condiții nu era posibilă intrarea României în război”.

Până la semnarea unui tratat cu Antanta, la 1 octombrie 1914, cu acceptul regelui Carol I, ce-și trăia ultimele zile de viață, Ion I. C. Brătianu semnează o convenție secretă cu Rusia. În schimbul neutralității binevoitoare din partea României, Rusia va asigura *status-quo*-ul teritorial al acesteia, în fruntariile ei. Prin convenție, guvernul rus recunoștea României dreptul de a anexa teritoriile românești din Austro-Ungaria,

obligându-se de a o sprijini la ocuparea acestor teritorii cu propriile ei forțe. Rusia se mai angaja să obțină și adeziunea puterilor Antantei, Franța și Imperiul Britanic, la aceste angajamente. Convenția secretă cu Rusia a fost de mare importanță pentru România. Pentru întâia oară, o mare putere recunoaște drepturile istorice ale statului român asupra marilor noastre provincii istorice de peste Carpați, acceptând, tocmai ea, dușmana de moarte a libertății atâtor popoare, să ajute un vecin, în sensul împlinirii dezideratelor sale naționale.

După moartea lui Carol I, la 11 octombrie 1914, prințul moștenitor Ferdinand depune jurământul de credință pe Constituția României, în fața Parlamentului, jurând că va domni, înainte de toate, ca un bun român, făgăduială pe care noul rege și-a îndeplinit-o cu loialitate, pe durata întregii sale domnii (1914 - 1927).

În ceea ce privește negocierile cu Antanta, Ion I. C. Brătianu le-a purtat în cel mai mare secret: „El a pus un preț ridicat pentru intrarea României în război și era hotărât să nu angajeze țara în conflict prematur”.

Dacă Antanta era angajată în tratative secrete cu guvernul român, la fel de interesate în a primi sprijinul României erau și Puterile Centrale. Acestea, îndeosebi Germania, au cumpărat conștiințe românești cu bani grei, s-a infiltrat într-o parte a presei românești, prin intermediul agenților de publicitate și comerț (Hennenvogel și Iaversen). Austro-germanii exercitau presiuni extrem de puternice asupra guvernului român pentru a permite tranzitul de arme către Bulgaria și Turcia. Semnificativă în această privință a fost misiunea deputatului Erzberger, la București, în 1915, care a fost însărcinat să propună guvernului român sudul Bucovinei, „câteva plăși din Banat”, precum și

Basarabia, în schimbul cooperării militare a României. Propunerile Centralilor n- au făcut impresie asupra lui Ion I. C. Brătianu, deoarece, se știe, „niciodată Ion I. C. Brătianu nu a fost omul deciziilor grăbite...”.

Liderul Partidului Conservator, însă, Alexandru Marghiloman, convins fiind de victoria Germaniei, adresează un memoriu regelui Ferdinand, la 26 noiembrie 1915, în care dezaprobă politica guvernului Brătianu, atrăgând atenția regelui că, prin interzicerea tranzitului de arme, peste teritoriul român, către aliații sudici ai Centralilor, România nu-și onora cum se cuvine statutul de țară neangajată în conflict. Marghiloman îl sfătuia pe regele Ferdinand (care, și el, nu era deloc convins că țara sa de origine ar putea fi înfrântă), ca regatul peste care era suveran „să nu piardă nici o zi pentru a se reîntoarce la politica de prietenie și de încredere în Puterile Centrale. Recuperarea Basarabiei și retrocedarea Bucovinei ar fi asigurate printr-un tratat de alianță cu Puterile Centrale. Numai în cadrul unor bune relații cu austro-germanii s-ar putea cere condiții de trai politic favorabil pentru congenerii români din Transilvania”.

Așadar, după Al. Marghiloman, România trebuia să „ceară”, inamicului secular al românilor de peste munți, condiții „favorabile” fraților noștri de acolo, o asemenea politică, în viziunea sa, neputând fi decât „mântuitoare”. Probabil o asemănătoare idee împărtășea, în adâncul sufletului său, și regele Ferdinand, doar că decizia reală cu privire la poziția României aparținea atunci lui Ion I. C. Brătianu, și nu regelui. Că am dreptate, în această privință, o dovedesc semnificativele notații ale unui lider politic marcant al momentului: „Regele, după câte îmi spuneau intimii lui, se văicărea de dimineața până seara și declara că va intra în război deoarece așa vrea țara și

guvernul - dar că era o mare greșeală, căci nemții vor învinge până la urmă și va fi vai de noi”. Ținând cont de ceea ce a urmat, pe termen scurt, prezumțiile lui Ferdinand s-au dovedit corecte, dar cine lua în calcul atunci o altă politică decât aceea a sentimentului național atât de puternic, de general, în favoarea unei implicări a României împotriva Austro-Ungariei?

Propaganda în favoarea Puterilor Centrale era cu mult depășită, ca amploare și consistență, de aceea se dorea alăturarea României Antantei. Opinia publică românească era extrem de preocupată de soarta românilor de peste hotare (nu numai de peste Carpați), fiind pusă la curent, prin presă, cu persecuțiile permanente la care erau supuși românii, atât cei din Dubla Monarhie, din Basarabia, cât și cei din Macedonia, ocupată în întregime de Bulgaria, după înfrângerea Serbiei (1916).

Românii refugiați în țară, emigranții români de peste hotare, preocuparea pentru soarta lor țineau sub o puternică presiune conștiința națională. Mulțime de adunări publice, întruniri și demonstrații politice aduceau mereu aminte că Unirea trebuie să se împlinească, indiferent cât de mare ar fi putut fi prețul plătit.

Ardealul sub teroare ungurească. Tratatul de alianță cu Antanta (4 august 1916)

Dacă P. P. Carp, la Consiliul de Coroană ținut la Peleş la 3 august 1914, declarase ceea ce se știe cu privire la o așa-zisă poziție a românilor de peste Carpați, în caz de război, împotriva Austro-Ungariei, el era rău informat sau dovedea o totală necunoaștere a stării de spirit a românilor ardeleni. Se știe că, în perioada premergătoare intrării României în război, autoritățile maghiare, prin contele Istvan Tisza (prim-ministru) impuseseră fruntașilor politici români negocieri prin care aceștia erau somați să-și manifeste fidelitatea față de „coroana maghiară”. Dintre toți liderii politici ai națiunilor asuprite de austro-ungari, singuri fruntașii românilor au refuzat să facă publice astfel de declarații. Iarăși: în vara anului 1915 contele Tisza a purtat la Viena negocieri cu Iuliu Maniu, lider important al Partidului Național Român din Transilvania, tratative la care s-au alăturat deputatul Erzberger și Bethman Hollweg (cancelar german), Vasile Goldiș și Aurel C. Popovici (adeptul federalizării Austriei, autorul cărții „Statele Unite ale Austriei Mari”). Toți cei trei lideri români au refuzat să se implice în a acționa în direcția intrării României în război alături de Puterile Centrale; mai mult, ei au cerut celor doi șefi de guverne să fie de acord cu autonomia Transilvaniei în cadrul imperiului austriac. Că românii ardeleni aveau cu totul alte sentimente față de cele presupuse atât de nedrept de Titu Maiorescu și P. P. Carp, se va observa și din discursul din Parlament al lui Iuliu Maniu, din 1921, unde va declara: „între cele mai frumoase visuri ale fiecărui suflet românesc, cu care se culca și se trezea, era imaginea dorobanțului român, scoborând coastele

vestice ale Carpaților și mergând pe câmpiile vestice ale Tisei”.

La toate presiunile repetate și la amenințările lui Istvan Tisza, conducătorii Partidului Național Român din Transilvania, Vasile Goldiș, Gheorghe Pop de Băsești, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Ciceo-Pop, au rămas neclintiți. De aceea, în toamna anului 1915, drept răzbunare, Istvan Tisza ordonă mobilizarea și trimiterea pe front a lui Iuliu Maniu, de unde spera ca acesta să nu se mai întoarcă.

Dincolo de unele poziții recente, care încearcă să minimalizeze rolul lui Iuliu Maniu în lupta pentru marea Unire, așa cum au și constatat contemporanii, liderul politic român a avut o ținută politică ireproșabilă. Am subliniat refuzul lui de a da măcar o singură declarație de loialitate față de statul austro-ungar, sau de a face propagandă, în sensul unei apropieri dintre România și Austro-Ungaria. Cu prilejul trimiterii pe front a lui Iuliu Maniu, Octavian Goga va scrie un articol amar: „Plecă Maniu ...în care își manifestă revolta și tristețea față de o așa de nedreaptă măsură împotriva unui om care depășise vârsta la care putea fi trimis la război, prin care se urmărea, în fond, lichidarea fizică a fruntașului român: „(...) E vorba de plecarea lui Iuliu Maniu cu armata ungurească pe câmpul de bătaie. Recrutat și dânsul după sistemul cunoscut de depopulare a Ardealului, va fi trimis peste câteva zile să moară pentru Habsburgi, în vreme ce cafenelele fără număr ale Austro-Ungariei vor rămâne și mai departe ticsite de mulțimea vitejilor ofițeri „activi” (Iuliu Maniu era ofițer în rezervă - n.n.), care în libațiunile lor de șampanie își vor lansa înjurăturile obișnuite la adresa „câinilor de valahi”. Infanteria maghiară se va înmulți deci cu un om și glonte din tabăra potrivnică nu va ști ce inimă bate

sub uniforma de honved a noului soldat. Noi o știm și acum la plecarea lui din Blaj ne covârșește senzația singurătății (...) poporul nostru de-acasă rămas astfel cu desăvârșire orfan”.

Numai că dorința josnică a unui conte fără onoare nu se va împlini, și peste câțiva ani, la Alba Iulia, Iuliu Maniu va fi prezent la hotărârea ce va anula și răscumpăra veacuri de umilință românească.

Este bine să se spună, cu fiecare ocazie, că în anii Primului Război Mondial autoritățile ungurești au practicat premeditat, în Transilvania, Banat, Crișana, o politică de purificare etnică ce poate fi asimilată genocidului. Peste 400.000 de români au fost încorporați și trimiși în primele linii de luptă, pe frontul italian sau rusesc, aruncați în asalturi sinucigașe, fără milă, cu scopul de a împuțina neamul nostru.

Când, în septembrie 2004, am fost la Putna, pentru o reculegere întunecată, am zăbovit clipe lungi și în fața monumentului ridicat în memoria românilor morți în Primul Război Mondial, pentru cauze străine. Șirul celor trecuți pe obeliscul tăcut este de câteva zeci de morți, iar eu nu mi-am putut decât cu greu reprima sentimentul de revoltă față de o jertfa atât de numeroasă pentru cauze cu totul străine neamului românesc (Bucovina se afla în anii Primului Război Mondial sub administrația directă a Vienei).

Sentimentul național al românilor, așadar, înclina cu hotărâre ca statul român să treacă odată Rubiconul Carpaților, pentru a-i elibera pe românii asupriți care, odată cu începutul războiului, erau trimiși la moarte cu un dispreț și o cruzime ce nu mai puteau fi tolerate; „câinii de valahi” erau puși împotriva rușilor în primele rânduri, cu gândul, uneori mărturisit, că astfel se ajută esențial la rezolvarea, prin cimitirele de război, a

problemei naționale în Ungaria, și chiar în Bucovina austriacă, „unde o bestie încă în viață, și cu pensie, după tratate din partea guvernului român, colonelul de jandarmerie Fischer, trata o întreagă populație nevinovată ca pe niște spioni și trădători în folosul rușilor și o menea chinurilor isprăvite cu spânzurătoarea”.

Trimiși cu atâta vinovăție și ură la moarte pentru cauza dușmanului, care îi mai și disprețuia, dintre cei peste 400.000 de ostași români din armata austro-ungară, au căzut prizonieri la ruși peste 100.000. După intrarea României, în război, foarte mulți dintre aceștia au solicitat autorităților ruse să se constituie în detașamente naționale care să lupte, ca voluntari, în armata română. În decembrie 1916, la Darnița, lângă Kiev, unde exista un lagăr de prizonieri români din armata austro-ungară, s-a constituit un Corp al voluntarilor români din Rusia. Ei au scos o revistă săptămânală, „România Mare”. Tot la Darnița, la 26 aprilie 1917, 500 de delegați ai prizonierilor români din Rusia au lansat o proclamație prin care își manifestau hotărârea de a lupta pentru unirea Transilvaniei cu România. Cei 40.000 de voluntarii români din Rusia au sosit în ceea ce mai rămăsese din România între 3 iunie și 14 noiembrie 1917. Un număr de ofițeri și soldați (22 ofițeri și 1.460 de soldați) au rămas în Rusia, pentru a efectua serviciul de pază la depozitele militare românești de acolo. Voluntari români ardeleni veniți din Rusia, împreună cu alții veniți pe cont propriu, precum și cei care s-au refugiat în țară, la începutul războiului, dau cifra de circa 50.000 de români înrolați în Armata Română în anii Primului Război Mondial. Memorabil va rămâne momentul depunerii jurământului de către voluntarii ardeleni, într-o atmosferă extraordinară, în

Piața Unirii din Iași, la 8 iunie 1917; gestul fraților ardeleni de a veni în țară să lupte și să moară pentru idealul național se producea „când cerul României era acoperit de nori negri”, iar „zecile de mii de soldați și ofițeri ardeleni își oferă energia și viața pentru salvarea României”.

Este limpede că, cu foarte puține excepții (unele din convingere, altele din trădare), opinia publică românească, din anii neutralității, era într-o covârșitoare majoritate de partea Antantei. A fost atunci printre puținele dăți din istoria noastră când s-a potrivit, la modul ideal, ca sentimentul național cel mai curat, puternic, să-și găsească corespondent și la cei care guvernau, atunci, regatul român. De altfel, perioada așa-zisei neutralități a cunoscut numeroase adunări, întruniri, unde se articulau/exprimau poziții intervenționiste pro Antanta.

Extrem de sugestivă în acest sens mi se pare cuvântarea lui Nicolae Filipescu, ținută la întrunirea Ligii Culturale a Tuturor Românilor din 15 martie 1915, la Iași. Redau, aici, un fragment semnificativ: „Ce este regatul român fără Ardeal? O absurditate geografică, o fâșie de pământ întortocheată și frântă în semicerc. Arătați această figură schiloadă unui copil de șapte ani și întrebați-l: ce lipsește României? El, cu mâna lui ageamie, va trage linia ce împlinește cercul. (...) La granițele actuale, suntem o țară fără viitor. Spre a ne împlini aici rolul european, ne trebuie bastionul ce domină această pozițiune. De aceea, ațintim către cetatea naturală a Ardealului, către Acropola românismului. Aici e centrul. Aici e inima românismului”.

În ceea ce privește orientarea decisivă a României, spre Antanta, deloc minor a fost și rolul reginei Maria.

Ca rudă cu familiile imperiale britanică și rusă, sfătuită, probabil, de Ion I. C. Brătianu, regina Maria va purta cu George al V-lea, regele Angliei, o susținută corespondență, în care interesele naționale românești erau puse în prim plan. Astfel într-o scrisoare din 13 martie 1915, ea scria acestuia că, „de multă vreme Ungaria este privită ca inamica noastră națională...”, că, deși era conștientă precum că „nimic nu este mai odios decât o femeie care face politică”, este convinsă de faptul că „țara a început să vadă în mine supremul ajutor pentru realizarea visului ei național: Transilvania”. Ajuns aici, nu-mi ascund bănuiala că nu doar dragostea ei arzătoare pentru România o forța pe regina Maria, să scrie rudei sale, George al V-lea, ci și interesul ca, prin alăturarea României Antantei, țara sa de origine să primească încă un aliat prețios, care i-ar fi sporit șansele în luptă.

Aminteam ceva mai în urmă despre importanța convenției secrete pe care România a semnat-o cu Rusia, la insistențele acesteia, la 1 octombrie 1914, act prin care marea putere din nord accepta ideea alipirii la România a provinciilor românești aflate sub stăpânire austro-ungară. Adevăratele intenții ale Rusiei față de România erau mult diferite față de ceea ce ea acceptase prin convenția de la începutul războiului. Înfăptuirea unirii tuturor românilor, caz ce părea cu totul ipotetic în anii războiului, ar fi transformat regatul român într-un stat puternic, cel mai puternic din zonă. Or, Rusia considera un stat românesc întregit o barieră greu de trecut, o serioasă piedică în planurile sale expansioniste spre Sud- Estul European și Strâmtori. Înșiși aliații vestici, Anglia și Franța au fost la un moment dat de acord cu extinderea Rusiei în această zonă. Astfel, la o întâlnire cu ambasadorul Franței la Petrograd, Maurice

Paleologue, din martie 1915, țarul Nicolae al II-lea a pus problema tranșant: „Voi rezolva radical problema Constantinopolului și a Strâmtorilor. Soluția pe care v-am indicat-o în luna noiembrie (1914 - n.n.) este singura posibilă, singura practică. Orașul Constantinopol și Turcia meridională vor trebui să fie încorporate imperiului meu. Diplomația franceză va accepta pretențiile rusești la 8 martie 1915. Evident, toate aceste jocuri diplomatice, de culise, au fost aflate și de Ion I. C. Brătianu, de aici atenția mărită pe care a acordat-o acesta negocierilor cu puterile Antantei: ce garanții va primi și cum va fi ajutată România, odată intrată în război.

În cadrul negocierilor cu reprezentanții Antantei, Brătianu a insistat cu deosebire pentru o garanție scrisă, precum că România, la sfârșitul războiului, va primi Transilvania, Bucovina și întreg Banatul. El era conștient de izolarea geografică a țării, în raport cu aliații occidentali, și privea, justificat, cu maximă suspiciune, adevăratele intenții ale Rusiei, așa cum a și declarat ambasadorului Franței la București, contele Saint-Aulaire: „Rusia nu scapă nici un prilej ca să ne sporească neîncrederea, principala cauză a tergiversărilor care mi se reproșează. Știți că nu pot obține de la ea garanțiile pe care le socotesc indispensabile și pe care mi le acordă ceilalți abați, în frunte cu Franța. Toată bunăvoința o acordă Bulgariei, dușmana noastră. Cum vreți să mă grăbesc să intru în luptă pentru a ajuta Rusia să pună stăpânire pe Constantinopol, adică să ne încercuiască, în timp ce pe noi ne tratează dacă nu ca dușmani, ca suspecti, deoarece reține armele pe care ni le trimite Franța?”.

Intrarea Italiei în război, în mai 1915, de partea Antantei, sporește presiunile acesteia asupra României,

în direcția angajării în conflict, iar Puterile Centrale, îndeosebi Germania și Bulgaria, au fost la un pas de a ataca România după înfrângerea și ocuparea Serbiei (decembrie 1915-ianuarie 1916). Situația complexă în care a negociat Ion I. C. Brătianu tratatul cu Antanta i-a motivat toate suspiciunile și ezitățile. Angajată într-o bătălie dramatică, sângeroasă, la Verdun, începând cu 21 februarie 1916, Franța, pe tot parcursul anului, a elaborat o întreagă strategie ce viza scoaterea României din starea de neutralitate. Tot ea a convins Rusia să accepte toate condițiile (garanțiile) pe care le solicita Brătianu pentru a intra în război, aceasta în momentul în care însuși țarul Nicolae al II-lea, într-o scrisoare către regina Maria din 11 iunie 1915, observa că enormele pretenții ale țării Tale produc o adâncă surprindere”..

În vara anului 1916 Antanta a intensificat, în sens ultimativ, presiunile asupra României, somând-o să intre imediat în acțiune (după cum solicita guvernul francez printr-o notă din iunie 1916), sau, după cum scria într-o altă notă generalul rus Alexeev, comandantul armatei ruse: „situația poruncește românilor de a ni se alătura acum ori niciodată”.

În fine, după negocieri intense, la 4/17 august 1916, Ion I. C. Brătianu și reprezentanții diplomați ai Franței, Rusiei, Angliei și Italiei la București au semnat tratatul de aderare a României la Antanta. Tratatul cuprindea două convenții, una politică și alta militară, și conținea condițiile intrării României în război. Tratatul din 4/17 august 1916 poate fi apreciat ca unul de importanță crucială pentru România. Pentru prima oară, patru mari puteri ale lumii, deodată, recunosc drepturile statului român asupra provinciilor românești de peste Carpați; putem afirma că, dincolo de realități etno-

istorice de netăgăduit, odată cu semnarea tratatului de la București se căpăta certitudinea că o Românie întregită nu va rămâne la nesfârșit o virtualitate.

Pentru că avem de-a face cu un act atât de important, un adevărat certificat de naștere al României întregite, nu este deloc inutil să menționăm semnatarii acelui document istoric. Din partea României a semnat tratatul primul ministru Ion I. C. Brătianu, din partea Franței, contele Saint-Aulaire, Rusia va semna prin Poklewski-Koziel, Anglia prin sir Barclay, iar din partea Italiei, baronul Fasciotti. Tratatul a fost semnat, în mare secret, în casa fratelui primului ministru, Vintilă Brătianu; doar unul din cei patru diplomați europeni, cel al Rusiei, s-a strecurat deghizat în casa lui V. Brătianu, pentru a semna tratatul. Ceilalți au făcut-o la sediile legațiilor statelor lor.

Pe lângă Convenția politică, tratatul de alianță cu Antanta pe care România l-a semnat pe 4 august 1916 la București cuprinde și o convenție militară care cuprindea 17 articole. Voi sublinia prevederile câtorva.

Articolul 1 prevedea obligația ca România să atace cu toate forțele sale „de uscat și de mare” Austro-Ungaria „cel mai târziu la 15/28 august 1916 (8 zile după ofensiva de la Salonic)” (*exemplarele Tratatului de alianță cu Antanta din 4/17 august 1916 au fost scrise de soția lui Ion I. C. Brătianu, Eliza Brătianu, deoarece primul ministru român „nu era sigur de discreția” dactilografelor de la Președinția Consiliului de Miniștri (în Constantin C. Giurescu, Amintiri, 1, Editura Sport-Turism, București, 1976, pp. 120 - 121)*).

Chiar din prima zi a războiului armata română trebuia să înceapă „operațiile ofensive”. La articolul 2, Rusia se angaja să declanșeze ofensiva „pe tot frontul austriac”, îndeosebi în Bucovina. Flota de război rusă

trebuia să asigure portul Constanța, împiedicând debarcarea de trupe dușmane pe „coastele României”. Mai aveau misiunea de a opri pătrunderea inamicului pe cursul Dunării, începând de la gurile fluviului.

România trebuia să permită flotei rusești de la Marea Neagră folosirea portului Constanța. Flota rusă se obliga să ajute armata și flota română în vederea asigurării malurilor Dunării. Flota rusă va fi pusă sub comandă românească, adică acea parte din flotă ce va pătrunde în interiorul fluviului; articolul 3 stătuț obligăția Rusiei de a trimite două divizii de infanterie și una de cavalerie în Dobrogea, în ajutorul armatei române „contra armatei bulgare”; Franța și Anglia se angajau ca, pe 7 august 1916, să înceapă o puternică ofensivă pe frontul de la Salonic, cu scopul „de a ușura mobilizarea și concentrarea tuturor forțelor militare române”; Aliații (Franța, Italia, Anglia, Rusia) își iau obligăția să asigure României muniții și material de război „minimum de 300 de tone zilnic” (art. 4); aliații promet să asigure României aprovizionarea cu „cai, cauciucuri, medicamente, articole de subzistență” în cantitățile necesare. Ajutorul era condiționat de „în limita posibilului” (art. 5); aliații vor asigura României asistență tehnică în vederea „fabricării în țară a munițiunilor și a materialului de război” (art. 6).

Convenția militară a fost redactată în 5 exemplare, fiind semnată de Ion I. C. Brătianu (România), M. Despres (Franța), C. B. Thomson (Anglia), A. Tatarinov (Rusia) și L. G. Ferigo (Italia).

Tratatul de alianță (Convenția politică) dintre România și Antanta, de la 4/17 august 1916, cuprindea 7 articole. În articolul I, puterile Antantei „garantează integritatea teritorială a Regatului României pe toată întinderea frontierelor sale actuale”; prin articolul II,

„România se angajează să declare război și să atace Austro-Ungaria în articolele prevăzute de Convenția militară” și să înceteze, din momentul declarării războiului, toate relațiile economice și schimburile comerciale cu toți inamicii Aliaților”. . În articolul III, de importanță vitală, cel care încununează măiestria diplomatică a celui mai important om politic al României din secolul XX, Ion I. C. Brătianu, „Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei austro-ungare, stipulate și delimitate de articolul IV”.

Așadar, patru din cele mai importante puteri europene recunosc că România are, în acord cu dreptul internațional, dreptul de a lua în stăpânire teritorii românești ce erau de atâta vreme înstrăinate. În următorul articol al Tratatului, IV, sunt delimitate frontierele noi ale României, cu Bucovina în întregime, cu întreg Banatul până la vărsarea Tisei în Dunăre, caz în care România „se îndatorează să nu ridice fortificații în fața Belgradului”. Tot acest articol delimitează frontiera de vest a României cu Ungaria, fiind menționate localitățile de demarcație. Prin articolul V, părțile semnatare se angajează să nu încheie pace separată, să încheie pacea generală împreună cu aliații, iar „Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează, de asemenea, ca, la tratativele de pace, teritoriile monarhiei austro-ungare, stipulate la articolul IV, să fie anexate Coroanei României”. Articolul VI, pe care Brătianu l-a smuls Aliaților anevoios, preciza că „România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații ei, de tot ce are legătură cu preliminarile, cu negocierile păcii precum și cu dezbaterile Conferinței de Pace. Ultimul articol, VII, conține angajamentul statelor semnatare de a păstra

secretă „prezenta convenție până la încheierea păcii generale”.

La finalul tratatului este trecut locul unde s-a semnat Tratatul, București, și data, 4/17 august 1916, precum și numărul de exemplare, cinci, câte unul pentru fiecare parte. Urmează numele celor 4 miniștri ai Antantei, la București, menționate deja, la sfârșit fiind trecut numele artizanului acestui document fundamental, pentru România: Ion I. C. Brătianu.

Se înțelege, nu-i greu să negociezi, să semnezi un tratat, ci să-l pui în aplicare. Iar până ce tratatul cu Antanta va fi acoperit și de starea de fapt istorică vor fi necesare curajul sacrificiului și îndrăzneala eroică. Le vom avea pe amândouă, atunci noi justificându-ne din plin menirea, răscumpărând și pedepsind toate umilințele îndurate.

Nu-i inutil de a reaminti faptul că această Convenție obliga România să atace Austro-Ungaria, să năvălească în Transilvania „și să înainteze pe Olt și Mureș până la Târgu Mureș, unde trupele române aveau să ia legătura cu unitățile rusești”. Aceeași Convenție obliga Rusia să coopereze cu România în Dobrogea, iar Aliații vestici promiseseră că, înainte de atacul României peste Carpați, armata de la Salonic, aflată sub conducerea generalului Sarrail, va declanșa ofensiva împotriva bulgarilor cu 10 zile mai devreme.

Dacă Consiliul de Coroană din 3 august 1914 a mai dat ceva griji celor ce nu erau de acord cu intrarea României în război alături de Puterile Centrale, așa cum voiau regele Carol I și P. P. Carp, despre Consiliul de Coroană de la Cotroceni din 14/27 august 1916 putem spune că a fost unul cu un final așteptat. De altfel, practica convocării unor Consilii de Coroană în viața politică românească a fost inaugurată cu ocazia

Primului Război Mondial, ea nefiind o obișnuință a vieții politice românești, la acea vreme.

Consiliul de Coroană de la Cotroceni (14 august 1916) - eveniment istoric hotărâtor pe drumul înfăptuirii unității naționale

Consiliul de Coroană cu privire la intrarea României în Primul Război Mondial s-a ținut la Cotroceni, într-o zi de duminică, ora 11 dimineața, în sufrageria cea mare a palatului, deși, „prin impietatea Reginei Maria și prin slăbiciunea Regelui Ferdinand, această sală istorică a dispărut. Ea a fost câțiva ani în urmă (pe la 1925 - 1926) înglobată, împreună cu sala de dans, în ceea ce formează azi marele salon boltit de la nordul castelului. Și ce păcat! Istorică sufragerie trebuia păstrată neatinsă, așa cum era în dimineața de 14 august 1916, așa cum a respectat-o ocupațiunea germană, așa cum am regăsit-o în noiembrie 1918”.

Consiliul a fost convocat de regele Ferdinand, la statul lui Ion I. C. Brătianu. De la semnarea tratatului de alianță cu Antanta trecuseră 10 zile și, cu excepția membrilor guvernului, nimeni nu aflase nimic, în ciuda proastei reputații a oamenilor politici români, între care orice secret înceta să mai fie secret în doar 2-3 zile, fapt susținut de I. G. Duca în ale sale „Amintiri politice”, unde notează opinia cinică a contelui Banffy, în sensul că, dacă câțiva lideri politici români se sfătuiesc sau iau o hotărâre secretă, nu se mai obosește să cumpere pe vreunul, ci așteaptă câteva zile, până ce unul din participanți vorbește despre ceea ce n-ar fi trebuit să vorbească.

La Consiliul de Coroană de la Cotroceni de sub coordonarea regelui Ferdinand, spre deosebire de cel anterior, nu s-a luat nici o hotărâre, „fiindcă aceasta era deja luată”, ci au fost înștiințați liderii politici importanți despre decizia luată, în sensul de a fi de

acord cu ea și de a li se solicita sprijinul. Ședința Consiliului începe, de față fiind întreg guvernul Brătianu, președinții celor două Camere ale Parlamentului, M. Ferechide și C. F. Robescu care-l înlocuia pe B. Missir, președintele Senatului, absent din țară la acel moment. Au fost convocați, de asemenea, ca foști prim-miniștri, Theodor Rosetti, P. P. Carp și T. Maiorescu, precum și șefii unor partide politice, precum Take Ionescu, N. Filipescu, Al. Marghiloman. A asistat, ca prinț moștenitor, și viitorul rege Carol al II-lea. Ședința Consiliului de Coroană a fost deschisă de regele Ferdinand, care, cu reală emoție, declară că „a convocat pe mai marii țării nu ca să le ceară un sfat, căci hotărârea lui este luată (mai degrabă trebuia să spună ceea ce știau toți: hotărârea nu-i aparținuse regelui, ci lui Ion I. C. Brătianu - n.n.), ci să le ceară sprijinul”. „Eu, continuă Ferdinand, după matură reflexiune și după lupte interne pe care le veți înțelege și din care am ieșit biruitor asupra mea, înclin mai mult pentru opinia guvernului meu”. Apoi Ferdinand, ceva mai hotărât, își motivează decizia, accentuând cauzele ce l-au determinat să opteze pentru Antanta: „în situația actuală neutralitatea nu mai este cu putință. România trebuie să ia o hotărâre și să aleagă. Soarta războiului înclină spre înțelegere (Tripla înțelegere - n.n.), dar, oricum ar fi, România nu poate lupta alături de Puterile Centrale, căci ar însemna să mergem împotriva întregii evoluțiuni istorice a neamului nostru”, dovedind astfel, după opinia unui participant la istoricul eveniment, „un mare suflet și prin aceasta nu numai că va rămâne, dar se va impune respectului și admirațiunii posterității”. Apoi, regele îl invită pe P. P. Carp să ia cuvântul, subliniind că are nevoie, în mod deosebit, de concursul său. Acesta, vădit mânios, refuză să vorbească,

solicitând ca întâi să-și prezinte punctul de vedere guvernul și „șefii de partide”; de altfel, mârâi Carp, el nu înțelegea rostul Consiliului, de vreme ce se luase o hotărâre.

Și, pentru a limpezi cât mai repede situația, pentru a nu permite vreunui echivoc să se insinueze în adunare, șeful guvernului, Ion I. C. Brătianu luă cuvântul primul, „vorbind limpede, concis, fără fraze, fără patetism”, argumentând de ce anume a optat pentru alianța cu Antanta: „1913 a fost prefăta unui răzbel cu Austria... S-a adăugat forma antipatică în care a izbucnit războiul actual. S-a adăugat abstențiunea (abținerea - n.n.) Italiei susținând că „azi toată latinitatea este în tabăra contra Germaniei. La început victoria părea probabilă pentru germani: neputând merge noi singuri contra, am rămas neutri. Răzbelul de uzură răstoarnă azi șansele în favoarea celor cu rezerve mai mari, Bulgaria luând locul nostru în Orient, nouă ne este imposibil să stăm lângă germani. În sistemul de la 1884 eram aliați contra Rusiei; azi, Italia, este lângă Rusia. Încetul cu încetul, fără grabă, am ajuns la garantarea intereselor noastre: pentru neutralitate am avut numai asigurări, nu garanții. Azi problema este: sau să renunțăm la orice am putea obține prin victoria Antantei, sau să intrăm în război. Eu m-am angajat desăvârșit”.. Această primă luare de poziție Ion I. C. Brătianu o încheie amintind Consiliului „că toată țara și întreaga suflare românească de peste Carpați așteaptă cu nerăbdare intrarea noastră în marele război”.

După ce Ion I. C. Brătianu a încheiat, regele Ferdinand I-a solicitat iarăși pe P. P. Carp să vorbească; din nou, acesta refuză mânios. Vorbește apoi Take Ionescu care, deși era un redutabil orator, dovedește „o neînțeleasă banalitate”. Ca lider de partid, Take Ionescu

este alături de rege și guvern, a căror soluție de față o cerea de doi ani. Îi vine rândul lui Marghiloman, „un Marghiloman încurcat”, care-și exprimă serioase rezerve cu privire la rezultatul războiului, căci, „după informațiunile sale precise, Hindenburg pregătește o mare ofensivă împotriva rușilor, să nu ne grăbim, să așteptăm, de aceea este foarte regretabil că guvernul în asemenea condiții s-a angajat”.. Al. Marghiloman, în ciuda unei stări de fapt cu totul opuse, continuă, afirmând „că țara nu este favorabilă războiului” și că, o victorie a noastră, alături de Antantă, „înseamnă așezarea definitivă a rușilor la Strâmtori, adică strangularea, pieirea noastră”. La obiecția regelui Ferdinand, cum că o Rusie prietenă, stăpână pe Strâmtori, este în favoarea României, Marghiloman își precizează și mai clar poziția, el neînțelegând „cum a putut guvernul să urmeze o politică atât de dezastruoasă”. În fine, pentru că „țara e în joc”, el nu va obstrucționa guvernul, va ieși din joc, va tăcea pentru a nu crea „dificultăți”, dar nu va sprijini o asemenea politică.

Al. Marghiloman este contrat imediat, violent și incisiv, de Nicolae Filipescu (pe atunci grav bolnav), care îi reproșează duplicitatea: „Să mă ierți! Hotărârile pe care le-a luat guvernul astăzi nu sunt decât consecința logică a tratatului încheiat de D-l. Brătianu cu Rusia în septembrie 1914. Or, dumneata mi-ai spus mie că acest tratat ți-a fost adus la cunoștință, că l-ai aprobat și că ai îndemnat guvernul să continue pe această calc. De aceea sunt indignat de aceste palinodii și, mai mult ca oricând, revendic pentru partidul meu onoarea de a fi printre inițiatorii acestei politici...”.

Urmează apoi P. P. Carp, „încruntat și crispat de mânie”, care-l sfătuiește pe regele Ferdinand să renunțe

imediat la proaspăta alianță, căci Germania, dacă luptăm împotriva ei, ne va zdrobi. Carp susține că a fi aliați cu Rusia „este a izbi în interesele țării și în continuitatea dinastiei”, că se va ruga ca armata română să fie învinsă: „Doresc să fiți învinși, fiindcă victoria voastră ar fi ruina țării”“. Revine asupra tezei sale vechi, cu accente vădit rusofobe/germanofile, ignorând fățiș toate argumentele lui Ion I. C. Brătianu. Pe P. P. Carp „nu îl interesează cine va învinge, ci cu cine comandă **onoarea** să mergem, chiar dacă vom fi învinși. Din acest război va ieși sau hegemonia germană, sau hegemonia rusească. Hegemonia germană înseamnă pentru noi mântuirea, cea rusească sfârșitul, fiindcă vom fi în drumul Rusiei către Constantinopol”. Bătrânul lider junimist își așază monoculul și se adresează regelui Ferdinand, avertizându-l că își va pierde tronul dacă Rusia va învinge, căci „o Rusie învingătoare nu va tolera vreodată în România o dinastie Hohenzollern”. Avertizându-l pe regele Ferdinand că rușii, în caz de victorie, vor instala o dinastie românească („o dinastie Ghica, Sturdza, sau o dinastie Brătianu, sau Carp”), P. P. Carp îi reamintește suveranului să pună capăt „unei asemenea politici nefaste” și să rămână alături de Germania. Observând că rostul adunării este inutil, „căci nu mai e locul să argumentăm și să convingem”, Carp refuză să sprijine o politică care va duce România la dezastru, și promite că se va retrage din viața publică: „Am un ziar, «Moldova», de mâine chiar îl voi închide. Am în jurul meu câțiva prieteni, le voi cere îndată să se împrăștie. Am trei fii, îi dau Majestății Voastre să se bată și să moară. Iar eu mă voi ruga la Dumnezeu ca armata română să fie bătută... căci numai astfel România va fi salvată”.

Cuvintele mânioase, pătimăşe, ale lui P. P. Carp, au uluit adunarea; după clipe de stupeoare, „o rumoare de indignare a umplut toată sala”. Intervine (era obligat) regele Ferdinand, care, adânc jignit de cuvintele lui Carp, cu privire la dinastia străină aflată pe tronul României, îi replică calm: „D-le Carp, aţi greşit când aţi vorbit de interesele dinastiei. Nu cunosc interesele dinastiei, nu cunosc decât interesele ţării. În conştiinţa mea aceste două interese se confundă. Dacă m-am hotărât să fac acest pas grav este fiindcă, după matură chibzuinţă, eu am ajuns la convingerea, adâncă şi nestrămutată, că el corespunde cu adevăratele aspiraţiuni ale neamului... Dinastia va urma soarta ţării, învingătoare cu ea, sau învinsă cu ea. Deoarece, mai presus de toate, să ştiţi, d-le Carp, că dinastia mea este română. Rău aţi făcut când aţi făcut-o străină, germană. Nu, e românească! Românii nu au adus aici pe unchiul meu, regele Carol, ca să întemeieze o dinastie germană la gurile Dunării, ci o dinastie naţională şi revendic pentru Casa Mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor i-a încredinţat-o”. Excelenta prestaţie a lui Ferdinand n-a făcut nici o impresie asupra lui Carp, care-şi repetă dorinţa ca „armatele noastre să fie învinse”, numai aşa văzând el salvarea României. Cuvintele de încheiere ale lui Carp provoacă reacţia lui Ion I. C. Brătianu, care-i răspunde: „Nu găsesc cuvinte ca să spun ce resimţim dacă într-adevăr astfel de simţăminte sunt în ceasul de faţă în inima d-tale. Atunci, d-le Carp, retrage până şi pe fiii d-tale, din armată, căci nu mai poţi avea nimic în comun cu această ţară şi cu acest neam”. Cu toate că a fost atât de adânc jignit, pe merit, Carp refuză să reacţioneze, păstrând tăcerea.

După această luare de poziție, antologică, îi veni rândul sa vorbească lui Titu Maiorescu, care, cu „meșteșugiri și sofisme”, cu artificii retorice, în totală „contrazicere cu atmosfera zilei”, se dovedește destins, surâzător, recurgând „la arguții pe care le debita cu o onctuozitate popească, cu priviri de șiretlic și cu o mimică complet nepotrivită”.

Titu Maiorescu, prin poziția pe care a avut-o la acest Consiliu de Coroană, a dovedit o totală lipsă de înțelegere a momentului istoric trăit, absența oricărei aderențe la sentimentul național. Maiorescu, față de poziția bărbătească, directă, a lui Carp, a pus întrebări retorice, marcate de un iezuitism definitoriu naturii sale: „A semnat ceva guvernul? De ce țara iese din expectativă? Până la ce punct este angajat guvernul? Nu se poate, oare, degaja? Poate că este angajat doar primul ministru și nu întreg guvernul? Nu a existat, oare, o hotărâre a Consiliului de Coroană din 1914?”, etc. Cu aceste întrebări fariseice Titu Maiorescu sugera Consiliului că alianța cu Antanta n-ar fi avut girul constituțional necesar, arătându-se, o dată în plus, total opac intereselor mari ale momentului.

Brătianu îi replică enervat lui Maiorescu, revenind/justificând decizia luată: „Cred în victoria Antantei, mă conformez ei. Voi declara război Austro-Ungariei, nu altora. În schimb mi se recunoaște dreptul de a lua, până la Tisa, Banatul, Crișana, Maramureșul cel de sus, care nu este slav, și Bucovina. Mi se recunosc drepturi egale la Congres. Tratatul care ne garantează aceste anexări este iscălit de cele patru puteri. Cele patru puteri garantează integritatea teritoriului nostru. Cred că o întoarcere nu mai este posibilă”. Brătianu a mai subliniat că momentul de față ar fi cel mai favorabil intrării României în acțiune și că

ar fi de neiertat dacă s-ar pierde cel mai prielnic moment oferit neamului românesc pentru întregirea lui. Maiorescu revine și-și arată, cinic, nedumerirea: „Ce ideal național? Care ideal național? O frază patriotică și nimic mai mult. De altfel, românii din Ardeal nu vor cu nici un chip unirea cu România, ei vor stăpânirea Austriei permanentizată, căci numai așa pot fi apărați de unguri. Aceasta vor românii de peste Carpați și nimic altceva”. Apoi, tot Maiorescu, cu o fățarnicie greu de înțeles până astăzi, întrebă Consiliul: „Se poate zice că țara a fost consultată? (de parcă el, cu trei ani în urmă, când era prim ministru și a trimis armata română peste Dunăre, în Bulgaria, a consultat țara!!! - n.n.). Cum se justifică ieșirea din neutralitate? Cer să rămânem mai departe în expectativă”.

Toate aceste întrebări veninoase determină reacția energetică a liderului liberal, Emil Costinescu: „Să stăm pe loc? Toate statele sunt în sânge și foc: noi stăm rușinați la ușă. Europa e în prefacere. Cu brațele încrucișate, după ce am câștigat bani, am fi de râsul lumii”.

Ion I. C. Brătianu îl pune la punct pe Maiorescu, dovedindu-i precaritatea punctelor de vedere, caracterul lor cu totul greșit, susținând că „frații noștri din Ardeal nu așteaptă decât să trecem o dată Carpați și nu mai trăiesc decât cu acest dor și cu această speranță. Nouă, în care au încredere, ne-au spus-o neîncetat și ne-au destăinuit tot fundul gândului și sufletului lor. Se poate că, știind adevăratele simțăminte ale d-lui Maiorescu și, prin urmare ferindu-se de el, să-i fi vorbit altfel, se poate. Dar aceasta dovedește neîncrederea ardelenilor în d-l. Maiorescu, iar nicidecum dorința lor de a nu se uni cu regatul și de-a nu înfăptui România Mare”. Apoi Ion I. C. Brătianu continuă, afirmând că deține documente de la liderii românilor din Ardeal, care dezminț categoric

toate afirmațiile lui Maiorescu. Deloc impresionat de Ion I. C. Brătianu, Maiorescu își susține mai departe punctul de vedere sugerând că, în loc de război, România ar fi trebuit să negocieze cu ungurii, pentru a le smulge concesiile față de români. Acum intervine regele Ferdinand, care îi sugerează lui Maiorescu să nu-și facă iluzii, dacă crede că prin negocieri cu ungurii s-ar putea obține ceva, căci el a intervenit pe lângă Germania și pe lângă Austria ca românii ardeleni să aibă un minimum de drepturi, dar degeaba, căci ungurii au refuzat orice propuneri. Recent, continuă Ferdinand, și împăratul Wilhelm a stăruit, la Viena, pentru îmbunătățirea tratamentului aplicat de unguri românilor, dar s-a izbit de același refuz îndărătnic. Niciodată, conchide regele, ungurii nu vor consimți să îmbunătățească cu adevărat soarta românilor de peste munți, fiindcă, mai mult decât la orice, ungurii țin la caracterul de stat maghiar indivizibil.

Însă pe Maiorescu nu-l putea clinti nimeni de pe poziția sa. Dacă Brătianu și regele i-au dat o replică pe măsură, la aberațiile pe care le susținuse - Brătianu, printre altele, amintindu-i că, chiar și înfrânți, drepturile noastre istorice, odată recunoscute, se vor constitui într-un simbol, iar regele Ferdinand va deveni, peste timp, un simbol egal cu cel al lui Mihai Viteazul - Titu Maiorescu rămase de neclintit. El susținea că românii nu voiau un război pentru eliberarea românilor de peste munți, că opinia publică nu acceptă acest război, că neutralitatea este singura soluție benefică pentru țară și că, chiar dacă se dorește, războiul nu poate fi declarat din motive... constituționale! Lesne de bănuir că atitudinea lui Titu Maiorescu a trezit indignarea întregului Consiliu, revolta împotriva sa. Cu toate că se știe ce poziție demnă a avut în timpul ocupației

germane, nu mă feresc deloc să definesc poziția lui Titu Maiorescu, susținută la Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 drept cea a unui trădător de țară. Toate aceste „chițibușuri” și „sofisme de retor” nu pot fi iertate, când știm că tocmai un român ardelean s-a opus, atât de înverșunat, eliberării Ardealului de sub o tiranie milenară!

Poziția lui Maiorescu a mai fost combătută și de Take Ionescu care, cerând cuvântul a doua oară, declară că „românii de dincolo ne așteaptă ca pe Mesia”. M. Ferechide și C. F. Robescu, liderii parlamentului, anulează obiecțiile lui Maiorescu cu privire la imposibilitatea constituțională a declarării războiului, deoarece Camerele „păstrează toate prerogativele obișnuite ale parlamentului, prin urmare și pe aceea de a se rosti asupra declarării războiului”.

Spre sfârșitul acestui istoric Consiliu de Coroană (a se compara cu Consiliile de Coroană din vara lui 1940, când ticălosul de Carol al II-lea golise de conținut această instituție politică *ad-hoc*, transformând-o într-o marionetă, luându-i de puterea de a lua o decizie independentă, pentru ca în spatele ei să-și poată ascunde lașitatea abjectă), Ion T. C. Brătianu ceru regelui Ferdinand, din nou, cuvântul. Brătianu era cel mai marcat de importanța momentului, ca unul ce reușise ceea ce nu reușise nici un român până atunci, el simțea nevoia unei solidarități a tuturor și îi invita pe toți să lase deoparte orice alt considerent, în afara interesului național. Reamintește celor prezenți că atât tatăl său, I. C. Brătianu, cât și el nu au făcut decât o politică: politica interesului național; că nu este francofil, deoarece politica sa nu s-a bazat pe rațiuni sentimentale, ci pe cerințele superioare ale neamului și ale țării; că împrejurările momentului oferă posibilitatea

împlinirii dezideratului secular al românilor, unitatea. Apoi, cu un patetism măsurat, bine temperat, se adresează tuturor: „ țin, însă, în acest ceas hotărâtor, când toți fruntașii țării sânt întruniți în jurul regelui, să se cunoască gândul meu întreg. Fără îndoială că vom ieși învingători, dar nu sânt sigur, se poate să fim și învinși. De aceea vreau să se știe bine de toți că, chiar învinși, tot cred că țara mea trebuie, în această clipă a evoluțiunii ei istorice, să facă acest gest. În viața națiunilor sunt afirmări de drepturi care se socotesc mai mult decât izbânzi trecătoare, și sunt gesturi de abdicare, de dezertare morală (câtă dreptate a avut), care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rândul. Într-o atare situație este astăzi românismul, de aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit, printr-un act solemn, hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte, mai mare și mai însemnat decât oricând. Și dacă nu azi, mâine vom culege roadele acestor jertfe și acestor afirmări de drepturi.

Aduceți-vă aminte de cazul Italiei: și Carol Albrecht a fost înfrânt la Novara, dar chestia unității Italiei era pusă în fața lumii întregi și peste câțiva ani succesorul său a realizat-o. Aduceți-vă aminte de propria noastră istorie: Tudor Vladimirescu a fost zdrobit și stăpânitorii zilei l-au măcelărit. Dar el ridicase steagul renașterii noastre naționale și pe temeiul gestului lui urmașii săi au înfăptuit-o. În fine, cazul cel mai caracteristic este cazul lui Mihai Viteazul. Și el a fost învins, și el a fost omorât, dar a știut, pentru o clipă, să întrupească visul secular al neamului, unirea tuturor românilor. Și a fost destul, nu numai ca el să rămână de-a lungul veacului

eroul legendar și slăvit, dar pentru ca și noi astăzi să întemeiem pe faptele lui revendicările acestui neam”.

După aceste judecăți, atât de drepte, Ion I. C. Brătianu se adresează direct regelui Ferdinand, sfatuindu-l să nu aibă în vedere rezultatele imediate, ci perspectiva, să meargă hotărât pe drumul indicat de conștiința națională, de dezideratele pe care aceasta le impune. Apoi, revine la unele din spusele lui P. P. Carp în această adunare memorabilă, referitoare la caracterul dinastiei Hohenzollern, afirmând tranșant: „S-a vorbit odinioară de dinastie străină, a fost o formulă nedreaptă și nemeritată. Dinastia este română, Majestatea Voastră o dovedește azi în chip mișcător. După ce veți fi trecut Carpații nimeni nici nu va mai cuteza, Sire, să pună o atare chestiune”. Șeful guvernului încheie, reafirmând responsabilitatea care i-a impus să ducă o politică cu un asemenea deznodământ.

Consiliul de Coroană de la Cotroceni a fost încheiat de regele Ferdinand, care a solicitat tuturor celor de față solidaritatea de care avea nevoie țara în acele momente; regele afirmă că vor fi necesare mari jertfe, nesfârșite suferințe pentru împlinirea idealului național, de aceea invocă divinitatea să vină în ajutor poporului român: „Domnilor, cu Dumnezeu înainte!”, la care cei prezenți au răspuns: „Să trăiți, Sire, Dumnezeu să ne ajute”..

După ședința Consiliului de Coroană din 14/27 august 1916, după cum ne-a lăsat mărturie I. G. Duca, Ion I. C. Brătianu a plecat spre casă pe străzi lăturalnice, pentru a nu se întâlni cu grupuri de manifestanți (ce-și strigau entuziasmul), vorbind către sine însuși: „Ne așteaptă grele încercări, dar am dreptate, nu puteam, nu trebuia să fac altfel. Sunt sigur, sigur, tot mai sigur... De acuma, Duca, pe lucru! La patru, Consiliul de Miniștri, la Dumneata acasă!”.

Hotărârea fusese, aşadar, luată, ea era acoperită în întregime de nevoia împlinirii unui deziderat major al naţiunii române: Unirea. Rămânea, pe mai departe, să fie verificată tăria morală, să fie adunate energiile necesare precum şi puterea de jertfa de care eram capabili, noi, românii...

III. CATASTROFA ROMÂNIEI DIN TOAMNA - IARNA ANULUI 1916. REFUGIUL ÎN MOLDOVA. VINOVĂȚIA RUSIEI.

Catastrofa României din toamna - iarna anului 1916. Refugiul în Moldova. Vinovăția Rusiei.

Așa cum solicitase Ton I. C. Brătianu în tratatul de alianță cu puterile Antantei, România a declarat război numai Austro- Ungariei. În aceeași zi istorică, 14/27 august 1916, spre scară (ora 18), ministrul român la Viena, Edgar Mavrocordat, a înmănat contelui Burian declarația de război a României.

În noaptea de 14 spre 15 august 1916, trupele române, concentrate din vreme de-a lungul graniței, au pătruns cu repeziciune în Transilvania, trecând Carpații. Trupele ungare au fost cu totul surprinse și, neputând face față iureșului românesc, sunt bătute și respinse. Spre sfârșitul unei veri frumoase și a unui început de toamnă mai frumos ca niciodată, după sute de ani de defensivă în fața inamicului ereditar/național, România trecea la ofensivă! O ofensivă așteptată și dorită de timp lung, dar prea puțin pregătită.

În noaptea în care armata română trecea crestele Carpaților, pentru a-i dezrobi pe românii ardeleni și bănățeni, toate clopotele bisericilor și mănăstirilor de pe cuprinsul regatului României au bătut ceasuri întregi, în semn de bucurie și rugă pentru izbândă.

Nicolae Iorga, ca unul ce muncise din greu, cu fapta, pentru idealul unității naționale (mai mult și cu mai mult folos decât întreaga clasă politică la un loc), scrie atunci articolul intitulat, atât de sugestiv, „Ceasul”: „A sosit un ceas pe care-l așteptam de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională,

pentru care am muncit și am scris, am luptat și am gândit. A sosit ceasul în care cerem Și noi lumii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ce avem, ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atâta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sânge pentru aceasta: dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca robi rodul ostenelilor noastre. În miez de noapte au sunat iarăși clopotele, sântele clopote care simt toate durerile și bucuriile noastre și care acum s-au înfiorat de cea mai mare speranța pe care am avut-o și la care, cu orice preț, ținem”..

Aceleași clopote, adevărate imnuri ale bucuriei și chemării la luptă, le va auzi și invoca și sergentul Anichitei Constantin, în „Memoriile” sale: „... am ajuns la Pitești la ora 9 p.m.; am stat în tren toată noaptea. La ora 12, noaptea, în gara Pitești, ne-a sunat mobilizarea; băteau clopotele la toate bisericile, băteau tobele și cânta muzica, iar soldații cântau cântece ostășești. Noi ne-am deșteptat din vagon și ne-am închinat să ne-ajute Dumnezeu, cu bine, în calea noastră” (însemnarea din 14 august 1916).

Numai că România a intrat în război nu când a vrut ea, ci când au vrut alții, iar toate clauzele Convenției militare negociate și smulse Rusiei cu atâta greutate de Brătianu, prin care Aliații se angajau să ajute ofensiva românească peste Carpați, n-au fost respectate: frontul aliat de la Salonic nu s-a mișcat, comandantul acestuia, generalul Sarraïl, de-abia făcea față presiunilor bulgărești, ofensiva rusească în Galiția și Bucovina a rămas doar la stadiul de intenție, iar trupele române ajunse la Tg. Mureș, la începutul lunii septembrie 1916, au așteptat în zadar pe ruși; cei 50.000 de ruși care trebuiau să-i ajute pe români în sudul Dobrogei nu și-au făcut apariția, iar cele 300 de tone de armament aliat pe

care România trebuia să le primească zilnic, zăceau ascunse prin fundul Rusiei. Rugămintea lui Ion I. C. Brătianu către reprezentantul Rusiei, Pocklewski-Koziel, exprimată imediat după semnarea tratatului din 4/17 august 1917, anume ca Rusia să trimită României, urgent, aeroplanе și artilerie grea, a fost uitată chiar când a fost făcută.

În epoca modernă, un război nu poate fi dus doar cu cântece, discursuri găunoase, politicianiste, retorism de presă sau doar cu energia morală și curajul trupei. Războiul României pentru întregire națională a fost pregătit prost, pe alocuri prietenia politică ținând loc de competență și cinste. Dar ne-am asumat riscul intrării în război chiar și în asemenea condiții, Brătianu știind bine că „cimitirele istoriei sunt pline de popoare care, temându-se de riscuri, au preferat lașitatea și renunțarea”.

Desigur, factorul-cheie continua să-l reprezinte calitățile trupei aruncate în luptă, însă Primul Război Mondial „a adus o tehnicizare necunoscută până atunci”; or, pe acest teren armata română va fi pusă repede în dificultate de inamicii săi. Căci nu cred că Ion I. C. Brătianu și-a făcut măcar o singură iluzie că, declarând război doar Austro-Ungariei, aliații acesteia nu vor sări să o ajute. Astfel, a doua zi după ce am declarat război Vienei, Germania ne declară, la rândul ei, război, urmând, 2-3 zile mai târziu, declarațiile de război ale Turciei și Bulgariei.

Chiar de la începutul luptei se poate spune că România, în ciuda succeselor inițiale, era ușor de încolțit, iar neîmplinirea nici unei condiții din Convenția militară din partea Rusiei nu însemna altceva decât trădarea sa cu bună știință, de către aceiași aliați, care promisese atît de multe și făceau atît de puțin.

Indiscutabil, în pregătirea armatei române pentru războiul de întregire națională, Ion I. C. Brătianu a manifestat multă neglijență, a acordat încredere, tributar prieteniei politice, unor oameni de proastă calitate, precum generalul Iliescu, „Napoleonul său”, după cum îl șfichiuia Iorga, sau E. Porumbaru, ministru liberal în guvern, un fanfaron în toată regula.

Plecată la o luptă așa de grea, cu un extraordinar elan - căci era formată într-o covârșitoare majoritate din țărani, „oamenii serioși ai acestui neam” - „armata română a intrat în război inadecvat echipată și nesigură în privința surselor de aprovizionare”.

Și totuși, trecerea Carpaților de către armatele române s-a petrecut fulgerător. După câteva zile de lupte înverșunate, trupele române au ocupat Brașovul, Miercurea Ciuc, Sibiu, Sfântul Gheorghe, Orșova, etc. Elanul și victoriile de început vor trece repede, iar cruda realitate se va arăta în toată urâtenia sa. În Dobrogea, unde „organizarea apărării a fost total neglijată”, trupele române suferă o severă și rușinoasă înfrângere la Turtucaia, deoarece „planul de campanie al Puterilor Centrale prevăzuse o puternică ofensivă în Dobrogea”. Dezastrul de la Turtucaia (6 septembrie 1916) a „constituit un adevărat șoc pentru clasa politică românească și pentru o mare parte a populației”, confirmând din plin spusele generalului francez Henri de Berthelot, că „românii sunt admirabil de dezorganizați”. Pentru a veni în ajutorul Austro- Ungariei, germanii concentrează o puternică grupare de forțe, pusă sub comanda feldmareșalului Erich von Falkenhayn; aceasta respinge armata română, care se repliază pe trecătorile Carpaților.

Timp de două luni de zile (octombrie-noiembrie 1916) s-a dat bătălia trecătorilor, în care armatele

române au apărat, „neschimbate cu săptămânile, o graniță de o întindere nemăsurată”, în fața unor forțe mult superioare, rezistența pe Carpați a fost posibilă doar pentru că soldatul român a fost „stăpânit de un extraordinar simț al datoriei”. În fața crudei realități, clasa politică a reacționat inadecvat, fiind, pe moment, depășită. Regele Ferdinand, cu toate că își asumase comanda supremă a armatei, imediat după începerea războiului era ca și inexistent, „apărea din fuga automobilului, fără să știe nimeni ce vrea, ce face, ce mai înseamnă”. Ion I. C. Brătianu, responsabil în mare măsură de dezastru, nu mai afișa decât aerul unui om căzut: „toată siguranța sa se topise în flăcările Turtucaiei. Aveam înaintea mea un om zdrobit, vorbind încet, cu gândurile aiurea, luând hotărâri inexplicabile”.

În toamna anului 1916 România se afla într-o situație care conținea toate datele catastrofei. Cred că, indiferent cât de bine ar fi fost pregătit războiul, de ceea ce a avut parte țara noastră atunci, nu ar fi scăpat. Înainte de toate, de una singură, armata română înfrunta forțele militare a patru state (pe cele germane, austro- ungare, bulgărești, turcești) pe un front extrem de lung (Marea Neagră - Dunăre - toată linia Carpaților, de la Vatra Domei la Orșova). În al doilea rând, Rusia a refuzat, deliberat, să ajute România, atât în sudul Dobrogei, cât și pe linia Carpaților, accentuând drama pe care o trăiam. Mai mult, cu toate că nu au fost identificate documentele probatoare, diplomația rusă ajunsese încă din 1915 la o înțelegere secretă cu partea germană privind împărțirea și desființarea statului român. Într-un asemenea caz, Germania ar fi anexat Muntenia și Oltenia, Dobrogea ar fi primit-o Bulgaria, Carpații reveneau Austro-Ungariei, iar Rusia anexa Moldova dintre Prut și Carpați. Că lucrurile au stat așa

și nu altfel, se poate lesne deduce din faptul că, în condițiile în care Puterile Centrale înaintau victorioase spre București, existând riscul ca inamicul să încercuiască armata română și să ocupe și Moldova românească, Rusia trimite în sfârșit trupe numeroase pe frontul românesc (evident, ca să-și apere viitoarea graniță). De altfel, în fața mulțimii de mărturii cu privire la comportamentul rușilor față de România în cumplita iarnă 1916-1917, ipoteza de mai sus se transformă în certitudine. Dezastrul României din toamna anului 1916 l-a îndreptățit pe Nicolae Iorga să scrie negru pe alb că „n-avem nici cu ce oameni, nici cu ce mijloace materiale să ne batem”, înțelegând că marele istoric, când a scris „oameni”, a avut în vedere, cu siguranță, doar pe politicienii români responsabili de catastrofa.

Catastrofa României a fost amplificată/accentuată, cum spuneam, și de „aliatul” său, Rusia, „care punea România în imposibilitatea de a apăra frontul, reținând armamentul pe care i-l trimitea Franța”.

Așadar, în toamna anului 1916, România, părăsită de aliați („la drept vorbind, inacțiunea scandalosă și nefastă a lui Sarraïl rămâne, în parte, pentru mine, o enigmă”), asaltată și înconjurată de dușmani, nu putea rezista mai mult decât a făcut-o strânsorii coaliției dușmane. Și totuși, suferind pierderi grele, armata română în retragere susține mari bătălii pe Jiu, pe Neajlov, reușind să nu fie distrusă, așa după cum va sublinia mareșalul Ludendorff: „Am reputat victorii asupra armatei române, dar nu am putut să o distrugem”. Legendară va rămâne, în veac, șarja Regimentului 2 Roșiori condusă de colonelul Gheorghe Naumescu, de la Prunaru (15 noiembrie 1916), în care eroismul fără seamăn s-a împletit cu jertfa cea mare și curată.

În fața catastrofei, Casa Regală, Parlamentul, clasa politică, guvernul fug/se retrag la Iași care, pentru doi ani, va deveni capitala României. În iarna grea (decembrie-ianuarie) a anului 1917, frontul românesc (și cu ajutor rusesc) se stabilizase pe linia Carpaților Orientali, cursul Siretului inferior, nordul Deltei Dunării.

Încovoiindu-se în fața copleșitoarei nenorociri, poporul român nu a cedat, dovedind tuturor că „este un adevărat gentleman colectiv. Când spun popor, nu exclud guvernul și clasele suprapuse. Dacă a fi gentleman este o chestiune de onoare și mai ales de a-ți respecta cuvântul dat, guvernul român este un supergentleman, căci s-a ținut de cuvânt la 28 august 1916 și, mai mult decât atât, a rămas singur după ce a fost părăsit de aliații săi. El aparține înaltei nobilimi, dacă noblețea constă în a avea mai multe obligații decât drepturi”.

Refacerea miraculoasă a Armatei Române. Contele de Saint-Aulaire despre români. Glose despre „calitățile” profesorului român. Rusia se prăbușește (1917).

Cu mari eforturi, în iama - primăvara anului 1917, armata română a fost refăcută. În aprilie același an ea avea, din nou, o reală capacitate de luptă și cuprindea 500.000 de oameni.

La refacerea armatei române un ajutor important l-a avut și misiunea militară franceză condusă de generalul Henri Berthelot, sosită în țară în octombrie 1916.

Misiunea militară franceză cuprindea 1.200 de combatanți, din care 400 de ofițeri, între ei 12 locotenenți-colonei, toți cu o înaltă calificare profesională. Berthelot și oamenii săi au încercat prin toate mijloacele să-i determine pe ruși să lupte alături de români, dar în zadar. Oamenii lui au plecat în Rusia pentru a scoate din ascunzișuri armamentul pe care Franța ni-l trimitea și pe care rușii refuzau să ni-l livreze. Trădarea Rusiei din toamna lui 1916 ascundea, după cum precizam, intenția sa de a desființa România, în înțelegere cu Puterile Centrale, cu care voiau să o împartă. Dorințele ei nu se vor împlini, căci, după cum va spune Take Ionescu lui Saint-Aulaire: „Rusia ne lasă să fim asasinați, dar ea își inoculează un virus care, dacă n-o va ucide, va infecta universul”. Și Ion I. C. Brătianu a intuit dezastrul pe care-l va aduce, Europei politica Rusiei, iar intrarea în disoluție parțială a armatelor sale i-au prilejuit primului ministru român aceste cuvinte profetice: „în Rusia, destrămarea armatei se transmite întregii țări. Revoluția este inevitabilă. Or, Revoluția în Rusia va fi cazanul vrăjitoarelor sau cutia

Pandorei, cu toate relele, dar fără ca speranța să se afle la fund”.

În partea de Românie care mai rămăsese liberă - Moldova -, dacă libertate se poate numi un colț de țară având alături un asemenea „aliat”, începând cu toamna târzie a anului 1916 și continuând cu iarna anului 1917, situația devenise cu adevărat dramatică. Sute de mii de oameni fugiseră din calea invadatorului, așezându-se pe unde puteau. Populația Iașului a crescut în câteva săptămâni de la 90 de mii de locuitori la peste 300 de mii. Rezervele de cereale, în cea mai mare parte, fuseseră abandonate ocupantului, iar cele din Moldova erau cu totul insuficiente pentru a face față nevoilor. Spațiile de cazare deveniseră de negăsit. Regina Maria, refugiată la Iași, trebuia să fie mulțumită atunci când avea norocul să găsească fasole. Se simțea o mare criză de medicamente. Răniții de pe front nu mai puteau fi îngrijiți decât cu vorbe bune, murind cu miile. Starea dramatică a românilor din Moldova a impresionat pe ministrul S.U.A. de pe lângă guvernul României, C. I. Wopicka, care nota: „Tifosul bântuia, stocul de medicamente pentru soldații răniți era foarte redus. Nu se putea obține carne sau legume, iar pâinea, care era foarte puțină, se făcea din cartofi, cu orice fel de făină ce se putea obține. Nu exista zahăr și nici combustibil de nici un fel. Soldații și civilii mureau cu miile. Existau numai puțini medici, iar lipsa de instrumente chirurgicale și lenjerie era cronică”.

Starea aceasta grea nu a frânt moralul românilor. Guvernul, Casa Regală, cu atât mai mult poporul, erau cu toții dispuși la sacrificii și mai mari, numai pentru ca libertatea neamului, atât cât mai era, să fie salvată. Nu este nici locul și nici momentul, dar nu mă pot opri să nu subliniez că tragedia prin care trecea neamul

românesc în acei ani se explică și prin mari și numeroase acte de trădare față de națiunea română, acte provocate deliberat, dintr-o așa-zisă germanofilie, sau pentru bani. În teritoriul românesc ocupat de inamic, numeroși funcționari ai statului român, câteva mii (cazul cel mai cunoscut fiind al lui Victor Verzea, directorul Poștei), s-au pus la dispoziția ocupantului cu slugărnicie, abandonând orice mândrie națională. Verzea a refuzat să se evacueze la Iași și, atunci când germanii au ocupat Bucureștiul, a predat acestora suma de 7 milioane de lei, prețul trădării, pentru a fi numit primar al capitalei.

Cu un cinism greu de justificat, liderii politici germanofili, P. P. Carp, C. Stere, ignorând tragedia neamului lor, croiau planuri pentru o Românie vasală Germaniei și Austro-Ungariei; bucuria pe care cu greu și-o ascundeau germanofiliile s-a manifestat încă din toamna lui 1916 când, deja, sărbătoreau victoria Centralilor în restaurantele Capitalei: „am văzut, în ceasurile cele mai nenorocite, petrecând banda Stere, cu intelectualii și cu profesorii ei cu tot”. Distincția netă pe care a făcut-o Iorga între intelectuali și profesori a avut și încă are valabilitate.

Cu greu se poate susține că un individ, dobândind o diplomă, devine obligatoriu și intelectual. Și tocmai o parte însemnată dintre acești „profesori” de nimic, dar plini de pretenții obraznice (ca totdeauna), au trădat în 1916 - 1918, în 1940 sau în 1944 - 1945, când România a intrat sub crunta ocupație sovietică. După al doilea război mondial, tot ei, „valorosul” corp profesoral, s-a pus la dispoziția ocupantului rus, abdicând cu o vinovăție de neiertat de la o minimă morală, aceea de a nu pactiza cu dușmanul de moarte al poporului român.

Puterea de rezistență în nenorocire, a poporului român este cu mult mai amplă decât a oricărui altuia. Că așa stau lucrurile, mărturie ne este întreaga noastră istorie. Dar, ceea ce agravase o situație și așa dramatică a anilor 1916-1917 a fost poziția „aliatului” rus. În toamna târzie a anului 1916, circa un milion de ruși au venit să-i ajute pe români să oprească înaintarea inamicului. Rușii s-au purtat față de România cu o dușmănie greu de înțeles. Au stabilit zone stricte, cu de la ei putere, unde să se refacă armata română; au ocupat, în iama deosebit de aspră, cele mai bune locuri de cazare: câte doi - trei ruși ocupau o cameră, în timp ce 40 - 50 de soldați români se înghesuiau într-una, și aceasta numai dacă „aliatul” rus era de acord; au pus mâna pe depozitele de alimente pe care le jefuiau; violau femeile și băteau oamenii fără nici un motiv; de luptat, refuzau să lupte, acceptând doar defensivă; ucideau români după bunul plac, fără ca cineva să-i tragă la răspundere, prilejuind unui român următoarea remarcă către contele de Saint-Aulaire, ambasadorul Franței în România: „Ah... dacă rușii ar ucide la fel de mulți nemți câți români ucid, noi am fi la București, sau deja la Budapesta, sau poate la Berlin”.

Același mare prieten al poporului român, Saint-Aulaire, impresionat de grozăvia suferințelor îndurate de români în iarna lui 1917, nu ezită a sublinia măreția, stoicismul nobil al neamului nostru: „Dacă aș încerca să evoc icoana suferințelor care copleșeau România, spre a-i găsi un loc într-un imaginar muzeu al frumuseților morale, ar trebui să așez în sala capodoperelor această țară ale cărei virtuți se ridică la înălțimea suferințelor”. Ca martor ocular, contele de Saint-Aulaire nu poate fi bănuit de exagerare sau, cu atât mai puțin, de necunoașterea situației României. De aceea trebuie să-i

acceptăm laudele, ca pe unele cinstite, adevărate, și pe care atât de greu și rar le primim de la străini.

Ca vechi diplomați cu vastă experiență, Saint-Aulaire și generalul H. Berthelot ne-au sprijinit puternic (bazându-se pe autoritatea și prestigiul Franței) în fața abuzurilor nesfârșite ale „aliatului” rus, limitând, atât cât s-a putut, efectul lor devastator. Iar situația disperată a țării noastre, drama ei, le-au provocat vorbe de o mare compasiune: „Nici o altă țară beligerantă nu a cunoscut ca România, în același timp, foamea, frigul, tifosul, ocupația - dubla ocupație, aceea a dușmanului, neamțul, și aceea mai înfricoșătoare a falsului aliat, rusul. Pentru a nu cădea sub povara acestei împătrite sau încincite cruci, României îi trebuia un curaj care sporea o dată cu nenorocirea ei. Ea însăși se înălța o dată cu nenorocirea”.. Cumplita sărăcie, frigul (-30°C/-40°C), tifosul, foametea, erau doar pentru români. „Aliatul” rus trăia în opulență, el nu lupta alături de armata română, deoarece singurul lui țel era să vadă ștearsă de pe fața pământului România.

Deși era comandantul suprem al armatelor româno-ruse, regele Ferdinand nu avea nici o autoritate peste ruși. Adjunctul său, adevăratul șef, era generalul Saharov; iar acesta a interzis trupelor sale să lupte pentru Dobrogea, unde superioritatea pozițiilor strategice și a numărului combatanților ar fi făcut posibilă contraofensiva, și nu retragerea (octombrie - noiembrie 1916). Când frontul încă nu era stabilizat, același Saharov a ordonat retragerea trupelor sale pentru a permite inamicului încercuirea și capturarea armatei române. Pentru a evita acest ultim dezastru și a scăpa de încercuire, numeroase divizii românești și-au abandonat armamentul greu. Generalul Saharov „aplica

principiul esențial al strategiei rusești: retragere fără luptă, numită eufemistic scurtarea frontului”.

Întreaga strategie politică și militară a Rusiei față de România în anii Primului Război Mondial justifică înmiit remarca unui alt mare prieten al românilor, Edgar Quinet: „amiciția Rusiei a fost mai funestă pentru români decât ostilitatea tuturor celorlalte popoare laolaltă”. Toate acestea au fost înțelese, la acea vreme, așa cum trebuie, precum și de ce anume au fost posibile: „...„Sfânta Rusie” persistă totuși să trateze pe inamic ca pe un aliat și pe aliat ca pe un inamic, să îmbrățișeze Bulgaria care profită să înjunghie România pe la spate, să încerce să o sugrume sau să o facă să piară de inaniție. Ea vede Bulgaria ca pe o cale spre visul ei, și privește România ca un obstacol”.

Și pentru a putea ocupa ceea ce mai rămăsese din România, la sfatul guvernului rus, generalul Saharov invită pe regele Ferdinand, pe guvernul român, precum și armata română, să se retragă peste Prut, în Basarabia. Planul rusesc a provocat refuzul unanim al conducătorilor români, care erau decizi mai degrabă să moară decât să părăsească pământul românesc. Dar nu toți cei responsabili de soarta neamului românesc (vorbesc de „nabila clasă politică”), au avut îndărătnicia și curajul de a rămâne în țară în acele vremuri grele; o parte însemnată dintre politicieni (cu tot cu prețioasele lor familii) au trecut Prutul, stabilindu-se la Chișinău sau aiurea, prin Basarabia crucificată; altă parte, și mai numeroasă, au pus o distanță și mai mare între România martiră și ei, refugiindu-se la Odessa și în împrejurimi. Fuga aceasta lașă din țara îngropată în nenorocire, atât de „aliatului” rus, cât și de germano-austro-unguri, s-a petrecut în toamna/iarna lui 1917, după încheierea armistițiului de la Focșani și, în mod

deosebit, în perioada premergătoare Dictatului de la Buftea-București (aprilie- mai 1918). În acel timp, poziția Rusiei față de România era aceeași dintotdeauna, expresie a disprețului ei față de o Românie independentă, și același dispreț, încă și mai accentuat, față de poporul său. Nimic nu prevestește căderea, de pe culmele trufiei, mai mult decât cinismul și batjocura cu care îi tratezi pe alții.

Nimeni - în afară de observatorii avizați, precum Ion I. C. Brătianu, sau Comandamentul german ce pregătea arma mortală cu care va distruge Rusia (Lenin) - nimeni din Rusia cea mândră și puternică, călare pe două continente și, înainte de toate, asupra a atâtor popoare și națiuni, nu-și putea închipui că marea ei prăbușire e aproape, că scadența istoriei, ca răsplată și destin, este aproape, foarte aproape. Numeroase exemple din istorie ne spun că, atunci când un lider (oricare ar fi el), sau un stat (oricare ar fi el) pierde măsura, comite crime, practică abuzurile, ca expresie a sistemului statal încarnat și, înainte de orice, manifestă un dispreț fățiș față de oameni și de nevoile lor, scadența/răsplata vine repede, neașteptat de repede.

Cazul Asiriei antice este grăitor: cu doar câțiva ani înainte de a fi cucerită și distrusă definitiv de medopersani (614-612 î. Hr.) ea încă se manifesta ca mare putere în Orientul Apropiat, iar toate neamurile tremurau, în fața ei; un altul, și mai sugestiv, ar fi cel al lui Napoleon I care, la 1812, pentru că nu-l mai încăpea Europa, atacă Rusia, din poziția de cel mai puternic om al lumii, cu intenția de a-și crea un imperiu cu adevărat universal, pentru ca peste doar trei ani să-i ajungă doar câteva stânci vulcanice din largul Oceanului Atlantic.

Cazul lui Napoleon mi se pare cu totul de neînțeles, gândindu-mă că Bonaparte cunoștea foarte bine istoria,

în datele ei esențiale, fapt ce l-ar fi putut avertiza cu privire la soarta ce-l așteaptă în caz că depășește măsura. Culmea este nu că Napoleon se va prăbuși în 1814/1815, ci că va rezista până atunci, deoarece el rămâne printre puținii făcători/distrugători de Istorie ce a depășit orice limită, de fiecare dată când intra în coliziune cu cei ce i se opuneau. Se observă lesne, în cazul lui Napoleon, că așa-zisul lui geniu n-are nici un secret, și nu doar cazul lui, ci al tuturor acelor care au avut prestații imperiale agresive, iar așa-zisul lor triumf a fost posibil doar printr-o accentuată cunoaștere și excelentă organizare a potențialului de care dispuneau.

Așadar, comportamentul îngrozitor, peste limite suportabile, al Rusiei, față de România, în acei ani, când trecuse Prutul ca „aliată”, o transformaseră în dușmanul de moarte al neamului românesc. Rușii se purtau ca stăpâni, ca într-o țară ocupată, iar nădejdea românilor era doar în Dumnezeu, și doar pentru foarte puțini în îndepărtatii aliați din Vest.

După doi ani de război și uriașe sacrificii materiale și umane, Rusia, cu toată aparenta sa atotputernicie, se clătina ca un uriaș ajuns la capătul puterilor. Clica din jurul țarinei, în care-și făcea de cap călugărul demonizat Rasputin, provoca scandal după scandal, ea fiind mai mult decât dispusă să tragă sforile în vederea unei păci separate cu Puterile Centrale. Și, pentru a-l convinge și pe țarul Nicolae al II-lea de necesitatea unei păci separate, clica a urmărit, premeditat, abandonarea României în mâinile germano- austro-ungarilor pentru ca, odată cu zdrobirea României, intențiile ei să se concretizeze. Acest plan nu va reuși, deoarece Nicolae al II-lea dorea continuarea războiului.

Uciderea lui Rasputin, la 29 decembrie 1916, în casa prințului Filip Iusupov, asasinat la care a luat

parte activă și un român basarabean, Purișchevici, nu a schimbat deloc datele problemei. Armata rusă obosise, într-un război în care victoria nu mai venea, demoralizarea se accentua, lipsurile de tot felul erau mereu prezente iar corpul ofițeresc de elită, căzut în luptă, era înlocuit de neprofesioniști. Tensiunea se manifesta și printr-un conflict Dumă - țar, conflict ce va duce la abdicarea ultimului Romanov, Nicolae al II-lea, de pe tronul Rusiei, la începutul lunii martie 1917.

Aflat într-o situație fără egal în toată istoria sa, poporul român, cu nesecate/ascunse rezerve de energie morală, mai mari cu cât nenorocirea era mai amplă, va reuși, printr-o efortare uriașă, de care sunt capabile doar popoarele puternice/tari - și aceasta în ciuda defetismului laș al unei mari părți din clasa politică - miracolul redresării/învierii.

Niciodată cerul n-a fost mai negru peste națiunea română ca în toamna/iama anului 1916 - 1917. Niciodată moartea, ștergerea lui de pe hartă n-au fost mai aproape, ca în acele luni cutremurătoare. Niciodată n-a fost simțită o prăpastie mai adâncă între poporul cel vechi/de jos, și o parte, a aceluiași popor, dispusă la orice gest dezonorant, numai ca să supraviețuiască. Dacă ceea ce mai rămăsese din armată (pierdusem două treimi din ea în campania dezastruoasă din august - decembrie 1916) s-a îngropat în tranșee, în sudul Moldovei și pe linia Carpaților Orientali, unde va suferi de lipsuri cumplite și o vor mânca păduchii, „elita” politică nu renunțase la politicianismul abject ce o definea; trădătorii, peste măsură de mulți, atât în teritoriul ocupat cât și în cel așa-zis liber, își clamau cu nerușinare crezul, întunecând cu ticăloșia lor până și cea mai mică speranță; cinicii, „realiștii” politici, ce izvorau din tabăra care nu voise războiul alături de

Antanta, își manifestau liber bucuria de a fi avut dreptate; și, cu cât dezastrul național se accentua, bucuria lor se lăbărta ca o pată urâtă, monstruoasă, peste suferințele neamului.

Ce se mai putea face într-o asemenea situație, de o asemenea grozăvie, era greu de gândit. Și totuși, deși era doar un simbol, dar un simbol de care era absolută nevoie, în jurul regelui Ferdinand și a reginei Maria se vor grupa toți acei puțini care credeau că nu au voie să abandoneze lupta. Ion I. C. Brătianu îl cooptează pe Take Ionescu în guvernul de palidă uniune națională, împărțind (să-l credem pe Iorga) cu alții doar grijile/responsabilitățile unui dezastru, și în nici într-un caz bucuriile victoriei. Misiunea militară franceză își creează propria sa autoritate, pe teritoriul românesc, punând deseori la respect „aliatul” rus. Ofițerii francezi cutreierau Rusia pentru a ne aduce armamentul atât de prețios pe care ni-l trimitea Franța și pe care, cu atâta duplicitate, ni-l ascundea marele nostru „aliat”. Medici francezi, cot la cot cu medicii români, încercau din răspuțeri să împrăștie suferința, căzând deseori jertfa tifosului exantematic. Alți ofițeri francezi inițiază pe ai noștri în regulile războiului modern. Soldatul român, într-o imensă măsură om al pământului (țăran), este rugat/implorat să nu cedeze, să se îngroape în pământ cu totul decât să-l lase pe dușman să treacă peste el. Dezertările din armată (numeroase, în retragere) au fost oprite prin aplicarea imediată a legii marțiale (împușcarea). Și totuși, nu mai exista speranță aproape nicăieri, căci energia pusă în slujba redresării era una a disperării. Părea că peste neamul românesc au venit zilele din urmă ale Apocalipsei, iar lințoliul ce-l acoperea era toamna - iama siberiană a anului 1917.

Pierzându-și încrederea în oprirea inamicului în sudul Moldovei, Ion I. C. Brătianu, sfatuindu-se și cu regele, hotărăște evacuarea tezaurului național, pentru mai multă „siguranță”, în capitala Rusiei, Moscova. Dacă conducătorii își pierduseră încrederea în victorie (excepțiile fiind Iorga și regina Maria), poporul cel simplu și atât de disprețuit nu era disperat. Cu o tărie pe care ți-o dă credința ascunsă în dreptate și în Dumnezeuul tău, el, tară zarvă, dar cu înverșunare, și-a început lucrarea aspra lui însuși. Ne-o mărturisește un prieten adevărat de atunci: „în ceea ce privește poporul român, în ciuda unor suferințe inexprimabile și a unui holocaust evaluat la un milion de victime pe altarul acestui triplu moloh: războiul, tifosul, foametea, credința sa în victorie era mai emoționantă pentru că era mai puțin chibzuită. Parcurgând Moldova la sfârșitul iernii 1917, am văzut peste tot femei și copii care, de cum se topise zăpada, înlocuiau bărbații morți sau mobilizați pentru a pregăti noua recoltă”.

Spuneam despre Ion I. C. Brătianu că își pierduse încrederea că țara mai avea puterea să reziste și să oprească definitiv inamicul la porțile Moldovei. Că Brătianu își pierduse capul, nu-i nici o îndoială; în loc să ascundă în fundul pământului tezaurul național, așa cum o făcuse regele Decebal, la 106 (dar cine ar fi garantat că, în acest caz, și comoara românilor n-ar fi fost trădată de vreun Bicilius?), el încheie o convenție cu guvernul rus, la 27 noiembrie 1916, în baza căreia toată rezerva metalică, în aur, a Băncii Naționale, a fost expediată (decembrie 1916 - ianuarie 1917) la Moscova. Tezaurul românesc a fost adăpostit în subsolul Băncii de Stat din Moscova, Palatul Armurilor din Kremlin. Pe lângă cele peste 100 de tone de aur, au fost trimise în Rusia valori artistice și istorice de neprețuit: 1.530 de

tablouri ale pictorilor naționali (N. Grigorescu, O. Băncilă, C. D. Rosenthal, Ștefan Luchian etc.), 158 de icoane reprezentând pictură veche românească (sec. XVI - XVII), odăjdii și veșminte bisericești ce conțineau diamante și alte pietre prețioase, cădelnițe de aur și argint, candel, mitre, cruci, pocale, toate din aur la fel de vechi ca icoanele; a fost evacuată, tot în Rusia, bogata colecție de medalii și monede de la Academia Română, în număr de 36 de mii, între care se găseau monede antice dacice, romane, macedonene, grecești etc. Tot atunci a fost expediat tezaurul de la Pietroasa și bijuteriile reginei Maria, în valoare de 7 milioane de dolari etc.

Întreaga avuție în aur și nu numai, a națiunii române, fusese expediată în 13.000 de saci, în greutate fiecare de 80 de kg, cu garnituri lungi de tren. Soarta acestui tezaur va fi tristă, iar noi (prin „marii” noștri conducători de mai târziu) i-o vom pecetlui definitiv. Asupra furtului averii și muncii unui întreg popor - căci U.R.S.S., ca și Rusia căreia îi va succeda, nu va repara nedreptatea - trebuie zăbovit pe larg, dar cu altă ocazie.

Trădători ai cauzei naționale: C. Stere, mitropolitul Conon Aramescu, Vasile Mangra, Victor Verzea, Al. Sturdza

Dacă în ceasul cel mare al nenorocirii femeile neamului nostru, cu un stoicism îndărătnic, s-au înhămat la truda grea și aspră, muncind ogoarele patriei libere pentru ca luptătorii de pe front să aibă pâine, alții, îndeosebi „bărbați” luminați ai odioasei clase politice, și-au dovedit „iubirea” față de un popor atât de adânc căzut în prăpastie, trădându-l. Nu este deloc inutil a sublinia întristătoarea încheiere de carieră politică (așa de onorabilă până în 1914) a lui P. P. Carp și a celor ce-i împărtășeau poziția. În ura lui față de ruși sau față de cei care au avut curajul să meargă împotriva Germaniei și a aliaților săi, Carp nu avea nici o milă pentru țara căzută în nenorocire; mai mult, se credea chemat să o salveze cu ajutorul ocupantului, ignorând cu desăvârșire situația dramatică a neamului său, jaful pe care dușmanul (pentru el, prieten) îl efectua în teritoriul ocupat. După instalarea ocupației germane, Carp și oamenii săi declanșează o campanie de încheiere a noii păci separate, punând la cale înlocuirea regelui Ferdinand cu împăratul Wilhelm al II-lea sau cu vreunul dintre fiii acestuia, precum și darea în judecată, ca și criminali de război, a lui Ion I. C. Brătianu și a guvernului său. Pentru atingerea acestui scop, Carp agita opinia publică cu ajutorul presei și a întrunirilor publice, sau prin lansarea unui manifest către țară, care ar fi trebuit să-i dea dreptul de a trata pacea separată. În acest sens, primind ajutorul lui Mackensen, Carp a hotărât să fie consultată partea de țară ocupată, împânzind teritoriul cu o proclamație în care se susținea că „acțiunea lui P. P. Carp e singura în stare a reda

României situația pierdută”. P. P. Carp îndemna, de altfel, încă înainte de vara lui 1917, pe Mackensen să reia ofensiva cât mai repede, pentru a sparge frontul românesc și a ocupa Moldova.

Nici Maiorescu, nici Alexandru Marghiloman nu l-au urmat pe Carp în acțiunea sa. Într-o întrunire publică ținută în sala Dacia din București, unde se dezbăteau proiectele lui Carp, Maiorescu, fiind solicitat de mulțime să ia cuvântul, prin poziția avută și-a recâștigat întreg prestigiul, pus în umbră de atitudinea, atât de nepotrivită, de la Consiliul de Coroană de la Cotroceni.

Cu acest prilej, Maiorescu reaminti tuturor că soarta dinastiei, a unei păci separate, nu se poate decide sub presiunea străzii sau în tumultul unor adunări gălăgioase, ci prin consultarea națiunii întregi, a cărei voință să fie manifestată în mod liber și independent. Cu aceste cuvinte, Maiorescu spunea tuturor că ceea ce fac ei e un simulacru de politică, că nu sunt liberi să opteze în chestiuni grave, privind statul român, cu baioneta vrăjmașului în coaste. Poziția demnă a lui Titu Maiorescu sub ocupația germană salvează o carieră politică ce a fost foarte aproape de a se încheia deloc onorabil. Și când, nu mult după această întrunire, în iulie 1917, Maiorescu muri, P. P. Carp nu-l va ierta nici măcar o dată cu moartea sa, absentând de la înmormântare, neezitând să facă o remarcă de un cinism negru, față de cei care i-au reproșat-o: „de ce ar face el lui Maiorescu o politeță pe care Maiorescu n-ar putea să i-o întoarcă”. Dacă pentru Carp încă putem găsi circumstanțe atenuante (căci poziția sa era justificată de un crez), ginerele său, Alexandru Sturdza, colonel în armata română, a depășit orice limită, trădând. El fusese atașat militar la Berlin înaintea războiului, timp în care a trecut în slujba Germaniei.

Semnele trădării sale s-au manifestat în luptele din toamna 1916 când, fără vreo legătură cu situația frontului, brigada pe care o comanda se retrage brusc, lăsând flancurile diviziilor vecine descoperite. În ale sale *Note zilnice de război*, generalul Alexandru Averescu consemnează, la 24 decembrie 1916, cum brigada colonelului Sturdza dădea brusc înapoi, fără cauze reale și fără să-și prevină vecinii, producând o spărtură de 10 km în front. Neexistând probe concrete, Sturdza nu a fost acuzat de trădare, iar neglijența serviciilor noastre secrete militare a fost pe cale să ne producă o catastrofa cu urmări greu de prevăzut.

În înțelegere cu comandamentul german, Sturdza a stabilit data și locul în care va trece de partea inamicului, alegând momentul unei vizite pe front a regelui Ferdinand. Regele stabilise ziua de 4 februarie 1917 pentru a vizita frontul din Vrancea, ocazie cu care urmau să decoreze drapelele de luptă ale diviziilor comandate de generalul Eremia Grigorescu. Însoțit de generalul Prezan, regele Ferdinand fu întâmpinat de ofițerii superiori ai marilor unități, printre ei aflându-se și colonelul Sturdza. După încheierea ceremonialului decorării steagurilor de luptă, Sturdza îl invită pe regele Ferdinand să inspecteze linia frontului unde era el comandant. Aici, la poalele unui deal numit Voloșcani, germanii erau pregătiți de ambuscadă, gata să-l prindă pe rege. Prezan, suspectându-l pe Sturdza de trădare, îi ordonă să nu o ia spre linia frontului, dar acesta refuză, fugind la inamic fără aghiotantul său, care fu ucis. Fără prezența de spirit a generalului Prezan, regele ar fi căzut în capcană și-ar fi fost luat prizonier. Sturdza va fi condamnat la moarte, în lipsă, activitatea sa de trădător neoprinindu-se doar la gestul de a trece la inamic; ea va continua și se va amplifica.

Trecut la inamic, Sturdza a încercat crearea unei „Armate de voluntari” din rândul românilor prizonieri în Germania, armată cu care voia să se bată împotriva românilor pe frontul din sudul Moldovei. Nu va reuși în tentativa sa murdară, dar va reuși să tulbure conștiințele multor ofițeri români aflați în captivitate care, după ce trădătorul a venit cu ispitele sale, s-au împărțit în tabere, dușmănindu-se. Unii (puțini) erau pentru trecerea de partea germanilor, alții au refuzat cu indignare acest pas, numindu-l pe Sturdza trădător. Tot el a trimis soldați români capturați de inamic peste linii, în tranșeele românești, cu manifeste prin care ostașii români erau sfătuiți să dezerteze în fața inamicului. A înjghebat un fel de corp de voluntari pe care îl va folosi pentru realizarea intențiilor lui P. P. Carp, socrul său, și anume organizarea unui plebiscit care trebuia să-i legitimeze puterea, în partea de țară ocupată, spre a putea astfel negocia cu ocupantul. Înainte de orice, Sturdza și ofițerii trecuți de partea sa urmăreau ca, prin otrava propagandei, să creeze o stare de spirit defetistă în rândul trupelor române, scăzându-le astfel combativitatea, sau determinându-le să dezerteze. Nici aici trădătorii n-au reușit în intențiile lor.

La sfatul lui P. P. Carp, Virgil Arion, mare demnitar politic sub ocupația germană, solicită mitropolitului Munteniei, Conon Aramescu, să redacteze o „chemare” (era să zic patriotică) către „moldoveni”. „Chemarea” îi sfătuia pe soldații din Moldova să nu mai lupte, să fraternizeze cu dușmanul și să înțeleagă că Germania este mare prietenă a României! Nu-i lipsit de interes să precizăm că această „chemare” n-a fost redactată de mitropolit (era prea prost), ci de doi vajnici teologi, inițiați în cele „sfinte”, Gala Galaction și Iuliu Scriban (arhimandrit)!

Ca două Iude în sutană, cei doi se folosesc, și în această afacere murdară, de „Bunul Dumnezeu ce s-a îndurat de această țară”. Să ai obrăznicia, cinismul de a susține că țara ta se află în grațiile divine în timp ce ea era literalmente sfâșiată, crucificată, este crimă și înaltă trădare de patrie. Pentru gestul lor rușinos, nedemn, cei doi popi ar fi trebuit ca, după război, să ajungă în fața plutonului de execuție sau să fie uciși ca niște câini otrăvitori de suflet românesc, iar nu să se mai bucure de lumina zilei. Chemarea otrăvitoare a Mitropolitului Conon a fost aruncată în tranșeele soldaților români din avioane, de către inamic, împreună cu alte două fițuici josnice, „Gazeta Bucureștilor” și „Lumina” lui C. Stere. Se înțelege că pachetele cu pricina au fost arse, pe loc, fără a fi deschise.

Nocivă în cel mai înalt grad, trădătoare de-a dreptul, s-a dovedit a fi, în timpul ocupației germane, și poziția lui Constantin Stere. Refugiat din Rusia țaristă unde, în acei ani, făcuse câțiva ani de surghiun siberian, pentru „agitație socialistă”, Stere ura profund Rusia. Faptul nu La împiedicat, însă, ca, atunci când Nicolae al II- lea a vizitat Constanța, în iunie 1914, printre cei care s-au îngrămădit să pupe mâna, atât a lui Carol I, cât și a țarului, să fie și el. Desigur, cazuri precum al lui P. P. Carp sau al lui C. Stere (cu privire la poziția avută în timpul ocupației germane în anii 1916— 1918) ar trebui judecate după canoane cu totul speciale; după ce am cunoaște în amănunt întreaga lor psihologie, crezul lor, toate manifestările publice din acei ani, am putea dibui resorturile adânci ce au motivat poziția lor. Și Carp, și Stere și-au iubit adânc țara și poporul din care făceau parte. Și Carp, și Stere aveau o ură viscerală, fără margini - justificată - față de Rusia. Aici, în această ură, pot fi identificate pozițiile celor doi, după ce România

trecuse de partea Antantei, și, implicit, a Rusiei. Nu încapă nici o îndoială că românii căzuți sub ocupație germană, cei din Muntenia, Oltenia, Dobrogea, au aflat repede cum se purta, „aliata” Rusie în Moldova, însă, la fel de adevărat rămâne faptul că, atunci când vrei să justifici o trădare, găsești argumente; dar fapta celor doi, dincolo de trecutul lor, tot trădare rămâne.

Cu ajutorul germanilor, C. Stere a scos ziarul „Lumina”, editat special pentru soldații români de pe front. Tot el a redactat un memoriu politic în 1917 în care afirma că soluția salvatoare pentru întreg neamul românesc ar fi să se unească cu Austro-Ungaria sau cu Germania, caz în care românii ar trebui să-l roage în genunchi pe Kaiser să primească a le fi rege. Memoriul lui Stere nu i-a interesat pe germani, dar a interesat în mod deosebit pe unguri, care i-au și luat un interviu, publicat într-un ziar din Budapesta. Dar, în plină ocupație „mântuitoare” germană, să afirmi că viitorul României poate fi alături de dușmanul ereditar, a supărat pe nemți, care au hotărât să stingă „Lumina” lui Stere. Cazul lui Stere se mai „luminează” puțin dacă precizez că, deși s-a refugiat în România din Rusia, cu mult înainte de a veni în țară avusese reacții antiromânești. De altfel, el vine în România nu pentru că ar fi iubit-o prea mult, ci pentru că era singura țară liberă, extrem de permisivă față de cei ce ardeau de dorul revoluției comuniste! Astfel, în romanul său „în preajma revoluției”, atunci când părinții lui Vania Răutu (alias C. Stere) se sfătuiau dacă e bine sau nu ca el să plece în România, tatăl său face o remarcă cu trimitere la România: „Iar bărbații... nu știu ce să mai zic. Cu toții vorbesc o limbă pocită, de nu-i poți înțelege... țara aiasta nu-i pentru Vania”.

Să nu se creadă că, în Primul Război Mondial, actele de trădare au fost cazuri izolate. Ne-a lăsat mărturie un observator extrem de avizat și foarte bun scrutaător de conștiințe: „De altfel, trădarea era pretutindeni, de jur împrejurul nostru. O ceteai din ochii bucuroși de orice eșec pe front, de orice veste falsă...”. Și, pentru a stopa dezertările, automutilările sau trădările, Curțile marțiale condamnau și executau, pe loc, la moarte, toate aceste cazuri (recomand - am tot făcut-o până acum, dar în zadar - o carte tulburătoare, pe această temă, mai mult decât necunoscută și care mie, unuia, mi-a umplut sufletul de tristețe, numită „Moartea fratelui meu”, de G. M. Cantacuzino).

Abandonurile lașe, trădările acelor ani au fost posibile și pentru că o mare parte a neamului nostru nu era pregătită nici pentru suferință, nici pentru sacrificiu. Cu excepții, desigur, doar oamenii satului au acceptat, încrâncenați, să lupte și să moară pentru că țara le-o cerca. Îndeosebi bucureștenii, dincolo de stoicismul cu care au suportat bombele lansate de Zeppelinuri, au fost cu totul nepregătiți pentru încercările prin care treceau; ne-o spune unul dintre ei, care nu s-a ferit deloc să bage adânc cuțitul în rană: „Crescuți într-o epocă de bun trai, de liniște, de prosperitate aproape continuă și aproape generală, bucureștenii nu aveau sufletul pregătit ca să îndure nici lipsurile materiale, nici zguduirile morale. Deși fondul acestui suflet nu este laș, totuși o lungă deprindere în belșug și nepăsare a găsit pe toată lumea aceasta prea slabă în fața evenimentelor prea mari”. Un ultim exemplu de trădător ordinar - este vorba de mitropolitul Vasile Mangra, care adresează o „Scrisoare circulară către toate parohiile românilor ortodocși din Transilvania și Ungaria”. „Prea sfințitul” în cauză nu poate avea nici o scuză pentru că a cedat, laș, la

presiunile ungurești. Contextul istoric, ostil, nu poate justifica nicidecum o așa de rușinoasă atitudine, de abandon moral, din partea unui înalt prelat, care ar fi trebuit sau să tacă, sau să-i îmbărbăteze în speranțele lor pe românii ardeleni; iar dacă dușmanul secular l-ar fi pedepsit, el trebuia să moară pentru cauza românilor ardeleni, pe care „Dumnezeu” îi dăde lui în grijă. Vasile Mangra, ca un slugoi fără onoare, chiar când armatele române treceau Carpații și eliberau prin lupte grele Transilvania, primește din partea ungarilor poruncă să se adreseze românilor pe care-i „păstorea” printr-o „proclamație” la fel de otrăvită ca și aceea a mitropolitului Conon din Muntenia, căzută sub ocupație germană.

V. Mangra, însă, nu se mulțumește doar cu o simplă proclamație, mai face și istorie, ca „om învățat” ce era, afirmând printre altele, în misiva lui popească, că „România, căreia ființă i-a dat patria noastră, Ungaria, căci Radu Negru de la Făgăraș a întemeiat principatul Țării Românești, Dragoș din Maramureș a întemeiat principatul Moldovei și cu sprijinul monarhiei habsburgice s-a ridicat și s-a întărit România modernă, liberă și independentă, care de bună voie s-a legat de monarhia noastră cu contract de credincioșie, cu făgăduieli de sprijinire reciprocă; România - spre marea noastră durere - a călcat făgăduiala de credință, a rupt pecetea contractului în chip perfid și a ridicat arma asupra înălțatului nostru împărat și rege și asupra acelor frați, care de doi ani de zile luptă pe moarte și pe viață cu o vitejie nemaipomenită, împotriva dușmanilor monarhiei”. Popa acesta odios nu știa sau nu vroia să știe că n-a existat nici un Radu Negru (o creație istoriografică), că România a fost creată împotriva voinței Austriei, că libertatea și-a dobândit-o prin sânge (1877 -

1878), iar nu prin vreun cadou al Austro-Ungariei, că tratatul de alianță la care făcea trimitere fusese încălcat cu brutalitate chiar de monarhia pe care-o slujea slugarnic, că el era de-o perfidie josnică, și nu România care-și începuse, după atâtea ezitări, marele său război național, tocmai ca să-i scoată pe români dintr-o robie rușinoasă/degradantă pentru o națiune ce-și respectă statutul de națiune. Sau, dacă știa toate aceste adevăruri, și susținea încă asemenea minciuni ordinare, pentru că așa i-o ceruse ungurii, atunci și-a trădat neamul cu premeditare. Ca și trădătorii de la București, V. Mangra, în „enciclica” lui marșează pe frica/ura românilor față de ruși, chemați să lupte împotriva armatei române care, chipurile, vine înfrățită „cu hoardele rusești, care au jefuit și aprins satele și bisericile lui Ștefan cel Mare..., care au necinstit Putna și Suceava, locuri sfinte de închinare ale sufletului românesc”; acest „prea sfânt” mizerabil își mințea cu nerușinare poporul, spunându-i că, alături de români, vin și rușii. În august- septembrie 1916, Carpații au fost trecuți doar de armata română, rușii refuzând să-i însoțească, căci trebuiau să-i ia cu asalt pe la Vatra Domei, spre a se întâlni cu armata română în câmpia transilvană. Spre finalul circularei sale, V. Mangra îndeamnă poporul peste care păstorea: „Față de noul dușman, care râvnește în chip atât de păcătos la știrbirea și la stricarea hotarelor patriei noastre, veți ști să luptați cu aceeași îndârjire, vitejie și credință...”.

Spuneam că nici un context politic, oricât de ostil, nu poate justifica o asemenea poziție, îndeosebi la un om care în tinerețe slujise cauza națională, cu ocazia Memorandumului de la 1892 și a proceselor deschise cu acel prilej de autoritățile ungurești liderilor naționali, ea

rămânând un gest de înaltă trădare față de poporul român.

Și, ca și în cazul atâtor și atâtor lepre trădătoare, sunt sigur că, după dezrobirea pământurilor noastre de sub unguri, nici „prea sfințitul” n-a fost dus în fața vreunei spânzurători sau a unui pluton de execuție, văzându-și probabil în continuare de „misiunea” sa arhierască (divină!), până la sfârșitul vieții, încheiată chiar în 1918...

V. VICTORIILE ANULUI 1917. CAPITULAREA RUSIEI. DICTATUL DE LA BUFTEA-BUCUREȘTI. TRIUMFUL FINAL

Victoriile anului 1917. Capitulara Rusiei. Dictatul de la Buftea-București. Triumful final

Așadar, la începutul anului 1917, România căzuse într-o prăpastie atât de adâncă, încât nimeni nu mai credea în șansele ei de salvare. Aflată într-o situație - pe care am subliniat-o fugar - deznădăjduită, cu greu, dacă nu chiar imposibil se mai putea spera la o întoarcere a sortii celei bune cu fața spre ea.

Și totuși, când umilințele de tot felul ne potopeau, când foametea, bolile și frigul adânceau suferința, când „aliatul” rus depășea în abuzuri orice imaginație, când toți vrăjmașii se așteptau să murim de tot, pregătindu-se să arunce țărâna cea neagră și grea peste groapa ce ne stătea în față, când puțini, foarte puțini, încă nu-și pierduseră nădejdea, s-a produs miracolul învierii României martirizate. Căci, „în acest neam sunt nesfârșite rezerve de energie, trecute din generație în generație, care apar numai la asemenea ceasuri grozave”.

Iar cel care a contribuit decisiv la ridicarea din nenorocire a neamului românesc a fost singurul/adevăratul apostol avut vreodată de noi, românii, Nicolae Iorga. Refugiat și el la Iași (în toamna lui 1916, abandonându-și marea bibliotecă de la Vălenii de Munte, în care dușmanul a făcut grajd), înfrigurat și strâmtorat în sărăcia generală, Iorga reclădește speranța, ridică moralul, atât al săteanului sau ostașului de pe front, cât și al mai marelui țării aproape sfârâmate, regele Ferdinand. Ziarul său, „Neamul

Românesc”, pe care cu atâta dureroasă modestie îl numește fițuică, se găsește la temelia învierii României de la începutul anului 1917. „Neamul Românesc”, tipărit pe cheltuiala statului în câteva mii de exemplare, niciodată suficiente, după câți români îl solicitau, a circulat din mână în mână în tranșeele frontului, dar și la prizonierii români aflați în Rusia.

Niciodată un om, un singur om, cu toate puterile sale, n-a dat atât de mult curaj moral unui neam căzut în nenorocire; niciodată, în istorie, în toată istoria, un popor n-a primit mai mult ajutor de la un singur om, decât a dat poporului său Nicolae Iorga!

Dacă W. Churchill avusese toate motivele să plângă și să spună ceea ce a spus în toamna lui 1940, când Anglia fusese salvată de o mână de bărbați curajoși, cu atât mai mult suntem noi obligați la recunoștință, dincolo de timp, față de Nicolae Iorga.

Într-un Iași înghețat de frig, dar, mai ales, de disperare, într-un Iași în care nu mai exista nici cea mai mică nădejde, iar „elita” politică și economică se pregătea să fugă peste Prut, în decembrie 1916 Nicolae Iorga ține o cuvântare întunecată, în fața Parlamentului și a guvernului (în sala Teatrului Național), prin care își cheamă frații săi să nu abandoneze nici lupta, și nici țara, îndemnându-i să se îngroape de vii mai degrabă sau să-i mănânce câinii pământului românesc decât să-și lase țara și să ia calea pribegiei.

Și, pentru că înlăturarea țarului Nicolae al II-lea și instalarea unor guverne „revoluționare” în Rusia au accelerat di soluția armatei acesteia de pe frontul românesc, regele Ferdinand, pentru a evita contaminarea soldaților români cu mirajul mincinos fluturat pe dinaintea ochilor de propagandiștii sovietelor, a luat taurul de coarne și a promis că va face ceea ce

trebuia să facă unchiul său, Carol I: a jurat (nu promis) sol datului-țăran că pământul pentru care luptă și moare va fi al lui la sfârșitul războiului.

Proclamația regelui Ferdinand din aprilie 1917, prin care acesta jura solemn că, la sfârșitul războiului, țăranii vor primi pământ, a fost scrisă de Nicolae Iorga, la solicitarea lui Barbu Știrbei. Iată istorica proclamație:

De Sf. Gheorghe sărbătorim hramul oștirilor. Supt steagurile cu chipul marelui mucenic și apărător al credinței s-a luptat pentru apărarea țării și răpunerea dușmanilor, în fruntea ostașilor vechii Moldove, Ștefan cel Mare și Sfânt, al cărui steag a fost găsit acum la Muntele Athos, ca și cum el însuși, viteazul de pe vremuri, ar vrea să ne cheme la biruință. Să prăznuim cu toții, cu inimă smerită, dar și cu hotărâre nestrămutată de-a învinge, ziua în care sute de ani s-au făcut de vrednicii noștri înaintași rugăciuni pentru ca vitejia dreaptă să biruiască. Eu, ca unul care mă găsesc în scaunul de domnie al Aceluia, voi fi cel dintâi care să fac rugăciuni pentru izbăvirea țării. În același timp, urmând pilda lui Ștefan-vodă cel blând și milostiv, întăresc încă o dată făgăduința mea de rege că, precum după biruințele Lui se întindea praznic pentru viteji și ei erau ridicați în rândul fruntașilor, astfel, după izbânda pe care o așteptăm, se va realiza pentru voi legitima stăpânire a ogoarelor câștigate cu sângele vostru și, prin vot obștesc, veți lua parte activă la alcătuirea unei Româнії nouă și mai mari, pe care o vom fi înfăptuit împreună.

Ferdinand

Dat la Cartierul General, Iași,

22 aprilie 1917.

Conform acestui jurământ, la Iași, în iunie 1917, Parlamentul votează modificarea articolului 19 din Constituție, pentru a face posibilă o masivă expropriere, de 2.000.000 ha, din proprietățile particulare cultivabile. Reforma aceasta radicală devenise obligatorie în condițiile în care circa 6.000 de proprietari stăpâneau, în momentul intrării țării în război, 49% din pământul țării, iar 950.000 de țărani stăpâneau doar 40%.

În ceea ce privește rolul avut de Nicolae Iorga în îmbărbătarea morală a neamului, semnificative în cel mai înalt grad sunt miile de scrisori trimise pe adresa marelui savant de sute și sute de români, de la A. D. Xenopol sau H. Stahl până la un simplu sublocotenent sau elevi ai Școlilor de ofițeri. Redau, aici, câteva extrase din asemenea misive. Astfel, la 9 aprilie 1917, din Krindacevbka, Rusia, în numele câtorva sute de prizonieri români din Transilvania și Banat - după de le căzuse în mână un exemplar din „Neamul Românesc” - câțiva ofițeri solicită trimiterea ziarului amintit pentru „a mai împlânzi sufletele noastre” căci, spuneau ei, îi ajunsese „un dor de limba și lectura noastră românească, care mai bine de doi ani zace stinsă în sufletele noastre”.

Și mai sugestivă pentru importanța lui Nicolae Iorga în redresarea morală a națiunii mi se pare scrisoarea unui grup de ofițeri din Regimentul 7 Vânători, din iunie 1917, în care mulțumesc marelui învățat pentru că i-a ridicat din „robia patimii”, pentru că „o viață întreagă ai risipit bogăția sufletului tău curat și cinstit” în folosul națiunii, pentru că: „noi, noi, cei căroră ne arăți în zare lumea cea senină și pe care ne înveți să o așteptăm cu credință nouă, ca s-o primim cu suflet nou, noi, de aici, din tranșeele în cari durerea acestui neam fără noroc ne ține... vă trimitem urări de sănătate”.

Încă două scrisori din 28 ianuarie 1917, prin care un grup de elevi ai școlii de ofițeri din Dorohoi solicită lui Iorga ziarul „Neamul Românesc”: „Ziarul acesta, dătător de viață, mai ales nouă, tineretului care alcătuim școlile militare și cărora ne trebuie cuvântul dumneavoastră (...)”. Celalaltă, din 11 februarie 1917, un raport al Școlii de infanterie din Dorohoi către Ministerul de Război, solicită prezența lui Iorga la Dorohoi, pentru a susține câteva prelegeri cu subiecte de istorie, deoarece „nu le-ar putea trata, nimenea, mai cu suflet românesc, și mai cu competență de mare savant desăvârșit, decât marele nostru istoric și patriot dl Iorga”.

Odată cu ieșirea din iama cumplită a lui 1917, „neasemănata putere de refacere, a acestui neam, de atâtea ori cosit și călcat în picioare, începea să se manifeste”.

Iar refacerea aceasta miraculoasă s-a convertit în recâștigarea demnității românești, atât în fața propriei conștiințe, cât și în fața străinătății, prin năprasnicele bătălii din vara anului 1917. Timp de 50 de zile, germanii și austro-ungarii s-au izbit de eroismul unui popor atât de pe nedrept disprețuit. La Mărăști și Mărășești, Oituz și Cireșoaia, în iulie-august 1917, forța ofensivă a armatei germane a fost sfărâmată, cu toată superioritatea în efective și tehnică, de renăscuta armată română. Prețul acestor victorii a fost înfricoșător pentru noi, și îndeosebi pentru germani. Marile victorii românești nu vor fi fructificate din cauza atitudinii de non-combat a armatei ruse, eșuată repede în trădare. În timp ce trupele române erau angajate din plin în bătălii crâncene, șeful guvernului rus ordona armatei sale să se dezangajeze de inamic. O armată rusă și-a părăsit pozițiile fără a-i preveni pe români; o alta, a încheiat cu

germanii o convenție în urma căreia semnala germanilor pozițiile artileriei românești, expunând-o astfel unor riposte precise.

Marea biruință românească, din vara lui 1917, o adevărată Marnă românească, a salvat frontul oriental de la prăbușire, și ceea ce mai rămăsese din România. Fără trădarea Rusiei, și cu frontul aliat de la Salonic în ofensivă, alta ar fi fost soarta războiului de pe frontul românesc, iar victoria finală ar fi fost, cu siguranță, grăbită. Astfel, din cauza intrării Rusiei într-o anarhie fără precedent, în mod deosebit după preluarea puterii de către bolșevici la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, începe ultima agonie a României, în Marele Război, înainte ca ea să învie, din nou, miraculos și definitiv.

Până atunci, însă, România va fi nevoită să îndure o nouă Golgotă, provocată de aceiași „aliați”, rușii, mai dușmani decât toți ceilalți dușmani la un loc și mai doritori ca oricând să o șteargă de pe fața pământului.

În ceea ce privește soarta dramatică a Rusiei acelor ani, n-au decât să se pronunțe, spre a găsi explicații la o așa de mare prăbușire, istoricii ruși. Nu pot, însă, să nu observ că soarta marelui imperiu din nord a depins atunci de calitatea celor care-i girau destinul. S-a spus (cu dreptate) despre Nicolae al II-lea că ar fi fost un Ludovic al XVI-lea rusesc, că lipsa lui de voință, slăbiciunea sa au permis, neverosimil de repede, unor grupări turbulent malefice să confiște destinul Rusiei. Dacă Nicolae al II-lea a fost ceea ce se spune despre el că a fost, atunci Kerenski, Kornilov etc., s-au dovedit a fi și mai slabi decât ultimul țar rus, neștiind deloc ce trebuiau să facă cu puterea. Primul, cu toate declarațiile sale sforăitoare, ori cu accesele sale de hotărâre, repede abandonate, n-a fost decât un Robespierre ratat, iar moartea sa, atât de târzie, într-o cameră de hotel din

New York, îmi confirmă aprecierea. Al doilea, dincolo de proiectele sale, prea mari pentru puterile lui, n-a reușit să se ridice nici măcar la înălțimea unui general Monk!

Că Rusia a vrut, în acei ani ai Primului Război Mondial, să distrugă România, nu încapă nici o îndoială, întreaga sa politică, până la dezintegrarea sa (noiembrie - decembrie 1917) dovedind-o. Încă o dată va fi probată cunoscuta poveste biblică despre lupta dintre David și Goliat. Ca un foarte mic David (dar cu mult mai multă moralitate decât regele lui Israel), România reușește să rămână în picioare, e drept, cu mari sacrificii și umilințe, iar Goliatul cel rău și trufaș se va prăvăli în propria sa mizerie, aducând, odată cu căderea sa, suferințe inimaginabile peste capul Poporului rus.

În acest caz, încă o dată, a fost probat un adevăr elementar, dar întotdeauna ignorat: ceea ce dă putere unei națiuni să reziste agresiunilor istoriei, nu rezidă doar în forța fizică/materială, nu doar în întinderea spațiului pe care îl stăpânește, ci în curajul moral, colectiv, și în conștiința îndărătnică care nu-ți permite abandonarea idealului în care crezi și pentru care lupți. „În acest război, numit al *Dreptății*, ca în toate războaiele, contează forța, inclusiv forța morală. Ea susține o țară mică, ruinată, decimată, redusă la o treime din teritoriul său, în lupta lipsită de orice ajutor exterior împotriva celor două imperii cele mai puternice, imperiul austro-german dușman și imperiul rus. Este ceea ce face din această luptă a lui David cu Goliat un duel între Ariei și Caliban”. a scris un vechi și mare prieten al nostru, odată ce situația de pe frontul românesc, în urma disoluției rapide a armatei rusești, a lăsat România în cea mai deznădăjduită situație. Căci, încă înainte ca Lenin și Troțki să fi preluat puterea (noiembrie 1917), armata rusă de pe frontul românesc

(ca de pe întreg frontul oriental) refuza să mai lupte, iar elanul năprasnic al trupelor române din vara anului 1917 pune în dificultate armatele germane, obligându-le să se retragă sau să treacă la defensivă. Lenin, cu decretul lui mincinos privind recunoașterea dreptului la autodeterminare națională și acel referitor la împărțirea pământului, a dat lovitura de grație vechii Rusii, a cărei armată încetase să mai fie o forță organizată.

Cei un milion de soldați ruși de pe frontul românesc s-au transformat repede în bande dezorganizate; crimele, jafurile sistematice, violurile, au devenit fapte curente. Trupele române intervin, au loc ciocniri între români și ruși, împrușcând nenorocirile pe care „aliatul” le producea. Râurile șerpuitoare și otrăvite ale foștilor soldați ruși afluiiau spre și peste Prut, în Basarabia unde soldații ruși bolșevizați își vor stabili un centru al crimei și terorii.

Lângă Iași, la Socola, se găsea o puternică tabără bolșevică ce urmărea arestarea guvernului român și a Casei Regale, executarea lor, proclamarea Republicii în România și instalarea unui regim comunist cu ajutorul bandelor bolșevice anarhice. În fața acestui grav pericol, guvernul român reacționează repede și ferm, trimițând trupe care iau cu asalt și lichidează focarul bolșevic de la Socola.

Abandonarea frontului de către ruși a lăsat armata română într-o situație imposibilă: trupele române sunt nevoite să se răsfîre, acoperind întregul front, de la Vatra Domei la Galați. „Patrioții” de tip caragialian, simțind pericolul de moarte în cazul unei ofensive inamice, îndeosebi leprele bogate și odraslele lor, precum și o bună parte a „elitei” politice, fug peste Prut, stabilindu-se la Odessa și în împrejurimi; alții pleacă în Occident, lucrând cu folos pentru cauza națională. Drama

României a produs accente patetice din partea unor oameni avizați. Astfel, agenția Reuter, într-un comunicat laconic, anunța lumii că: „trupele rusești în plină descompunere dezertează în masă și în retragerea lor spre graniță distrug orașele și satele românești”.

Guvernul Ion I. C. Brătianu și regele Ferdinand iau în calcul, într-o dramatică ședință, și ipoteza unui exil forțat. Se lansează fel de fel de ipoteze: armata, guvernul, regele, toate autoritățile să se retragă în Rusia. Alexandru Averescu credea că ar fi mai bine pentru România să lupte până la capăt, până la ultimul om, într-un veritabil triumphi al morții. Regele și familia sa s-au gândit o clipă să tranziteze Rusia intrată în haos, pentru a se pune la adăpost în Japonia și de acolo, în S.U.A. și Anglia. Ideea va fi abandonată, din cauza riscurilor majore pe care le-ar fi adus străbaterea unui stat intrat în anarhie, și nu din cauza considerentelor expuse, *post factum*, de regina Maria, cele de demnitate personală!!!

În fața situației imposibile din noiembrie-decembrie 1917, România se asociază generalului Serbacev, comandant rus, încheind armistițiu cu Puterile Centrale la 9 decembrie 1917, la Focșani. Cu această ocazie, se dovedește extraordinara importanță pe care au avut-o marile victorii românești din vara anului 1917 de la Mărăști, Mărășești, Oituz, Cașin, Cireșoaia etc. Avându-i pe români la cheremul lor, trădați de foștii „aliați”, germanii nu au avut, literalmente, forța necesară pentru a da lovitura de grație unei armate nevoită să lupte acum și cu foștii „aliați”. Căci la Mărășești armata română a zdrobit forța ofensivă a armatelor germane, provocându-le pierderi așa de importante, încât nemții, mai târziu, au fost obligați doar la gesturi de paradă ofensivă.

Pe teritoriul său mișunând de zeci și zeci de bande anarhice, agresive, formate din foști soldați ruși, I. I. C. Brătianu decide luarea sub control, de către statul român, a situației, pentru a apăra populația civilă de excesele rusești. Teritoriul Moldovei a fost împărțit în 7 zone, cu centrele la Iași, Bârlad, Podul Iloaiei, Botoșani, Bacău, Vaslui, fiecare pus sub paza unei divizii românești. Trupele române canalizează hordurile rusești spre Prut, puternice patrulare mobile interceptează și pedepsesc excesele rușilor, semnalează și ridică armamentul, de orice fel, pe care soldații ruși îl abandonează sau îl vând. Tentativele de reacție ale rușilor sunt pedepsite cu toată asprimea, trezind în sufletele acestora, pentru prima oară în istorie, sentimente de frică și de considerație față de români. Ne-o spune un general de-al lor, Monkewicz: „Soldații ruși căpătaseră o frică de necrezut de regimentele române, pe care mai înainte le priveau cu condescendență și dispreț; căci trupele române, iritate de purtarea incalificabilă a camarazilor lor ruși, îi pedepseau adesea tară nici o cruțare. O ură adâncă, amestecată cu frică, se răspândi atunci printre trupele rusești, care, pentru întâia oară de la Revoluție, întâlneau în cale un obstacol care le împiedica de la excese”..

Cu o perfidie demnă de cele mai rafinate ticăloșii, guvernul bolșevic impută guvernului român lichidarea taberei bolșevice de la Socola, precum și dezarmarea trupelor rusești din Moldova, amenințând România cu represalii militare. Constantin Diamandy, ambasadorul (ministrul) român de la Petrograd, este arestat, dar va fi eliberat după protestul colectiv al întregului corp diplomatic aflat în capitala Rusiei bolșevice. Lupte sângeroase, intense s-au dat între trupele române și cele

rusești la Galați, Pașcani, Mihăileni, Spătărești, toate încheiate cu înfrângerea severă a rușilor.

La începutul anului 1918, teritoriul Moldovei fusese evacuat de ruși; aceștia, însă, s-au cuibărit în Basarabia, care-și dobândise autonomia, proclamându-și și o statalitate proprie, și fiind pe cale de a-și proclama independența (24 ianuarie 1918). Ca și în teritoriul românesc din dreapta Prutului, bandele bolșevice care voiau să-și creeze o puternică bază de manevră între Prut și Nistru comiteau aceleași excese: crime, jafuri la drumul mare, violuri, urmărind să desființeze sau să bolșevizeze tânărul stat moldovenesc. Dezordinile, atrocitățile înfăptuite de rușii bolșevici în Basarabia obligă autoritățile legal constituite de la Chișinău, prin Sfatul Țării, să cheme în ajutor armata română. Guvernul român răspunde acestui apel, trimițând, la începutul lunii ianuarie 1918, patru divizii peste Prut, care izgonesc bandele bolșevice peste Nistru.

La sfârșitul lunii ianuarie, 1918, trupele române ajung la Nistru, asigurând liniștea populației. Rămasă singură pe întreg frontul oriental în fața Puterilor Centrale, deși victorioasă în luptă, România este forțată să accepte negocieri, directe, de pace, cu inamicul.

În ianuarie 1918, Ion I. C. Brătianu se retrage de la șefia guvernului, făcându-i loc generalului Al. Averescu. Acesta, în calitate de prim-ministru, merge de două ori în Bucureștiul ocupat, poartă discuții cu diplomații Puterilor Centrale, inclusiv cu cel pe care l-a bătut la Mărăști, Mackensen, și cade în capcana acestora, aranjând o umilitoare întâlnire a regelui Ferdinand, la Răcăciuni, în 14 februarie 1918, cu ministrul de externe austro-ungar, Otokar Czernin dar, în fața condițiilor grele de pace separată puse de inamic, se retrage.

Regele Ferdinand apelează atunci la Alexandru Marghiloman (martie 1918), care preia șefia unui guvern de rușine și cădere națională, organizează „alegeri” pentru a-și forma un parlament, și, după „negocieri” inutile, sortite eșecului, acceptă să semneze Dictatul (nu pacea) de la Buftea-București (24 aprilie/7 mai 1918).

Așa-zisa pace separată de la Buftea-București, România a încheiat-o și cu acordul expres al Aliaților vestici, care au recunoscut postura imposibilă în care se afla ea, după ce Rusia bolșevică capitulase rușinos (Brest Litovsk, 3 martie 1918). Situația tragică a României la începutul anului 1918 a fost subliniată de președintele Republicii franceze, Raymond Poincaré: „Poporul român s-a aruncat în luptă în 1916 cu o îndârjire și o abnegație care stârnește astăzi - eu sunt martor - admirația tuturor șefilor militari. A sosit, din nenorocire, ziua în care debandada din Rusia a dat România pe seama Puterilor Centrale. Teritoriul ei a fost ocupat, capitala ei a căzut în mâinile germanilor, mândra ei armată, covârșită ca număr, decimată în focul luptei, roasă de epidemii, a trebuit să cedeze, iar aliații ei neputincioși au privit de departe acest dezastru, fără a putea veni în ajutorul acestei nobile națiuni, amenințată să piară. În aceste zile teribile, România a fost silită a se supune unei păci de violență și spoliere”.

Îndeplinindu-și cu loialitate toate angajamentele luate față de Aliați (fără ca aceștia să le fi îndeplinit pe ale lor), România semnează o pace grea cu Puterile Centrale: dictatul punitiv din 7 mai 1918, de la București. În ciuda declarației lui Marghiloman, precum că, atunci când a semnat tratatul, „din condei n-a picurat cerneală, ci lacrimi”, el nu poate fi crezut.

Clauzele dictatului de la Buftea-București au fost deosebit de grele pentru România: Cadrilaterul cedat

Bulgariei, Dobrogea, Până la brațul Sf. Gheorghe, cedată Germaniei, teritoriile de la Mamornița și toate trecătorile Carpaților până la Vârciorova, cu hinterlandul lor estic și sudic, au fost anexate Austro-Ungari ei; germanii și-au impus controlul asupra rezervelor de combustibil ale României pentru o perioadă de un secol; armata română, în cea mai mare parte a ei (mai puțin diviziile din Basarabia), trebuia demobilizată; soldații demobilizați primeau dreptul de a se întoarce acasă, în teritoriul ocupat (așa se explică și strângerea de adrese ale unor camarazi din Muntenia, de către sergentul Anichitei, în februarie/martie 1918); toate surplusurile de cereale, vin etc., trebuiau predate Germaniei. De asemenea, Germania primea acceptul României de a-și menține, pentru un timp neprecizat, trupele de ocupație; băncile românești au fost obligate să admită controlul german asupra operațiunilor de devize etc.

Impunerea Dictatului de la Buftea-București a trezit amărăciune, mânie și revoltă în inimile românilor. Chiar dacă declara, fățarnic, că a semnat ceea ce a semnat, cu durere. Marghiloman trimite regelui Ferdinand o telegramă în care anunță, cu „adâncă mulțumire” că „pacea s-a încheiat” și că, sub conducerea regelui său, „România își va putea reîncepe munca spornică pentru consolidarea viitorului său”.

Satisfacția lui Marghiloman la încheierea „păcii” contrastează violent cu poziția lui Gustave Herve, publicist francez care, într-un articol intitulat „Sărmana Românie”, deplânge soarta nedreaptă a acesteia: „România n-a fost bătută de germani, ea le-a fost predată, cu mâinile și picioarele legate, de revoluția rusă. Printr-un exces de scrupule, învingătorii i-au lăsat independența nominală. Încercuită, România încetează, din ziua de astăzi, de a mai fi o țară independentă. Ea

devine un stat vasal Pangermaniei. Aceasta e recompensa României pentru gestul ei măreț care, în vara anului 1916, a făcut-o să se arunce în vâltoare... În ziua victoriei, ziua în care toate popoarele oprimate vor fi eliberate din lanțurile lor, în ziua în care toate Alsaciile și Lorenele vor fi reintegrate la patriile lor mame, aliații din Occident nu vor uita că, în Transilvania ungurească, în Bucovina austriacă și în Basarabia rusească, există trei Alsacii și Lorene românești”..

Și așa va fi. Chiar atunci când Estul Europei le stătea neputincios la picioare, când aveau o mai mare siguranță în victorie, tocmai când se așteptau mai puțin la înfrângere, germanii și aliații lor vor capitula, rând pe rând, în toamna anului 1918.

Și pentru că atâta jertfă și suferință trebuiau răsplătite, în ceasul cel mare al Victoriei, România reintră în război la 9 noiembrie 1918, alături de marii săi aliați, răscumpărând, printr-o biruință uriașă, toate umilințele.

Începea un nou veac pentru poporul român, unul vrut al dreptății, pentru toți fiii săi, căci România „devenise mare prin ea însăși”.

VI. UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA

Unirea Basarabiei cu România

Anexarea Moldovei dintre Prut și Nistru de către Rusia, la 16/28 mai 1812, prin tratatul de pace de la București, constituie unul dintre evenimentele istorice cu impact negativ de durată asupra evoluției poporului român.

Karl Marx, fondatorul socialismului așa-zis științific, scria că la 1812 Turcia „nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea” deoarece, specula greșit autorul „Manifestului Partidului Comunist”, imperiul otoman nu a fost nicicând putere „suverană asupra țărilor române”. A fost, zic eu. Și încă lung timp.

Rusia a anexat Basarabia la 1812, sublinia la vremea sa Mihai Eminescu, cu scopul de a se poziționa cât mai bine pentru „a cucerii Orientul”. Un secol și șase ani pământul străvechi românesc al Basarabiei a fost supus unei crunte ocupații rusești, apreciată de poetul național ca o „neagră străinătate”.

Începând cu august 1914, când a început primul război mondial, peste 300.000 de soldați români originari din Basarabia au luptat pentru Rusia. Peste 100.000 au murit, alți 100.000 au fost răniți apărând cauza asupritorului național, Rusia. Prăbușirea țarismului (la 27 februarie 1917) a creat premisele trezirii la viață națională a românilor basarabeni.

Detronarea țarului Nicolae Romanov (1895-1917), la 27 februarie 1917, a creat condițiile ieșirii din robie a românilor basarabeni.

Veste detronării lui Nicolae TT nu a ajuns la Chișinău decât pe 5 martie 1917, deoarece guvernatorul Basarabiei, Voronovici, o ținuse secretă. La 22 martie

1917 s-a format la Chișinău un Soviet al soldaților și muncitorilor care reprezenta interesele Rusiei revoluționare, și nu ale românilor basarabeni. Noul guvern rus a numit comisar al Basarabiei un mare nobil latifundiar din ținutul Tighinei, Mimi, având ca adjunct pe Vl. Cristi, lider moldovean, și E. Kenigșat, avocat evreu. La 1917, 60% din populația orașului Chișinău era formată din evrei, deci numirea unui reprezentant al lor la conducerea Sovietului era firească.

Tumultul schimbărilor care cuprinde Rusia ajunge și în Basarabia. Conducătorii români ai acesteia, P. Halippa, I. Pelivan etc. propun autonomia largită, reforme social-economice, în primul rând reforma agrară, și proclamarea tuturor libertăților. Răspândirea ideii largirii autonomiei Basarabiei a determinat guvernul Kerenski-Miliukov să ia în considerare trimiterea în provincie a unui grup de propagandiști care să adâncească „revoluția”, dar în cadrul noului stat rus. În acest scop, rușii au pregătit și instruit un grup de 80 de indivizi, majoritatea soldați basarabeni, câte 8 din fiecare ținut al Basarabiei, care să acționeze în direcția păstrării unității statului rus. Printre ei, remarcăm numele lui Ion Inculeț și P. Erhan. Cei doi erau cumnați, P. Erhan fiind căsătorit cu sora mai mică a lui Inculeț, Alexandra. Dintre cei 80 au fost aleși 40 de persoane, în frunte cu Sokolov și Vengherov, cărora prințul Lvov le-a acordat un important fond bănesc, fiind trimiși cu un vagon special la Chișinău. Grupul, sosit pe 19 mai 1917, a constatat imediat că între românii moldoveni și ruși există o mare dezbinare în privința viitorului. Primii voiau să conducă Basarabia prin Sovietul lor, iar moldovenii doreau o reală autonomie în cadrul noului stat rus. Observând starea de fapt, grupul trimis de guvernul provizoriu se reîntoarce la Petrograd, unde

raportează că în Basarabia este nevoie „de a se trimite propagandiști ai revoluției”.

Între timp, odată cu marile prefaceri din Rusia, țările cotate de țarismul rus - popoarele baltice, finlandezii, azerii, ucrainenii, georgienii, tătarii, armenii etc. - se eliberează, proclamându-și autonomia. Mișcarea pentru autonomie ajunge și în Basarabia, dar cu întârziere. Astfel, la 8 martie 1917, ziarul „Cuvânt Moldovenesc” din Chișinău se adresează „românilor basarabeni” înștiințându-i că „de acum nu mai suntem robii stăpânirii vechi” , că „orânduirea veche s-a prăbușit” și că noua stăpânire care a preluat guvernarea Rusiei trebuie să aibă și sprijinul moldovenilor, ce trebuie să dea dovadă de „ascultare și muncă s-o sprijinim și s-o ajutăm în treburile și sarcinile grele”. Se aștepta de la noua guvernare și pentru moldoveni „o înnoire a vieții” și deșteptarea „din somnul de moarte în care ne-a ținut stăpânirea veche!”.

Noua eră a libertății, glăsuia „Cuvânt Moldovenesc”, „să ne dea o rază mântuitoare de lumină și slobozenie și nouă Moldovenilor, care am fost robi nevinovați mai bine de o sută de ani”.

În „chestiunea națională”, ziarul „Cuvânt Moldovenesc” cerea ca românilor basarabeni să li se garanteze „slobozenia de a propăși pe pământul nostru”, deoarece am fost „părtași la nevoile și greutatea împărăției și de aceea avem dreptul deopotrivă și la foloase”. Drept urmare, moldovenii să se ridice, să ceară autoguvernarea ca și alte popoare din Rusia căci, nota ziarul, „dacă scăpăm clipa de astăzi apoi degrabă nu prindem norocul de coadă”.

Se observă așadar că, din primele zile ale noii guvernări în Rusia, românii basarabeni urmăreau câștigarea autonomiei Basarabiei, drepturi și libertăți

naționale și social-politice doar în cadrul statului rus unitar.

Propagandiștii lui Kerenski, în frunte cu Sokolov, urmăreau, printr-o campanie insistentă, să-i convingă pe „moldoveni”, prin diferite subterfugii și false argumente, să accepte de bună voie, după o sută de ani de stăpânire rusească cruntă, stăpânirea noii Rusii.

În acest scop, teritoriul Basarabiei a fost invadat de sute, mii de manifeste, broșuri, ziare, apeluri traduse și în limba română de către o secție specială stabilită la Chișinău condusă de A. Schmidt, Vl. Cristi, Popovski și Greculov. Evident, această secție specială dispunea de o mare sumă de bani dată de guvernul Kerenski pentru „adâncirea revoluției rusești printre moldoveni”. Prin „adâncirea revoluției” în Basarabia, guvernul Kerenski avea în vedere păstrarea acestei provincii românești în cadrul noului stat rus. Petrogradul accepta, de nevoie, autonomia tuturor popoarelor cucerite în trecut de țarism, dar nu putea să fie de acord și cu autonomia Basarabiei. Toate acțiunile guvernului provizoriu rus desfășurate între martie-octombrie 1917 au avut în vedere același scop: păstrarea stăpânirii rusești în teritoriul dintre Prut și Nistru.

Un rol crucial în formularea revendicărilor social-naționale ale românilor basarabeni l-a avut programul Partidului Național Moldovenesc, partid care se alătură, încă din primele zile ale revoluției democratice (martie 1917), popoarelor din Rusia democrată întru dobândirea „slobozeniilor naționale ale tuturor”. Se prevedea crearea unei „diete provinciale”, „Sfatul Țării”, ca organ legislativ unic al Basarabiei; introducerea limbii române în administrație și justiție, în școlile de toate gradele; se stipula crearea unei mitropolii, cu un ierarh român în frunte; introducerea limbii române în slujbele bisericești

în locul limbii ruse; efectuarea stagiului militar în limba maternă; colonizarea cu ruși sau străini în teritoriul dintre Prut și Nistru trebuie oprită. De asemenea, programul P.N.M. stipula drepturi naționale de natură culturală, bisericească, politică și economică și pentru românii „de peste Nistru”. Revendicările sociale sunt rezervate, amintindu-se nebulos despre împrăștierea țăranilor, dar fără alte precizări.

Așadar, programul P.N.M. cuprinde revendicări largi, specifice unei provincii autonome, dar în cadrul noului stat federativ rus.

În primele luni ale marilor schimbări aduse în Rusia de revoluția în desfășurare, P.N.M. s-a aflat în fruntea mișcării naționale a românilor basarabeni, grupând în jurul său elementele basarabene cele mai progresiste. Diferitele congrese, adunări naționale, întruniri ce se vor desfășura în Basarabia se vor inspira în rezoluțiile lor în programul P.N.M.

P.N.M. era condus de un Comitet format din P. Gore, președinte, Vl. Herța, vicepreședinte, generalul Donici, preotul Gurie P. Grosu, I. Ioncu, V. Bogos, V. Cazaciu, Corobocean, Minciună, Gh. Buruiană, S. Murafa, I. Pelivan, A. Botezat, I. Codreanu, Gafencu, Gropa - membri. Secretar a fost ales Pan Halippa, iar președinte de onoare, marele binefăcător Vasile Stroescu.

La acest grup de patrioți români adunați în jurul P.N.M. au aderat ulterior foarte mulți militari din diferite centre din România și Rusia, precum Odessa, Iași, Roman, Kiev, Sevastopol ș. a. Dispariția disciplinei militare în cadrul armatei rusești favorizează răspândirea ideilor Partidului național moldovenesc și pe front, dar și în interiorul Rusiei. Se formează numeroase comitete executive ale soldaților și ofițerilor de origine română în cadrul armatei rusești. Lor, militarilor de

origine română din armata rusă, le datorăm creșterea și radicalizarea mișcării naționale românești din Basarabia în primele luni de după prăbușirea țarismului.

Congrese, întruniri, adunări ale românilor basarabeni (aprilie - octombrie 1917)

La începutul lunii aprilie 1917, în zilele de 6 și 7, a avut loc la Chișinău întrunirea cooperativelor din Basarabia, care-și exprimă dorința ca, în cadrul noilor schimbări din Rusia, Basarabia să aibă parte de autonomie administrativă, culturală, religioasă și economică. Se prevedea crearea unui organ legislativ al Basarabiei pe care îl denumeau, conform tradiției istorice românești, Sfatul Țării sau Divanul Țării. Revendicările cooperativelor din Basarabia erau inspirate din programul Partidului Național Moldovenesc.

Pe 18 aprilie 1917 are loc la Odessa adunarea ofițerilor și soldaților de origine română din armata rusă. Au participat circa 10.000 de ostași. Adunarea a fost condusă de căpitanul E. Cateli, Pan Halippa, I. Pelivan, V. Bogos și C. Ceapă. Militarii prezenți erau aproape toți țărani din Basarabia, deci cunoșteau cel mai bine nevoile locuitorilor din acest ținut.

Adunarea ia în calcul nevoia ca Basarabia să fie guvernată autonom, de către reprezentanții poporului vechi, istoric; conducătorii provinciei să nu mai vină din Rusia, ci să fie localnici, aleși din rândul tuturor neamurilor care trăiesc în provincie. În biserică, administrație, învățământ să fie introdusă limba română. Interesele, drepturile minorităților naționale să fie respectate. Conducătorii bisericii, de la mitropolit la preot, să fie aleși de popor. În problema pământului, se prevedea o reformă agrară radicală, prin care acesta să treacă în stăpânirea celor care îl muncesc fără plată. În acest sens, Sfatul Țării va emite o lege.

Adunarea înștiințează guvernul central rus că ostașii moldoveni din garnizoana Odessa „i-au dat și-i vor da sprijinul lor”- încrederea va fi acordată atâta vreme cât guvernul de la Petrograd garantează libertatea „tuturor noroadelor din Rusia împreună cu norodul moldovenesc”. Apelul ostașilor moldoveni din garnizoana Odessa se va publica în ziarul „Cuvânt Moldovenesc”, nr. 35, din 3 mai 1917. Împotriva dezordinii și anarhiei care ajunsese din Rusia și în Basarabia, la inițiativa generalului Șcerbacev, comandantul armatei ruse de pe frontul românesc, au fost create 16 cete mobile sau *cohorte* compuse din soldați născuți în Basarabia. Cohortele urmăreau combaterea anarhiei, dezordinilor, jafurilor, prevenirii dezordinilor agrare și, în primul rând, ocrotirea siguranței persoanelor cetățenilor.

O cohortă era formată din 100 de oameni. Conducătorul era ofițer, subordonat Comitetului Executiv Militar din Odessa. Inspector general al cohortelor a fost numit tânărul ofițer Anton Crihan, bărbat viguros, mare orator, cu un puternic instinct național. Ca delegat de Comitetul Militar de la Odessa, Anton Crihan a stabilit locurile din Basarabia unde au fost amplasate diferitele cohorte. Cu un regulament strict de funcționare, deși au limitat cât au putut jafurile și dezordinile din Basarabia, cohortele nu au putut să țină situația sub control.

Pe 24 aprilie 1917, la Chișinău a avut loc un congres al clerului și mirenilor, ocazie cu care Pan Halippa a propus să fie votată autonomia Basarabiei. Moțiunea a fost adoptată cu hotărâre de Congres.

Adunarea clerului lansează o *Chemare* către toți cetățenii Basarabiei, în care se spune că „în patria noastră s-a săvârșit cea mai mare schimbare” care a pus bazele unei noi așezări de stat „pe temeiul libertății,

egalității, fraternității tuturor popoarelor marii Rusii”. Ura dintre neamuri trebuie să dispară. Ura duce la dezordine. Să nu fie răpită „prin silnicie” nicio „avere străină”. Oamenii să aibă răbdare. Problema pământului va fi rezolvată „în mod echitabil” de „adunarea constituantă”. Să dispară orice neînțelegere care poate să facă rău. Nu ne mai putem întoarce la ordinea veche. Să ne unim în jurul guvernului provizoriu, care are doar intenții bune. Li se amintea basarabenilor cum că viitorul marii Rusii „este în mâinile noastre”. Să se unească cu toții sub un singur drapel, cel rusesc, desigur, pe care să scrie: „Republică democratică cu cea mai largă autonomie regională”, pentru că doar în cadrul ei vor putea porni „cu toții, fără deosebire de naționalitate, credință, clasă, sex, către un viitor luminos”. Deci „viitorul luminos” pentru românii basarabeni, după prea sfînțiții clerici din provincie, era doar alături de marea Rusie. Adunarea și ideile dezbătute de clerici dovedesc absența sentimentului național în rândurile lor. Marea parte dintre ei se identificau cu Rusia, erau rusificați. Revendicările solicitate vizau doar confortul lor social - economic de clasă, fără cea mai mică preocupare pentru poporul român din Basarabia, pe care, chipurile, „prea sfînțiții” îl păstoreau și de grija căruia ei nu mai puteau trăi... Însăși *Chemarea...* de față, *prea sfînțiții* au redactat-o și publicat-o în rusește... Evident, limba moldovenească a poporului care-i ținea pe umeri era prea primitivă, nu era de măreția unor aleși și unși ai Domnului...

Pe 9 mai 1917 se desfășoară Congresul cooperativelor, prezidat de G. Buruiană. Congresul cere autonomia Basarabiei, în vederea dezbaterii viitorului învățământului din provincie, la 10 aprilie 1917 P. Gore a organizat un Congres al învățătorilor din întreaga

Basarabie. La congres a vorbit adevăratul apostol în devenire al românilor din Basarabia, Pantelimon Halippa, care a declarat că țara, adică Basarabia, „este sătulă să hrănească diferiți venetici, arhierei, directori de învățământ și învățători ruși”. La Congres au mai vorbit Mimi, comisarul guvernului provizoriu, și Crilov, reprezentantul sovietului din Chișinău. Teodor Herța expune punctul de vedere al P.N.M., care cere școală moldovenească, „autonomie și cultură pentru Moldoveni”.

Congresul admite în principiu școală moldovenească în Basarabia, dar cu limba rusă obligatorie ca obiect de studiu. Se solicită sumele de bani necesare pentru pregătirea învățătorilor moldoveni. La acest congres, învățătorii neromâni au fost mai numeroși decât cei români, drept care s-a hotărât ca pe 30 aprilie să aibă loc un nou Congres. Din motive organizatorice, Congresul a avut loc pe 28 mai 1917, cu participarea a 350 de învățători. Au vorbit reprezentanți ai corpului de învățători din Basarabia. Pan Halippa a salutat congresul din partea ziarului „Cuvânt Moldovenesc”. P. Gore a vorbit asistenței despre necesitatea unui învățământ în limba română, numindu-i pe învățători „viitori luminători ai neamului nostru”. Învățătorii protestează, spunând că România e aliata „țarismului”, pentru a nu fi acuzați de trimișii guvernului provizoriu de „legături cu România”.

Grigore Cazacliu salută Congresul în numele armatelor a 7-a și a 8-a rusești, iar Simion Murafa vorbește în numele armatei a 9-a rusă, susținând că școala trebuie să fie moldovenească. Pijeu, delegatul muncitorilor și soldaților din Petrograd, salută Congresul în numele Rusiei „una și nedespărțită”.

Alexei Mateevici vorbește în numele preoților din Basarabia, afirmând că moldovenii sunt români; moș Ion Codreanu salută Congresul din partea țăranimii basarabene. Mai vorbesc preotul Gurie Grosu, despre predarea religiei în școli, Ion Buzdugan - despre nevoia introducerii scrierii cu litere latine, Năstase - despre publicarea de cărți moldovenești.

O doamnă Alistar propune să fie aduse cărți din România, iar același Năstase revine și vorbește despre nevoia înființării de școli moldovenești peste Nistru, în Podolia și Cherson.

Congresul hotărăște ca în luna iunie să înceapă cursurile pregătitoare pentru învățătorii moldoveni; la 28 mai 1917, Congresul adoptă o rezoluție în care sunt prevăzute ca obligatorii următoarele măsuri: începând cu 1 septembrie 1917, școlile din satele moldovenești sau majoritar moldovenești „se vor preface în școli moldovenești”⁴; limba rusă în aceste școli va fi obligatorie începând din clasa a III-a „în șase ceasuri pe săptămână”; se vor deschide școli moldovenești și la orașe; la Chișinău și în ținuturile unde moldovenii sunt majoritari să se deschidă, tot de la 1 septembrie 1917, câte un gimnaziu de băieți și unul de fete; la universitățile din Odessa și Kiev să se creeze câte o catedră de limba, literatura și „istoria moldovenească”; religia în școală va fi studiată obligatoriu; limba de predare pentru toți elevii moldoveni va fi „limba moldovenească”; religia va fi predată în școli de către preoți iar, în lipsa acestora, de diaconi și dascăli; preoții vor primi pentru munca lor „leafa”; începând din toamna lui 1917, în clasa I-a toate obiectele se vor preda în „limba moldovenească”; la seminarul de învățători de la Soroca și cel de învățătoare de la Chișinău, la institutul

de învățători din Chișinău, învățământul să fie în „limba moldovenească”.

Au mai fost adoptate alte 12 puncte, toate privitoare la învățământ, unul din cele mai importante subliniind că cea mai bună formă „de cîrmuire pentru Rusia este republica federativă”, iar în privința Basarabiei se cerc „cea mai largă autonomie teritorială și politică”. Se mai preconiza ca învățătorii moldoveni să fie conduși de un „sfat democratic”, iar fiecare ținut să aibă o societate a învățătorilor, parte integrantă a unei Societăți a învățătorilor moldoveni „din întreaga Basarabie”.

Într-un timp al Congreselor, și studenții basarabeni au organizat Congresul lor la redacția ziarului „Cuvânt Moldovenesc”, pe 20 mai 1917. Președinte a fost Teofil Ioncu. Studenții au acceptat și ei ca de la 1 septembrie 1917 să fie înființate școli moldovenești, iar scrierea în Basarabia să se facă în alfabetul latin.

Între 21 și 24 mai s-a desfășurat primul congres țărănesc la Chișinău, organizat de către ruși, cu scopul de a alege și trimite din partea Basarabiei, la centru, delegați la Congresul muncitorilor, soldaților și țăranilor. Majoritatea țăranilor erau străini, ucraineni, bulgari, găgăuzi. Sokolov, trimisul guvernului Kerenski, s-a adresat congresului doar în limba rusă. Moldovenii au cerut traducerea cuvântării în limba lor dar, în timpul traducerii, rușii au părăsit sala.

La începutul congresului, prin Pan Halippa, Păscăluță și Vrînceanu, moldovenii solicită un președinte moldovean și discuții în moldovenește (românește).

Moldovenii propun ca președinte pe Buruiană, dar sunt refuzați. Gafencu propune ca moldovenii să-și organizeze propriul congres. 200 de moldoveni merg la localul *zemstvei* unde-și încep congresul lor, protestând

că nu li se recunosc drepturile, ca tuturor celorlalți străini. Protestul este înmănat delegatului lui Kerenski, Sokolov, lui Mimi, comisarul Basarabiei și lui Schmidt (subcomisar al guvernului). Trei medici, Copilov, Morozov și Ștem încearcă să aplaneze conflictul. Sokolov vine la congresul moldovenilor, își cere iertare pentru neînțelegere și declară că „recunoaște autonomia moldovenilor”. Îi cheamă pe moldoveni să se unească cu ceilalți. Cuvântarea lui Sokolov e tradusă de Pan Halippa. Congresul se reunifică. Discuțiile se înfierbântă. Rușii îi acuză pe moldoveni de „separatism”, căci nu doresc colonizarea străinilor în Basarabia. Halippa declară că Partidul Național Moldovenesc este pentru o reformă agrară radicală, pământul trebuind să fie dat țăranilor fără plată. Se discută mult în contradictoriu.

Congresul țăranilor adoptă 12 hotărâri, printre care schimbarea dreptului de proprietate „în întreaga republică rusească”. Tot pământul, cu pădurile, apele, bogățiile din sânul lor „vor fi moștenirea întregului norod, care locuiește în republica rusească”. Modalitatea de transmitere a pământului către țărani va fi „fără nici o plată”.

Congresul țăranilor, format majoritar din etnici străini, urmărea să sprijine guvernul rus în încercarea acestuia de a împiedica dobândirea autonomiei teritoriale a Basarabiei.

Prevederile radicale ale congresului țărănesc în privința cedării pământului către țărani a determinat P. N. M. să-și radicalizeze poziția față de problema agrară.

Astfel, pe 31 mai 1917, ziarul „Cuvânt Moldovenesc” nr. 43, publică „declarația partidului național moldovenesc în chestiunea agrară”.

Declarația cuprinde 12 prevederi. Prima, și cea mai importantă: tot pământul Basarabiei va fi împărțit tară plată țăranilor sau „obștiilor sătești sau a soldaților”, nu ca proprietate definitivă, ci „spre folosință”. El va fi dat doar acelor „care vor lucra pământul cu brațele lor”. Vor fi confiscate toate moșiile statului, ale fostei familii imperiale, ale bisericilor și mănăstirilor, constituindu-se „un fond pământesc pentru trebuințele tuturor”. Administratorul acestor pământuri va fi „țara”. La fel se va proceda cu pădurile, pășunile, apele și bogățiile subsolului. Viile și grădinile marilor nobili vor trece „în stăpânire obștească”, dar nu vor fi împărțite țăranilor. Avera rămasă de la marii proprietari, vitele, uneltele, grânele vor fi vândute. Fondul pământesc astfel format va fi „supravegheat” de Sfatul Țării. Orășenii care doresc să lucreze pământul vor primi loturi în folosință „numai după ce capătă toți plugarii locali” pământ cât trebuie.

La punctul 12, programul Partidului Național Moldovenesc prevedea: colonizarea, „adică aducerea și așezarea străinilor pe pământul Basarabiei să se oprească”.

În concluzie, lunile martie, aprilie și mai 1917 pot fi apreciate ca luni cruciale, în care românii moldoveni, după un secol și 6 ani de tăcere și robie, s-au trezit la o viguroasă viață națională. A fost un timp în care au fost îndepărtate lanțurile grele ale robiei seculare rusești, în care moldovenii s-au organizat și și-au precizat intențiile de viitor. Ideea autonomiei naționale și teritoriale a Basarabiei a prins teren, urmată imediat de o radicală reformă agrară și de introducerea limbii naționale în administrație și învățământ.

Continuând însă vechea politică rusească, guvernul Kerenski nu voia să accepte o autonomie reală a Basarabiei, acuzându-i pe cei care o promovau de

separatism. În acel an 1917, rolul ostașilor de origine română din armata rusă a fost de mare importanță, crucial. Ostașii, însă, erau dispersați în Rusia sau pe frontul românesc, unde se aflau în slujba Rusiei. Din acest motiv, ostașii moldoveni nu aveau un Comitet al lor la Chișinău, dar aveau comitete la Iași, Roman, Odessa, Kerson, Sevastopol, Ecaterinoslav. În lipsa lor, în capitala Basarabiei româniei au fost organizați de intelectuali patrioți, între care numesc imediat pe I. Pelivan, P. Halippa, V. Stroescu, care au format nuclee de organizare națională. Locul principal în Chișinău l-a ocupat Sovietul creat de ruși, care promova interesele guvernului de la Petrograd, ideea păstrării unității statului rus, fie el și revoluționar. Nu pot să nu observ că guvernul rus, prin trimișii săi, manifesta o atitudine superioară, de dispreț și desconsiderare față de Basarabia și poporul ei istoric, refuzând acestuia ceea ce acceptase fără discuții tuturor popoarelor neruse ieșite de sub crunta tiranie țaristă: o libertate reală, dublată automat de dreptul la autonomie și autoguvernare. Evoluția evenimentelor va lua însă alt curs decât cel dorit de noii guvernanți ai marii Rusii!

Congresele ostașilor moldoveni din Basarabia

Cum aminteam, în timpul primului război mondial au fost înrolați în armata rusă cca. 300.000 de români basarabeni. O mare parte din ei au murit pentru Rusia sau au fost răniți și mutilați. Marea prefacere care a cuprins cugetele ostașilor din armata rusă după prăbușirea țarismului a ajuns și la cei originari din Basarabia. Soldații, cei care duseseră greul războiului, s-au radicalizat. Măturarea rușinoasă din istorie a familiei imperiale ruse, Romanovii, se datorează în primul rând lor, soldaților din armata rusă, care se săturaseră de război, privațiuni și lipsuri. Voiau pace și drepturi pentru fiecare dintre ei. Majoritatea fiind originari din sate, voiau pământ și iar pământ în folosul și stăpânirea lor. Deși cuprinși de ideea nesupunerii, ostașii constituiau singura clasă organizată care dispunea de forța de a impune schimbările radicale pe teritoriul fostului imperiu rus.

Faptul, evident, era valabil și în cazul ostașilor de origine moldoveană din armata rusă. De la ei, de la soldații moldoveni a venit pentru început ideea ca în Basarabia să se creeze o instituție superioară de conducere pentru întregul teritoriu al provinciei. Același deziderat fusese exprimat explicit sau voalat de multele adunări și congrese profesionale ale locuitorilor Basarabiei, în primăvara lui 1917. Principalele personalități basarabene urmăreau același deziderat, dar constituirea unui organ suprem de conducere s-a materializat doar după ce ostașii moldoveni au acționat nemijlocit în această direcție.

La 20 octombrie 1917 a avut loc la Chișinău primul congres al ostașilor moldoveni, la inițiativa lui Gherman Pânteă. În acest scop, au fost trimiși la Petrograd doi

delegați, Ion Păscăluță și Ștefan Holban pentru a obține aprobarea necesară. Kerenski, însă, nu a acceptat organizarea Congresului, dar nici nu l-a interzis explicit.

După întâlnirea cu Kerenski, Ion Păscăluță și Ștefan Holban trimit o telegramă către toate unitățile militare cu soldați moldoveni din întreaga Rusie. Telegrama vorbea de acceptul guvernului provizoriu și ruga să fie aleși câte doi soldați și un ofițer la fiecare 240 de ostași moldoveni. Delegaților li se preciza că trebuiau să ia de la unități delegații scrise, banii necesari și hrană pentru 10 zile. Toate unitățile militare s-au conformat telegramei și au înlesnit plecarea delegaților la Chișinău.

Este cel mai important Congres al românilor moldoveni de după căderea țarismului, deoarece la el au fost reprezentanți toți moldovenii de pe cuprinsul întregii Rusii. *Factotum*-ul Congresului a fost E. Catelie. Masa impozantă a participanților, soldați, ofițeri, intelectuali, țărani, de toate orientările, a defilat în grupuri compacte, cu muzică și steaguri naționale în frunte. Ordinea era desăvârșită. Defilarea de pe străzile Chișinăului degaja un sentiment de forță și putere. Străinii, adversarii moldovenilor, au fost impresionați, luând act cu supunere și respect de faptul că mulțimea moldovenilor reprezintă adevăratul, singurul stăpân al Basarabiei. Congresul a ales un prezidiu din care au făcut parte Ș. Holban, Rugină, Coloros, Lungu, Plătică, G. Năstase, Buha. S-au ținut sumedenie de discursuri, au avut loc lungi și complicate discuții cu privire la viitorul Basarabiei. Ion Inculeț, care venise de la Petrograd în august 1917 ca reprezentant al lui Kerenski, vorbește despre nevoia ca Basarabia să rămână alături de Rusia. Pantelimon Halippa exprimă fericirea de a-i vedea pe moldoveni uniți, după veacuri de jale și suferință. Crede că cel mai mare dușman al lor, al moldovenilor, nu este

străinul, ci ura dintre frați, dezbinarea. Mai vorbesc Erhan din partea Sovietului țăranilor, dr. Lurie din partea *Bundului*, Ioncu, din partea Partidului Național Moldovenesc, Crigan, inspectorul miliției moldovenești, Țanțu și Cazaciu de la Comitetul ostășesc din Iași, Sinicliu de la regimentul de tunari moldoveni, Toma Jalbă din partea moldovenilor de peste Nistru, Arzumeanț din partea partidului social democrat și alții. Subliniez că o așa de impozantă manifestare a românilor moldoveni, oficială și legală nu a fost salutăată de Sovietul rus al soldaților, muncitorilor și țăranilor (care țărani???) din Chișinău. Congresul ostășesc de la Chișinău din 20-27 octombrie 1917a luat mari și importante hotărâri privind viitorul Basarabiei. Le rezumăm:

În primul rând, Congresul a stabilit că republica federativă este „unica formă de guvernământ admisibilă și posibilă în Rusia”; Basarabia devine autonomă din punct de vedere teritorial și politic; formarea imediată a unei armate naționale moldovenești; să se mărească numărul cohortelor până la 100 de la 16, câte existau până atunci (100 de ostași fiecare), pentru a asigura ordinea în provincie; să se formeze de îndată Sfatul Țării, organ suprem de conducere, cu rostul de a administra toate „treburile Basarabiei autonome”; pământul devine proprietatea poporului, proprietatea privată asupra pământului fiind desființată; colonizarea cu străini a provinciei este interzisă; învățământul se naționalizează, devine gratuit și obligatoriu în „limba națională a poporului”; să se creeze repede școli în Basarabia, cu introducerea limbii materne ca studiu; românii moldoveni de peste Nistru primesc 10 locuri în *Sfatul Țării*, iar Ucraina etc., și să se recunoască moldovenilor

din stânga Nistru aceleași drepturi pe care moldovenii le recunosc altor naționalități ce trăiesc în Basarabia.

În ceea ce privește formarea *Sfatului Țării*, Congresul a hotărât că acesta va cuprinde 120 de deputați. Moldovenii, ca popor majoritar, vor avea 84 de locuri, adică 70%, iar celelalte naționalități din Basarabia vor primi 36 de locuri. Sfatul Țării va fi organ de conducere temporar până la alegerea, prin vot universal, direct și secret, unei adunări constituante în provincie.

Procesul verbal este datat 25 octombrie 1917, ziua în care Lenin și Troțki luau puterea în Rusia printr-o lovitură de stat, fiind semnat de V. Cijevschi, președinte, și G. Năstase, secretar.

Dacă nu s-ar fi ținut Congresul ostășesc din octombrie 1917, nu s-ar mai fi creat Sfatul Țării, iar evoluția evenimentelor ar fi cunoscut o turnură imprevizibilă. Congresul a ales pe loc 44 de deputați în Sfatul Țării. Remarcăm spiritul democratic al organizatorilor, care au rezervat 30% din locurile de deputați din Sfatul Țării minorităților naționale.

Spre a fi duse la îndeplinire hotărârile Congresului, s-a creat un Birou de organizare a Sfatului Țării, format din V. Țanțu, președinte, A. Crihan, G. Pântea, I. Buzdugan, Turcuman, Țurcan, Iepure, Zberea, Mârzea, Tudos, Moraru, Ignatiuc, Sinicliu - membri.

Deputații din Sfatul Țării proveneau din toate categoriile și clasele sociale, din organizații cooperatiste, partide politice, syndicate, cler, P.T.T., căi ferate, juriști, Liga femeilor, Societatea intelectualilor, orașul Chișinău, Zemstve, Sovietul muncitorilor și soldaților. Organizațiile minorităților naționale au desemnat în Sfatul Țării deputați după cum urmează: evrei - 10; ucraineni - 10; bulgari - 2; germani - 2; găgăuzi - 1; polonezi - 1; armeni - 1; greci - 1

În noiembrie 1917, la inaugurarea lucrărilor, Sfatul Țării cuprinde 105 deputați moldoveni și 45 reprezentanți ai minorităților. În Rada de la Kiev, tot la acea vreme, ucrainenii au acordat doar 10% locuri pentru minorități, în Letonia 22%, pe când în Basarabia 30%. Așadar, mai multă libertate, democrație și reprezentativitate decât *Sfatul Țării* de la Chișinău nu se găsea nicăieri în lume la acea vreme.

Țăranii, după cum era și firesc, formau majoritatea deputaților, motiv pentru care bolșevicii au catalogat Sfatul Țării, chipurile, drept organizație *contrarevoluționară*. Tovarășii bolșevici reproșau numărul mic al muncitorilor reprezentanți în for, făcând abstracție că Basarabia era o provincie eminentemente agricolă, iar clasa muncitoare era aproape absentă. De altfel, odioșii bolșevici acuzau de reacțiune și contrarevoluție pe toți aceia care nu le cântau în strună și se arătau ostili lor, bolșevicilor. În realitate, iar evoluția evenimentelor o va dovedi din plin, adevărații dușmani ai democrației și libertăților aduse de revoluția rusă din martie 1917 au fost și vor fi bolșevicii ruși, o adevărată bandă organizată de criminali care va confisca pentru decenii soarta marelui popor rus.

Sfatul Țării

Revin, subliniind importanța excepțională pe care a avut-o Congresul ostășesc de la Chișinău din 20-27 octombrie 1918 în articularea autonomiei reale a Basarabiei. Așa cum spunea marele apostol al Basarabiei, Pantelimon Halippa, în 1917 ostașii moldoveni reprezentau aproape singurii „ostași disciplinați din armata rusească”. Impozantul Congres a dovedit instinctul național al soldaților moldoveni, iar organizarea de care au dat dovadă, argumentul istoriei și al forței disciplinate au impus tuturor adversarilor autonomia teritorială reală a Basarabiei.

Ostașii moldoveni au impus drepturile românilor basarabeni având de partea lor forța dreptului istoric, stabilind că Basarabia aparține localnicilor nu „colonizatorilor, că limba lor, a românilor basarabeni trebuie să fie acolo unde i se cuvine istoricește să fie”. Deci, au hotărât ostașii moldoveni, drepturile nu se cerșesc ci se iau ca pe un dar al noii ere a libertății răsărită peste Rusia democratică.

Ideea creării imediate a Sfatului Țării tot Congresul ostașilor a materializat-o, căci anarhia generală din Rusia se răspândise și în Basarabia.

Moldovenii au fost impresionați negativ de faptul că, odată luată puterea în Rusia, bolșevicii au dovedit că între principiile și vorbele lor și faptele lor exista o marcă diferență. Ei, bolșevicii, îi acuzau pe moldoveni, și mai vârtos Sfatul Țării, că erau contrarevoluționari, trădători ai revoluției...

Moldovenii, ieșiți dintr-o robie seculară, voiau un stat democratic, românesc, cultură românească autentică și nu stat rusesc, așa cum voiau bolșevicii.

Revenind la Sfatul Țării, amintim că pe 21 noiembrie 1917 s-a deschis prima ședință a înaltului for. Adunarea a fost binecuvântată, în limba română, de episcopul rus al Akkermanului (Cetatea Albă), Gavril. Între timp, Lenin și Troțki dau lovitura de stat în 25 octombrie/7 noiembrie 1917, preiau puterea în Rusia, fapt imediat înțeles de Biserica Ortodoxă Rusă ca o imensă catastrofa. De aici, și gestul de bunăvoință al înaltului ierarh rus de-a binecuvânta adunarea românilor basarabeni, Sfatul Țării, în cuvintele unei limbi atât de multă vreme ignorată, disprețuită. Gavril a înțeles că, în uriașa dezordine anarhică ce cuprinsese Rusia, Basarabia cu forul ei suprem constituia un clement al ordinii și civilizației. Odată cu venirea bolșevicilor la putere, războiul civil a cuprins Rusia, ducând rapid la dispariția imperiului rus din istorie.

Deschiderea ședințelor Sfatului Țării s-a bucurat de solemnitatea cuvenită. Evenimentul începe cu o slujbă religioasă oficiată de același Gavril la catedrala din Chișinău, în limba română. Participă toți deputații Sfatului Țării, care arborau cocarde și panglici tricolore. Are loc o paradă militară la care participă două regimente formate din ostași moldoveni, unul de infanterie și altul de artilerie. După ceva timp, sosește la Chișinău un al doilea regiment de infanterie condus de colonelul Furtună. Iată că moldovenii au trăit să vadă minunea ca un episcop rus, om al vechiului regim, să le vorbească românește și să le binecuvânteze în limba lor adunarea supremă cu cert caracter și rost istoric, revoluționar.

După slujba religioasă, deputații merg în localul ales, rechiziționat să le fie loc de muncă, Liceul de băieți nr. 3. Se improvizează un paraclis, și același episcop rus mai oficiază o slujbă religioasă, după care părintele

Gurie Grosu susține o cuvântare bine simțită, adecvată momentului solemn.

Ședința inaugurală a Sfatului Țării. Discursuri festive.

Așadar, pe 21 noiembrie 1917, la Chișinău, la ora 12, ziua, într-o clădire impozantă (fostul local al Liceului de băieți), Sfatul Țării și-a început activitatea. Deasupra palatului flutura, ne vorbește peste timp *Procesul-verbal nr. I*, „drapelul Basarabiei”. Episcopul rus al Cetății Albe ține un *Te Deum* în capela improvizată în localul Sfatului Țării („partea din stânga”), iar după slujbă adresează asistenței câteva cuvinte în limba română: „îi felicit pe Moldoveni cu autonomie. Dumnezeu să ajute. Trăiască Sfatul Țării. La mulți Ani!”, după care deputății părăsesc capela, intrând în sala de ședință. Câțiva soldați aduc în sală drapelul național „al regimentului moldovenesc”, care este sfințit cu aghiazmă de episcopul Gavril. Corul condus de protoiereul Berezovschi cântă, în entuziasmul asistenței, „Deșteaptă-te, Române!” și „Pe-al nostru steag e scris Unire”. Deputății ovaționează. Se strigă „Ura!”, „Trăiască!”, după care asistența iese în balconul palatului și asistă la parada regimentului moldovenesc și a „altor trupe care au vrut să salute Sfatul Țării”.

În jurul orei 2, deputății și publicul ocupă locurile în „sala mare”, special destinată deschiderii ședințelor Sfatului Țării. Primele două rânduri sunt ocupate de deputați, restul de publicul care asista la eveniment. În stânga și dreapta locului ocupat de președintele de ședință sunt două bănci rezervate presei. Președinte al ședinței inaugurale este ales cel mai în vârstă dintre deputați, N. N. Alexandri, care-și face datoria declarând deschisă activitatea Sfatului Țării. După cuvântul președintelui de vârstă, deputății se ridică în picioare, aplaudă și ovaționează. Se strigă: „Trăiască Basarabia

autonomă! Trăiască democrația! Trăiască Republica Moldovenească!”.

Corul Berezovschi cântă din nou „*Deșteaptă-te, Române!*”. Asistența are lacrimi în ochi. Refugiații din România, ca să nu li se vadă lacrimile, își acoperă fețele cu batistele. N. N. Alexandri plânge fără reținere, cuprins de emoție. Preotul Gurie Grosu, deputatul Ion Plivan și doamna Alistar plâng și ei cu lacrimi de fericire. După aceste momente de emoție și entuziasm general, N. N. Alexandri propune ca înaltul for să-și aleagă președintele.

Pan Erhan, președintele deputaților țărani (cei mai numeroși) îl propune în înalta funcție pe Ion Constantinovici Inculeț. Votează 95 de deputați, iar rezultatul votului este că I. C. Inculeț e ales președinte cu unanimitate de voturi. La prima ședință a Sfatului Țării au fost așadar prezenți 95 de deputați, restul lipsind. Vestea alegerii e întâmpinată cu aplauze furtunoase. Deși Kerenski fusese măturat de la putere de bolșevici, toată lumea știa că I. Inculeț era reprezentantul autorităților centrale rusești. Până la acea dată, Inculeț n-a mișcat un deget în favoarea cauzei naționale. Trimis de Petrograd ca vice-comisar al Basarabiei să „adâncească revoluția” în provincie, I. Inculeț avusese până atunci preocupări doar de natură socială. Alegerea lui dovedește un ascuțit simț tactic. Cu Inculeț președinte, era ca și cum Petrogradul legitima prin persoana lui existența Sfatului Țării. Inculeț se adresează Sfatului Țării în limba română. Mulțumește pentru cinstea ce i s-a făcut. Amintește că ei se află într-un moment dificil. Republica Rusia e în marc primejdie. Evenimentele au creat o situație paradoxală. Diferite părți ale Republicii ruse se pot organiza și pot forma o putere organizată care să împiedice distrugerea completă

a statului rus. Doar așa se pot salva marile cuceriri ale revoluției. Basarabia trebuie urgent organizată ca stat în baza principiilor lansate de revoluția rusă. Popoarele din Rusia au dreptul la autodeterminare totală. Basarabia trebuie să devină repede o republică democratică, însă parte integrantă din republica rusă, democratică și federativă. Până ce Rusia își va definitiva organizarea federativă, Sfatul Țării preia puterea supremă în ținutul dintre Prut - Mare și Nistru.

Problemele cu care se confruntă Sfatul Țării sunt multe și mari. Anarhia crește în țară zi de zi. Județul Hotin este devastat. Au început pogromurile în județele de margine.

Sfatul Țării trebuie să salveze țara de la ruină și devastări. O problemă urgentă este convocarea unei adunări constituante a Basarabiei, aleasă în baza votului universal, egal, direct și secret.

Inculeț are convingerea că pământul trebuie dat poporului care îl muncește, pe baza unei legi emise de Sfatul Țării, și nu prin anarhie și abuz. Trebuie ferite pădurile de la distrugere. Nu-i bine că frate se ridică contra frate, spune Inculeț. Populația, armata sunt amenințate de foamete. Sfatul Țării trebuie să preia distribuirea alimentelor, dar și a stofelor pentru haine. Trebuie create din loc în loc puncte de aprovizionare unde soldații demobilizați, flămânzi și goi, pot primi hrană și îmbrăcăminte.

Pământul trebuie lucrat. Ce n-a fost însămânțat până acum să fie urgent lucrat, pentru că de la el, de la pământ ne vine pâinea cea de toate zilele. Rodul lui și munca noastră ne vor salva de la foamete. Va fi o mare rușine pentru noi dacă din cauza lipsei alimentelor ne vom pierde libertatea așa de greu dobândită.

Sfatul Țării are misiunea de a așeza viața oamenilor prin „matca legilor”. Legile trebuie date în folosul poporului. Garantăm libertatea cuvântului, a persoanei, a conștiinței, a întrunirilor, a domiciliului. Garantăm drepturi pentru toate minoritățile naționale. De acum înainte, rostea Inculeț cu hotărâre, în Basarabia toți vom fi egali, frați și nu va mai fi loc pentru națiuni dominante.

În aceste momente grele îi roagă pe deputați să formeze „un front revoluționar unic” în jurul Sfatului Țării. Să renunțăm la interesele mici, egoiste, astfel vom salva țara și vom „apăra de la distrugere patria noastră comună - marea republică federativă democratică rusească”.

I. Inculeț a vorbit ca un om de stat rus preocupat în primul rând de salvarea statului rus. După el, vorbește Pantelimon Halippa, care declară că reprezintă Partidul Național Moldovenesc în înalta adunare. Partidul său întruchipează, susține el, „idealurile naționale ale poporului moldovenesc”.

Declară că internaționalismul din trecut și de astăzi este o boală și că el este cel care a ridicat drapelul național în numele iubirii față de patrie și popor. Vorbește despre dificultățile întâmpinate pe ogorul național imediat după ce lanțurile robiei au căzut. Este convins că lanțurile unei robii seculare nu pot fi rupte repede. Și totuși, perseverând, vede cum robia a căzut iar poporul începe o viață nouă. Acum Basarabia e liberă și autonomă, iar în viitor va deveni republică. Națiunea să se unească. Popoare diferite să se înțeleagă. Șovinismul e o boală. Autodeterminarea națională a fiecărui popor și federalizarea mai pot salva marea republică rusă.

Partidul Național Moldovenesc, rostește Halippa în cunoștință de cauză, reprezintă națiunea moldovenească. E întrerupt de aplauze. Moldovenii nu doresc să subjuge pe nimeni. Sfatul Țării va lucra pentru binele tuturor naționalităților din Basarabia.

Încheie strigând: „Trăiască Sfatul Țării!”, „Trăiască Basarabia liberă în republica rusească democratică federativă!”. La 21 noiembrie 1917, neștiind ce curs vor impune bolșevicii istoriei, după cum ușor se poate constata, P. Halippa voia o Basarabie liberă, autonomă, dar în cadrul Rusiei.

Urmează Pan Erhan, reprezentantul țăranilor, care l-au împuternicit să salute adunarea. Declară că peste capul țăranilor au căzut cele mai mari nenorociri. Ei au dus crucea din prima zi a revoluției. Speră ca republica democratică basarabeană, unindu-se cu Rusia „va aduce binele tuturor”. Țăranii l-au împuternicit să spună că Sfatul Țării va aduce pace imediată. Țăranii știu că dușmanul lor e ignoranța. Doar luminarea poporului va aduce în țară fericire, pace, belșug. Pământul și toate bogățiile lui vor fi doar ale poporului muncitor. Puterea stă în Unire. Țăranii Basarabiei cred că nu există nicio deosebire între moldoveni și nemoldoveni. Țăranii din Basarabia merg pe calea libertății, egalității și frăției, încheie solemn Pan Erhan.

Urmează delegatul sovietului deputaților soldaților, muncitorilor și țăranilor, locotenentul T. B. Cotoros. El salută Sfatul Țării, în care vede stăpânul adevărat al Basarabiei. Deschiderea înaltului for se face la timp, căci tocmai este pusă în joc „viața Rusiei și a Basarabiei”, a libertății. La Petrograd, susține Cotoros, puterea a fost uzurpată de „campania lui Lenin”. Nu un grup de persoane poate să conducă țara, delegatul sovietului făcând trimitere la Lenin și la acoliții săi, ci doar

poporul. Sfatul Țării crede că va merge pe calea libertății, egalității și fraternității. El trebuie să apere interesele celor care muncesc, căci a fost creat de elemente democratice și revoluționare.

A. C. Șmidt, primarul orașului Chișinău, salută în Sfatul Țării „organul superior al țării Basarabiei”, și crede că Sfatul nu va uita marele testament al revoluției „că toate popoarele sunt suverane”.

Sublocotenentul Țanțu, președintele biroului de organizare al Sfatului Țării, e fericit să constate că visul eroilor de pe front s-a împlinit; spune că ostașii au venit „la Chișinău ca să începem lupta pentru această operă mare”.

Dr. Luțenco salută înaltul for în numele întregului popor ucrainean, sperând că Sfatul Țării va îmbunătăți viața grea a țărănimii. Și președintele tribunalului din Chișinău, Luzghin, speră că deschiderea Sfatului Țării va înlătura „dezastrul și anarhia din țară”. Mai afirmă că justiția are ca scut legile și ordinea. Deci, justiția va sprijini parlamentul. Mai crede că în Basarabia „pe care el o iubește cu căldură” va răsări soarele pentru totdeauna; Doctorul Niselsohn, care vorbește în numele Comitetului Executiv al Sovietului din Chișinău, crede că Sfatul Țării are în față o muncă grea și că Basarabia liberă „este fructul revoluției rusești”; are convingerea că multe promisiuni vor fi onorate, iar marile idealuri ale Revoluției vor fi realizate.

Vorbind în numele Comitetului Central Moldovenesc, Gh. Pîntea are speranța că Sfatul Țării „va crea un trandafir din Basarabia”. Mițcliavici, delegatul Rudei de la Kiev, e ferm convins că parlamentul va pune în viață principiile revoluției rusești. Dobrovolschi, reprezentant al Sovietului din Chișinău, apreciază că Sfatul Țării este „autoritate țărănească centrală” și că va

apăra lozincile revoluției; socialiștii revoluționari sau *esserii* au ca delegat pe M. T. Gogan, care spune că toate popoarele sunt egale și că Sfatul Țării va apăra principiul „naționalităților fără teritoriu”; frontul românesc a trimis ca delegat al ostașilor moldoveni pe It. G. Mare. El declară că moldovenii au luptat sute de ani cu tătarii, turcii, hunii. Au fost asupriți de alte popoare. Urează ca deputății să fie conduși de sentimentul de: „iubire către mamă și nație... mai bine să nu existăm, decât să ne cîrmuiască alții, să ne bea sîngele și să ne țină în robie”.

Dna N. E. Grunfeld, în numele partidului social-democrat rus, declară că în țarism evreii au suferit pogromuri. Clasa muncitoare, spunea ea, e interesată de păstrarea unității Rusiei; Pomorschi, P. V. Sandino, M. S. Stoianov salută Sfatul Țării în numele minorităților poloneză, greacă și bulgaro-găgăuză. Bulgarul declară că revoluția a rupt lanțurile tiraniei, iar Covarschi, delegatul proletariatului evreu, citește o declarație în care vorbește despre marile primejdii ce amenință Rusia. Vrea egalitatea tuturor. Autonomie culturală într-o Basarabie unitară pentru toate minoritățile. Bund-ul pe care-l reprezintă nu crede că Sfatul Țării, așa cum e compus, „corespunde reprezentării drepte proporționale a tuturor minorităților”. Deci, Sfatul Țării trebuie reorganizat, iar mai apoi recunoscut de adunarea constituantă din Basarabia și Rusia.

Omul Bund-ului era nemulțumit, desigur, de numărul de locuri rezervat evreilor - 10. El spera ca și la Chișinău evreii să aibă controlul tuturor deciziilor mai importante și să conducă efectiv Basarabia. Aveau în față de două săptămâni exemplul guvernului lui Lenin și Troțki, în care 80% dintre miniștri erau evrei. Comisari ai poporului, vreau să zic.

Locotenentul Cazacu, delegatul primului regiment național moldovenesc, salută cu căldură Sfatul Țării. Jură pe mormintele strămoșilor că ostașii săi vor lupta pentru drepturile câștigate.

Dr. Ștem, evreu, vorbește în numele partidului socialiștilor poporani și crede că în fața Sfatului Țării stă o muncă uriașă.

Urmează o pauză de 15 minute, iar la reluarea ședinței primește cuvântul „Ioan Pelivan, reprezentantul partidului național moldovenesc”.

Cuvântarea lui Ion Pelivan

Ion Pelivan ține o cuvântare istorică excepțională, în care face ample referiri la trecutul istoric al Basarabiei, subliniind apăsător tragedia adusă peste capul românilor basarabeni odată cu anexarea părții de est a Moldovei de către Rusia, în 1812.

La început, Ion Pelivan amintește că, la 1812, Basarabia a fost ruptă din trupul Moldovei și anexată Rusiei. În trecut, sublinia Pelivan, când se confruntau turcii cu rușii, nu ei sufereau, ei, bandiții, ci „nenorocitul nostru popor moldovenesc”.

Așa s-au petrecut faptele și la 1812, când Basarabia a fost ruptă din „trupul României”. La acea vreme, conducătorii Basarabiei s-au îngrozit deoarece, deși se afla sub protectorat turcesc, Moldova, în realitate era liberă. Turcii luau a zecea parte din munca românilor, dar nu-și băgau cizmele în sufletul nostru. Turcii ne lăsau să ne rugăm Dumnezeuului nostru în limba noastră. Iar de bisericile noastre nu s-au atins. Turcii ne lăsau să învățăm în limba noastră, în școlile noastre vechi, moștenite de la strămoși. Ei nu ne-au forțat niciodată să învățăm turcește. Ne-au lăsat să ne gospodărim țara după legile noastre. Aveam judecătorii noștri pe care poporul îi alegea după obiceiul străbun. Conducătorii se bucurau de iubirea poporului pentru că erau aleși de el și erau dreți. Și tare bine mai trăiau moldovenii la 1812 în țara lor. Ei erau stăpâni, și nu turcul. Iată de ce, când la 1812 strămoșii noștri au aflat că au intrat sub stăpânirea Rusiei, s-au tulburat profund. Ei știau bine că în Rusia țăranii sunt robi, vânduți ca animalele, pe când în Moldova țăranii se bucurau de libertate adevărată. La 1818, zice, Ion Pelivan, „Alexandru I *binecuvântatul* a acordat

autonomie Basarabiei. Peste 10 ani, împăratul Nicolai, ca un aprig dușman al libertății, a suprimat-o”.

De atunci a început marea suferință a poporului nostru. Rușii ne-au izgonit limba din biserică, școală, administrație. Ei voiau s-o nimicească cu totul. Rușii au batjocorit numele de moldovean, târându-l în noroi, numindu-l „bou”. Rușii au ucis veselia din viața strămoșilor. Ne-au chinuit, umilit, batjocorit. D. Moruzi a scris un volum intitulat „Pribegi în țară răpită”, o carte sfântă pentru moldoveni, ce ar trebui citită de fiecare fiu al Basarabiei, îndeamnă Pelivan. Mulțumită unei asemenea cărți s-a menținut la noi spiritul național și speranța de libertate. Am suferit vreme îndelungată, dar la 1905 a început învierea noastră națională. De atunci a început a se propovădui în limba părinților. Până atunci se credea că e o mare rușine să vorbești moldovenește. Rușii ne-au pocit numele, prenumele, denumirile de sate și târguri. Urmăreau să șteargă din Basarabia amintirea faptului că aici a trăit un popor liber, mândru, independent.

Ideea libertății n-a murit în sufletul poporului nostru. Ea a fost păstrată în cărțile unor scriitori precum Stamati, Donici, Sîrbu, Hîjdeu. Cu zeci de ani în urmă, marele nostru scriitor Alecu Russo declara că va veni o „mare revoluție”, iar moldovenii vor dobândi libertatea națională. Ideea aceasta, a libertății neamului nostru, a fost răspândită de soldații noștri din armata rusă. Dacă ostașii noștri nu organizau Congresul din octombrie „deschiderea Sfatului Țării n-ar fi avut loc”. Dacă nu ar fi fost ostașii noștri, fi-ler deputați, dvs. nu erați astăzi în Sfatul Țării. Ei sunt bravii urmași ai lui Ștefan cel Mare. Ei ne-au cucerit și recucerit drepturile și libertatea de atâta vreme pierdute. Lor să le fim îndatorați și să le mulțumim. Dacă noi, moldovenii,

trăim încă, să mulțumim limbii noastre. Poporul nostru și-a pus nădejdea și mângâierea în Biserică. Rușii ne-au obligat să ascultăm serviciul divin într-o limbă străină, pe care poporul nu o înțelegea. De acum înainte, în toate bisericile, din toate satele, serviciul religios să se facă în limba noastră. Până ieri, copiii noștri învățau în școli străine, într-o limbă străină. Așa s-au petrecut faptele și cu mine. Am fost persecutat, închis, urmărit pentru că spuneam că moldovenii să învețe în limba lor, nu în cea rusă. Pentru asta am făcut închisoare. Dacă noi nu ne vom învăța copiii în limba moldovenească, toată libertatea dobândită nu valorează nimic. Numai cu ajutorul școlii naționale poporul „va putea fi scos din robie spre lumină și fericire”. În trecut, nu doar școala, dar și judecata se făcea în limba rusă, de judecători străini de poporul nostru. „Să ne ferească Dumnezeu de asemenea judecători”.

De aceea, de aici, de la această tribună, vă strig cu voce înaltă: „Creați legi noi, sfinte, bune, care ar corespunde tradițiilor, vieții și istoriei poporului nostru moldovenesc”. Sub Rusia, recrutarea se făcea în mod barbar. Copiii noștri erau duși în împărăția rusească unde li se poceau sufletele, ca să-și uite neamul. De acum copiii noștri vor face serviciul militar aici, în țara noastră, pentru ca la nevoie să avem apărători ai țării dintre fiii noștri și nu străini.

Poporul își pune mari speranțe în voi. Nu vă certați. Lucrați în înțelegere și Unire, căci așa ne spunea poetul: „Unde-i unul, nu-i putere la nevoi și la durere/ Unde-s doi puterea crește și dușmanul nu sporește”.

Discursul lui I. Pelivan a fost primit cu ovații și aplauze furtunoase, prelungite.

Alți vorbitori

Au mai vorbit după I. Pelivan, V. Horea, din partea ziarului „Cuvânt Moldovenesc” și Șevcenco, reprezentantul Radei Militare din Chișinău. Șevcenco nu se dă în lături a jigni în bloc pe românii basarabeni, afirmând că triumful Basarabiei „este triumful poporului ucrainean din Basarabia”, care a înfăptuit, nici mai mult, nici mai puțin „ideile anunțate 300 de ani în urmă, când Bogdan Hmelnițchi a intrat în uniune cu statul moscovit”. Mai declară, făcând reverențe poporului istoric al Basarabiei, că „moldovenii vor arăta geniul lor latin” și că, într-un sfert de secol, atât românii cât și ucrainenii „care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului” se vor dezvolta mult. Mai vorbesc un domn evreu, Eigher, din partea partidului evreiesc socialist, care cere autonomie pentru evreii din Basarabia, G. C. Kircorov, din partea avocaților, I. I. Gherman, din partea uniunii ziariștilor, Prahnițchi, din partea marinarilor din Sevastopol, inginerul Nujicicov, din partea Zemstvei din Chișinău. Îi vine rândul, apoi, lui Onisifor Ghibu, care este primit cu ovații și aplauze.

O. Ghibu declară că se simte între frați la Chișinău, deși este născut în Ardeal. Susține că ora dreptății pentru poporul român trebuie să sosească.

Mai vorbesc Podlesnîi, din partea funcționarilor *zemstvei*, Buruiană din partea uniunii cooperativelor, soldatul Minciună din partea ziarului „Soldatul Moldovan”, I. Gafencu, reprezentantul soldaților din Odessa, studentul Valuța, delegatul studenților din Odessa.

Arhimandritul Gurie vorbește despre suferințele poporului și clerului sub stăpânirea veche. Declară că Libertatea, Egalitatea și Fraternitatea sunt principii

creștine, care până nu de mult nu erau prezente în viața Bisericii. I. Buzdugan vorbește în numele partidului socialist revoluționar moldovenesc și spune moldovenilor că „de acum înainte să ne conducem singuri viața și soarta noastră”.

În încheiere, mai vorbesc căpitanul Bogos, delegatul Comisariatului militar pe lângă Sfatul Țării și Trofim, în numele țăranilor din Bălți.

Președintele I. Inculeț roagă adunarea să cinstească memoria „tuturor luptătorilor pentru binele poporului nostru și în special a basarabenilor Murafa și Hodrogea, care au căzut de mână răufăcătorilor”. Deputății, întreaga asistență se ridică, reculegând u-se.

În încheiere I. Inculeț îndeamnă deputății să lucreze împreună „și noi ne vom atinge ținta”. După 9 ore de activitate istorică, ședința inaugurală a Sfatului Țării de la Chișinău din ziua de 21 noiembrie 1917 se încheie „la orele 8 și 15 minute seara”.

Ucraina emite pretenții asupra Basarabiei (iulie 1917)

În luna iulie 1917, ziua de 12, povestește comisarul Basarabiei Vladimir Cristi în amintirile sale intitulate „O pagină inedită din istoria Basarabiei”, primește o telegramă de la Kiev, semnată de ministrul de interne al Ucrainei, Vinicevko. Vl. Cristi era invitat să se prezinte pe data de 25 iulie 1917 la Kiev la o Consfătuire a guvernatorilor provinciilor făcând parte din Ucraina autonomă. Telegrama vorbește de la sine. Rada Ucrainei trata Basarabia drept o provincie aparținătoare noului stat ucrainean, apărut pe ruinele imperiului rus.

Cam tot în același timp, Partidul Național Moldovenesc condus de Pan Halippa și Vladimir Herța sunt informați pe cale neoficială că Rada de la Kiev trimite la Petrograd o delegație care urmărea să obțină aprobarea guvernului Kerenski ca Basarabia să fie inclusă în noile frontiere ale Ucrainei. Marea Ucraină urma să aibă în componență 10 provincii (gubernii).

Vladimir Cristi reacționează, înțelegând gravitatea momentului istoric, mai ales că, în acel timp, Sfatul Țării nu exista. Atu-ul lui Vl. Cristi era că fusese numit guvernator al Basarabiei de guvernul rus. Drept urmare, pentru a obține aprobarea tuturor organizațiilor din Basarabia, el se decide să protesteze. Pentru început, convoacă o întrunire a reprezentanților tuturor partidelor politice, organizații obștești, primării, zemstve etc.

VI. Cristi nu era sigur de reacția a tuturor partidelor politice, fapt pentru care, în noaptea de 12 iulie 1917, organizează o consfătuire secretă cu colaboratorii săi cei mai apropiați, acasă la Paul Gore.

Încredințează, la această consfătuire, lui Vl. Herța misiunea de a se întâlni cu reprezentanții organizațiilor

civile și militare. Organizațiile naționale, din rațiuni de tactică, au fost invitate la consfătuiri separat. Vl. Herța primise misiunea să solicite cu hotărâre autonomia Basarabiei.

Pe 20 iulie 1917, Vladimir Cristi a invitat la întâlnire reprezentanții a 20 de organizații naționale și obștești, amintind adunării că Basarabia, prin evoluția sa istorică, are același drept la autonomie ca și Ucraina. Dacă nu primește aprobarea tuturor celor 20 de organizații, declară comisarul Basarabiei, el părăsește postul. La consfătuire, Pan Erhan, reprezentantul Uniunii țăranilor, afirmă că este urgent să se înființeze un organ care să vorbească și să reprezinte „întreaga Basarabie”. Evident, la acea vreme, *organul* respectiv nu exista. Iar dacă nu exista, nu era auzită și luată în seamă nici vocea Basarabiei.

Lansarea acestei idei nu este acceptată de partidul constituțional-democrat, care protestează. Reprezentanții ostașilor moldoveni prezenți în armata rusă pe frontul românesc (80.000 de ostași) susțin că soldații i-au delegat să formeze cât mai repede „organul central basarabean”. De aceeași părere a fost și Ștefan Ciobanu, care solicită constituirea organului reprezentativ, iar Vl. Cristi să primească girul adunării spre a rezolva situația la Kiev. Vl. Cristi declară adunării că va declara în ședința Radei de la Kiev că nimeni din Basarabia nu este de acord cu anexarea acestei provincii la Ucraina. Basarabia, zicea el, are un trecut istoric aparte, distinct, prin caracterul său național moldovenesc.

Urmarea acestei Consfătuiri e adoptarea unei moțiuni împotriva intențiilor Ucrainei de anexare a Basarabiei. După adoptarea ei, reprezentanții partidului constituțional-democrat (cadeții) părăsesc sala în semn

de protest. Pan Halippa declară că soarta Basarabiei, viitorul ei, vor fi soluționate de o instituție competentă formată din reprezentanții naționali ai tuturor etniilor, cu respectarea glasului dominant al națiunii moldovene, majoritară ca număr de locuitori. Basarabia, prin multiple congrese, s-a pronunțat mereu pentru autonomie teritorială. Guvernatorul Cristi este însărcinat să informeze Rada de la Kiev că Basarabia este autonomă ca și Ucraina, de care o leagă tendințe comune de autogovernare.

Intențiile Ucrainei, mărturisește Vl. Cristi în confesiunea sa au dat o grea lovitură morală Basarabiei. Până la acea dată, basarabenii credeau că ucrainenii le sunt frați mai mari, care îi puteau ajuta. Deși Basarabia nu are o populație de 35.000.000 de oameni, ca Ucraina, aceasta nu înseamnă că drepturile ei sunt mai puțin sfinte, notează Cristi. În acest sens s-au exprimat toți vorbitorii la Consfătuirea de pe 20 iulie, unde s-au fixat frontierele pe Prut și Nistru dintre cele două țări.

VI. Cristi crede că ideea anexării Basarabiei la Ucraina emană de la guvernul provizoriu”, care se folosește de anticul principiu „dezbină și stăpânește”.

Spre sfârșitul consfătuirii se supune la vot o rezoluție propusă de Vl. Cristi, care respinge cu hotărâre alipirea Basarabiei la Ucraina fără a se consulta voința ei.

La Consfătuire s-a hotărât ca Vl. Cristi să meargă la Kiev în fruntea unei delegații, iar de acolo, dacă e necesar, la Petrograd - pentru a protesta față de samavolnicia preconizată.

Pan Halippa și Vl. Cristi revin spre final și vorbesc despre necesitatea formării urgente a unui organ regional care să reprezinte toată Basarabia. Îl însărcinează în această direcție pe Vl. Herța să formeze o

Comisie compusă din reprezentanții tuturor organizațiilor ce vor lucra pentru elaborarea „constituției organului plenipotent regional” cu respectarea principiilor de reprezentare proporțională a naționalităților din Basarabia.

Pe 25 iulie 1917, Vladimir Cristi, însoțit de Pan Erhan și un delegat al comitetului ostășesc, ajung la Kiev.

În seara aceleiași zile, delegația Basarabiei a participat la o primă ședință a Radei ucrainene, la care au fost prezenți trei miniștri ai guvernului ucrainean și toți guvernatorii celor 10 gubernii pe care Kievul le considera ca aparținând noului stat Ucraina. La începutul ședinței Radei, Vladimir Cristi primește cuvântul. El declară că telegrama din 12 iulie 1917 trimisă la Chișinău de ministrul de interne al Ucrainei, Vinicenco, prin care invita guvernatorul Basarabiei la o consfătuire a guvernatorilor provinciilor din Ucraina, a provocat nemulțumire și nedumerire în rândul celor 20 de organizații politice și obștești, care se tem că Ucraina ar avea intenția de „a încorpora Basarabia la Ucraina”. Mai departe, în cuvântul său în plenul Radei de la Kiev, Vladimir Cristi declară că, dacă este considerat drept guvernator al unei provincii a Ucrainei, va fi nevoit să părăsească imediat consfătuirea.

Basarabia, nuanța Vl. Cristi, și-a proclamat autonomia teritorială pe principiul autodeterminării națiunilor „enunțat de guvernul provizoriu” rus. Deci, ea formează o entitate statală distinctă, deosebită de Ucraina. Până la telegrama lui Vinicenco, între Basarabia și Ucraina au existat raporturi de prietenie, iar „aplanarea neînțelegerii de către reprezentanții secretariatului general” poate să ducă la restabilirea prieteniei din trecut.

Dacă împăratul Alexandru I a acordat autonomie Basarabiei, sublinia Vl. Cristi, nu poate să creadă că tocmai „Ucraina liberă” va atenta la libertatea sa. Basarabia și Ucraina, mai declara el, vor merge în viitor umăr la umăr, ca două țări și popoare care au suferit mult „de pe urma jugului sfărâmat al țarismului”. Lui Vladimir Cristi îi răspunde din partea Ucrainei „ministrul afacerilor naționale Șulghin”, care afirmă că neînțelegerea ivită s-a clarificat deja, chiar la Consfătuirea de față, la discuțiilor cu reprezentanții cercurilor moldovenești politice din Kiev. Șulghin mai declară că, înainte de începerea ședinței Radei, el „a rugat să fie pusă în discuția Radei chestiunea lichidării conflictului ivit”. În foarte scurt timp, promite el, va fi publicat un comunicat prin care se va afirma că guvernul și Rada Centrală Ucraineană respectă ca sfânt principiul autodeterminării popoarelor. Ucraina nu arc deloc intenția de a viola acest principiu și de a încorpora Basarabia.

Și Martas, ministrul agriculturii în guvernul ucrainean, exprimă sentimente de prietenie și loialitate pentru Basarabia, afirmând că Ucraina nu are și nu a avut vreo intenție de a anexa Basarabia. Stasiuc, ministrul aprovizionării de la Kiev, declară că el a invitat reprezentanții Basarabiei în capitala Ucrainei spre a discuta cu ei „chestiunile generale privind aprovizionarea”, și nu ca pe reprezentanții unei gubernii. Precizările oficialilor ucraineni i-au satisfăcut pe cei trei delegați ai Basarabiei. Ei au rămas să asiste la lucrările Radei ucrainene doar în calitate de observatori neutri.

Pe 26 iulie 1917, chiar a doua zi după ce neînțelegerile dintre cele două țări păreau definitiv rezolvate, Vl. Cristi, Pan Erhan și delegatul ostașilor au fost informați confidențial de câțiva moldoveni aflați în

capitala Ucrainei că o delegație a Radei, avându-l în frunte pe același Vinicenco, plecase de trei zile la Petrograd spre a convinge pe Kerenski să accepte ca Basarabia să fie integrată între frontierele Ucrainei.

Aflând cu surprindere și nemulțumire că fuseseră înșelați de oficialii ucraineni, Vladimir Cristi și ceilalți doi membri ai delegației părăsesc imediat Kievul, îndreptându-se spre Petrograd. Ajuns în capitala Rusiei, Vl. Cristi află că, doar cu o zi în urmă, guvernul Kerenski a acceptat doleanțele Ucrainei, stabilind definitiv că Basarabia să fie anexată de Kiev. Delegația moldoveană se simțea frustrată de trădarea Radei ucrainene, de duplicitatea incredibilă a guvernanților ucraineni.

Vl. Cristi, deși aparent totul era pierdut, nu descurajează. Acordă un interviu publicat de toate ziarele de la Petrograd în care lămurește opinia publică rusă care era realitatea etnică a Basarabiei, aceea că românii basarabeni sunt poporul istoric, vechi al Basarabiei. Vorbește de autodeterminarea provinciei, de autonomia teritorială recunoscută de guvernul provizoriu imediat după prăbușirea țarismului și triumful revoluției.

Dacă guvernul rus nu ține cont de voința poporului Basarabiei, nu acceptă autonomia acesteia și nu revine asupra deciziei favorabile Ucrainei, declară hotărât Vladimir Cristi, atunci o sută de mii de ostași moldoveni vor părăsi imediat frontul rusc. Precizez că în luna iulie 1917, generalul Kerenski, spre a-și dovedi atașamentul față de alianța cu Antanta, pregătise o mare ofensivă împotriva Puterilor Centrale. În asemenea circumstanțe, amenințarea lui Vl. Cristi devenea o chestiune de maximă importanță pentru guvernul rus,

căci abandonarea frontului de atât de mulți ostași putea genera o adevărată catastrofa.

Pe 28 iulie 1917, Vladimir Cristi merge în audiență la ministrul de interne al Rusiei, Avxentiev, căruia îi expune motivul venirii sale la Petrograd. Cristi cere, prin Avxentiev, o audiență la primul ministru Kerenski, pentru a-l convinge să revină asupra hotărârii de a ratifica anexarea Basarabiei la Ucraina. Ministrul rus, arogant și obraznic, îi spune lui Vl. Cristi „că chestiunea este definitiv tranșată, ca nu se mai poate reveni asupra unei hotărâri luate de guvern. Îl somează pe guvernatorul Basarabiei să se întoarcă imediat la postul său, la Chișinău, în caz contrar va fi înlocuit imediat. Vl. Cristi, deloc impresionat de aroganța ministrului rus, îi spune în față că el n-a venit în capitala Rusiei ca un funcționar al guvernului central, ci ca reprezentant legal al majorității absolute a populației Basarabiei. În informează pe scorțosul ministru rus că el are în spate 20 de organizații obștești care l-au trimis și că, dacă nu se întoarce la Chișinău cu un răspuns pozitiv „peste o sută de mii de ostași moldoveni vor părăsi frontul”. Ministrul a rămas pe poziția sa, Vl. Cristi pe a sa.

Norocul Basarabiei și al lui Cristi, desigur, a fost că, la acea vreme, la Petrograd erau foarte mulți ostași moldoveni în regimentele de gardă care păzeau „grandiosul Palat de lamă al Țarilor Ruși”. Pe fondul marii neliniști și tensiuni cauzate de pericolului comunisto-bolșevic, Vl. Cristi s-a plâns soldaților și ofițerilor moldoveni din aceste regimente. De altfel, în iulie 1917, Lenin cu banda sa au încercat să ia puterea în Rusia, tentativa lor eșuând. Lenin a scăpat de pușcărie și și-a salvat viața fugind în Finlanda.

Când ostașii moldoveni au intrat în serviciul de gardă la Palatul de lamă, două zile de la sosirea lui Vl.

Cristi și Pan Erhan, ei au fost introduși în „sala de marmură, la ușa căreia stătea un moldovean înalt din Gardă cu arma la picior”, sală în care în acea zi, la ora 6 seara, avea loc ședința guvernului Kerenski.

Vl. Cristi și P. Erhan au așteptat în marea sală de marmură a țarilor o zi întreagă, de la ora 8 dimineața până la 4 după amiaza. Ostașii moldoveni complici i-au informat că, în drumul său spre sala de ședințe, guvernului Kerenski va trece obligatoriu prin acea sală. De la Vl. Cristi aflăm că Kerenski a sosit la ora 4 fără un sfert „îmbrăcat în haina lui specială, un french fără nicio insignă militară”.

Kerenski îi păru lui Vl. Cristi înalt, subțire, nervos. Avea mâinile, în plină vară toridă, „îmbrăcate în mănuși negre de piele, fiindcă cu o zi înainte, la un meeting, câțiva mii de tovarăși i-au strâns mâna care i se umflase”.

Vl. Cristi îl oprește pe Kerenski și-i anunță scopul prezenței lui acolo. Pe un ton trist, Kerenski răspunde că problema nu poate fi revizuită. Guvernatorul Basarabiei apelează din nou la șantaj, afirmând că „ostașii moldoveni vor părăsi frontul” și că el nu se poate întoarce în Basarabia fără un răspuns pozitiv.

Mai târziu, Vl. Cristi îl va descrie pe Kerenski ca pe un „poltron cu toate cuvântările lui de Napoleon” . Amenințarea lui Vl. Cristi a dat însă roade. Kerenski îl roagă să aștepte în sala de marmură, căci peste câteva minute îl va invita la ședința de guvern „unde vei face expunerea”.

Într-adevăr, după câteva minute, Vl. Cristi este invitat în sala de ședințe, unde citește un memoriu scris împreună cu, Vl. Herța și Paul Gore. Vl. Cristi scoate o hartă înfățișând realitățile etnografice ale Basarabiei, ce dovedea că, în secolul XVII, Basarabia făcea parte

integrantă din Țara Moldovei. După ce guvernatorul de la Chișinău și-a încheiat expunerea, guvernul rus deliberează timp de câteva minute, pentru ca apoi Kerenski să înștiințeze delegația moldoveană „că guvernul a revenit și a recunoscut dreptul de autodeterminare și autonomie federală a Basarabiei, la fel ca și a Ucrainei”.

Departa de a fi un episod banal, pretențiile anexioniste ale Ucrainei din vara lui 1917 la adresa Basarabiei, au constituit un pericol major pentru tânărul stat basarabean ieșit de curând din robia țaristă. Doar faptul că a avut conducători de talia lui Vl. Cristi, Pan Erhan, I. Pelivan, Pan Halippa, P. Gore etc., care au reacționat prompt și cu inteligență tactică, a salvat Basarabia de la un adevărat naufragiu istoric.

Sfatul Țării își legitimează Puterea

Așadar, *Sfatul Țării* de la Chișinău a fost un organ politico- legislativ constituit în baza marilor principii politice de autodeterminare națională, libertate și autonomie teritorială instituționalizate de revoluția rusă din martie 1917. El s-a format prin consultarea întregii populații a Basarabiei, indiferent de origine sau stare socială, conform principiului sfânt al universalității și reprezentării proporționale. Deci, Sfatul Țării era o instituție legitimă și legală, mult mai legitimă și mai legală decât proaspătul guvern Lenin instaurat pe 7 noiembrie 1917 la Petrograd.

Lenin și banda sa de asasini au luat puterea printr-o lovitură de stat în numele unei minorități politice radicale care, evident, reprezenta doar o parte redusă din populația, nu a Rusiei, ci a capitalei, Retrogradului. Și totuși, când încă extremismul criminal al bolșevicilor lui Lenin și Troțki nu se dezlănțuise, Sfatul Țării, începându-și activitatea legal constituită, a păstrat legăturile Basarabiei cu noua Rusie.

Am precizat că I. Inculeț, Pan Erhan, Vl. Cristi etc., au venit la Chișinău în primăvara anului 1917 având binecuvântarea guvernului Kerenski. Ei fuseseră trimiși în capitala Basarabiei cu misiunea de a radicaliza și „adânci revoluția”. În ziua de 21 noiembrie 1917, I. Inculeț a fost ales președinte de deputații Sfatului Țării, deoarece se știa bine că era omul Rusiei. Deci, I. Inculeț și cei 40 de activiști trimiși de guvernul rus în Basarabia voiau doar revoluția în cadrul statului rus și nu autonomia Basarabiei. Ei voiau o Basarabie gubernie rusească.

Înainte de I. Inculeț, conducătorii naționaliști ai Basarabiei s-au gândit ca președinte al Sfatului Țării să

fie ales Ivan Pelivan, cunoscut de ani buni ca un vajnic luptător pentru cauza națională a românilor basarabeni. El fusese un lider autentic în anii de până la căderea țarismului, remarcându-se în dificila luptă pentru renașterea politică și culturală a românilor basarabeni. Fusese persecutat de Țarism. Cu o zi înainte de 21 noiembrie 1917, ne mărturisește Onisifor Ghibu, conducătorii Partidului Național Moldovenesc și nu numai ei s-au sfătuit să-l aleagă a doua zi pe Ioan Pelivan președinte al Sfatului Țării, dar alegerea a fost împiedicată de Pan Erhan, președintele sovietului țăranilor și reprezentanții minorităților naționale, care s-au opus. Pentru aceștia, Ioan Pelivan era un conducător naționalist excesiv, ei impunându-l pe I. Inculeț, apreciat ca neutru.

După entuziasmul zilei de 21 noiembrie 1917, în fața Sfatului Țării stăteau mari și grele probleme. Rusia, unde Lenin și banda sa de criminali bolșevici luaseră de două săptămâni puterea, intra într-o anarhie și dezordine care se adânceau pe zi ce trece. Armata rusă de pe frontul românesc încetase să mai fie o forță organizată, intrând în disoluție. Decretele asupra păcii și pământului lansate de noul guvern de la Petrograd au dat lovitura finală vechiului regim. Milioane de soldați ruși obosiți și sătui să ducă o luptă pe care nu voiau să o mai susțină se grăbesc spre locurile de baștină. Se temeau să nu piardă bucata de pământ ce li se cuvenea. Dezordinea și anarhia creșteau și în Basarabia. Însuși Sfatul Țării era contestat - vezi *Procesul-verbal nr. 1* - chiar de la început, atât de reprezentanții unor minorități etnice cât și de bolșevici, care nu doreau să îi recunoască legitimitatea.

Pe 29 noiembrie 1917, conform instrucțiunilor primite de la Petrograd, Sovietul din Chișinău nu

acceptă ideea că Sfatul Țării este singurul reprezentant legal al puterii în Basarabia'. Se dezlănțuia astfel și în Basarabia, din cauza intrigilor bolșevicilor, războiul civil între moldoveni și minoritari.

În consecință, ațâțând la război civil, convinși că doar poziția lor politică este cea justă și deci trebuie impusă cu forța, la 2 decembrie 1917 bolșevicii din Chișinău lansează un apel mincinos și fățarnic către, chipurile, muncitorii „din toată lumea truditoare”, îndemnându-i la luptă împotriva Sfatului Țării. Mințind cu nerușinare, bolșevicii din capitala Basarabiei acuzau în văzul lumii Sfatul Țării de „alianță secretă cu Anglia, Franța și România în vederea ocupării Basarabiei”. Drept urmare, germenii anarhiei și războiului civil se răspândesc și în Basarabia. Și totuși, chiar a doua zi după solemnitatea ședinței inaugurale a Sfatului Țării, pe 22 noiembrie 1917, înaltul for al puterii de la Chișinău trece la organizarea propriei puteri. Este desemnat prezidiul Sfatului Țării, este ales Secretariatul, se formează Comisiile componente ale sale.

Pe 28 noiembrie 1917, Sfatul Țării stabilește că „Puterea înaltă în Basarabia” aparține lui însuși, și că el reprezintă „cel mai înalt așezământ de ocârmuire până la chemarea adunării poporane basarabene”. Prin „adunarea poporană” se are în vedere constituirea unei viitoare Adunări Constituante a Basarabiei.

Puterea executivă este încredințată unui guvern numit „Sfatul Directorilor Generali”, răspunzător pentru actele sale „numai înaintea Sfatului Țării”.

Guvernul Directorilor Generali acționează conform „zacoanelor și povețelor date și întărite de Sfatul Țării”. Legăturile dintre Sfatul Țării și Rusia se efectuează prin intermediul Directorilor Generali. Guvernul are un director- președinte și 10 directori generali; 9 dintre

miniștri răspund de ordine, învățământ, finanțe, pământ, drumuri, poduri și căi ferate, de război, justiție și politică externă, iar al zecelea e „controlorul general”. Directorii Generali sunt obligați să manifeste sollicitudine și promptitudine cererilor venite din partea Sfatului Țării.

Dacă acest Sfat își exprimă neîncrederea în Guvern sau unii miniștri, ei sunt obligați să demisioneze, „toți sau o parte din ei”.

Ordinile „stăpânirii vremelnice rusești” emise după 1 martie 1917 vor fi luate în considerație doar dacă „se potrivesc cu împrejurările din țara noastră”.

Primul guvern al Basarabiei

Lista guvernului din Republica Democratică Moldovenească a fost publicată în ziarul „Sfatul Țării” din Chișinău, nr. 16 din 14 decembrie 1917.

Șeful guvernului, adică președintele Consiliului Directorilor, a fost desemnat P. V. Erhan, care mai avea în portofoliu și un directorat general „de agricultură, Ministru de interne era Vl. Cristi, Ștefan Ciobanu, ministrul învățământului, T. Iancu, ministru de finanțe, N. N. Bosie-Codreanu era conducător al căilor ferate, poștelor, telegrafului și telefonului, T. Cojocar, ministrul de război și marină, M. Saveco, ministrul Justiției și Cultelor, V. Grunfeld, ministrul industriei, comerțului și muncii, iar ministrul de externe fusese desemnat Ioan Pelivan”.

Conform decretului de numire al guvernului, acesta avea ca principal scop „introducerea ordinii în toate ramurile vieții țării”, combaterea și lichidarea anarhici, păstrarea legăturilor cu „guvernul central al republicii federative ruse”. Se aprecia că obiectivele propuse pot fi îndeplinite numai dacă „toți cetățenii”, instituțiile statului și organele administrației de stat susțin energic guvernul. Decretul înștiința toate instituțiile și organizațiile din republica moldovenească că nici un act sau decizie care nu a primit sancțiunea ministrului de resort „nu are nici un fel de putere”.

În caz contrar, toate actele emise fără acordul guvernului îl exonerează pe acesta de orice fel de răspundere. Decretul este semnat, în calitate de șef al guvernului (președinte), de P. Erhan și de secretarul acestuia, T. Ioncu. Guvernul ales în ziua de 7 decembrie 1917 se sprijinea, în combaterea anarhiei care se răspândea, pe miliție și pe cohorțele moldovenești. Se va

constata repede că ele vor fi depășite de amploarea jafului, crimelor și incendiilor dezlănțuite de bandele criminale bolșevice.

2 decembrie 1917: Proclamarea Republicii Democratice Moldovenești

Pe 2 decembrie 1917, lângă impozanta clădire unde-și avea reședința Sfatul Țării, din ordinul președintelui I. Inculeț au fost adunate în careu câteva unități militare formate din soldați moldoveni, ucraineni și polonezi. Episcopul Gavril oficiază un *Te Deum*. Membrii Sfatului Țării erau prezenți. După slujba religioasă, Ion Inculeț a citit o declarație în limbile română și rusă, în care anunța că Basarabia s-a proclamat Republică Democratică Moldovenească.

Ion Inculeț este dramatic. Se adresează abrupt moldovenilor și noroadelor înfrățite din Basarabia, înștiințându-l că republica rusă e „în mare primejdie”. Momentele grele prin care trece marea țară se datorează absenței stăpânirii de la centru și dezordinii din „toată țara”; Rusia, declară el, e obosită de lunga luptă cu dușmanul din exterior. Republica rusă e în pragul pieirii.

Situația grea din Rusia se poate lichida dacă toate popoarele din Rusia se unesc, își pun soarta laolaltă, constituind „stăpâniri naționale” în hotarele țărilor în care trăiesc. Drept urmare, anunța I. Inculeț, în baza dreptului Basarabiei la autoguvernare, dobândit prin revoluția rusă și pe temeiul de nezdruccinat al trecutului său istoric, ea se declară Republică Democratică Moldovenească. Republica Moldovenească va face parte cu drepturi depline din Republica Federativă Rusă. Până ce poporul Basarabiei va alege o Adunare Constituantă, reamintea I. Inculeț, puterea supremă în stat aparține Sfatului Țării, organ ales de toate organizațiile democratice revoluționare.

Reamintește că țara este guvernată de Sfatul Directorilor Generali, care răspunde doar în fața Sfatului Țării. Pe viitor, anunță Ion Inculeț, Sfatul Țării are în vedere alegerea unei adunări constituante de către popor „după sistemul proporțional”; să împartă poporului muncitor tot pământul fără nicio plată; împărțirea pământului să nu se facă în dezordine; bogățiile țării să nu fie irosite; pământul care nu se lucrează de către stăpân va trece în seama comitetelor obștești; pădurile, apele, iazurile, lacurile, bogățiile subsolului, viile, livezile boierești, mănăstirești, bisericesti, ale familiei imperiale va trece în seama Comitetelor pământești; poporul să fie îndestulat cu hrană și mărfurile necesare pentru trai; ziua de muncă va fi de 8 ceasuri; să exercite controlul asupra fabricilor și a veniturilor lor de pe tot cuprinsul Republicii Moldovenești; pentru preîntâmpinarea foametei se vor lua toate măsurile ca toate pământurile fără stăpân ale Basarabiei să fie arate și lucrate; să organizeze afaceri corecte, drepte în temeiul voinței obștești și să vegheze la buna funcționare a instituțiilor; să apere toate libertățile câștigate prin revoluție; să desființeze pedeapsa cu moartea pentru vecie pe întinsul Republicii Moldovenești; să organizeze învățământul, garantat în limba maternă pentru fiecare minoritate etnică; să formeze o armată constituită din ostași născuți în Basarabia care să apere țara „de cea mai strașnică anarhie”; să treacă de îndată pentru încheierea păcii „fără răpiri de pământuri străine și despăgubiri de război”; pacea să fie încheiată în înțelegere cu aliații („întovărășiți i”) și cu Republica Rusă.

Ion Inculeț încheie la fel de dramatic reamintind că țara (adică Rusia) e pe marginea prăpastiei și anarhiei. Ne amenință foametea, sărăcia, vărsarea de sânge între frați, frigul. Cu toții să vină în jurul Sfatului Țării, să

pună umărul la muncă pentru a clădi o viață nouă, pe temeiul Dreptății, Libertății și Frăției. Doar într-o asemenea situație, conchidea președintele I. Inculeț, va fi salvată Basarabia și va fi ferită de pieire „Republica Democratică Rusească”.

A doua zi, pe 3 decembrie 1917, Sfatul Țării trimite o telegramă la Petrograd, „Radei din Odessa, Republicii de Ural și Republicii Musulmane” prin care este anunțată proclamarea Republicii Democratice Moldovenești. Telegrama informa că noua republică este membră cu drepturi egale „în Republica Federativă Rusă” și că puterea supremă în cadrul ei aparține Sfatului Țării format din reprezentanții tuturor neamurilor și claselor sociale, cât și ai partidelor politice.

Nu trec decât două zile de la această telegramă și, pe 5 decembrie 1917, Sfatul Țării face un gest neașteptat: nu recunoaște „Sovietul Comisarilor Poporului” condus de Lenin, care ocupase puterea în Rusia în urma loviturii de stat din 25 octombrie/7 noiembrie 1917.

În consecință, pe 8 decembrie 1917 unități militare ruse bolșevizate declanșează ostilitățile. Sfatul Țării, care primise din 5 decembrie 1917 sprijinul declarat din partea cohortelor moldovenești și a regimentului 1 de artilerie, trimite la Iași pe Vl. Cristi și I. Pelivan pentru a cere ajutor de la guvernul român și de la reprezentanții Antantei.

Crimele bolșevicilor și anarhia din Basarabia (noiembrie - decembrie 1917)

La începutul lunii decembrie 1917, dezordinile, jafurile și crimele comise de bolșevici au cuprins întreaga Basarabie. Autoritatea Sfatului Țării și a guvernului erau ignorate.

Directoratul adresează circulare numeroase prin care se interziceau jafurile și prădăciunile. Bolșevicii le ignoră. Forțele de care dispuneau autoritățile erau puține, fiind depășite.

Spre Basarabia se îndreptau zeci de mii de soldați ruși bolșevizați ce părăseau frontul din România. Armata Rusă de pe frontul românesc (700.000 de oameni) se dizolvă.

Pe 13 decembrie 1917, situația provocată de anarhia declanșată de bolșevici determină Comitetele ostășești ale militarilor moldoveni să decidă următoarele: singurul reprezentant legitim pe teritoriul Republicii Moldovenești este Sfatul Țării; forțele militare moldovenești vor sprijini toate acțiunile Sfatului Țării.

În acest sens, pentru îndeplinirea acestor deziderate, se hotărăște formarea „forțelor armate moldovenești”.

Chiar înainte de instaurarea anarhiei în Basarabia, în toamna târzie a anului 1917, soldați ruși bolșevizați din Chișinău au ucis cu bestialitate doi lideri marcanți ai Partidului Național Moldovenesc. Omorul s-a petrecut pe 20 august 1917, iar victimele au fost Andrei Hodorogea și Simeon Murafa.

Violuri și jafuri la Orhei

Așadar, Sfatul Țării și Consiliul Directorilor erau depășite de situație, fiind puse în imposibilitate de a administra și guverna Basarabia. Dezordinile, jafurile, crimele, violurile sunt simptomele unei anarhii generale. Zecile de mii de soldați ruși, bolșevizați de demagogia deșănțată a oamenilor lui Lenin, trec la est de Prut, părăsind de-a valma frontul românesc. Hoardele bolșevice aveau drept țintă principală depozitele de băuturi spirtoase. Li se asociază și elemente asociale din Basarabia, gata oricând să fure, să ucidă, să violeze. Frica și groaza se răspândesc peste satele, târgurile și orașele dintre Prut și Nistru. Până și țăranii s-au dedat la samavolnicii, îndemnați de odioasa propagandă bolșevică. Viețile oamenilor, proprietățile lor nu mai puteau fi ocrotite în fața barbarilor așa-ziși revoluționari, *vandalii* epocii contemporane.

Dreptul, legea au încetat să mai existe. Totul era permis hoardelor bolșevice care, sub puterea lozincilor de luptă împotriva bogaților/burghezilor, devastau conace, ferme, proprietăți.

În fața acestei situații social-politice dramatice, forțele armate ale tinerei Republici Moldovenești în curs de constituire erau depășite, neputincioase. Consiliul Directorilor, conducătorii statului moldovenesc luau în calcul posibilitatea de a solicita ajutor militar de oriunde se putea, pentru a salva de la di soluție statul moldovenesc.

Într-o primă etapă, guvernul a luat în calcul cererea de ajutor din partea armatei ruse din România (Iași), condusă de generalul Șcerbacev. Numai că acesta nu mai avea armată. Într-o singură lună (noiembrie-decembrie 1917), armata rusă de la vest de Prut este

anihilată de propaganda bolșevică. Generalul Șcerbacev, pentru a-și salva viața, a cerut ajutor și pază armatei române, singura forță armată organizată de pe frontul de Est.

Cei doi conducători de marcă ai Republicii, Ion Inculeț și Pan Erhan, președinții Sfatului Țării și șeful guvernului au solicitat ajutor forțelor armate rusești aflate la Odessa, pentru trimiterea în Basarabia a două divizii de cazaci. Negocierile în această direcție au fost infructuoase, pentru că și trupele rusești de la Odessa fuseseră contaminate de propaganda bolșevică.

Revenind la anarhia care se răspândise în Basarabia în toamna târzie a anului 1917, vom analiza procesul verbal redactat de o Comisie extraordinară „pentru informațiuni”, ce a constatat cele petrecute la Orhei în zilele de 6 și 7 iunie 1917.

Comisia a fost formată din Natveev, reprezentantul Comitetului Executiv Moldovenesc de la Odessa, Ciornei, președintele Sovietului soldaților, muncitorilor și țăranilor, Bujnița, președintele Radei ucrainene din Chișinău, Dr. Matveiciuc și procurorul Adamovschi.

Potrivit procesului-verbal, în zilele de 6 și 7 iunie 1917, în gara Șoldănești, ținutul Orhei au sosit 12 campanii însumând 3000 de soldați. Soldații ruși veneau de la Odessa. Ajungând la Șoldănești, soldații au cumpărat de la negustorii evrei mult vin, au băut în exces și s-au îmbătat. În stare avansată de beție, ostașii au atacat casa preotului la care au spart 18 geamuri, au spart și vandalizat prăvălia lui Țolic; de la Zinovia Rusu au furat trei covoare și toate hainele. În drum spre Orhei, în satul Curjeni, bandele de soldați beți au furat de la o mamă și fiică 100 de ruble și 10 vedre de vin.

În satul Sîrcova au bătut grav pe sergentul care îi însoțea, Dolghii, care se opunea prădăciunilor; au violat,

de asemenea, mai multe femei; în satul Trifești, 20 de soldați beți au violat o fată de 14-15 ani, Epinevscaia, care după două zile a murit la spital.

Soldații, beți cu toții, mergeau la întâmplare pe drumuri în grupuri de câte 2-5 sau mai mulți, intrau în sate, furau „alimente și animale, siluiau femei, care din sentiment de rușine nu fac declarațiuni”. Furau oi, vaci, pe care le tăiau și le mâncau, dar și cai și căruțe, cu care se îndreptau în mare dezordine spre Orhei.

La Orhei, soldații au ajuns în noaptea de 7 spre 8 iunie în stare generală de beție. Cum au ajuns, au și început jafurile. Au spart pivnițele Goldei Cofman unde au băut 40 de vedre de vin; în ziua de 8 iunie au zăcut morți de oboseală și băutură, dormind prin șanțuri și pe sub garduri, dar în seara zilei au atacat și jefuit pivnițele din piatră ale lui Matei Keizer, unde au băut 250 de vedre de vin și furat 500 de ruble; negustorului Mosco Rabinovici i-au prădat pivnițele, bându-i 35 de vedre de vin, și i-au spart casa, de unde au furat toate lucrurile; tot la Orhei, au spart și prădat prăvăliile lui Furer și Tineles. Au intrat în casele oamenilor, au jefuit oameni pe stradă. În dimineața de 9 iunie, bandele de soldați beți se plimbau pe străzile orașului, urlând și cântând. Cei mai mulți zăceau morți de beți pe sub garduri, pe străzi sau prin curțile oamenilor; au fost trimise pentru a-i potoli „patrule cu arme, dar din insistențele președintelui sovietului deputaților, fără cartușe, astfel că a fost în neputință de a restabili ordinea, soldații beți apucându-i de arme și baionete își băteau joc de ei”.

În continuare, procesul-verbal consemnează că, în după-amiaza zilei de 9 iunie au sosit dinspre Chișinău câteva campanii care s-au unit imediat cu „bandiții”. Pe la ora 3 după-amiaza au început să jefuiască pivnițele

lui Ravici, Nelin, Suslic și Ganștein, unde au băut mai mult de 1000 de vedre de vin.

Actul mai conține informația că, în fața terorii, populația roagă autoritățile să cheme în ajutor pe cazaci. Ajutorul de comisar din ținut a vrut să cheme armata (care???), dar președintele sovietului, Gudcov, s-a împotrivit, afirmând că este e contra „oricărei silnicii”!! Trecând peste împotrivire, ajutorul de comisar a cerut ajutor de la Chișinău. Drept urmare, la ora trei noaptea au ajuns la Orhei o sută de cazaci din regimentul Usurian, dotat cu mitraliere. Bandele de soldați, aflând de venirea cazacilor, părăsesc Orheiul îndreptându-se spre Chișinău.

Spre final, procesul-verbal notează că pe 10 iunie 1917, ora 11 dimineața, a sosit în piața orașului Orhei muzica regimentului 5 de rezervă. În piață însă, nu sosiseră soldații, ci doar ofițerii și steagurile. Așadar, venirea celor o sută de cazaci a restabilit ordinea la Orhei, o „liniște deplină”, conchid redactorii prețiosului document. Se va vedea repede că „liniștea deplină” era doar o iluzie, o aparență.

Anarhia cuprinde întreaga Basarabie

Pe 19 decembrie 1917, Consiliul Directorilor Generali emite ordinul cu nr. 157 către Comitetul Sătesc din Slobozia-Mare, prin care dispune ca organul local să ia în supraveghere „morile lui Dimitrie Iaghin și Ioachim Fadeev”, apreciate ca bunuri ale poporului; pe 26 decembrie 1917, prin Circulara nr. 8590, adresată tuturor Comitateleor executive „de valoste” din județul Bălți, comisarul V. Rudlev îndeamnă să se formeze la sate pază armată în vederea apărării vieții și averii cetățenilor. Un ordin identic către autoritățile din același județ a fost trimis de către Președinția guvernului, pentru a fi păzită averea „din economia Bunhata”.

Telegrama mai precizează să fie predat trupul „lui Anuș”, care fusese ucis, pentru a putea fi înmormântat. Pe 5 decembrie 1917, președintele Comitetului revoluționar din Bălți, Tarasevici, informează Sfatul Țării că pe 4 decembrie au început dezordinile. În consecință, pe 5 decembrie a dispus formarea unui comitet militar revoluționar care să restabilească ordinea. La 13 decembrie 1917, Gheorghiev, șeful Ocolului 1 de miliție din județul Chișinău, informează superiorii că la data de 12 decembrie, orele 12 ziua, țăranii din satele Zbiroaia, Balaurești și Marinici au jefuit ferma Zbiroaia, furând inventarul casnic, grânele, uneltele agricole; în noaptea de 13 decembrie, soldații „de la transportul din Nemțeni” au spart pivnița negustorului Aristid Vilandos luând 300 de vedre de vin. Cu forțele de care dispune, declară că nu poate opri dezordinile. Solicită, în consecință, ajutor imediat.

Pe data de 17 decembrie 1917, președintele Adunării Cooperatorilor din Orhei, Moraru, înștiințează guvernul că dinspre Chișinău spre Dubăsari se deplasează o

unitate de 600 de soldați care au devastat ferma lui Sinadino din Onițhani.

Moara din localitate, unde sunt depozitate 20.000 de puduri de făină, este în pericol de a fi prădată. În drumul bandei de soldați se află și Criuleni, unde sunt depozitate mari cantități de spirt. Prevede apariția exceselor. Cere ajutor urgent.

La o dată neprecizată, dar cu siguranță că este vorba de luna decembrie 1917, guvernul de la Chișinău trimite o telegramă către toți comisarii județeni din Basarabia „în chestia devastărilor moșiilor boierești”. Telegrama este trimisă în numele președintelui Pan Erhan, dar a cărui semnătură nu se găsește pe document.

Adresa reamintește destinatarilor că toată averea vie sau moartă (fermele, conacurile) din Republica Moldovenească, conform declarației Sfatului Țării, trebuie pusă sub pază ca bunuri aparținând poporului. Să nu fie furată, împărțită abuziv de nimeni, nici de persoane private, nici de comitete obștești. Dacă se fură, se fură din bunurile poporului. Cei care vor fura vor fi supuși legii generale. Comisarii din ținuturi să asigure pază organizată și să ia în primire „totul cu inventar”. Grânele și animalele pot fi înstrăinate, la prețuri fixe, doar direcțiilor de aprovizionare cu aprobare superioară. Banii vor fi trecuți în conturile casieriei județene ale guvernului și Sfatului Țării. Să se informeze populația că prădăciunile sunt interzise. Tot ce s-a furat să fie adunat și inventariat de către comitetele satești. Cheltuielile necesare acestor operațiuni vor fi suportate de către „guvernul Republicii Moldovenești”.

La 23 decembrie 1917, guvernul trimite o adresă „comandantului legiunilor poloneze” din Basarabia prin care cere două detașamente formate din 20 de soldați

fiecare, în vederea unei acțiuni comune cu Ocolul 5 de miliție Chișinău. Acțiunea urma a se desfășura „în raionul plășilor Sirești, Budești și Mereni” din județul Chișinău. Subliniez că, în adresă, guvernul roagă „să nu refuzați” ajutorul, faptul demonstrând neputința sa de a face față provocărilor anarhiei declanșate de bandele înarmate bolșevice.

Tot pe 23 decembrie 1917 guvernul emite un ordin către șeful miliției Ocolului 3 din târgul Fălești, prin care îl trimite în satele Gorești, Unteni și Vrănești să strângă toată averea furată de la ferma lui Dimitrie Cujbă, s-o inventarieze, după care să fie restituită proprietarului. Țăranii din satele amintite să fie atenționați să nu mai taie pădurile, pomii fructiferi și să restituie cele furate. Dacă nu se vor cuminti va fi trimisă „putere armată”.

Pe 16 decembrie 1917, secretariatul guvernului înregistrează cu nr. 1912 o telegramă din Cahul care informează că, în raionul Leovei, moșia arendașului Cavalioti din Hârjești a fost prădată, devastată. La 17 decembrie 1917, o telegramă din Orhei informează Direcția de aprovizionare că sunt furate grânele din Onițcani. Țăranii vor să dea foc morii. De acolo se deplasează spre Criuleni. Ferma din Onițcani e devastată. Fără asigurarea unei paze armate numeroase, Dudniceno, care semnează telegrama, crede că „legumele pregătite la Zaluneeni de către Direcția de aprovizionare vor fi furate”.

O altă telegramă din Orhei, semnată de același Dudnicenco, având nr. de înregistrare 7694/15 decembrie 1917, informează guvernul că ferma lui Calihman și Măzărești a fost jefuită de țăranii din Pripcești și Rezești. Cei 4 soldați moldoveni care se află la fermă asistă indiferenți la jaf.

Pe 25 octombrie 1917, o telegramă din Cahul, semnată de Comisarul județean Domusel, dă informații cum că fermele din Tartaul, Tîrtești și Bădica-Moldovan sunt distruse de țăranii. Grânele au fost furate. Ferma din Tartaul a ars.

În 26 decembrie 1917, o telegramă a directorului serviciului de poștă și telegraf, Jerebțov, către guvern înștiințează că în noaptea de 25 decembrie soldații regimentului 4 de marină au prădat toate magaziiile, farmaciile și restaurantele din Chilia. Poșta a fost atacată de bandiții bolșevici în trei rânduri, dar au fost respinși.

Orașul Chilia arde. Bandiții au amenințat că spre seară (în 26 decembrie) vor reveni. Se cere ajutor urgent.

În data de 27 decembrie 1917, Comisarul din Orhei informează ministerul de interne că în perioada 14-24 decembrie au fost înregistrate reclamații despre jafuri și pradă: proprietarul moșiei Parcani, Fezi, se plânge că țăranii i-au furat o magazie de porumb; la ferma Telenști, țăranii din satul Peresecina au furat 4 care și o vacă, 20 de cai și 4 căruțe (cele 4 care ce ar fi fost? - G. M.); țăranii au jefuit averea mănăstirii Dobrușa; tot țăranii au somat călugării de la mănăstirea Curchi să le predea averea; țăranii din Pripcești-Rczești au devastat ferma Măzărești a lui Colihman; țăranii și soldații devastează ferma lui Ortemberg din Mîndra; țăranii au jefuit moșia Scurta - Bazga a lui Egiazarov; țăranii din satul Izbești au prădat depozitul de tutun al Societății de Export din Petrograd; țăranii din satele Onițcani, Slobozia, Dușca, Ohrincea, Izbești, Zaluceni, Grușeva, Mașcanți, Stețcani și Țigănești au prădat moșiile proprietarilor A. Sinadino, Manuilov, P. Adrianov, N. Dobrovici, Glavce, Grișcenco, Cucicov și Ruso. Fermele lui A. Sinadino, Manuilov și Dobrovici au fost prădate și

de soldații Corpului 8 Armată din Armata a 4-a, care se retrăgea de pe front. Comandantul soldaților, Vișnevschi, a fost arestat de reprezentanții Sfatului Țării.

Comisarul județului care semnează telegrama, Postolache, comunică că pentru a opri devastarea fermelor, folosește „puterea armată” care este cu totul insuficientă. Neavând oameni, nu poate preveni devastările, nici urmări și prinde pe jefuitori. Are nevoie urgentă de ajutoare pentru lichidarea jafurilor.

Subliniez că toate actele analizate în această secțiune, emise de guvernul Republicii Moldovenești, conțineau antetul: Republica Federativă Rusă, Republica Poporană Moldovenească, Consiliul Directorilor Generali, data, luna, anul, locul, ceea ce dovedește că tânărul stat moldovenesc s-a constituit ca parte intrinsecă a Republicii Ruse. În absența venirii la putere a bandei criminale bolșevice condusă de Lenin și Troțki în Rusia, mă îndoiesc că statul moldovenesc s-ar fi unit cu România.

VII. GUVERNUL BASARABIEI CERE AJUTORUL ROMÂNIEI

Guvernul Basarabiei cere ajutorul României

Aceasta era atmosfera în care trebuia să activeze guvernul Republicii Moldovenești în luna decembrie 1917. Bolșevicii, stăpâni în Rusia, pe care o aruncaseră deliberat în haosul războiului civil, duceau o propagandă deșănțată împotriva Sfatului Țării, pe care îl apreciau a avea un caracter „burghez”.

Bandele de bolșevici nu erau de acord cu prezența îndreptățită a moldovenilor în Sfatul Țării, afirmând că numărul acestora e prea mare. Ele voiau o Basarabie bolșevică, unită cu Rusia bolșevică, urmărind să lichideze statul moldovenesc, iar ei să ia puterea. Dușmani declarați ai Sfatului Țării s-au manifestat *Rumcerod-ul* (Secretariatul Frontului Român al Mării Negre și Odessei) prescurtat *Frontodel*, condus pe Perper, Kaabac, Levenzon și Kotovski.

Statuia banditului bolșevic Kotovski încă străjuiește în fața primăriei din Sofia, la atâtea decenii de la căderea comuniștilor și a U.R.S.S., dovadă vie că inerția istorică în așa-zisa Republica Moldova se manifestă și astăzi, în 2018, ca expresie certă a unei neputințe reale de a renunța la odiosul trecut stalinist. Deci *Rumcerod - Frontodel* au declarat război deschis Sfatului Țării, iar la sfârșitul lunii decembrie preluaseră deja controlul asupra tânărului stat moldovenesc. Drept urmare, pe 19 decembrie 1917, Sfatul Țării împuternicește pe ministrul de externe, Ioan Pelivan să solicite ajutor militar din partea Antantei în vederea combaterii dualității puterii în republică.

Multe unități militare trecuseră de partea bolșevicilor, puterea acestora era reală, creștea, ei urmărind desființarea Sfatului Țării și guvernului pe ai căror membri urmăreau să-i împuște ca trădători ai Revoluției și Rusiei.

Agravarea continuă a situației a determinat pe șeful guvernului de la Chișinău, Pan Erhan, pe ministrul de externe, Ioan Pelivan și pe Vl. Cristi, ministrul de interne să adreseze României cererea de a trimite de urgență la Chișinău un regiment ardelenesc.

La Chișinău, bolșevicii, îndemnați de guvernul de la Petrograd, își întăresc bandele. Beneficiind de sprijinul masiv al soldaților care trecuseră de partea lor, ei urmăreau să acapareze toată puterea în Republica Moldovenească. Sfatul Țării și Guvernul pierduseră controlul situației internă, iar încercările lor de a opri evoluția evenimentelor au eșuat.

Solicitarea trimisă guvernului român de la Iași fuseseră semnată de Pan Erhan, primul ministru, dar semnătură pe care omul politic moldovean a pus-o din neatenție.

Guvernul român a răspuns favorabil autorităților de la Chișinău, trimițând pentru început un batalion constituit din soldați ardeleni. Batalionul a ocupat poziții nu departe de Chișinău, în zona Ghidighici, Cojușna și Durlești. De asemenea, a ordonat deplasarea spre Chișinău a 1000 de voluntari ardeleni aflați la Kiev. Pentru comanda acestui regiment, autoritățile române au trimis la est de Prut 30 de ofițeri ardeleni. Regimentul avea misiunea principală de a asigura paza depozitelor de muniții și provizii din Basarabia, vitale pentru Armata Română.

Simțind că pierde definitiv situația de sub control, Sfatul Țării a însărcinat pe Ioan Pelivan și Vladimir

Cristi să meargă la Iași să informeze reprezentanții Antantei și ai guvernului român despre situația reală din Basarabia. Cei doi miniștri ai Republicii Moldovenești au stat la Iași între 8-17 decembrie 1917, timp în care s-au întâlnit cu ambasadorii Antantei în România: Saint-Aulaire, al Franței, Marinkovici al Serbiei, baronul Fasciotti al Italiei și George Barcklay al Angliei. Diplomații au manifestat interes și simpatie pentru cauza Basarabiei, dar în privința ajutorului militar i-au sfătuit pe cei doi miniștri moldoveni să-l contacteze pe generalul Henri Berthelot, șeful Misiunii Militare a Franței în România.

Ioan Pelivan notează în *Memoriile* sale că generalul francez i-a informat că nu le poate trimite o forță militară a aliaților (alta decât cea română), deoarece, zic eu, nici nu avea de unde. La Iași, I. Pelivan și Vl. Cristi s-au întâlnit și cu primul ministru al României, Ion I. C. Brătianu și cu Nicolae Titulescu, ministrul de finanțe. Ultimul le-a sugerat celor doi delegați basarabeni să desemneze pe lângă guvernul român o persoană de încredere care să asigure comunicarea eficientă între guvernele celor două țări. Între timp, pozițiile bolșevicilor în Basarabia s-au consolidat. Conducătorii Sfatului Țării sunt urmăriți, amenințați cu moartea și hăituiți. Mulți dintre ei s-au ascuns, trecând în clandestinitate spre a-și salva viața. Comandantul cohortelor moldovenești, Anton Crihan, ca să se salveze, se travestește, ascunzându-se în mănăstirea Suruceni.

După încheierea misiunii lor la Iași, pornind spre Chișinău, Vl. Cristi și I. Pelivan sunt interceptați de o bandă de criminali bolșevici în gara Socola din Iași, reușind să se salveze doar printr-un miracol. La Socola era un puternic focar de agitație și infecție bolșevică care

urmărea arestarea și împușcarea familiei regale a României și bolșevizarea acesteia.

La începutul lunii decembrie 1917, Rohal, un celebru (în epocă) șef de bandă criminală bolșevică, împreună cu un altul, Komev, au pătruns în biroul generalului Șcerbacev cu gândul să-l ucidă, dar acesta a fost salvat *in extremis* de câțiva ucraineni aflați în preajma sa. Generalul rus cere ajutor armatei române, care sosește foarte repede, înconjoară casa unde locuia generalul Șcerbacev și arestează banda de asasini, în frunte cu Rohaf. Arestat, acesta dispare fără urmă, lichidat, probabil de serviciile de informații militare românești.

Pentru a lichida pericolul bolșevic pe care îl reprezenta cele câteva zeci de mii de ostași ruși bolșevizați de la Iași și împrejurimi, guvernul I. I. C. Brătianu ține o lungă ședință- dezbateri în noaptea de 8 spre 9 decembrie 1917. La ora 6 dimineața în ziua de 9 decembrie generalul Constantin Prezan primește ordin de la Ion I. C. Brătianu să atace și să lichideze marea grupare de forțe bolșevice de la Socola. Generalul Prezan acționează rapid și ferm. Bolșevicii refuză să lupte, predându-se în masă. Au fost dezarmați și escortați de trupe române peste Prut.

Revenind la cererea de ajutor militar solicitat din partea României, menționez că guvernul basarabean estima că, în vederea restabilirii ordinii și preluarea efectivă a controlului asupra statului ar fi fost necesare nu un regiment, ci 12 regimente.

Odată cu T. Pelivan venise în Basarabia, din partea României, ca om de legătură pe lângă apostolul Basarabiei, „domnul Iancovici”. După ce evaluase personal situația din Basarabia, la sfârșitul aceleiași luni decembrie, el pleacă la Iași pentru a urgenta

trimiterea de trupe românești la est de Prut. Între timp, pe 24 decembrie 1917, generalul Iancovescu aprobă trimiterea celor 1000 de ardeleni „cu arme și mitraliere” spre Chișinău. Pentru a arăta bolșevicilor că dispune de forțe armate, pe 25 decembrie 1917 Sfatul Țării organizează o paradă militară cu unități moldovenești „prima armată națională a Basarabiei”.

Pe 26 decembrie 1917, toți miniștrii guvernului Pan Erhan își pun semnătura pe o telegramă prin care guvernului român i se solicita trimiterea Armatei Române la est de Prut. Imediat, reprezentanții partidelor rusești protestează, afirmând că venirea armatei române însemna ocuparea Basarabiei de o țară străină! Prezența trupelor românești, spuneau aceștia, pune în pericol cuceririle revoluției ruse și poate declanșa războiul civil în Basarabia. Ceea ce nu spuneau tovarășii ruși era faptul că, de o lună și jumătate, ei declanșaseră războiul civil în tânărul stat moldovenesc, lichidând pe rând, ei și nimeni altcineva, toate drepturile câștigate în urma revoluției. Domnii reprezentanți ai partidelor rusești sau pro-ruse somau Sfatul Țării să protesteze împotriva venirii Armatei Române pe teritoriul Basarabiei și să oblige guvernul Erhan să ceară ajutor militar de la... Republica Ucraina.

În caz contrar, tovarășii ruși declarau că vor părăsi Sfatul Țării. Gestul guvernului de a chema în ajutor armata română a fost sprijinit de Partidul Național Moldovenesc, de reprezentanții minorităților, altele decât cele rusă și ucraineană, precum și de partidul țărănesc.

În ziua de 27 decembrie 1917, Vl. Cristi declară în ședința Sfatului Țării că singurii care-i pot ajuta sunt „americani, englezii și francezii”. Tot acum, Pan Erhan informează înaltul for că anarhia în Basarabia a devenit înspăimântătoare și că lichidarea ei „nu poate fi realizată

decât prin „intervenția armatelor străine”. Pan Erhan era un fin diplomat, evitând să se expună direct pericolului unor represalii din partea bolșevicilor. Prin „armate străine” el avea în vedere în primul rând armata rusă.

În 28 decembrie 1917, Sfatul Țării refuză să se conformeze cerințelor partidelor rusești, aprobând acțiunea guvernului de a cere ajutor României. Deputata socialistă N. (Nina?) Grinfeld (o tovarășă evreică) declară cu ură în Sfatul Țării: „Să fie aduse în Basarabia orice fel de trupe, numai nu cele române”. Cu o zi mai târziu, pe 29 decembrie, Sfatul Țării proclamă starea de asediu la Chișinău. Pericolul bolșevic devenise extrem.

Liderii *Frontodel*-ului din Chișinău, Kotovski, Perper, Kaabac, Roțcov, Levensohn, trec la atac împotriva Sfatului Țării pe motiv că a chemat armata „țaristă” română. Ei adună trupe rusești bolșevizate, se înarmează, ocupă gara, serviciile de poștă și telegraf, declanșează o propagandă acerbă, proclamă, și ei, starea de asediu la Chișinău, Bălți și Tighina. Declară apoi război României, după modelul guvernului de la Petrograd.

Frontodel-ul se organizează. Pe 1 ianuarie 1918, își alege ca sediu o clădire impozantă în centrul Chișinăului, fost local al Liceului de fete, *Principesa Natalia Dadiani*. Ignoră cu totul autoritatea legal constituită a Sfatului Țării și a Guvernului Republicii moldovenești. Scopul *Frontodel*-ului era să confişte toată puterea în Basarabia, să lichideze procesul democratic din țară, să împuște în bloc pe conducătorii naționali.

Pe 6 ianuarie 1918, în baza solicitării guvernului basarabean din 22 decembrie 1917, sosește la Chișinău regimentul/batalionul de ardeleni trimis de la Kiev (compus din soldații români din armata austro-ungară căzuți prizonieri la ruși), sub comanda generalului rus

Kantzerov. La sosirea în gara Chișinău, cei 1000 de soldați ardeleni sunt atacați de bande bolșevice. Au căzut morți și răniți din rândul ardelenilor, care au fost luați prizonieri, dezarmați, plimbați, sub pază, pe bulevardul principal al orașului, apoi închiși în localul internatului Seminarului Teologic până pe 13 ianuarie, când vor fi eliberați de Armata Română. Tot pe 6 ianuarie 1918, bandele înarmate bolșevice au arestat Comisia interaliată de aprovizionare din Basarabia, care avea misiunea de a cumpăra grâne și provizii din depozite și de la țărani. Din casieria acestei Comisii, bandele criminale și hoațe bolșevice au furat uriașa sumă de 2 milioane de lei românești. Maiorul D. Lucasievici, reprezentantul guvernului român pe lângă guvernul de la Chișinău a fost, de asemenea, arestat.

Teroarea bolșevică în Basarabia se extinde

Având siguranța că puterea le va cădea în brațe fără mari eforturi, conducătorii *Frontodel* extind teroarea, ordonând arestarea și împușcarea tuturor reprezentanților legitimi ai Republicii Moldovenești, pe motiv că ar fi contrarevoluționari. Oricine era bănuیت că ar avea simpatii pentru România era acuzat de separatism, arestat sau împușcat.

Intelectualii, deputații din Sfatul Țării, conducători de partide politice moldovenești și de unități militare în formare, preoții se aflau în pericol de a fi lichidați.

Kotovski, a cărui statuie hidoasă încă pângărește pământul Basarabiei în fața localului primăriei din Sofia, așa cum am văzut-o eu, în octombrie 2016, Perper, Kaabac, Levensohn au constituit, după modelul de la Petrograd, un tribunal revoluționar extraordinar care primise ordinul de a aresta și judeca în regim de urgență fruntașii societății și statului moldovean, presupuși a fi separatiști. Ca o ironie amară, usturătoare, locul de reședință al acestui infam așa-zis tribunal a fost clădirea în care locuise guvernatorul Rusiei imperiale de la Chișinău.

Localul se numea, paradoxul este și mai total, *Palatul Libertății*, iar până atunci fusese sediul unde se întâlneau după revoluție organizațiile democratice ale moldovenilor.

Ion Inculeț, președintele democratic ales al Sfatului Țării, și Pan Erhan, primul ministru, desemnat la fel de democratic, al guvernului Republicii Moldovenești sunt chemați în fața tribunalului bolșevic să dea socoteală pentru faptul că au solicitat și aprobat chemarea Armatei Române la est de Prut. Intervenția

comandantului regimentului I cavalerie, colonelul M. Popa a salvat viețile celor doi înalți demnitari.

Capii de bandă bolșevică de la Chișinău, căci în realitate aceasta era adevărata identitate social-politică a *Frontodel*-ului, îi vânau pe fruntașii basarabeni pentru activitatea lor politico-socială depusă în folosul poporului, în acord cu principiile revoluției ruse din martie 1917. Orice act din trecutul recent al fruntașilor naționali moldoveni era obligatoriu asimilat colaboraționismului și separatismului. Pe străzile Chișinăului și nu numai, la începutul lunii ianuarie 1918, românii care însemnau ceva în conștiința poporului erau vânați și împușcați ca animalele.

Anton Crihan, comandantul cohortelor militare moldovenești, a fost arestat. Miniștrii Ioan Pelivan, Nicolae N. Codreanu, Nicolae Secară au fost condamnați la moarte de odiosul tribunal bolșevic.

Unii membri ai Sfatului Țării s-au ascuns, alții au fugit la vest de Prut, în România. Orașele erau sub controlul patrulelor militare bolșevice. Legătura feroviară între Basarabia și armatele româno-ruse de pe frontul românesc a fost întreruptă. Proviziile atât de necesare nu mai ajungeau, aprovizionarea cu muniții încetase. Sute de mii de soldați erau amenințați de spectrul foametei. Dezmățul terorii bolșevice atinsese apogeul. Toți cei care aveau altă opinie sau un punct de vedere politic diferit erau automat trecuți în rândul „dușmanilor poporului”. Pan Erhan, șeful guvernului, este informat de liderii *Frontodel*, chiar în locul unde-și avea reședința guvernului, că „Basarabia va asculta de comisarii poporului”.

Un episod neobișnuit în acele zile de sfârșit de decembrie 1917 și început de ianuarie 1918 este cazul aventurierului bolșevic Ilie Cătărău.

Cătărău s-a folosit de propagandă și demagogie, spunând soldaților că totul aparține poporului: caii, boii, vacile, casele, banii, palatele „trebuie să aparțină gratuit norodului”. Pentru ca „norodul” să realizeze acest lucru trebuie împușcați toți moșierii și burghezii.

L-au luat în seamă Comitetul Central Moldovenesc, Regimentul 1 Moldovenesc, divizia de Cavalerie. Flota din Sevastopol l-a ales pe Ilie Cătărău șef al garnizoanei din Chișinău. Ministrul de război, Gherman Pântea, a aprobat pe 18 decembrie 1917 calitatea lui Ilie Cătărău de comandant al garnizoanei Chișinău.

Având o funcție de comandă oficială, Cătărău organizează, la 1 ianuarie 1918, ora 12, în piața centrală din Chișinău, o paradă a armatelor bolșevice, pentru a arăta Sfatului Țării, apreciat ca organism reacționar, că spiritul de libertate trăiește în inima „norodului”. Ministrul de război, Gherman Pântea, asociindu-și pe unul din conducătorii *Frontodel*, Levensohn, hotărăște arestarea demagogului aventurier. Astfel, în seara de 31 decembrie 1917, Gherman Pântea, însoțit de Levensohn și plutonierul major Ermolenco, comandantul Regimentului 4 Cazaci și 25 de cazaci înarmați s-au dus la hotelul „Londra” din Chișinău unde locuia Ilie Cătărău. Au pătruns în cameră și l-au arestat și trimis la Odessa, unde a fost predat comisarului politic ucrainean, Paplovko. Cătărău susține că el e singurul om care luptă pentru unirea Basarabiei cu Ucraina, nu cu România iar Paplovko îl eliberează imediat. De la Odessa, Cătărău a plecat în Franța, unde va face agitație, propagandă împotriva României la Conferința de Pace din 1919— 1920 de la Paris-Versailles.

Între timp, sub presiunea amenințărilor cu moartea din partea bolșevicilor, Pan Erhan și Ion Inculeț au iscălit și trimis o telegramă guvernului de la Iași în care

protestau contra trimiterii armatei române în Basarabia. În noaptea de 6 spre 7 ianuarie 1918 are loc o ședință conspirativă a fruntașilor moldoveni din Sfatul Țării și Guvern - în urma căreia se ia hotărârea de a intra în conspirativitate. Se decide trimiterea unei delegații la Iași în frunte cu Ioan Pelivan pentru a cere urgent ajutor militar României.

Pe 4 ianuarie 1918, Al. Averescu anunță că guvernul român a acceptat cererea Republicii Democratice Moldovenești de a-i acorda ajutor militar. În 8 ianuarie 1918, Sfatul Țării încă mai are curajul să condamne acțiunile *Frontodel* care anarhizaseră Basarabia. Pe 5 ianuarie 1918, ca răspuns declarației generalului Al. Averescu, guvernul V. I. Lenin rupe relațiile diplomatice cu România, declarându-i război. Ambasadorul României la Petrograd, C. Diamandy, este arestat și închis în fortăreața Petropavlosk. Lenin anunță confiscarea Tezaurului României evacuat în Rusia și depus la Kremlin, declarând că tezaurul a devenit inaccesibil oligarhiei române!!!

La momentul istoric adecvat, mai precizase V. I. Lenin, Rusia bolșevică va returna integral tezaurul românesc poporului român. Inutil să vă mai informez (cunoașteți situația), nici până astăzi, în 2018, cea mai mare parte a tezaurului României n-a fost restituită de către Rusia (succesoarea de drept a U.R.S.S.), în afara unor „firimituri” nesemnificative date în 1935 și 1952!

În urma protestului întregului corp diplomatic acreditat la Petrograd, care s-a deplasat în bloc la fortăreața Petropavlosk, C. Diamandy este eliberat. El pleacă împreună cu familia spre Franța, revenind apoi în România.

Ioan Pelivan din nou la Iași

Așadar, într-o ședință secretă ținută pentru început în clădirea *Zemstvei* din Chișinău și apoi acasă la ministrul N. Codreanu, în noaptea de 7 spre 8 ianuarie 1918, fruntașii Sfatului Țării au hotărât să-l trimită din nou la Iași pe Ioan Pelivan în fruntea unei delegații compusă din Ioan Pelivan, V. Țanțu, Gh. Buruiană și M. Minciună, între timp, bolșevicii îl condamnaseră la moarte pe I. Pelivan. Numeroase patrule militare bolșevice păzeau toate ieșirile din Chișinău și străzile orașului Chișinău. În noaptea de 8/9 ianuarie I. Pelivan se ascunde în casa lui Niculiță Suruceanu, deputat în Sfatul Țării și, întreaga zi de 8 ianuarie, deși știa că bolșevicii îl caută să-l împuște, marele apostol al libertății Basarabiei a străbătut în lung și lat Chișinăul să afle unde erau închiși membrii Comisiei interaliatelor și reprezentantul României pe lângă guvernul moldovean, Lucașevici. Acasă la N. Suruceanu, I. Pelivan împreună cu Ion Buzdugan, Ion Valuță, Ion Codreanu și Mihai Suruceanu, hotărâsc să se travestească în soldați bolșevici pentru a putea ieși din Chișinău. Iscoadele bolșevicilor află că în casa lui N. Suruceanu s-ar putea ascunde Ioan Pelivan și alții, și o pun sub supraveghere. Simțind pericolul, I. Pelivan și cei trei se ascund în casa fratelui lui Ion Inculeț, Teodor, fără a-i dezvălui acestuia motivul. Înainte de plecarea din casa sa, N. Suruceanu îi încredințează lui Ion Valuță, spre păstrare, documente de valoare. I. Pelivan nu credea că va scăpa cu viață. În seara de 9 ianuarie 1918 merg la locuința altui deputat în Sfatul Țării, Gafencu, unde se întâlnesc cu M. Suruceanu și Ion Buzdugan. Înarmați cu pistoale și puști, se îmbracă în uniforme rusești, și la ora 8 seara, cu puștile la umăr, încolonați, ies din Chișinău „spre

șoseaua Hâncești”, ca să evite controlul patrulelor bolșevice, ce nu permiteau nimănui să iasă din oraș fără permis eliberat de *Frontodel*.

Prin livezi și grădini se îndreaptă spre mănăstirea Suruceni. Se trag focuri de armă asupra lor. Scapă ascunzându-se într-o râpă plină de spini. Noaptea târziu, după ce scapă de următori, ies din râpă, se orientează după stele și coamele dealurilor, ajungând la miezul nopții la moșia unui cunoscut. Sufăr de foame, dar nu le pasă. Mănâncă câțiva covrigi pe care-i luase din Chișinău Gafencu. În zorii zilei de 10 ianuarie, după ore întregi de mers prin văi, dealuri, iazuri, bălți, pârloage și arături ajung la poarta mănăstirii Suruceni. Dionisie Erhan, starețul mănăstirii îi primește cu prietenie, poruncește să înhame caii la o trăsură, și la ora 4 dimineața grupul pleacă spre Prut. Ocolesc drumurile principale de frica bolșevicilor, iar pe la 9 seara, în ziua de 10 ianuarie, după 24 de ore de la plecare, ajung în România. La Iași, Ioan Pelivan se întâlnește cu alți deputați din Sfatul Țării, Vasile Țanțu, Gh. Buruiană și M- Minciună care sosiseră ceva mai înainte în capitala României. S-au regăsit cu mare bucurie. Și-au povestit fiecare cum au reușit să iasă din Basarabia.

I. Pelivan și ceilalți deputați din Sfatul de la Chișinău veniseră la Iași să determine autoritățile române să trimită ajutor militar la est de Prut cât mai repede. Hotărârea de a trimite armata română în Basarabia a fost luată de guvernul român în ședința de 1 ianuarie 1918, de comun acord cu comandamentul rusesc din România, ambii factori de decizie fiind extrem de preocupați de întreruperea aprovizionării cu provizii și muniții de către bolșevici.

Guvernul român, cât și ceea ce mai rămăsese din comandamentul rusesc, nu puteau asista indiferenți la jefuirea depozitelor lor din Basarabia.

Intrarea Armatei Române în Basarabia, înaintarea ei spre Nistru s-a efectuat pe trei direcții. Două divizii de cavalerie și Brigada V Călărași au înaintat pe direcția Bălți, Divizia 11 Infanterie (comandant general E. Broșteanu) trece Prutul pe 8 ianuarie înaintând în direcția Chișinău - Tighina și Divizia 13 Infanterie (gen. Popescu) pe direcția Bolgrad - Cetatea Albă. La 12 ianuarie 1918, Ion Inculeț, însoțit de Șt. Ciobanu, I. Budișteanu, Gr. Turcuman și N. Suruceanu, ies înaintea generalului E. Broșteanu la Călărași.

Aflat la Iași, Ioan Pelivan, împreună cu Petru Cazacu și ministrul Alecu Constantinescu, au adresat un manifest către populația Basarabiei, în care explică motivul intrării trupelor române în Basarabia. Manifestul a fost semnat de generalul Constantin Prezan.

Pe 13 ianuarie 1918, trupele române de sub comanda generalului E. Broșteanu, au intrat în Chișinău. Forțele armate bolșevice, care s-au arătat viteze contra cetățenilor pașnici, au refuzat acum să lupte, fugind spre Nistru. Ioan Pelivan și delegația basarabeană au rămas la Iași până când au aflat că Armata Română se apropie de Chișinău. Părăsesc lașul cu un tren special în seara zilei de 12 ianuarie, iar în dimineața de 13 ianuarie ajung la Călărași, cartierul diviziei lui E. Broșteanu. Ioan Pelivan, ca unul ce cunoaște bine pe toți deputații din Sfatul Țării, cât și pe I. Inculeț, îl informează pe generalul român că delegația venită în întâmpinarea sa fusese trimisă de odioșii comisari *Frontodel*, care voiau să afle motivul venirii trupelor românești. E. Broșteanu avertizează delegația

că, dacă bolșevicii opun rezistență, orașul Chișinău va fi luat cu asalt și bombardat. Aflând de la I. Inculeț intențiile generalului român, tovarășii de la *Frontodel* decid să nu lupte, și fug.

În ziua de 13 ianuarie 1918 armata română intră în Chișinău prin patru puncte principale: bariera Sculeni, șoseaua Hâncești, șoseaua dinspre Râzeni și bariera Hîncești. La ora 17, armata română intră în oraș, primită cu entuziasm de populație, cu muzica în frunte. Trupele române sunt salutate de câteva escadroane moldovenești cu steaguri naționale. În fruntea lor se afla Pan Erhan și ministrul de război, Gherman Pântea. Se striga cu voci înalte: „Trăiască România!”, „Trăiască Armata Română!”. Populația, inclusiv alogenii, era fericită că fusese salvată de teroarea bolșevică.

Ioan Pelivan intră în Chișinău într-un automobil al armatei române. Trupele române străbat în ordine bulevardul central ajungând la gară, unde s-a instalat comandamentul român. Toată noaptea patrulele Armatei Române au circulat pe străzi. A doua zi, pe 14 ianuarie, intră în Chișinău grosul Armatei Române. În centrul orașului, în fața unei mari mulțimi, generalul Ernest Broșteanu asistă la defilarea trupelor în entuziasmul general.

Momentul istoric a fost consemnat de Onisifor Ghibu, prezent la Chișinău, în ziarul „Ardealul”. Marele patriot ardelean subliniază fericirea populației salvată din ghearele anarhiei bolșevice, căreia „oastea românească vitează” i-a adus pace și liniște.

Oastea română „vitează” venise, după cum declarase generalul E. Broșteanu deputaților moldoveni, „să păzească drumul de fier și pînea pe care au cumpărat-o”.

Proclamația lui Ion Inculeț către populația Chișinăului

Ion Inculeț a sosit la Chișinău în august 1917 ca trimis al guvernului Kerenski. După mărturia lui Alexandru V. Boldur, după detronarea lui Nicolae II, Inculeț a făcut numeroase demersuri către guvernul provizoriu Kerenski spre a fi numit comisar al Basarabiei. Era însoțit în permanență de Pan Erhan. Deși la Petrograd exista un grup numeros de intelectuali originari din Basarabia, toți doritori să se unească ca să lucreze pentru binele provinciei, I. Inculeț și Pan Erhan l-a evitat cu grijă. Alexandru V. Boldur ne spune că, în ciuda relației sale de prietenie cu Inculeț, acesta l-a evitat sistematic în lunile martie - iunie 1917.

Inculeț și Erhan erau oamenii de încredere ai Rusiei în Basarabia. Principele Lvov le-a dat o mare sumă de bani, însărcinându-i să conducă un grup de la Centru care să propage revoluția mai adânc în provincia dintre Prut și Nistru. Funcția de președinte a Sfatului Țării, pe care Inculeț o primește pe 21 noiembrie 1917, se datorează tocmai faptului că era omul guvernului provizoriu. Pan Erhan va fi ales/desemnat prim-ministru tot din aceleași rațiuni. Până la începutul lui 1918, I. Inculeț s-a manifestat în cadrul prefacerilor revoluționare din Basarabia declarând de fiecare dată că aceasta, proclamându-și autonomia, va continua să facă parte din noul stat rus. Condamnarea sa la moarte de către *Frontodel*, în ianuarie 1918, alături de Ioan Pelivan, că a fost o eroare a bolșevicilor (grabă!) sau o pierdere de fum. Ioan Pelivan fuge prin văi și dealuri, păduri și peste ape, noaptea și ziua, salvându-și viața trecând la vest de Prut. După cum știm, pe 6 ianuarie 1918 I. Inculeț trimite, împreună cu confratele său Pan

Erhan, o telegramă guvernului de Iași, prin care dezavuează cererea de ajutor din decembrie 1917, protestând vehement împotriva venirii Armatei Române în Basarabia. Posibil ca telegrama în cauză să-i fi salvat viața lui I. Inculeț. Cred, totuși, că liderul Sfatului Țării a fost permanent un agent fidel intereselor Rusiei la Chișinău, iar bolșevicii știau bine acest lucru. Când, pe 12 ianuarie 1918, Ton Inculeț, în fruntea unei delegații a Sfatului Țării, întâmpină la Călărași pe generalul E. Broșteanu, el avea mandat să facă acest demers din partea *Frontodel*.

Acesta ar putea fi scenariul credibil în cazul lui Ion Inculeț, iar rămânerea lui la Chișinău și după ce bolșevicii din *Frontodel* au fost izgoniți o cred convenită de comun acord cu acoliții lui V. I. Lenin.

Și, la 13 ianuarie 1918 iată-l pe Ion Inculeț adresând o proclamație „către populația Chișinăului” în care lămurește de ce și pentru ce a venit în Basarabia Armata Română. Inculeț înștiințează populația capitalei că în oștirea care înaintează „se află părți române și ucrainene, atât printre soldați, cât și printre comandanți”. Oastea care vine e numeroasă, bine înarmată cu avioane, tunuri și mitraliere. Venirea oștilor „române-ruse”, citează Inculeț pe generalul E. Broșteanu, s-a făcut doar pentru apărarea „drumurilor de fer” atât de necesare pentru „oștile ruse, române și ucrainene” care „stau” pe front.

Armata vine să apere depozitele și transporturile cu provizii „aflătoare pe cuprinsul Basarabiei”. Armata, Românii, spune Ion Inculeț, nu au de gând să se amestece în „treburile lăuntrice ale Basarabiei”, fapt garantat de Franța și „ceilalți aliați”. Armata română va părăsi Basarabia pe măsură ce se vor forma „oști

moldovenești”. Intrarea armatei române a fost hotărâtă de comun acord cu Stavka (marele cartier general rus).

De două săptămâni, precizează Inculeț în proclamație, bolșevicii nu au lăsat să circule spre Iași nici un tren cu provizii și muniții. „Aceasta este adevărata pricină a intrării lor”. Comandantul oștii române garantează viața tuturor locuitorilor cu condiția să nu existe nici un atac dușmănos „împotriva Românilor”. Un asemenea act va fi pedepsit cu asprime. Dacă populația este liniștită iar bandiții bolșevici sunt alungați, orașul nu va fi bombardat. Se ordonă strângerea armelor de la particulari; fiecare foc de armă tras asupra armatei române va fi aspru pedepsit. După cum declară oamenii din sate, „românii nu fac nici un fel de silnicie și plătesc pentru toate produsele ce li se dau”. Comandantul armatei române, generalul Broșteanu, se va adresa populației cu „două strigări” ce vor fi răspândite din aeroplane. Inculeț încheie informând că oștile moldovenești nu se vor implica în războiul dintre români și bolșevici și că s-a înțeles cu generalul E. Broșteanu să nu creeze „tribunale de război”.

Proclamația a fost publicată în ziarul „Ardealul” condus de O. Ghibu în nr. 4 din 13 ianuarie 1918, fiind semnată de I. Inculeț, Budișteanu, Suceanu, Ciobanu și Turcuman „de la marinari”.

Comisarii moldoveni de pe frontul românesc se adresează populației Basarabiei

La 13 ianuarie 1918, ziarul „Cuvânt Moldovenesc” a publicat un apel din partea „Comisarilor naționali militari de pe frontul românesc”, care urmărea să îndepărteze minciunile, zvonurile răspândite de bolșevici privind scopurile venirii armatei române în Basarabia. Comisarii, care nu și-au dat numele, lămuresc populația de ce anume „oastea românească” a preluat sub control calea ferată Iași-Bender. Comisarii anonimi încep cu începutul - vorbesc despre „cete de hoți organizați” care au ocupat stația de cale ferată Socola, blocând cu desăvârșire „toată, care trecea prin această stație de front”. Din această cauză, soldații au suferit de foame.

Împotriva hoților (adică a bolșevicilor - n. ns.) s-au luat măsuri „hotărâtoare” și Socola a fost „curățită de hoți”. Cunoaștem episodul din dimineața zilei de 9 decembrie 1917, când generalul C. Prezan lichidează în forță, în două ore, nucleul bolșevic de la Socola (Iași). Mai departe, domnii „comisari naționali” spun că măsurile luate au permis soldaților să primească hrană „îndestul”. Soldații demobilizați puteau să se întoarcă acasă pe „drumurile de fier” ușor și repede. Dar hoții și prădătorii au îndemnat pe soldați să părăsească frontul..

Sute de mii de „puduri de pîine” s-au furat. Se risipește și se pradă averea poporului. Numai că hoții și prădătorii, continuă *Apelul*, fără a spune cine sunt și cum se numesc, nu se mulțumeau doar cu jafurile. Ei voiau să pună mâna pe stăpânirea Republicii Moldovenești. De la Socola ei s-au mutat la Ungheni iar mai apoi la Chișinău, au arestat ofițerii străini ce se aflau la Chișinău, batjocorindu-i. Au prădat Comisia care venise în Basarabia pentru a cumpăra pâine pentru

Armată. Bandiții și-au așezat capitala la Chișinău. Au stricat căile ferate, împiedicând ajungerea proviziilor la soldații de pe front. Din cauza lor, soldații care au luptat 3 ani se întorc acasă pe jos, flămânzi și dezbrăcați. Sute de mii de soldați flămânzi trec prin sate și orașe „prădând tot ce găsesc”.

Stăpânirea moldovenească a luat măsuri pentru paza căii ferate Ungheni-Bender și a magaziiilor „de pâine pregătite pentru front”. Stăpânirea românească a trimis oastea în Basarabia cu poruncă să lupte „împotriva hoților și a prădătorilor”, care nu lasă în pace cetățenii și opresc proviziile să ajungă pe front. Ostașii români îi apără pe locuitori „de toate prădăciunile și hoțiile” îndurate până acum. Hrana necesară pentru soldații români „numaidecât va fi plătită”.

Armata română a venit în Basarabia doar pentru o vreme, îndată ce va fi liniște „și rânduială la drumurile de fer și vor înceta prădăciunile”, oastea română „numaidecât va fi scoasă din Basarabia”, iar cei care răspândesc zvonul că românii vor să alipească Basarabia la România „sunt niște turburători”. Ei au venit doar să îndeustuleze frontul și să facă demobilizarea în orânduială. Ei vor să înceteze hoțiile și prădăciunile. De aceea, voi, locuitori ai Basarabiei, trebuie „să ne dați tot sprijinul și ajutorul”.

Proclamația generalului Ernest Broșteanu către populația Basarabiei

Proclamația a fost publicată în nr. 6 din 16 ianuarie 1918 al ziarului „Cuvânt Moldovenesc” din Chișinău și a avut drept țintă populația întreagă a Basarabiei. La început, generalul dă de veste că de un an jumătate „pământul primitiv al Țării Românești adăpostește și hrănește mulțimea oastei ruse”. În momentul de față, hrana pentru cai și oameni s-a terminat. Pe bani grei și bună înțelegere, statul român „a plătit cu bani gata” o mare cantitate de bucate din Rusia. Aceste bucate au fost adunate și depozitate în multe sate și târguri de la voi. Cu ele voiam să hrănim locuitorii, cât și oștirile ruse și române. Un duh de ură și dușmănie pe care nu pot să-l înțeleg a determinat răufăcătorii să prade și să ardă „aceste magazine”.

Rusia nu poate să apere aceste magazine, nici să le păzească, lăsându-le în „voia răilor, a căror lăcomie nu cunoaște hotare”. Desigur, răii lui E. Broșteanu nu erau alții decât bolșevicii lui V. I. Lenin. Am venit la voi cu armata cu scopul de a apăra aceste magazine și a asigura hrana locuitorilor români, hrană plătită de statul român cu bani grei. Noi, românii, am dovedit mereu că suntem prieteni buni și statornici. Noi nu vrem să întoarcem armele împotriva prietenilor noștri ruși. Venind în Basarabia noi dovedim că ne facem datoria de prieteni, asigurând hrana necesară și pentru oștile rusești și apărând viața și avutul locuitorilor amenințate de bande de „anarhiști” și „pogromșcici”.

Alungați de pe pământul vostru cetele de bandiți care pradă și omoară! Ajutați-ne în datoria ce o avem. Oastea română e bine organizată, disciplinată și bine condusă. Ea nu va da înapoi în fața unor cete de

bandiți. Vom lupta fără milă și cruțare pentru a nimici bandele de răufăcători. Dacă ajungem să ducem lupte cu bandiții nu putem feri satele și orașele voastre de distrugeri, de bombardamente. Pentru a nu avea voi de suferit, alungați cetele bandiților bolșevici de pe pământul vostru.

La 21 ianuarie 1918, ziarul „Ardealul” publică un comunicat oficial al generalului E. Broșteanu după eliberarea Tighinei de sub ocupația bolșevică. Comunicatul vorbește de lupte violente pe care românii au fost obligați să le dea cu „trupele bolșevice”.

La 20 ianuarie 1918, la ora 5 dimineața, după trei zile de lupte crâncene, armata română a ocupat Benderul (Tighina). Cetatea lui Ștefan cel Mare și podul de peste Nistru „sunt în mâinile noastre”. Am capturat, informează generalul E. Broșteanu, o mare cantitate de tunuri, arme și „munițiuni”. Orașul Bender n-a putut fi cruțat de ororile războiului. Pierderile armatei române sunt neînsemnate. Bolșevicii au pierdut aproape „zece mii de morți”, fiind alungați dincolo de Nistru. Desigur, pierderile bolșevicilor sunt exagerate.

Alt manifest al generalului Ernest Broșteanu către populația Basarabiei

Armata română, comunică abrupt generalul, a venit la voi, în Basarabia, fiind chemată cu insistență de „ocîrmucala voastră”. Omenirea întreagă trece prin vremuri mari. Fața lumii se va schimba. Astăzi popoarele își croiesc viața pentru lung timp. Cele care vor da dovadă de vrednicie și înțelepciune vor avea parte de un trai bun și fericit, iar cele „ticăloase și proaste” se vor nenoroci „pentru multă vreme”. Admir previziunea generalului, care s-a dovedit exactă pentru poporul rus pentru 7 decenii.

În aceste vremuri, filozofa E. Broșteanu, se găsesc oameni care „te sfătuiesc la bine, dar alții, căroră li-i ciudă de binele tău”, îndemnându-te la rău și nenorociri. Asemenea sfătuitoari răi au dat peste voi, „frați moldoveni din Basarabia”, acum când ați vrut să vă alegeți o viață mai bună și mai dreaptă pentru voi și copiii voștri, răzimându-vă „pe limba și obiceiurile voastre moldovenești”. Bolșevicii, hoți și asasini, străini de țară v-au adus doar nenorociri: sate arse, prădăciuni, biserici distruse, omoruri. Bolșevicii sunt străini de „destinele și credința voastră”. Ei vă îndeamnă la fărădelegi urâte de oameni și de Dumnezeu. Viața voastră, a țării voastre nu se poate preface în bine dacă nu are liniște și „bună rânduială”.

Armata română a venit să vă aducă liniște, pace și rânduială, căci ne pare rău de „durerea voastră”. Avem aceeași limbă și lege ca voi. Dușmanii voștri sunt și dușmanii noștri. Ei răspândesc minciuni despre venirea noastră. Nu-i credeți. Drepturile și libertățile voastre nu se pot întemeia pe jafuri, omoruri, fărădelegi, ci pe lege

și ordine. Aveți încredere în noi, căci vă suntem frați „de același sânge și de aceeași lege”.

Armata română nu dorește să se amestece în treburile voastre dintre „proprietari și țărani”. Armata noastră are poruncă să împiedice hoțiile, omorurile și fărădelegile. Vă doresc din inimă ca Dumnezeu să vă ajute pe voi și pe conducătorii voștri, ca să puteți întemeia o viață mai bună „pentru copiii și strănepoții voștri”.

Manifestul nu este datat.

Proclamația generalului Ernest Broșteanu către populația Chișinăului

La 18 ianuarie 1918, același ziar „Ardealul” publică proclamația generalului Ernest Broșteanu către populația Chișinăului. Proclamația, datată 16 ianuarie 1918, cuprinde 19 puncte.

Pentru început, generalul român anunță că oștile sale au intrat în Chișinău tară a fi întâmpinat vreo opoziție. Dacă nu au fost lupte, faptul se explică prin sprijinul populației „binevoitor și cinstit”.

Le mulțumește locuitorilor orașului pentru că sunt pașnici și liniștiți. Pentru că l-au primit cu încredere. Voi avea nevoie de ajutor și de-acum înainte din partea voastră. În schimb, eu cu armata mea vă voi ajuta să scăpați de „nenorocirile anarhiei”. Vremurile sunt mari și de răscruce pentru „poporul moldovenesc al Basarabiei”. Soarta Republicii Moldovenești depinde de înțelepciunea, cinstea și patriotismul vostru. Uniți-vă „într-un gând curat” pentru mântuirea țării voastre.

Europa și lumea întreagă, unite astăzi într-o grea și mare luptă „pentru slobozirea popoarelor mici de tirania popoarelor mari” și care au în programul „războiului ce duc, câștigarea drepturilor de libertate și unire a tuturor românilor”, vă salută fericite pentru primirea ce ați făcut „trupelor române venite în mijlocul vostru”. „Să fiți vrednici și mai departe de aceste zile mari pentru neamul românesc. Lumea are ochii îndreptați spre voi. Eu și armata am venit să vă ajutăm să vă organizați după cum voiți, în liniște și rânduială. Toate măsurile ce le voi lua vor fi spre binele vostru. Vă voi apăra de anarhie. Nu vă voi asupri în nici un fel. România este o țară liberă, având ca principii frăția, egalitatea și libertatea. Aveți nădejde în puterea noastră. Vom birui

dacă vom fi uniți, liniștiți și răbdători. În scurt timp veți vedea roadele înțelepciunii voastre. Vă garantez viața și proprietatea voastră. Vă cer în schimb să mă ascultați”.

În ziua de 15 ianuarie 1918, Ion Inculeț, în calitate de președinte al Sfatului Țării, organizează o recepție în onoarea generalului Ernest Broșteanu.

Inculeț se adresează asistenței salutând cu „toată căldura pe domnul general Broșteanu, reprezentantul oștilor României”. Amintește de marile greutăți întâmpinate în orașe și sate, iară a numi cine provocase greutățile, declarând asistenței că trupele române au venit în Basarabia cu un singur scop: „să păzească drumul de fer și piinea pe care au cumpărat-o”. Armata Română, mai spune el, nu a venit cu nici un scop politic. Când bolșevicii „au apucat drumul de fier”, trece Rubiconul I. Inculeț, oștile române au fost puse în pericol. Românii nu mai puteau aduce de la noi nici furaj, nici pîne, nici muniție. Stavka, și ea, nu putea accepta ca armata rusă să fie adusă să sufere de foame. Au venit cu scopul de a salva pîinea și muniția, de a lega frontul „cu spatele”.

Generalul Broșteanu i-a declarat, când i-a ieșit înaintea la Strășeni (Călărași), „că ne garantează toate libertățile noastre”. Iată de ce trebuie să-i primim pe frații noștri cu brațele deschise, cu încredere și prietenie, îndeamnă Ion Inculeț.

În răspunsul său, generalul Broșteanu mulțumește pentru onoarea de a fi primit în parlamentul moldovenesc. Se folosește de ocazie pentru a ura conducătorilor Republicii Moldovenești „muncă spornică”. România se află într-o situație „prea grea”. Deci, nu se gândește la noi războaie și cuceriri. V-ați creat o republică dar nu aveți puteri s-o apărați. Pe teritoriul republicii voastre se petrec în fiecare ceas

crime, jafuri, prădăciuni. Voi nu le puteți împiedica. Armata rusă se află de un an în România și acum nu are pâine, care trebuie adusă din Rusia.

Am format împreună cu guvernul rus o Comisie „pentru cumpărarea plinii”. Comisia a fost arestată, pâinea se fură și se risipește. Altă soluție nu era decât a trimite armata pentru paza depozitelor, a transporturilor și a căilor ferate. Acesta e singurul scop pentru care a fost trimisă armata în Basarabia, „*subliniez - singurul scop*” întărea generalul român.

Armata română a adus mari servicii populației, instalând liniștea și pacea în viața lor. Poporul mulțumește armatei române că poate trăi liniștit. Republica voastră are nevoie de forțe care să garanteze „viața economică și financiară”. Numai forța bine organizată vă poate aduce liniștea și pacea.

În numele „fraților români”, Pan Erhan mulțumește generalului că au venit „să ajute popoarele din această țară în luptă cu anarhia”, iar Ioan Pelivan crede că declarațiile generalului român au risipit grijile celor care se temeau că vor pierde libertățile dobândite. Armata română, biruitoare la Mărăști, Oituz și Mărășești a salvat Sfatul Țării „de pericolul bolșevic”, mai declară Pelivan.

Proclamația generalului Constantin Prezan la intrarea Armatei Române în Basarabia

Proclamația, după cum am menționat deja, a fost scrisă de Ioan Pelivan pe 12 ianuarie 1918, pe când se afla la Iași, ajutat și de Alecu Constantinescu, ministrul liberal. A fost publicată pe 21 ianuarie 1918 de ziarul „Ardealul” și pe 24 ianuarie în ziarul „Cuvânt Moldovenesc”.

Generalul Prezan constată că cele două țări, adică România și Republica Moldovenească, treceau prin vremuri grele, hotărâtoare. Oamenii răi vă mint de nu mai știți unde e binele și unde este răul, glăsuia proclamația.

La ceas greu, Sfatul Țării a cerut „prin comandamentul militar rus” ca armata română să treacă Prutul. Am venit la voi ca să ajutăm să puneți la adăpost viața și avutul poporului. Și să-i izgonim pe hoți și ucigași. Am mai venit să aducem siguranță în transportul celor necesare traiului armatelor română și rusă. Venirea noastră i-a supărat rău pe bandiții bolșevici, pentru că au înțeles „că de acum înainte nu vor mai putea prăda la voi acasă, ca în codru”.

Dușmanii bolșevici v-au spus minciuni despre noi, susținând că am venit să vă luăm țara în stăpânire și să vă luăm pământurile. Că am vrea să vă furăm drepturile naționale și politice câștigate prin revoluție. E o mare minciună. Vă declar în numele regelui meu că oștirea română a venit la voi să vă aducă rânduiala, pacea și liniștea. Nu vom asupra pe nici un locuitor din Republica voastră „oricare ar fi neamul și credința lui”.

Primiți-i pe ostașii români cu „toată încrederea”. Ei vin la voi „cu dragoste frățească”. Dacă vreunul s-ar arăta „nevrednic” și s-ar abate de la „calea cea bună”

reclamați-l celui mai apropiat comandant, care vă va face „îndată deplină dreptate”, conchidea generalul Constantin Prezan.

VIII. 24 IANUARIE 1918: REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ SE PROCLAMĂ INDEPENDENTĂ

24 ianuarie 1918: Republica Moldovenească se proclamă independentă

Din documentele analizate s-a înțeles bine că situația dramatică din Basarabia în decembrie 1917-ianuarie 1918 putea fi salvată doar de venirea Armatei Române. Ajutorul cerut României era unul fără de care statul moldovenesc nu ar fi supraviețuit anarhiei bolșevice. După lupte grele, bolșevicii au fost izgoniți peste Nistru. Și totuși, destui rămăseseră în Basarabia. Astfel, în 18-19 ianuarie 1918, ei organizează la Chișinău un al treilea așa- zis congres al țăranilor. Evident, Congresul - al cărui președinte a fost ales comisarul bolșevic din Bălți, V. M. Rudliev - s-a conformat instrucțiunilor venite de la Petrograd, și a cerut retragerea armatei române.

Au fost convocați 384 de deputați țărani, dar s-au prezentat doar 118, ceea ce dovedește ilegitimitatea sa. Congresul a fost închis de Armata Română, iar participanții izgoniți la casele lor. Evenimentele dramatice din ultima lună a nemulțumit majoritatea deputaților Blocului Național Moldovenesc din Sfatul Țării. Duplicitatea, echivocul atitudinii lui I. Inculeț și P. Erhan ieșise cu claritate la iveală.

Cei doi erau acuzați, pe bună dreptate, că au făcut concesii bolșevicilor, că au demis directori pe motiv că ar fi naționaliști și, mult mai grav, că au trimis oastea moldovenească să lupte împotriva armatei române.

Era atacat cu strășnicie și Gherman Pânteă, ministrul de război, considerat omul Rusiei. Pe de altă parte, reprezentanții minorităților în Sfatul Țării erau

profund nemulțumiți de faptul că guvernul dirija lucrurile în așa fel încât Basarabia să se unească cu România.

Urmare a neînțelegerilor și suspiciunilor, primul ministru Pantelimon Erhan și ministrul de război Gherman Pântea au demisionat. Pe 19 ianuarie 1918 este format un nou guvern avându-l ca prim-ministru pe Daniel Ciugureanu. Noul guvern recunoaște că țara trece printr-o criză profundă și că venirea Armatei Române a salvat-o de la anarhia dezlănțuită de bolșevici, scopul ei fiind doar de a păzi căile ferate și de a asigura pe această cale transportul proviziilor și munițiilor spre front.

Daniel Ciugureanu declara încă din 16 ianuarie că Basarabia își va crea o armată puternică. El nu se opune ca Basarabia, ca republică, să facă pe mai departe parte din Rusia, dar, susținea el, Rusia nu mai există, s-a dezmembrat. Trebuie să mergem pe o cale proprie, a independenței, preciza primul ministru.

Daniel Ciugureanu vorbește despre faptul că nu va ezita să afirme oricând în fața generalului Broșteanu de ce și pentru ce a venit Armata Română în Basarabia: pentru „paza drumurilor de fier, a transporturilor și atâta”. Dacă el ne va pune la dispoziție forțele sale, nu va fi din partea sa „decît o amabilitate”. Nu el, ci noi, Sfatul Țării și Guvernul vom fi stăpâni „asupra situației în Țară”. Dacă vreți să știți care este orientarea mea ideologică vreau să vă spun că „din momentul când am început să cuget” eu sunt socialist-revoluționar. În chestia națională, așa cum prevede și partidul din care fac parte (eserii - n. ns.) sunt pentru o „largă autonomie federalizată”. Mi-am făcut studiile în Rusia. Am păstrat mereu legăturile cu ea. M-am format ca intelectual „prin clericii ruși”. Prin urmare am o orientare, o singură

orientare rusească. Se mai poate vorbi la momentul de față de „o orientare rusească”? O spun cu regret, o spun cu durere: „de fapt Rusia nu există, ea se descompune și procesul merge tot mai adânc”. Avem în față, noi, Sfatul Țării, o singură cale, o singură orientare. Calea noastră trebuie să fie „basarabeană-moldovenească”. Ne obligă realitatea istorică să ne gândim doar la noi. Să ne ajutăm noi pe noi. În chestia agrară, respect programul socialist revoluționar și declarația Sfatului Țării. Avem nevoie de o armată a noastră.

Armata română a venit, a adus pace și liniște. Dar ea va sta la noi cât „timp va avea interes să stea”. Când nu va mai avea interes va pleca. Și-apoi iar începe anarhia. De organizarea armatei noastre depinde starea generală economică, nivelul de dezvoltare generală a societății, a populației, accentua D. Ciugureanu.

Anarhia a dus la închiderea școlilor și spitalelor, iar faptul va duce „la sălbăticirea populației din republica moldovenească”. Deja sunt semne clare că acest lucru s-a întâmplat. Avem nevoie de bani. Trebuie să reorganizăm impozitele foarte repede „fiindcă republica moldovenească nu poate conta pe împrumuturi externe”. Avem în fața noastră multe și grave probleme. Să nu ne certăm. Nu vedeți că suntem pe marginea prăpastiei? Dacă nu va mai exista Sfatul Țării, să nu vă faceți iluzii: locul nu va rămâne gol. Vor veni alții în locul nostru. Să facem concesiuni în lucrurile mici. Doar așa vom obține realizări mari. Îmi pun toată puterea, energia, priceperea „în această slujbă”. Aștept să mă ajutați, căci fără voi nimic nu voi putea face.

Redau componența celui de-al doilea guvern al Republicii Moldovenești, format în ziua de 19 ianuarie 1918: prim-ministru a fost desemnat Daniel Ciugureanu, colonelul Brăiescu, ministru de război, T.

Iancu, ministru de finanțe, V. Savenco, ministru de justiție, Vl. Cristi, ministru de interne, I. Pelivan, ministru de externe, Pan Erhan, ministrul învățământului. A mai fost numit Podvinsky, ministru la Control, fără a-mi da seama ce anume forma obiectul responsabilităților sale, despre ce Control e vorba.

Noul guvern, confruntat cu războiul civil care cuprinsese toată Rusia ca urmare a preluării puterii de V. I. Lenin, cât și a faptului că toate popoarele neruse își proclamau independența, trebuia să decidă repede pe ce drum va merge Republica Democratică Moldovenească. Reamintesc regretele lui D. Ciugureanu (și nu numai ale lui), în fața realității istorice în plină desfășurare, că marea Rusie încetase să mai existe. „Calea basarabeană-moldovenească” de care vorbise noul prim-ministru pe 16 ianuarie 1918 în Sfatul Țării, presupunea obligatoriu ca tânărul stat moldovenesc să-și proclame independența.

Trebuiau îndepărtate zvonurile că România avea de gând să anexeze Basarabia. În acest sens, pe 23 ianuarie 1918, în Sfatul Țării a fost citită o *Notă* a ambasadorului Franței în România, contele Saint-Aulaire. Ambasadorul a oferit garanții în scris din partea țării sale și a celorlalți aliați că România nu intenționa să anexeze Basarabia, și că Armata Română a intrat în Basarabia doar „ca măsură pur militară”, fără să se implice în vreun fel în situația politică a țării și viitorul ei. *Nota fusese primită pe 22 ianuarie 1918 de autoritățile de la Chișinău.*

După ce Parlamentul a luat la cunoștință garanțiile Franței și ale aliaților, guvernul l-a desemnat pe Pan Erhan, ministrul învățământului, să țină o foarte importantă „vorbire”. Pan Erhan începe prin a spune că Ucraina, proclamându-și independența, după ce

bolșevicii au luat puterea, crede că Rusia nu are cum să mai existe atâta vreme cât naționalitățile din cadrul ei „nu se vor ocupa fiecare în parte de soarta sa”. Ucraina luptă să-și salveze propriul stat. Este o luptă a Sudului cu Nordul, spune Erhan.

Guvernul moldovean, analizând situația republicii în contextul extern dat, îndeosebi după ce Ucraina s-a proclamat independentă, a înțeles că „mai trebuie să întindem mâinile peste ea la alte popoare”.

Dacă Republica noastră nu va fi independentă, „va fi anexată la cineva”, rostește adevărul noul prim-ministru. Am discutat în „consiliul directorilor generali” și am decis că republica moldovenească „să devie independentă”, deoarece toate republicile din Rusia își vor proclama independența. Deputatul Mare spune că toți deputății au înțeles că republica trebuie să fie independentă. Deputatul Chiorăscu declară că independența Ucrainei a rupt legăturile cu Rusia, deci să fie proclamată repede și la noi independența. Deputății Misircov și Dudkevici, din partea minorităților, propun și ei proclamarea neatârării Republicii Moldovenești.

Pentru mulți dintre deputății moldoveni, în special cei ai minorităților, proclamarea independenței Republicii Moldovenești era o garanție că tânărul stat moldovean își va putea conserva existența. Și că nu va fi anexat la una dintre țările din jur: Rusia, Ucraina. Drept care, în noaptea de 23/24 ianuarie 1918, într-o ședință maraton în Sfatul Țării, cu unanimitate de voturi, proclamă Republica Moldovenească Independentă, stat liber, neatârnat și suveran.

Cu acest prilej, pe 24 ianuarie 1918 este dată publicității o declarație istorică prin care lumea întreagă era înștiințată despre istoricul eveniment.

Declarația de independență a Basarabiei (24 ianuarie 1918)

Semnificația cu totul aparte a acestui text, motivațiile și justificările istoricului document mă determină să redau integral Declarația de Independență. Nu înainte, însă, de a sublinia că autorii săi regretă că „vremurile schimbătoare” îi împiedică să rămână pe mai departe „la un loc cu Marea Republică, democratică, federativă, rusească”.

Iată textul Declarației de Independență a Basarabiei din 24 ianuarie 1918:

„Moldoveni și popoare în frăție ale republicii moldovenești!

Marea revoluție Rusească ne-a scos din întunericul de robie, în care am trăit atâta amar de vreme, pe calea slobozeniei, dreptății și frăției. Prin jertfele și osteneala voastră a tuturor, țara noastră, înfăptuindu-și drepturile dobândite de revoluție, de a-și hotări singură soarta, s-a declarat republică democratică slobodă.

Înfrățiți prin sîngele vărsat sub steagurile revoluției, noi ne-am arătat dorința neclintită să trăim în unire cu toate republicile care s-au înființat pe pământul fostei împărății rusești, alcătuind toți la un loc Marea Republică, democratică, federativă, rusească.

Dar vremurile sunt schimbătoare și împrejurările politice de azi împiedică cu desăvîrșire înfăptuirea acestei uniri. Republica democratică a Ucrainei, vecina noastră de peste Nistru, s-a proclamat neatîrnată și noi astfel ne-am trezit despărțiți de Rusia și republicile alcătuite în vechile ei hotare.

În astfel de împrejurări și noi suntem siliți să ne proclamăm în unire cu voința norodului: Republică, democratică moldovenească slobodă, de sine stătătoare și

neatîrnată, avînd ea singură dreptul de a-și hotărî soarta în viitor.

Proclamarea neatîrnării este o cerință politică a vremii, căci republica moldovenească nu mai poate aștepta de la nimeni orînduirea vieții sale și popoarele republicii trebuie să înțeleagă că viitorul lor atîrnă numai de la dîsele și că acest viitor poate să fie înfăptuit numai prin așezămîntul înalt de ocîrmuire - Sfatul Țării și prin stăpînirea pusă de el - Sfatul Miniștrilor.

Republica moldovenească neatîrnată își pune ca scop pacea și înțelegerea prietenească în viața politică și economică, cu toate țările îndepărtate și vecine, socotind războiul ca cel mai vrăjmaș dușman al noroadelor și țărilor. Deci, în politica sa din afară, republica moldovenească neatîrnată va urmări încheierea cât mai degrabă a păcii obștești democratice, în înțelegere cu toți întovărășiții.

În politica sa lăuntrică republica moldovenească neatîrnată, cheazășluind drepturi depline tuturor națiilor, va urma mai departe cu întărirea slobozeniilor cîștigate prin revoluție și vestite prin declarația Sfatului Țării de la 2 decembrie 1917.

Îndeosebi Sfatul Țării și Sfatul Miniștrilor republicii moldovenești se va sili să cheme cît mai degrabă Adunarea poporană, pe temeiul glăsuirii obștești, care va și hotărî desăvîrșit rînduiala lăuntrică în țară și legăturile ei de unire cu alte țări, dacă aceasta o va cere binele popoarelor și republicii noastre.

În al doilea rînd, Sfatul Țării și Sfatul Miniștrilor republicii moldovenești neatîrnate au de grijă să hotărască în cel mai scurt timp treaba pămîntului. Acesta va trece în mîna plugarilor, plugarilor fără pămînt, pe temeiul împărțirii drepte, după cum s-a spus în declarația de la 2 decembrie.

Afară de astea, Sfatul Țării și Stăpînirea (adică guvernul - n. ns.) republicii au în vedere să lucreze, în cel mai scurt timp, un șir întreg de zacoane și măsuri care să îndestuleze nevoile de azi ale țării, în scopul de a scoate din bezna întunericului, sărăciei și foamei.

Moldoveni și noroade înfrățite ale republicii Moldovenești! Suntem în cotitura cea mai însemnată a istoriei noastre!

De la conștiința și înțelepciunea voastră atîrnă viitorul țării!

Prin venirea oștirilor frățești române pe pămîntul republicii noastre, s-a întocmit o stare prielnică pentru munca harnică și orînduită pe toate ogoarele vieții. Oștile romînești au venit să apere drumurile de fier și magaziiile de pine pentru front; dar ființa lor pe pămîntul nostru ajută la așezarea rînduiei în țară și de azi înainte roada muncii fiecărui cetățean al republicii este cheazășuită împotriva răufăcătorilor.

Alt scop oștile românești pe pămîntul republicii noastre nu au. Toate zvonurile, cum că Românii au venit ca să ne cuprindă țara și să ne stăpânească nu se potrivesc cu adevărul și să împrăstie de dușmanii republicii noastre. Că oștile românești nu ne primejduiesc neatîrnarea, slobozenia și drepturile câștigate prin revoluție - cheazășie ne sunt Franța, Anglia și America, cu mărturiile lor precum și declarațiile împuterniciților României.

Moldoveni și noroade înfrățite ale republicii moldovene!

Fiind încredințați că zidirea vieții noastre nu va fi atinsă de nimeni și că nimic nu primejduiește neatîrnarea și slobozenile dobândite prin revoluție, noi vă chemăm pe toți spre unire, spre muncă pașnică și liniște, pentru

binele și folosul tuturor noroadelor republicii democratice moldovenești, de acum și pururi neatârinate!

Primită de Sfatul Țării, la 24 ianuarie 1918”.

Fără proclamarea Independenței Ucrainei, nu am rezerve în a crede că Basarabia nu și-ar fi proclamat, și ea, neatârinatea. Cum cred cu tărie că, dacă guvernul Kerenski nu era înlăturat de banda de asasini a lui Lenin și Troțki, la 7 noiembrie 1917, Republica rusă ar fi reușit să-și păstreze stăpânirea, și pe mai departe, peste toate teritoriile neruse ce aparținuseră Imperiului Romanovilor. Așa că, instaurarea dictaturii bolșevice a accelerat destrămarea statului rus, impunând poporului rus un război civil atât de atroce, încât nu are și nu va avea echivalent în Istorie (1917-1921).

Preludiile Unirii de la 27 martie 1918

Chiar dacă Pan Erhan a fost înlăturat din poziția de premier al Republicii Moldovenești la câteva zile după ce Armata Română trece la est de Prut, fiindcă se dovedise în fapt că era omul Rusiei și mai puțin al „republicii” de la Chișinău, el nu a părăsit guvernul, în al doilea guvern al republicii de la Chișinău fiind instalat ministru la instrucție (învățământ).

Ion Inculeț, însă - fapt elocvent pentru a sublinia cât de puternică era încă atracția Rusiei pentru Sfatul Țării - deși trimisese regimentele moldovenești (în ianuarie 1918) să lupte cu Armata Română, odată cu proclamarea independenței își păstrează înalta poziție în stat. Astfel, în calitate de președinte al Sfatului Țării, din 24 ianuarie 1918 I. Inculeț devine și președinte al Republicii Democratice Moldovenești.

Voi stărui ceva mai încolo asupra portretului extrem de negativ făcut de C. Argetoianu lui Ion Inculeț, care l-a cunoscut bine în acel început de an, istoricul an 1918. Până atunci, însă, nu ezit în a susține cu tărie că, dacă Ucraina nu se proclama independentă, Basarabia nu avea cu nici un chip să se rupă de Rusia. Însăși justificarea declarației de independență din noaptea de 23/24 ianuarie 1918 dovedește cu câte regrete au luat deputații moldoveni hotărârea de a se separa de republica rusă.

Indiferent ce ar fi vrut factorii de decizie politică de la Chișinău în lunile de început al anului 1918, elementul fundamental care le-a impus/dirijat viitorul comportament politic a fost Armata Română. Probabil că I. G. Duca a avut dreptate când a susținut că, odată cu prăbușirea Rusiei, unirea Basarabiei cu România „era virtual împlinită”. Independența Basarabiei, credea

marele și cinstitul om politic liberal, era un preludiu al Unirii „cu patria mamă”. Dacă s-a întârziat proclamarea Unirii, faptul s-a datorat unor motive de tactică/oportunitate politică. Rusia revoluționară trebuia menajată atâta vreme cât încă mai exista în România „o aparență” de front rusesc.

Împotriva celor susținute de C. Argetoianu, după cum vom vedea, I. G. Duca, afirmă că guvernul român i-a temperat pe conducătorii basarabeni I. Inculeț și D. Ciugureanu în a proclama Unirea. România avea temeri că, dacă Unirea s-ar fi produs mai repede, putea fi acuzată de Aliați că a provocat ieșirea Rusiei din luptă. Sau că a cucerit Basarabia cu armele.

Lumea întreagă trebuia să vadă că Unirea se produce prin voința liberă, suverană a Republicii Moldovenești, în baza sacrosantului principiu al autodeterminării popoarelor. Principiul devenise universal acceptat îndeosebi după *Declarația din aprilie 1918* a președintelui S.U.A., Woodrow Wilson. Nu rețin decât ca pe un fals istoric premeditat, după cum o vor dovedi cu vârf și îndesat faptele, o declarație asemănătoare făcută de guvernul V. I. Lenin imediat după ce se instalează la putere în Rusia, prin lovitura de stat din 7 noiembrie 1917.

Așadar, să luăm act de opinia mai mult decât avizată a lui I. G. Duca, după care unirea Basarabiei cu România, după ce armata română a intrat în Basarabia, era ca și înfăptuită.

Până atunci, însă, consemnez că de-abia pe 17 februarie 1918 guvernul de la Chișinău adresează o *Notă* omologului său de la Iași în care îi înaintează Declarația de Independență din 24 ianuarie 1918. *Nota* specifică că Basarabia a rupt orice raport de dependență față de Rusia și că istoricul act s-a făcut „cu asentimentul

entuziasmat al întregului popor din Republica Moldovenească”.

Alexandru Averescu, care era nu de multă vreme noul prim-ministru, este informat că „Guvernul Republicii” va stabili repede „raporturi strânse și frățești cu Regatul Român”, în baza vecinătății și „prin comunitatea rasei”. *Nota* este semnată nu de Ion Inculeț, nici de D. Ciugureanu, ci de ministrul de externe, „adevăratul părinte al Mișcării Naționale din Basarabia”, Ioan Pelivan, fapt ce nu-l cred deloc întâmplător. Cei doi -l. Inculeț și D. Ciugureanu - nu voiau să-și lege numele de un act atât de tranșant.

Pentru a ilustra creșterea exponențială a curentului Unirii în Basarabia după proclamarea independenței, rupând astfel orice legătură politică cu Rusia (devenită bolșevică), voi analiza câteva declarații-document ce datează chiar din 24 ianuarie 1918 (două dintre ele) și una din 1 februarie 1918.

Prima declarație aparține unui „grup de români din toate provinciile românești” și are ca obiect urgența înfăptuirii idealului național al unirii tuturor românilor. Declarația a fost publicată în nr. 8 al ziarului „România Nouă” din Chișinău, în 24 ianuarie 1918.

Autorii declarației susțin că vremurile în care trăiesc nu le dă voie să asiste indiferenți la viitorul neamului. Războiul actual a deșteptat popoarele, mari sau mici, lipsa unirii a făcut ca neamul românesc să sufere jug străin sute de ani, sute de ani de „lacrimi și suspine”.

Românii au dreptul la o țară a lor, de la Nistru până la Tisa „în care noi suntem cei mai vechi și cei mai mulți locuitori”. Țara de mâine a românilor trebuie să se întindă peste întreg pământul locuit de ei. Străinii, rușii, ungurii, germanii ne-au luat și puținele drepturi naționale. În Rusia s-au mai schimbat lucrurile după

căderea țarului. Ne-am strâns în jurul ziarului „Ardealul”, dându-ne mâna cu „tinerimea din Basarabia” dorind să intrăm în „luptă deschisă pentru înfăptuirea unirii politice a tuturor românilor” într-un stat unitar. Vom crea o Românie nouă de către noi și pentru noi. Va fi o Românie mai bună decât cea de astăzi. Începând din această sfântă zi, noi nu ne mai socotim a fi ardeleni, olteni, munteni, bucovineni, moldoveni ci „ca cetățenii aceluiasi stat unitar românesc”. Alături de noi, deocamdată, s-au alăturat „numai tinerimea studioasă din Basarabia”. Sperăm să-i vedem în curând pe toți românii basarabeni.

Fiecare român trebuie să înțeleagă că salvarea noastră, mântuirea poporului român se află „numai într-o Românie nouă, a tuturor românilor”. Vom lupta și munci, vom trăi și muri pentru această Românie, glăsua Declarația.

Declarația este semnată de românii din Transilvania (Dr. Onisifor Ghibu, Dr. Ioan Mateiu, Andrei Oțetea, Gh. Codrea ș. a.), din Bucovina (G. Tofan, Dr. Ovidiu Țopa, Emanuel Ilinț), din Basarabia (V. Horea, Ioan Valuță, Vl. Cazacliu, Al. Văleanu), din România (G. Murgoci, Petre Haneș, V. Tempeanu), din Macedonia (Constantin Noe, E. Balamoce) și din Serbia (Dr. Atanasie Popovici).

A doua declarație aparține „tinerimii din Basarabia”. Nu am găsit nici un nume printre semnatori. Datează tot din 24 ianuarie 1918, fiind publicată tot în ziarul „România Nouă”, nr. 8, apărut la Chișinău.

Chiar de la început, „tinerimea” afirmă tranșant că „Basarabia noastră este țara românească, întocmai ca și celelalte țări de peste Prut locuite de frații noștri”. De 106 ani, Moldova a fost ruptă de la sânul mamei noastre, iar străinul ne-a asuprit și batjocorit cum a vrut. Sub stăpânirea rusească ni s-a luat „orice drept la

viață națională și omenească”. Sub ruși nu am avut școală, nu am avut biserică, nu am avut limbă, n-avem nimic din binefacerea civilizației. Pământurile ni s-au luat și s-au dat la străinii „colonizați”. Din stăpâni la noi în țară am ajuns să fim batjocoriți cu numele „cap de bou”. Unii s-au lepădat de neamul lor, crezându-i pe străini frați și începând să-i urască pe români. Noi știm că de la străini nu putem aștepta nimic bun. Toată nădejdea ne-o punem în unirea neamului nostru. Nu ne trebuie Rusia, fie ea și republică federativă, căci în 100 de ani ne-a adus sabie și robie, iar după revoluție „nu ne-a dat decât anarhie”. Vrem o Românie a tuturor românilor. Suntem fericiți că ne putem da mâna cu frații noștri din Transilvania, Bucovina, România, Macedonia, Serbia.

La lupta pe care o începem azi chemăm pe toți frații basarabeni. Blestemat să fie cel care ne va împiedica. Nu ne vom uita la minciunile dușmanilor, care spun despre noi că „nu suntem democrați și progresiști”. Noi suntem avangarda poporului, așa cum în toată lumea studenții sunt în fruntea luptei pentru Bine. Avem sufletele curate. Avem gândurile curate. Avem iubire față de neam și vrem să-i aducem fericire. Să ne ajute sfântul Dumnezeu în lupta noastră dreaptă și „după gândul nostru cel Bun”.

În același ziar, „România Nouă” din Chișinău, pe 1 februarie 1918 a fost publicată „chemarea scriitorilor români către neamul românesc din Basarabia”. Apelul face o scurtă sinteză a suferințelor românilor basarabeni sub jugul rusesc, care a ridicat la Prut „un zid de negură”. Rușii v-au ținut în lanțuri, în întuneric, fără libertăți, fără lumină. Numai Dumnezeu știe cum ați

trăit. Nu v-am putut ajuta cu nimic. Priveam spre Prut cu durere, văzând cum dușmanul vă îngroapă de vii.

A venit, însă, timpul libertății, iar peste Prut „s-a durat punte”. A sosit vremea să ne unim, să ne înfrățim, așa cum am fost „odată în țara lui Ștefan Voevod cel Mare și Sfânt”. Limba, biserica, școala, cultura trebuie să ne unească. Să nu mai avem hotar între noi. Ca și Iov, pe care Dumnezeu l-a binecuvântat după atâtea dureri și suferință, să ne unim pentru a trăi într-o țară frumoasă și binecuvântată.

Chemarea are printre semnatori nume precum M. Sadoveanu, I. Pilat, C. Giurescu, I. Agîrbiceanu, Ion Minulescu, Radu D. Rosetti, Mihail Sorbu, Natalia Negru, Mihail Codreanu, Nichifor Crainic ș.a. Înaintea numelor scriitorilor este scris: „Scriitorii din România, Ardeal și Bucovina”.

În această atmosferă favorabilă dezvoltării mișcării naționale, I. Inculeț și D. Ciugureanu vin la Iași la 26 februarie 1918. Cei doi demnitari mulțumesc guvernului român pentru ajutorul dat. Delegația s-a întâlnit și cu gen. Al. Averescu, prim ministru la acea dată. Conform celor notate de C. Argetoianu, Al. Averescu n-a prea avut timp să stea de vorbă cu cei doi, delegându-l pe marele samsar al perioadei interbelice și, îndeosebi, al rușinoasei domnii a lui Carol II (1930 - 1940). Iurie Colesnic susține că Inculeț și Ciugureanu au venit la Iași pentru a discuta în „linii mari chestiunea unirii Basarabiei cu România”. Constantin Argetoianu, ca martor avizat, participant direct la evenimente, are altă opinie, iar versatul, maleficul om politic cu greu se înșela sau putea fi înșelat: cei doi demnitari basarabeni au venit la Iași, nici mai mult nici mai puțin decât „să obție prin noi de la nemți *dreptul de a trimite delegați la București, pentru a negocia pacea paralel cu România*”.

C. Argetoianu îi judecă aspru pe cei doi basarabeni, notând că ar fi „doi tineri fără trecut și experiență”, deștepți și lacomi de profit personal. Marele samsar le oferă o masă la Cercul Militar din Iași, a cărei chitanță de plată o anexează cărții sale de *Memorii*” (*Chitanța cuprinde Meniul oferit celor doi: supă, crochete, friptură rață, brânză, salată, tartă, înghețată, vin; semnăturile de pe meniu au fost puse de toți membrii delegației basarabene. Primul e Ion Inculeț, apoi Dr. D. Ciugureanu, D. Cazacu și încă 9 semnături indescifrabile. Inculeț și Ciugureanu și-au trecut și funcțiile: președintele Sfatului Țării și Președinte al Consiliului de Miniștri al Republicii Moldovenești*).

Pe I. Inculeț, C. Argetoianu îl face „râmbă”, îmbrăcat cu haine murdare, cu urechi mari și un „nas formidabil, un nas menit să miroase la distanță și să descurce în tufișul vieții poteca cea bună”.

Vorbeau prost românește, constată Argetoianu, dar au devenit „buni români”, fiindcă „așa a suflat vântul”. Nu aveau sentimente românești, dar le convenea să fie președinți de țară și de guvern „sub oblăduirea armatei noastre”, susținând sus și tare, cu dârzenie, „Independența Republicii Moldovenești”.

Ion Inculeț avea mentalitate de „delicvent”, nota C. Argetoianu, argumentându-și judecata cu afirmația că avea în suflet „mocirla tuturor perversităților”. Înainte de 27 martie, susține marele samsar politic, I. Inculeț „a ciupit” 2 milioane de lei de la guvernul Al. Marghiloman „ca să voteze în Sfatul Țării alipirea Basarabiei de patria mamă”. Banii, notează C. Argetoianu, i-au fost dați la hotelul „Londra” din Chișinău de către „deputații dr. Pilescu și Andrei Carteanu, a căror declarație o posed”.

Evident, pentru a-l crede pe C. Argetoianu ar trebui să verificăm cele afirmate și dintr-o altă sursă. N-am

găsit-o, iar declarațiile celor doi deputați cu privire la cele 2 milioane de lei date lui I. Inculeț, la hotelul „Londra”, cel mai probabil pe 24 martie 1918, nu au fost publicate niciodată.

Deci, acuzațiile lui C. Argetoianu la adresa lui I. Inculeț le cred extrem de subiective, răuvoitoare în cel mai înalt grad, făcute dintr-o mare ură politică, luând în calcul înaltele demnități guvernamentale ocupate de omul politic basarabean pe parcursul deceniului 4 al secolului XX.

Județele Bălți și Soroca cer Unirea

Pe 26 februarie 1918, la Iași, delegația basarabeană, aflată în turneu oficial, a vizitat pe toți membrii guvernului României, cât și pe președinții Parlamentului. Delegația este primită la palatul regal de regele Ferdinand. La întâlnirea cu Al. Averescu, acesta declară delegației de la Chișinău că el a primit propuneri din partea Austro-Ungariei de a împărți Republica Moldovenească, evident, între imperiul bicefal și România. El nu a acceptat propunerea, deoarece este adeptul unui stat moldovean independent, susține Averescu.

De asemenea, delegația a stăruit pe lângă România, conform mandatului primit din partea Sfatului Țării, ca Basarabia să fie acceptată la negocierile de pace de la Brest-Litovsk dintre Rusia bolșevică și Puterile Centrale, cât și la negocierile de la Bufta-București. La Brest, delegația moldoveană nu s-a putut deplasa din cauza războiului civil din Rusia, iar la Bufta, din cauza opoziției diplomației românești. Pe 2 martie 1918, după ce Al Averescu este demis și înlocuit cu germanofilul Al. Marghiloman, I. Inculeț, însoțit de Pan Halippa discută cu noul șef al guvernului român posibilitatea Unirii Basarabiei cu România.

Pe 2 martie 1918, într-o adunare a *Zemstvei*, reprezentanții ținutului Bălți, 18 la număr, semnează o cerere către Sfatul Țării prin care cer „dc a ne uni cu țara noastră mamă: România”. Scăpați de „tirania rusească”, susțineau cei 18, eram gata „să ne prăpădim în focul anarhiei bolșevice”. România ne-a dat ajutor generos, scăpându-ne de mare primejdie, aducându-ne „scutul, liniștea și rânduieli pierdute”.

Nu avem puteri să ne cârmuim singuri. Suntem în pericol de a cădea din nou sub jug străin și să redevenim robi. Drept urmare, în ținutul Bălți „hotărâm să ne unim din nou cu scumpa țară mamă: România”, să fim cu ea la bine și la greu. Ne adresăm, deci, Sfatului Țării, ca „ascultând glasul nostru”, să hotărască mai repede „sfânta, mântuitoarea, mult dorita și veșnica noastră unire cu țara mamă, România”.

Cererea a fost semnată de toți cei 18 reprezentanți, din rândul cărora redau numele lui Simion Ciobanu, Ioan Guriță, A. Filip, Gh. Ciobanu, M. Moscalu, Gh. Cocoș, Vasile Costică, Ioan Cazacencu.

Cu o zi mai târziu, pe 3 martie 1918, Adunarea *Zemstvei* ținutului Bălți votează cu unanimitate de voturi o moțiune, la care se asociază și „marii proprietari”, prin care cer unirea Basarabiei cu România „sub al cărei regim constituțional și sub ocrotirea legilor ei de monarhie democratică vedem siguranța existenței noastre naționale”. Cererea este motivată prin argumentul istoric că Basarabia, „timp de 14 veacuri” a fost una cu Moldova din dreapta Prutului. În 1812, Basarabia a fost smulsă „fără consimțământul ei de la trunchiul ei etnografic”. Și-a redobândit libertatea în decembrie 1917 în baza principiilor proclamate „de marea revoluțiune a popoarelor fostului mare imperiu al tuturor Rușilor”. În încheiere, Adunarea face apel către toate adunările similare din Basarabia să ceară Sfatului Țării de la Chișinău „să trimeată o delegațiune” la Iași spre a depune „la picioarele Tronului României omagiile noastre de devotament și credință” - regelui Ferdinand.

Cererea este semnată de peste 70 de persoane între care amintim pe C. Leancă, președintele *Zemstvei* din Bălți, Gr. Blajevski, primarul orașului Bălți, C. Hîncu, președintele *zemstvei* ținutale, I. Lefter, comisarul

ținutului Bălți, D. Vrabie, președintele Partidului Național Moldovenesc ș. a.

Pe 10 martie 1918, marii proprietari de pământ din Basarabia au înaintat guvernului român un amplu memoriu, în care, după un excurs istoric justificativ și o *Concluzie*, cer să se facă ordine în Basarabia. Ei reclamă înlăturarea Sfatului Țării de la conducere pe motiv că era „o instituțiune arbitrară aleasă de o bandă de soldați maximaliști” (bolșevici - n. ns.). Sfatul Țării s-a format fără a fi consultate „păturile burgheze și intelectuale”^, nici țăranii bogați. El s-a format din „demagogi și aventurieri politici” având în frunte persoane care au aparținut la Petrograd „organizațiilor extreme socialiste”. Soluția nu era decât impunerea unei administrații a armatei române care să restabilească ordinea în țară, să garanteze viețile și bunurile poporului. Memoriul a fost semnat de reprezentantul marilor proprietari P. Sinadino.

Aceiași mari proprietari din Basarabia, la 6 martie 1918, într-o audiență acordată de regele Ferdinand la „Cartierul Regal din Iași”, roagă pe suveranul României să accepte unirea Basarabiei cu România.

Delegația a fost condusă de Președintele Uniunii Marilor Proprietari, Pantelimon V. Sinadino, avându-i alături pe N. Botezatul, Socrate Cavaliotti, Victor Șerer, Gheorghe Govata, Al. Sinadino.

Pe zi ce trece, instituțiile administrației locale din Basarabia se pronunțau pentru grăbirea actului Unirii cu România. Astfel, pe 13 martie 1918, *Zemstva* din Soroca în „unire cu proprietarii jud. Soroca”, fac un apel către Sfatul Țării să proclame neîntârziat unirea cu România. *Apelul* a fost semnat de peste 200 de persoane, printre ele remarcându-se Vasile Stroescu,

marele binefăcător al poporului român de la începutul secolului XX.

În zilele premergătoare Unirii, Ucraina, aflată în negocieri de pace cu Germania, emite din nou pretenții teritoriale asupra unor părți din Basarabia (Hotin și Cetatea Albă). Intenția Ucrainei a generat o dezbatere aprinsă în Sfatul Țării în ziua de 16 martie 1918. Ucraina reclama faptul că la constituirea Sfatului Țării „glasul secției ucrainene nu se auzise”, și că „ucrainenii sunt mai vechi în țara aceasta (Basarabia - n. ns.) și că sunt amestecați cu moldovenii”. Același lucru, că ucrainenii „sunt mai vechi în Basarabia ca moldovenii” l-a susținut în Sfatul Țării și deputatul ucrainean Osmolovschi.

Alegațiile acestui deputat, cât și neadevărurile susținute de Ucraina privind Basarabia, au fost criticate și combătute cu argumente istorice, etnice și statistice de numeroși deputați moldoveni, între care subliniem numele lui Pan Erhan, Clijevschi, Bogoș, Gafencu, Vl. Cristi (ministru de interne), Crigan, Buzdugan ș. a..

Deputații moldoveni acuzau Ucraina de trădare a principiilor revoluției, de lăcomie și intenție de agresiune.

Dezbaterea din Sfatul Țării din 16 martie 1918 se încheie cu un protest solemn împotriva amestecului Ucrainei „în soarta Basarabiei”.

În urma dezbatelor din 16 martie 1918, Sfatul Țării adresează o *Notă* de protest Republicii Ucraina în care respinge cu vehemență tentativa acesteia de a limita/împiedica autodeterminarea „poporului moldovenesc și a altor popoare, locuitoare pe teritoriul fostei gubernii a Basarabiei”.

Nota reamintește Ucrainei că după revoluția rusă ambele state „s-au declarat autonome”, stabilindu-se

între ele relații de respect și bună vecinătate. Sfatul Țării află cu „surprindere” despre dorința Ucrainei „de a participa la Conferința de Pace de la București” spre a discuta problema împărțirii de teritorii din Republica Moldovenească. Sfatul Țării reamintește Ucrainei că trecutul său istoric aparține unei regiuni istorice cu totul străină celui ucrainean. Este o mare nedreptate amestecul Ucrainei „în treburile Moldovei”. Ambele au făcut mari sacrificii pentru a deveni libere și „neatîrnate”, fapt pentru care „Moldova cu amărăciune află despre tentativele surorii ei mai mari împotriva independenței Republicii Moldovenești”.

Drept urmare, Sfatul Țării, în care au reprezentanți „toate națiunile care locuiesc pe teritoriul Basarabiei, își exprimă în unanimitate protestul energic împotriva tentativelor neuzite ale unui popor abia eliberat asupra dreptului și libertății altuia, care și el a devenit liber”.

Sfatul Țării declară că popoarele care trăiesc în Basarabia doresc a vedea „republica Moldovenească independentă, neatîrnată și indivizibilă”. Respinge cu vehemență și indignare orice tentativă de amestec în suveranitatea republicii. Ucraina nu are dreptul să „sugrume” libertatea popoarelor Basarabiei.

Protestul a fost semnat de secretarul Sfatului Țării, B. Epuri. Faptul că protestul nu a fost semnat, cum era firesc, și de președintele Republicii Moldovenești, I. Inculeț, care era și președinte al Sfatului Țării, dovedește duplicitatea acestuia, loialitatea bine ascunsă Retrogradului și Rusiei.

În zilele premergătoare unirii Basarabiei cu România, aceasta, adică România, trece prin momente extrem de dificile. Trădată de Rusia, rămasă singură pe frontul de est în fața Puterilor Centrale biruitoare temporar, guvernele care au urmat celui lui 1. I. C.

Brătianu (Al. Averescu și Al. Marghiloman) aveau de făcut față unor provocări istorice imense. Germania și Austro-Ungaria presau să negocieze mai repede pacea, defetiștii sfătuiau familia regală să se refugieze în Rusia, Al. Averescu și alții vorbeau de rezistență disperată până la capăt (triumghiul morții).

Dinastia română era amenințată a fi alungată de o Germanie biruitoare și răzbunătoare, așa cum se exprima E. Kühlmann într-un *Raport* către ministrul de externe german din 1/14 martie 1918. Diplomatul german nota că aceasta era voința exprimată de împăratul Wilhelm II, dar izgonirea de pe tron a regelui Ferdinand nu trebuie „impusă direct de noi”, ci „înfăptuită liber de poporul român”.

Mai subliniez că *Raportul* Kühlmann recunoștea faptul că, deși Rusia ieșise rușinos din război, România rămânând singură să înfrunte armatele Puterilor Centrale pe întreg frontul de Est, în primăvara lui 1918, „o continuare a luptei de către Germania împotriva României este ca și imposibilă”.

Recunosc faptul că înlăturarea guvernului Al. Averescu cu unul condus de Al. Marghiloman s-a făcut de către regele Ferdinand, la sugestia lui Czemin, ministrul de externe al Austro-Ungariei, când cei doi s-au întâlnit în gara Pădureni (județul Bacău). Guvernul român acceptase toate condițiile draconice ale dictatului impus de Puterile Centrale, prin care România trebuia să cedeze Creștele Carpaților, Dobrogea și să accepte o exploatare economică de tip colonial de o sută de ani.

Spre a o face să accepte cele „discutate” la Buftea între cele două părți, Puterile Centrale propun României ca, „în schimbul Dobrogei să primească Basarabia”. Propunerea germană i s-a făcut lui Al. Averescu înainte de a fi demis din funcția de prim-ministru.

Generalul-erou al poporului român refuză categoric schimbul de teritorii propus, voind ca Basarabia să se unească din liberă voință, în baza principiilor de autodeterminare a națiunilor, și nu ca urmare a bunăvoinței Puterilor Centrale.

După cum am reliefat în paginile anterioare, în luna martie 1918, în Basarabia s-a dezvoltat un curent general în favoarea unirii cu România. Constantin Stere se deplasase la Chișinău, ca unul care cunoștea mai bine ca oricine situația generală și oamenii, discutând, ținând cuvântări, dând interviuri, lămurind pe cei ce aveau rezerve, limpezind îndoielile.

Curentul general al Unirii, la acea vreme, era combătut vehement de oamenii bolșevicilor. Aceștia lansau, și ei, proclamații, apeluri, țineau discursuri în care se vorbea de „fericirea” care i-ar aștepta pe basarabeni alături de Rusia lui V. I. Lenin. Basarabia era străbătută în lung și lat de propagandiștii bolșevici, între care se distinge prin vehemență și ură la adresa României, politruca Bresta Breslovslaia, poreclită „bunica revoluției”.

La 23 martie 1918,1. Inculeț, P. Halippa și D. Ciugureanu revin la Iași, discută cu oficiali români detaliile înfăptuirii Unirii și- 1 invită pe primul ministru Al. Marghiloman la Chișinău.

Al. Marghiloman, la rândul său, îi invită pe cei 3 demnitari basarabeni la ședința de guvern din 23 martie, sugerându-le să plece cât mai repede la Chișinău spre a proclama Unirea. Pan Halippa a fost de acord imediat cu sfatul lui Marghiloman, dar Inculeț și Ciugureanu au manifestat rezerve. Ultimii doi au solicitat un răgaz de 24 de ore. Ei aveau rețineri din cauza caracterului accentuat conservator al guvernului român, și voiau să primească „garanții formale” privind

reforma agrară și votul universal, două dintre marile izbânde social-politice legiferae deja în Republica Moldovenească.

Înainte de a trece cele 24 de ore, I. Inculeț voia să consulte și diplomații Antantei aflați la Iași cu privire la Unire. Baronul Fasciotti, reprezentantul Italiei, îi spuse să nu-și facă iluzii că Rusia nu va redeveni o mare putere, așa că să fie rezervat, diplomatul englez Barclay i-a spus să procedeze cum crede de cuviință, iar contele Saint-Aulaire, ambasadorul Franței și Wopika, ambasadorul S.U.A., l-au sfătuit să decidă repede în favoarea Unirii. Același lucru l-a sfătuit și Ion I. C. Brătianu: I. Inculeț „să proclame fără întârziere unirea”.

I. G. Duca nu a fost convins că C. Stere, în cele 3 zile înainte de 27 martie 1918, cât a stat la Chișinău, ar fi determinat decisiv cursul evenimentelor zilei respective.

El, în loc să-i convingă pe reprezentanții minorităților din Sfatul Țării să voteze Unirea, mai mult i-a ridicat împotrivă, susține omul politic liberal. Așa se explică voturile de abținere și împotrivă din 27 martie 1918.

În proclamarea actului Unirii, afirmă în cunoștință I. G. Duca, rolul lui Constantin Stere „se mărginește la acela de oaspete” și nici vorbă la acela de „factor determinant”, cum se lăudau el și acoliții săi. Evident că în judecata lui I. G. Duca în privința lui C. Stere, colaboraționismul acestuia dintre anii 1916 — 1918 cu Puterile Centrale, cât și conducerea ziarului „Lumina”, tot din acei ani, au cântărit mult mai greu decât patriotismul și meritele acestuia în lupta pentru cauza națională.

Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării despre Unirea din 27 martie 1918

Din istoricul document, aflăm că ședința înaltului for a început la ora 4 și 15 minute după amiaza și s-a încheiat la ora 19 și 20 de minute. Prezidiul adunării a fost compus din P. N. Halippa, B. M. Epuri, C. P. Misircov și I. A. Buzdugan. De față erau întreg guvernul Republicii Moldovenești, dar și C. Stere, primul ministru al României, Al. Marghiloman, ministrul de război al României, generalul Hîijeu, alți reprezentanți „ai guvernului român”.

Adunarea a fost condusă de Ion Inculeț, care începe prin a saluta pe „capul” guvernului român, „d. Marghiloman”. Și iată-l pe revoluționarul „maximalist” (bolșevic) Ion Inculeț, omul duplicității depline, în sufletul căruia exista prea puțină sau deloc iubire pentru România, conducând ședința istorică din 27 martie 1918. Desigur, Unirea fusese hotărâtă cu câteva zile înainte, deci, din această perspectivă, istorica ședință a fost una cu final dinainte știut.

Or fi fost în joc, mai ales adânc convingătoare, cele 2 milioane de lei, pe care, după C. Argetoianu, I. Inculeț le-ar fi primit din partea guvernului român, nu știm. Cred, însă, după cum a evoluat cariera politică a lui Inculeț în România Unită, când s-a dovedit omul tuturor tranzacțiilor și compromisurilor perioadei interbelice, că cele afirmate de omul politic pro-carlist *pot* fi adevărate. Regret enorm că Argetoianu nu a făcut publice declarațiile celor doi deputați români, care au dat două milioane lei lui Ion Inculeț, la hotelul „Londra” din Chișinău, cu 2-3 zile înainte. S-au pierdut? Sau zac ascunse în cine știe ce cotlon? Dacă ar ieși la iveală, ar

desființa definitiv masca de „apostol” al românilor basarabeni de pe fața lui I. Inculeț...

Revenind la ziua de 27 martie 1918, subliniez că Inculeț și-a jucat bine și convingător rolul. Se adresează înaltului for afirmând că asistă la o „ședință istorică pentru națiunea noastră”, urându-le deputaților să facă tot ceea ce trebuie „ca să ieșim cu cinste în acest moment istoric

După care, dă cuvântul lui Al. Marghiloman. Sala îl primește cu aplauze, se aud voci: „Rugăm, Rugăm!”, adică să vorbească!

Marghiloman declară că problema Unirii s-a pus odată ce Basarabia și-a proclamat independența. Subliniază rapiditatea cu care România a răspuns cererilor de ajutor ale Republicii, căci, zicea el, ne chema „datoria și vocea sângelui”. România a garantat integritatea Basarabiei la Conferința de Pace de la București. Înțelege ca guvernul român să acționeze conform „obiceiurilor locale, moravurile, libertățile și drepturile câștigate de domniile voastre”.

Unirea Basarabiei cu România, declară Al. Marghiloman, se face cu respectarea „particularităților locale ale acestei țări”. Citește, în acest sens, o declarație în care se afirmă: România va respecta autonomia Basarabiei; Basarabia va avea Sfatul său, ales în baza votului universal; drepturile minorităților vor fi respectate; în guvernul României vor intra doi miniștri „aleși de Sfatul Țării existent”; Basarabia va trimite în parlamentul României un număr de deputați „proporțional cu numărul populației”; alegerile în Basarabia (?) se vor ține în baza votului universal, egal, direct și secret; recrutarea armatei se face în Basarabia ca în tot regatul român, în baza principiului teritorial; Sfatul Țării își stabilește bugetul său; el controlează

administrația provinciei la toate nivelurile; legile existente în Basarabia (autoguvernarea) „nu vor putea fi schimbate de către Parlamentul Român”.

Al. Marghiloman încheie anunțând că el și delegația din România se vor retrage, pentru ca Sfatul Țării să poată discuta „cu toată libertatea propunerea guvernului român”. Urmează aplauze furtunoase în momentul când delegația părăsește sala.

I. Inculeț dă cuvântul deputatului Cijevski, care propune să primească în „mijlocul său” pe „luptătorul politic”, „profesorul savant” Constantin Stere.

Inculeț reia cuvântul afirmând că el a avut fericirea „să fac revoluția rusă la Petrograd”. Crede că reîntoarcerea în Basarabia a „mucenicului regimului țarist” C. Stere îi oferă prilejul să-l primească în mijlocul lor ca pe un deputat de-al lor. Iarăși sala ovaționează.

C. Stere, emoționat, se adresează Sfatului Țării, spunând că trăiește clipe de bucurie și fericire. Hotărârea ce o vom lua Sfatul Țării va avea o importanță extraordinară pentru poporul român. Trăim timpuri istorice înălțătoare, declara el.

Istoria apasă pe umerii noștri o răspundere imensă. Nimeni în afară de noi nu are dreptul să vorbească, să hotărască „ceva în numele poporului Basarabiei”. A venit o eră nouă. Voi, noi am dat foc la toate hârtiile „care împărțeau pe oameni în privilegiați și neprivilegiați”. Voi, noi am creat poporul moldovenesc care nu are decât un singur privilegiu: Munca.

Rupeți lanțurile nedreptății care apasă pe umerii fraților noștri. Proclam, azi, aici, în fața lumii, nu numai drepturile poporului suveran al Basarabiei, „ci și drepturile tuturor fraților noștri, oriunde ar fi ei”.

Deputații se ridică în picioare, ovaționându-l pe C. Stere. După care C. Stere continuă să vorbească, adresându-se Sfatului Țării în limba rusă.

Subliniază că România nu poate renunța la drepturile sale istorice, nici la interesele sale naționale și de stat. România are nevoie de ieșire la mare, susține Stere. Dacă nu ne unim, ea va fi nevoită „să anexeze Basarabia fără consimțământul nostru”.

Subliniez că, la data de 27 martie 1918, România avea siguranța că puterile Centrale la așa-zisele negocieri de pace de la Bufta- București o vor forța să cedeze Dobrogea Bulgariei, rămânând fără acces la Marea Neagră.

Mai departe, C. Stere reia discursul în limba română, amintind spusele unui deputat rus ce declarase că, dacă se va face „unirea Basarabiei cu România, toată intelectualitatea rusească va pleca de aici”. Susține că respectă opinia acestuia, dar se întreabă dacă cel care are sentimente atât de mici, „atât de slabe și șubrede” față de această țară, poate să judece ca și poporul băstinaș? Desigur, întrebarea lui C. Stere era pur retorică, dar dovedește vrăjmășia rușilor colonizați în provincie față de poporul român.

Dă un răspuns devastator deputatului rus, amintindu-i că poporul român „n-a venit în Basarabia din afară”. Românii s-au născut pe acest pământ. Noi nu avem de ce pleca de aici. Pământul acesta e casa noastră. Nimeni nu ne poate alunga „din casa noastră”.

O sută de ani am stat smeriți, tăcuți în fața rușilor. Un veac lung limba noastră a fost interzisă. Un veac lung cartea în limbă română a fost interzisă, ca o „otravă revoluționară”. Ei bine, după o sută de ani de robie, C. Stere susține că, acum „când vroiam să intrăm ca stăpâni în casa noastră, reprezentanții minorităților n-

au dreptul moral de a închide ușa în fața noastră”. Să nu uităm că, pe lângă dreptate națională, poporul Basarabiei are nevoie și de dreptate socială. Să facem dreptate poporului dându-i „pământul cerut de el”, conchide C. Stere.

I. Inculeț preia conducerea ședinței propunând să fie ascultați reprezentanții grupărilor politice, după care „rezoluțiile propuse să le punem la vot”.

Deputații acceptă. Urmează la cuvânt deputatul I. Buzdugan din partea Blocului Moldovenesc, care declară că de acum înainte Blocul Moldovenesc va fi Blocul Românesc „care va apăra drepturile întregului neam românesc”.

Citește mai departe rezoluția Blocului Moldovenesc cu privire la unirea Basarabiei cu România. Declarația reprezintă în realitate declarația Sfatului Țării. Ea este făcută în numele „poporului Basarabiei” și cuprinde 11 condiții care stau la baza unirii cu România.

Se precizează granițele Republicii Moldovenești - „dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria”, teritoriu care, în puterea dreptului istoric și al principiului autodeterminării popoarelor, se declară unit cu România.

Între cele 11 condiții prevăzute în Declarația Blocului Moldovenesc enumerăm: autonomia Basarabiei; Sfatul Țării rămâne să definitiveze reforma agrară; Competențele Sfatului Țării (buget, control, numirea de funcționari); recrutare teritorială; conservarea legilor existente; garantarea drepturilor minorităților; doi miniștri în parlamentul României; vot universal în alegeri; toate libertățile garantate; reprezentare proporțională în parlamentul de la București; delictele politice amnistiate.

Declarația a fost semnată de Ion Inculeț și I. Buzdugan, secretar.

Se conchide: „Trăiască unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna!”.

După ce I. Buzdugan citește istorica declarație, deputatul Țăganco de la „fracțiunea țărănească” declară că este posibilă „formarea unirii popoarelor înfrățite moldovenesc și românesc într- o alianță federativă strânsă”!!!

Din partea minorității germane din Basarabia care, după deputatul Von Lesch, „se ridică la mai bine de 750.000 de oameni, acesta afirmă că germanii nu l-au împuternicit să se pronunțe în chestiunea alipirii Republicii Moldovenești, oriunde ar fi”.

Din acest motiv, declară Von Lesch, el se va abține de la vot. O obrăznicie din partea tovarășului neamț. Deputatul Misircov, în numele minorității bulgaro-găgăuze, declară că nu este împuternicit „să discute și să hotărască chestiunea alipirii Republicii Moldovenești la orice stat vecin”; faptul ar putea fi dezbătut, zicea Misircov, doar de Adunarea constituantă a Basarabiei. Se abține de la vot.

Deputatul A. D. Osmolovschi, reprezentând populația ucraineană, declară că ucrainenii „ne-au trimis pe noi în Sfatul Țării” ca să păzim republica, s-o întărim; deputatul minorității poloneze, Dudchievcz regretă că trebuie să vorbească în limba rusă „în această zi solemnă pentru populația moldovenească”, pentru că nu cunoaște limba română; susține unirea Basarabiei cu România, deoarece aceasta o doresc moldovenii „locuitorii băștinași ai acestei țări”; deputatul A. F. Greculov, care vorbește în numele Ligii culturale rusești, nu crede că Sfatul Țării poate să hotărască unirea cu România. Doar Adunarea constituantă o poate face.

Deputatul Țăganco solicită întreruperea ședinței, pentru ca fracțiunea țărănească să discute „dacă va putea vota propunerea blocului” (moldovenesc - n. ns.).

Președintele suspendă ședința pentru 10 minute.

După reluarea ședinței, deputatul Teodosie Bârcă citește o scurtă declarație „în numele unei părți a fracțiunii” care s-a separat de „acea fracțiune”. Bârcă spune că se vor uni cu Sfatul Țării și vor vota unirea „cu frații de sînge din România”; deputatul Crivorucov, reprezentantul „muncitorilor” declară că el, „ca reprezentant al clasei muncitoare”, (care lipsea cu desăvârșire la acel moment - n. ns.), afirmând, cu odioasă demagogie și ură: „clasa muncitorească își declină răspunderea” pentru actul unirii.

Mai departe, Inculeț întreabă adunarea în ce mod să se voteze rezoluțiile propuse. Deputatul Cijevschi vrea „vot nominal și deschis”, iar deputatul Țăganco „cere vot secret”. I. Buzdugan vrea vot deschis, căci în acest moment istoric fiecare trebuie să-și afirme părerea „în fața poporului întreg”. Profită de ocazia că i s-a dat din nou cuvântul ca să țină un scurt discurs, în care amintește că poporul din Basarabia, care a suferit un secol de tiranie țarista, dorește „unirea cu frații noștri de peste Prut”. Românii basarabeni doresc „unirea tuturor românilor” într-o Românie Mare „una și nedespărțită”. Unirea se face în numele principiului „proclamat de revoluție, de autodeterminare a popoarelor”. Unirea este un mare act revoluționar, deoarece ne unim „după particularitățile de rasă și etnice”; unind Basarabia cu România noi ducem înaintea „revoluția noastră națională”. După problema națională, declară I. Buzdugan, mai avem de rezolvat încă o problemă majoră: chestiunea agrară.

Și aceasta e o problemă națională. De rezolvarea ei radicală depinde fericirea, bunăstarea țăranilor, deci a întregului nostru popor. Cere deputaților să-și facă datoria până la capăt, „să voteze deschis și curajos pentru unirea Basarabiei cu România”.

Deputatul Diaconovici se declară împotriva votului deschis, creând vot secret, pentru că numai așa fiecare deputat are posibilitatea să-și spună opinia „fără ingerințe din partea oricui ar fi”.

Președintele supune la vot cele două propuneri/rezoluții. După numărarea voturilor, I. Inculeț informează Sfatului Țării rezultatul: „pentru rezoluția Blocului Moldovenesc au votat optzeci și șase (86) deputați, împotriva - trei (3), s-au abținut de la vot treizeci și șase (36),” iar absenți au fost 13 deputați.

Anunță Sfatul Țării că unirea Basarabiei cu România s-a făcut „cu majoritatea de optzeci și șase (86) voturi împotriva a trei (3)”, după care Inculeț strigă cu glas înalt: „Trăiască unirea cu România mamă!”.

În ropotul aplauzelor, ovațiilor, intră în sala de ședință Al. Marghiloman, în fruntea delegației române. I. Inculeț comunică primului ministru român rezultatul votului. Iarăși sala aplaudă furtunos. Se strigă: „Trăiască România!”. La sugestia lui I. Inculeț, secretarul de ședință I. Buzdugan citește în fața deputaților, ridicați în picioare, Declarația Blocului Moldovenesc, spre a putea fi auzită și de legația României.

Urcă la tribună Alexandru Marghiloman, care declară că ia act, în numele poporului român „și al regelui Ferdinand”, de Unirea Basarabiei cu România, „de aici înainte și în veci”. Se strigă „Vivat!”, „Trăiască România Mare!”. Publicul care asista la ședință aruncă flori deputaților.

I. Inculeț îl întreabă pe Al. Marghiloman dacă guvernul român primește „condițiunile unirii” citite de I. Buzdugan, votate și primite de Sfatul Țării.

Al. Marghiloman, din nou la tribună, declară că guvernul român „primește în întregime atât în litera, cât și în sensul condițiunilor unirii Basarabiei cu România”. Deputății, întreaga asistență ovaționează îndelung. La „orele 7 și 20 seara”, I. Inculeț închide istorica ședință a Sfatului Țării din ziua de 27 martie 1918.

În aceeași zi de 27 martie 1918, în baza rezoluției propusă de Blocul Moldovenesc în ședință, Sfatul Țării adoptă o Declarație aidoma cu cea citită de I. Buzdugan, cuprinzând 11 condiții; declarația e semnată de I. Inculeț, președinte, I. Buzdugan, secretar, și Pan Halippa, „președintele Sfatului Țării”. Nu înțeleg de ce Pan Halippa e trecut ca președinte al Sfatului Țării în Procesul-Verbal.

Imediat după ce Sfatul Țării își încheie ședința, membrii acesteia, delegația României, guvernul Basarabiei merg cu toții la Catedrală asistând la un *Te Deum* oficiat de un sobor de preoți condus „de arhimandritul Gurie”.

După *Te Deum*, Al. Marghiloman a oferit o masă festivă „în sala Casinoului” „guvernului basarabeian și tuturor notabilităților prezente în capitala Basarabiei”.

România sărbătorește unirea cu Basarabia

De la Chișinău, Al. Marghiloman telegrafiază regelui Ferdinand, care se afla la Bîrlad, informându-l despre Unirea de la 27 martie 1918. Imediat, regele Ferdinand trimite o telegramă de felicitare lui I. Inculeț și D. Ciugureanu.

Regele le comunică celor doi că a aflat cu „adâncă emoțiune și inima plină de bucurie” despre „importantul act”. Mulțumește lui Dumnezeu că i-a dat să vadă „în zile de restriște” pe „frații basarabeni revenind iarăși la Patria Mamă”.

Momentele „înălțătoare” trăite îi oferă ocazia să transmită „la toți cetățenii din noua Românie de peste Prut” salutul lui „regesc”, asigurându-i de o „caldă iubire părintească”.

Pe 30 martie 1918, la Iași a avut loc solemnitatea oficială în cinstea Unirii Basarabiei cu România, la care oaspeții de onoare au fost personalitățile politice ale Basarabiei care au făcut posibil importantul act istoric. Delegația basarabeană a fost condusă de Ion Inculeț. Basarabenii, între care toți membrii guvernului, ierarhii Bisericii, primul ministru, D. Ciugureanu, au sosit la Iași pe 30 martie 1918, ora 10 dimineața, fiind întâmpinată la gară de membrii guvernului român, președinții „corpurilor legiuitoare și de reprezentanții autorităților militare și civile”.

La ora 11 și 15 minute s-a oficiat la Mitropolie un *Te Deum* de către mitropolitul Moldovei și Sucevei. Au participat Ferdinand, regina Maria, Carol, principele moștenitor, viitorul dezertor din 1918 și ucigaș în masă din anii 1938-1940, autorități militare și civile, deputați și public, guvernul în întregime. Interesant mi se pare faptul că în „programul serbării Unirii Basarabiei cu

România”* este notat faptul că „Doamnele vor fi admise” a participa la *Te Deum*. Același program prevedea că civilii vor fi „în redingotă sau jachetă”, iar ofițerii în ținută de campanie „cu decorații”.

Regele și regina au fost escortați de la palatul lui Cuza Vodă de pe Str. Lăpușneanu și până la Mitropolie de trupe speciale. Pe tot traseul au fost „înșirate trupe”. În curtea Mitropoliei înalții oaspeți au fost întâmpinați de o companie de onoare „cu drapel și muzică”.

După încheierea *Te Deum*-ului, delegația basarabeană a fost primită de rege. La ora 12 și 30 de minute trupele au defilat prin fața Mitropoliei, după care la palatul regal a urmat un „prânz de gală” în onoarea delegației din Basarabia. În aceeași zi, seara, la ora 23, delegația basarabeană a fost condusă la gară „de aceleași persoane” care au întâmpinat-o.

La Iași, I. Inculeț și D. Ciugureanu au adus cu ei actul Unirii de la 27 martie 1918, pe care l-au înmănat solemn regelui Ferdinand. Precizez că, la masa festivă de la palatul regal, I. Inculeț a ridicat paharul în onoarea regelui Ferdinand, numindu-l „regele țăranilor”, iar C. Stere a fost decorat cu ordinul Coroana României în gradul de Mare Ofițer. În timpul banchetului, familia regală a ieșit în balconul palatului de pe str. Lăpușneanu pentru a saluta mulțimea adunată. C. Stere, cu de la sine putere și pentru a-i sfida pe adversarii politici, depășește intenționat cutuma, și se arată și el mulțimii, tot în balconul regal.

De altfel, I. G. Duca ne informează că, în timpul parăzii militare din fața Mitropoliei, pe care regele Ferdinand o saluta de pe o estradă, pe șoseaua Ștefan cel Mare „Stere s-a așezat și el acolo, sfidând astfel simțămintele armatei pe care le cunoștea atât de bine”.

Din toastul regelui Ferdinand, rostit la prânzul de gală, rețin că a fost singurul rege care a iubit cu adevărat poporul român, care a salutat înfăptuirea „unui vis care de mult zăcea în inimile tuturor românilor de dincolo și de dincoace de apele Prutului”, spunând delegației de la Chișinău că au făcut din apele Prutului „punte” de frăție. Unirea, afirma regele, ați făcut-o în timpuri „grele pentru țara mumă”.

Unirea Basarabiei a fost sărbătorită în toate localitățile mai semnificative ale României de atunci. Astfel, pe 29 martie 1918, prefectul județului Dorohoi, N. A. Stoeanovici, adresează populației județului un *Comunicat* informând-o despre Unirea Basarabiei cu România.

La 28 martie 1918, deci la doar câteva ore după proclamarea Unirii de la Chișinău, același prefect adresează o *Circulară* către „autoritățile administrative locale”, „Administratori de plăși și Primari”, prin care decretează că „în fiecare biserică” va avea loc „un serviciu religios”, „în ziua de 29 martie a. c., ora 10”, în onoarea „acestui act istoric”.

Pe data de 9 aprilie 1918, regele Ferdinand, luând act de Declarația de Unire votată de Sfatul Țării de la Chișinău, consfințește cu înalta sa autoritate unirea, promulgând-o, ordonând să fie „investit cu sigiliul statului și publicat în Monitorul Oficial”.

Alături de rege, documentul a fost semnat de primul ministru Al. Marghiloman și ministrul de Justiție D. Dobrescu.

Tot în ziua de 9 aprilie 1918, Al. Marghiloman înaintează un raport regelui care conținea „un proiect de decret” prin care solicita semnarea documentului.

În baza acestui document, regele Ferdinand numește ca „miniștri ai noștri secretari de stat fără portofoliu” pe I. Inculeț și D. Ciugureanu.

Urmează, în aceeași zi, „Decretul pentru numirea Consiliului de Directori pentru Basarabia”, semnat tot de rege, prin care se înființează respectivul Consiliu „pentru administrarea provizorie provincială a Basarabiei”.

Sunt desemnați membri în Consiliu Ion Costin, N. N. Codreanu, Ștefan Ciobanu, Vlad Chiorescu, Gheorghe Grosu, Emanoil Catelie, Isac Gherman și Arcadie Osmolovschi. Președintele a fost numit „Doctor P. Cazacu”, care fusese înainte de război medic la Buftea, fiind în strânsă legătură și prietenie cu Onisifor Ghibu, ambii oameni de mare încredere ai lui I. G. Duca .

Evident, marele eveniment de la 27 martie 1918 a fost întâmpinat în țară, atâta cât era liberă, cu entuziasm general, bucurie și fericire obștească. În semn de înaltă apreciere față de hotărârea luată, Sfatul Țării din Chișinău a fost felicitat de numeroase personalități, instituții, grupări profesionale, între care subliniem telegramele adresate de Ion I. C. Brătianu, mitropolitului Moldovei, Universitățile din Iași și București (!!? mă mir - n. ns.), meseriașilor și negustorilor, voluntarilor români ardeleni și bucovineni, a Corpurilor legiuitoare, Asociația Presei, Asociația profesorilor universitari români etc..

În locul lui I. Inculeț, în 4 aprilie 1918, președinte al Sfatului Țării este ales Constantin Stere. Pe 27 noiembrie 1918, Sfatul Țării, luând act de unirea Bucovinei și Transilvaniei cu România, ce devenise o certitudine, „anulează celelalte condițiuni din actul unirii din 27 martie”, decretând unirea fără condiții cu România.

Documentul a fost semnat de Pan Halippa, care între timp devenise președintele Sfatului Țării, V. Bîrcă și Buruiană, vicepreședinți, și A. Scobiola, secretar. Legea care ratifica unirea Basarabiei cu România conținea un articol unic, fiind publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 8 din 10 aprilie 1918.

Legea declara „Basarabia unită cu România de veci una și indivizibilă”, fiind votată în Adunarea Deputaților la 29 decembrie 1918, avându-l ca președinte pe N. Iorga și secretar Teodosie Bîrcă, iar în Senat, tot pe 29 decembrie 1918, avându-l ca președinte pe Dr. C. Șumuleanu și T. Balbareu, secretar. Ambele Camere ale parlamentului au votat Legea „în unanimitate, cu aclamațiuni”.

Tratatul de la Paris (28 octombrie 1920) recunoaște Unirea Basarabiei cu România

Unirea Basarabiei cu România trebuia consfințită și de Conferința de Pace de după Marele Război. Rusia Sovietică, impunând un regim de exterminare în masă poporului rus (începând cu 1918), banda de asasini (majoritar compusă din alogeni) care se mai numea și Guvern al Comisarilor poporului, avându-l în frunte pe V. I. Lenin, nu a fost primită la Conferința Păcii. Genocidul practicat de guvernul sovietic împotriva propriului popor a determinat Marile Puteri să rupă orice relații cu acesta și să-l trateze ca pe un Paria al Lumii.

Reținem că, la începutul anului 1918, după ce, în urma cererilor repetate și insistente de ajutor ale autorităților de la Chișinău adresate României, guvernul român trimite armata la est de Prut, Lenin declară război României, rupând relațiile diplomatice cu aceasta. Cu greu sau deloc putem înțelege de ce și pentru ce a reacționat într-un asemenea mod Rusia Sovietică.

Republica Moldovenească, care ceruse ajutorul României, avea statalitate distinctă, autonomă creată în baza principiilor revoluției ruse, care decretase dreptul popoarelor din fostul imperiu la libertate națională și autodeterminare. Republica Moldovenească avea instituții politice legitime formate prin voința poporului din statul respectiv.

La 24 ianuarie 1918 ea se proclamase independentă. Dacă infamul guvern V. I. Lenin, imediat după lovitura de stat din 25 octombrie/7 noiembrie 1918, proclamase solemn dreptul popoarelor neruse la autonomie și existență statal-național distinctă, cu ce drept și în numele căror principii Lenin și banda sa interziceau

Sfatului Țării, guvernului de la Chișinău să-și exercite puterea legitimă în interiorul propriului stat? Cu ce drept se amestecau Lenin și Troțki în viața internă a statului moldovenesc (în lunile noiembrie, decembrie 1918), organizând bande înarmate care ucideau, jefuiau, prădau în lungul și în latul Republicii Moldovenești?

Cine îi legitima pe bolșevicii lui Lenin grupați în *Frontodel-ul* din Chișinău, în afara unei minorități turbulente și asasine?

De altfel, însuși așa-zisul guvern Lenin era lovit de nulitate juridică, deoarece nimeni nu-i legitimase puterea în Rusia.). La începutul anului 1918, guvernul Lenin îngroapă cu ură și brutalitate, definitiv, democrația în Rusia, prin dizolvarea, interzicerea Adunării Constituantei aleasă democratic în decembrie 1917 de poporul rus. Ei bine, acest guvern sovietic, ilegal și criminal, își permite să calce în picioare orice regulă de drept internațional. Când un alt stat, suveran și independent, vorbesc aici de Republica Moldovenească, depășit de amploarea provocărilor dușmanilor, solicită ajutor unui stat vecin ca să-l salveze dintr-o situație critică, ea, Rusia, se supără, amenință, declară război, rupe relațiile diplomatice cu statul care a dat ajutor.

Ce treabă avea Rusia lui Lenin cu Moldova dintre Prut și Nistru, în ianuarie 1918? Ce drepturi avea asupra acestui teritoriu românesc? Desigur, toate întrebările au un pronunțat caracter retoric, dar numai așa se poate sublinia infamia, ticăloșia unui guvern ce-și zicea al „poporului”, și care, chipurile, reprezenta și apăra „interesele poporului”...

Deci, infamul guvern Lenin s-a declarat dușmanul de moarte al statului Republica Moldovenească de cum s-a instalat ilegal la putere în Rusia. Trimiterea de

bande bolșevice asasine în teritoriul dintre Prut și Nistru (decembrie 1917-ianuarie 1918) urmărea crearea unei republici sovietice, după cum *Rumcerod-u* de la Odessa, în frunte cu Cristian Rakovski, primise misiunea să declanșeze revoluția bolșevică în România și sud-estul Europei. Pe parcursul anului 1918, deși se confruntau cu dificultăți uriașe în interiorul Rusiei, Lenin și Troțki erau siguri că vor putea exporta banditismul politic, adică așa-zisa revoluție bolșevică în toată Europa pe care o și vedem sovietizată. Propaganda bolșevică era finanțată de Tezaurul românesc, confiscat în ianuarie 1918. Ungaria, Bavaria, restul Germaniei, Italia, România, toate statele trebuiau să devină republici sovietice. Zeci de milioane, sute de milioane de dolari erau cheltuite pentru exportul de revoluție, în timp ce milioane de oameni mureau de foame în Rusia sau erau exterminați de un război civil de o sălbăticie fără egal în istorie.

Revenind, precizez că nu doar Republica Moldovenească devenise victima agresiunii bandei Lenin-Troțki. Și alte popoare neruse se despărțiseră de Rusia, creându-și state naționale precum Georgia, Armenia, Țările Baltice, Ucraina etc.. Toate se proclamaseră independente, dorind să aibă o existență statală distinctă de Rusia bolșevică. N-au reușit. Cum și-a consolidat poziția în Rusia Centrală, bolșevicii au atacat statele respective, reanexându-le. Doar Țările Baltice au reușit să scape de anexiunea sovietică, primind protecție și ajutor din partea Occidentului, la fel și Basarabia, care se salvează unindu-se cu România. Polonia refăcută în 1918 scapă de anexiune doar prin lupta sa eroică (1920).

Regimul sovietic, ilegal și criminal pe toată durata existenței sale istorice, nu a recunoscut niciodată unirea Basarabiei cu România.

Deci, după ce Armata Română trece la est de Prut în ajutorul Republicii Moldovenești spre a asigura controlul și paza depozitelor de provizii și muniții aflate pe teritoriul dintre Prut și Nistru, pe 13 ianuarie 1918 Rusia sovietică rupe relațiile diplomatice cu România.

Motivațiile acestui gest sunt tot atâtea minciuni și infamii spuse cu obrăznicia specifică bolșevicilor. Chiar de la început, odiosul text susține cu nerușinare că „oligarhia română a deschis operațiile militare împotriva Republicii Ruse”. Faptul dovedește că banda criminală Lenin-Troțki nu accepta ca stat independent tânărul stat moldovean. La acea vreme, Republica Rusă era Rusia, și nu Moldova dintre Prut și Nistru. Mai departe, infamul text susține că „monarhia română” vrea să-și „salveze moșierii și bancherii săi prin răpirea Basarabiei”. Ei, bolșevicii, în semn „de protest și de avertisment” l-au arestat pe ambasadorul român. Gestul lor n-a avut efectul așteptat asupra României, iar „fărădelegile continuă”. Bolșevicii nu vorbesc despre fărădelegile lor în Basarabia, ci de ale armatei române care, chipurile, îi împușca „comisarii”. După acest preambul mincinos, „Sovietul Comisarilor Poporului” decide ruperea relațiilor diplomatice cu România. Toți membrii corpului diplomatic român „se expulzează pe cea mai scurtă cale dincolo de frontieră”. Punctul 2 al infamului text prevede faptul că „tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română”.

Guvernul sovietic va păstra Tezaurul, „pe care îl va preda în mâinile poporului român”. La o sută de ani de atunci, a redat Rusia România valorosul ei tezaur? Iarăși, o întrebare retorică. Răspunsul îl știm cu toții...

Subliniez că, din chiar momentul când a fost redactată *Nota* diplomatică sovietică, din ordinul lui Lenin și Troțki, tezaurul românesc depozitat la Kremlin, comisarii bolșevici îl și prădau. „Exportul” de revoluție în Europa criminalii bolșevici îl făceau cu averea poporului român.

În asemenea circumstanțe, se înțelege că Unirea Basarabiei cu România de la 27 martie 1918 nu a fost recunoscută, acceptată de Rusia sovietică. La câteva zile după Unire, pe 5 aprilie 1918, guvernul Lenin înaintează guvernului român o *Notă* de protest „în legătură cu actul de unire a Basarabiei cu România”.

Rusia bolșevică aprecia unirea cu România a Basarabiei ca pe „o sfidare a Republicii Federative Ruse”, ca pe o încălcare „inadmisibilă” a înțelegerii făcută de guvernul Al. Averescu, în februarie 1918, care se angajase să evacueze teritoriul dintre Prut și Nistru „în decurs de două luni”.

Infamul text bolșevic se referea la înțelegerea Al. Averescu - Cristian Rakovski, șeful *Rumcerod-ulm* de la Odessa, din februarie 1918. Generalul Al. Averescu, pentru a scăpa viețile a câtorva sute de români, toți membri ai oligarhiei române refugiați în sudul Rusiei, a promis „în schimbul repatrierii compatrioților noștri... să evacueze în două luni Basarabia”.

Prin gestul său, Al. Averescu a pus semnul egalității între Basarabia și drepturile sfinte, imprescriptibile ale României asupra acestui teritoriu românesc de patrimoniu și viețile câtorva zeci de membri ai odioasei oligarhii românești, care fugiseră din cauza privațiunilor provocate de război la Odessa și în împrejurimi.

I. G. Duca ne informează în *Memorii* că generalul Al. Averescu a făcut această promisiune lui Rakovski convins fiind de C. Argetoianu, ai cărui părinți se aflau la adăpost, la Odessa. Deci, mai bine ar fi să susținem

că eroul de la Mărăști, prin înțelegerea cu C. Rakovski, a pus semnul egalității între părinții odiosului samsar și bandit politic, C. Argetoianu, și drepturile istorice ale României asupra Basarabiei. Concepția lui Al. Averescu, de a pune semnul egalității între Basarabia și „viața câtorva sute de români”, promițând evacuarea Basarabiei „este monstruoasă”.

Promisiunea lui Al. Averescu a fost o uriașă greșeală. El a oferit bolșevicilor singurul așa-zis argument împotriva României, de vreme ce primul-ministru acesteia se angaja să retragă armata din Basarabia, dând de înțeles că venirea ei în teritoriu se făcuse în virtutea „unui act precar”. În realitate, iar indignarea marelui și cinstitului om politic I. G. Duca o înțeleg mai bine decât oricine altcineva, adevărul, „strigătorul adevăr istoric era ca acest ținut românesc să se reîntoarcă în chip firesc și pentru totdeauna la Patria Mumă, din trupul căreia fusese pe nedrept și cu forța răpit de Rusia Țaristă”.

Revenind la *Nota* de protest sovietică din 5 aprilie 1918, observăm că ea conține minciuni premeditate, odioase, ca aceea că „alipirea” Basarabiei la România s-a făcut prin „constrângerea populației basarabene”. Populația Basarabiei, mințea *Nota*, a protestat contra „alipirii”, dând exemplu așa-zisul congres al țăranilor de la Chișinău din 18-19 ianuarie 1918, care ceruse retragerea armatei române. Congresul nu a fost al țăranilor, ci al câtorva agitatori bolșevici aduși de agenții ruși cu forța.

Unirea de la 27 martie 1918 s-a făcut doar prin „votul moșierilor basarabeni, dușmani înverșunați ai poporului basarabean...”, nu prin voința muncitorilor și țăranilor. *Nota* vorbește de „popor basarabean”, nu de

popor român, iar faptul dovedește ura bolșevicilor ruși contra românilor, care s-a păstrat intactă în timp.

În concluzie, *Nota* infamă a guvernului Lenin aprecia că actul de la 27 martie 1918 este lipsit „de orice putere de drept internațional”, deoarece s-a efectuat prin forță... *Nota* a fost semnată de ministrul de externe al Rusiei Sovietice, Ghiorghi Cicerin.

În 24 februarie 1920, când războiul civil era aproape câștigat de bolșevici, dar situația Rusiei era dramatică din toate punctele de vedere, Cicerin, tot în calitate de ministru de externe, telegrafiază primului ministru al României, Al. Vaida-Voevod, invitând guvernul român la „negocieri” de pace și reglementarea raporturilor dintre cele două state.

Se preciza că poate fi negociată și rezolvată orice „neînțelegere” dintre cele două țări, că „afacerile teritoriale pot fi rezolvate în chip prietenesc”. Cicerin solicită părții române să stabilească „locul și timpul” pentru întâlnirea diplomaților ambelor state.

Pe 3 martie 1920, aflat la Londra, unde negocia semnarea tratatului de pace cu Ungaria, Al. Vaida-Voevod răspunse lui Gh. Cicerin, declarând că România arc raporturi amicale „față de vecini”. România s-a ferit să se amestece în „treburile interne” ale Rusiei, cu care dorește legături pașnice, de prietenie.

Pe 15 martie 1920, Al. Vaida-Voevod propune lui Cicerin ca loc de întâlnire și negocieri a celor două delegații, Varșovia, unde a trimis pe delegații români Bondirescu și Bolutz.

Negocierile preconizate nu au mai avut loc, rămânând doar la stadiul de intenții, pierzându-se, cu această ocazie irosită, singura posibilitate diplomatică când Rusia sovietică s-a arătat dispusă în mod real să

accepte legitimitatea istorică a Unirii Basarabiei cu România.

Pe 28 octombrie 1920 a fost semnat Tratatul de la Paris prin care „Imperiul Britanic, Franța, Italia și Japonia, de o parte, și România, pe de alta, vor păstrarea păcii generale în Europa”.

Tratatul conținea 9 articole și preciza în preambul că Unirea Basarabiei s-a făcut în baza voinței populației, și că din „punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic, Unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată”.

Cele 4 mari puteri ale lumii recunosc la articolul 1 suveranitatea României asupra Basarabiei, teritoriul fiind delimitat astfel: „între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia...”.

Articolul 2 prevede că va fi formată o comisie „din trei membri”, unul din partea Marilor Puteri, altul din partea României, iar al treilea reprezentând „Consiliul Societății Națiunilor pe seama Rusiei”. Comisia se va forma la 15 zile după intrarea în vigoare a Tratatului, având misiunea de a fixa „pe teren noua linie de frontieră a României”.

Articolul 3 prevedea că România va respecta pe „teritoriul Basarabiei, stabilit la articolul 1” drepturile și libertățile locuitorilor „fără deosebire de rasă, de limbă sau de religie”.

După ce Rusia va avea un guvern „recunoscut de ele”, Marile Puteri o vor invita „să adere la Tratatul de față” (articolul 9). Obiecțiile pe care le-ar putea ridica Rusia „cu privire la detaliile acestui Tratat” vor fi supuse „arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor”.

Articolul 4 prevedea că naționalitatea română „va fi dobândită în deplin drept, cu excluderea oricărei alteia, de către supușii fostului imperiu al Rusiei stabiliți pe teritoriul Basarabiei, arătat la articolul I-ii”; timp de doi ani, foștii supuși ai Rusiei de pe teritoriul Basarabiei, „vor putea opta pentru orice altă naționalitate”.

În articolul 7, Marile Puteri recunosc că „gura Dunării, numită gura Kiliei” trece sub jurisdicția Comisiei Europene a Dunării; prin articolul 8, România își asumă „responsabilitatea pentru partea proporțională ce revine Basarabiei din datoria publică a Rusiei”, cât și față de alte „angajamente financiare ale statului rus”.

După ce semnatarii Tratatului îl vor ratifica, „depunerea ratificărilor va avea loc la Paris”. Tratatul era elaborat într-un singur exemplar, ce va fi depus în „arhivele Guvernului Republicii Franceze”. Părțile semnate vor putea solicita copii ale Tratatului.

Tratatul a fost semnat de Derby și A. Fischer (.Anglia), G. Leygues și Jules Gaubon (Franța), Ishii (Japonia), Bonin (Italia), Tache Ionescu și D. I. Ghica (România).

Suveranitatea României asupra teritoriului definit în Tratat nu va putea fi pusă în discuție de nimeni, niciodată, concluziona importantul document diplomatic.

IX. UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA

Unirea Bucovinei cu România

Revenirea alături de țară a Basarabiei, la 27 martie 1918, s- a petrecut, după cum am mai subliniat, într-un timp în care Rusia ieșise din război prin pacea de la Brest-Litovsk, România rămânând să înfrunte de una singură Puterile Centrale.

Trădată de Rusia lui Lenin, România se afla într-o situație aparent fără ieșire. Să continue lupta, ar fi însemnat sfârșitul ei ca stat. I. I. C. Brătianu și regele Ferdinand au ales soluția intrării în negocieri cu învingătorii temporari. De aici, plecarea din fruntea guvernului a lui Ion I. C. Brătianu și instalarea lui Al. Averescu și Al. Marghiloman.

Nu mai revin asupra așa-zisei păci de la Buftea-București decât pentru a sublinia că nu a fost o pace negociată, ci un dictat punitiv, sălbatic impus de Germania și Austro-Ungaria (7 mai 1918).

Anexarea Dobrogei, cu asigurarea unui culoar de ieșire la Mare pentru statul român, anexarea creștelor Carpaților (5000 km), spolierea României de toate bogățiile sale de o Germanie răzbunătoare și flămândă, pe o perioadă de aproape o sută de ani, dovedesc ce fel de pace i-ar fi așteptat pe Aliați dacă aceasta ar fi fost învingătoare.

În mai 1918, speranțele pentru înfăptuirea Unității Naționale fuseseră aproape îngropate. Totul părea pierdut. Așa cum nota Nichifor Crainic în *Memorii*, se părea că Dumnezeu își întorsese fața de la poporul român definitiv.

Orizontul se întunecase. Victoriile din 1917, uriașele jertfe de pe front și din spatele lui păreau zădărnice de

un destin ostil. Din mai până în octombrie 1918, România izolată, ruptă de marii săi aliați, a trebuit să accepte umilința unei păci nemeritate, trufia dușmanilor răzbunători, aroganța, obrăznicia oamenilor politici germanofili de sub oblăduirea lui Al. Marghiloman care, instalați la guvernare (19 martie 1918), se și credeau mari oameni politici, făcători de destin național în acord cu convingerile lor accentuat rasiste (conservatoare).

Ferdinand I-a adus pe Al. Marghiloman la putere la sfatul lui I. I. C. Brătianu, sperând că, fiind germanofil vechi, va reuși să obțină condiții de pace mai blânde din partea dușmanului. Marghiloman a venit la Iași pentru a se întâlni cu regele doar după ce s-a sfătuit cu austro-germanii, și doar după ce regele Ferdinand I-a invitat oficial. Mackensen și Czemin l-au îndemnat să accepte formarea guvernului; deși se credea salvatorul țării și dinastiei, el nu era decât un instrument în mâinile dușmanului.

Semnând dictatul sălbatic de la Buftea-București (7 mai 1918), Al. Marghiloman, având convingerea că a făcut ceea ce trebuia pentru țară, a început să guverneze țara aflată mai mult de jumătate sub ocupația Germaniei. Al. Marghiloman și adepții săi prezentau lumii odiosul dictat de la Buftea-București drept o mare izbândă, o victorie pentru România!

Drept urmare, se credea chemat să salveze țara, să o reclădească din temelii în baza unei regenerări morale condusă chiar de el și partidul său conservator[^]. Al. Marghiloman cere regelui, și obține, dizolvarea parlamentului ales în 1914, care se declarase chiar de la constituire adunare constituantă, organizează „alegeri” în teritoriul ocupat și în mica parte de țară rămasă liberă, deoarece, nu-i așa, voia să guverneze constituțional. Evident, așa- zisele alegeri organizate de

guvernul Al. Marghiloman au avut loc sub supravegherea atentă a ocupantului în Muntenia și Oltenia, care au permis să candideze și să ajungă „deputați” doar celor cunoscuți ca germanofili. În Moldova, alegerile au fost boicotate, cu excepția lui Al. Averescu („Liga Poporului”) ce-și formase un partid împreună cu C. Argetoianu, Duiliu Zamfirescu, Grigore Filipescu și Matei Cantacuzino, și A. C. Cuza, cu gruparea sa politică. Evident, alegerile au fost o caricatură de alegeri, „o sinistră parodie electorală”.

Parlamentul ieșit din asemenea alegeri „s-a pus pe lucru” la începutul lunii iunie 1918. În primul rând, a ratificat dictatul punitiv de la București, fără ca vreun „deputat” să ridice cât de cât vocea în semn de protest sau revoltă față de îngrozitoarele condiții de așa-zisei păci. Parlamentul lui Marghiloman a ratificat odioasa pace dar, pentru îndeplinirea tuturor condițiilor pe care le prevedea, ea trebuia să fi promulgată de șeful statului, regele Ferdinand. Acesta, cu toate că ar fi vrut să promulge odiosul tratat, a fost împiedicat s-o facă de înverșunarea reginei Maria care, la rândul său, era îndemnată (din umbră) de I. I. C. Brătianu. Aflat în miezul evenimentelor, ca unul dintre „negociatorii” „păcii” de la Buftea- București, Constantin Argetoianu mărturisește în *Memorii* că, în vara lui 1918, regina Maria „s-a purtat eroinic” și că doar „mulțumită ei” regele Ferdinand a refuzat lui Al. Marghiloman ratificarea păcii de la Buftea-București, „pe care nemții o cerceau cu o insistență amenințătoare”.

După ratificarea dictatului de la Buftea-București, Al. Marghiloman și parlamentul său s-au pus pe fapte mari: voiau să „regenereze moral România” prin anularea celor două mari reforme social-politice înscrise

în Constituție în iunie 1917, marea reformă agrară și introducerea votului universal.

În locul acestor reforme preconizate de liberali a se înfăptui la sfârșitul războiului, necesare României ca aerul, Al. Marghiloman a ales să le înlocuiască cu paleative: „exproprierea prin arendările obligatorii” căci, nu-i așa, nu „toți țăranii pot fi proprietari”, iar în locul votului universal dreptul la vot depindea „de știința de carte”, rămânând pe mai departe cenșitar.

Proiectele de reformă ale lui Al. Marghiloman au trezit mari nemulțumiri în Basarabia, creând tensiuni între basarabeni și Vechiul Regat. După cum suntem lămuriți, în baza marilor principii ale revoluției ruse din martie 1917, în Basarabia se legiferase votul universal și o largă, radicală reformă agrară.

Între cei doi miniștri intrați în guvernul Al. Marghiloman după Unire, 1. Inculeț și D. Ciugureanu, au apărut mari tensiuni. Doar după ce cei doi miniștri s-au sfătuit cu Ion I. C. Brătianu, care le-a promis că la sfârșitul războiului România Unită va legifera votul universal și o amplă reformă agrară, basarabenii s-au liniștit. Demisia lui C. Stere din fruntea Sfatului Țării s-a petrecut din cauza reformelor vizate de Al. Marghiloman.

Reformele lui Al. Marghiloman dovedesc spiritul său de castă, rasismul său, lipsa sa totală de înțelegere față de spiritul noii lumi care se năștea din suferințele războiului. Până ce va fi demis, în octombrie 1918, odată cu capitularea Puterilor Centrale, Al. Marghiloman a „guvernât” răzbunându-se pe liberali, pe care i-a îndepărtat din toate funcțiile, a vrut să „reformeze” învățământul, a împământenit pe evrei, ca o „dovadă mai mult a judaismului internațional de a-și afirma influența și puterea”, a dat în „juđecată” guvernul lui Ion

I. C. Brătianu, eșuând în mod rușinos. După cum nu a reușit să-l pedepsească nici pe Carol, fiul lui Ferdinand și Maria, care dezertase de la comandă, fugise la Odessa în septembrie 1918, unde se însurase cu Zizi Lambrino, dezonorându-se pe sine și familia regală a României.

În criza dinastică declanșată de dezertarea la inamic a prințului moștenitor Carol, Al. Marghiloman, urmat de generalul Al. Averescu, a urmărit soluționarea acesteia printr-o măsură drastică: „ștergerea principelui Carol din rândurile familiei regale și proclamarea principelui Nicolae ca moștenitor al Tronului”.

Argetoianu îl contrazice pe I. G. Duca susținând că, în criza declanșată de dezertarea la inamic a lui Carol, Al. Marghiloman era adeptul iertării dezertorului („indulgență”), pe motiv că el însuși, la acea vreme, era „amorezat”, și că simțea că Puterile Centrale erau pe ducă, având convingerea că „îi fuge pământul de sub picioare”. Din acest motiv, nota marele bandit al politicii românești din deceniul IV al secolului XX, încă prim-ministrul Al. Marghiloman ar fi fost adeptul iertării lui Carol. El știa bine câte speranțe și-au pus regina Maria și regele Ferdinand în Carol și cât de mult îl iubeau, deci nu s-a dat în lături, cu ocazia acestei rușini naționale, să se gudure pe lângă cei doi suverani. Același I. G. Duca mai susține că I. I. C. Brătianu ar fi fost pentru îngăduință și iertare în cazul Carol, din rațiuni superioare de stat (consolidarea principiului monarhic în stat), pe când C. Argetoianu ne prezintă o cu totul altă variantă: Ion I. C. Brătianu, alături de generalul Al. Averescu, era hotărât să impună lui Ferdinand îndepărtarea lui Carol de la succesiunea Tronului României și trimiterea acestuia în fața instanțelor militare spre a fi judecat pentru dezertare.

Evident că prințul moștenitor Carol, dezertor la inamic în septembrie 1918, trebuia trimis urgent în fața Curții Marțiale, judecat, condamnat la moarte și împușcat pentru înaltă trădare.

La acea vreme, deși fusese semnată pacea cu Puterile Centrale, ea nu fusese promulgată de rege, deci țara se afla încă în stare de război. Mulți dezertori fuseseră împușcați, iar iertarea odiosului Carol dovedește că, și la acea vreme, legile funcționau doar în cazul oamenilor simpli nu și în cazul celor din clasele de sus. Căci, în ciuda tuturor evidențelor, a urâtei realități a faptelor, regina Maria s-a zbatut cu strășnicie să-l salveze pe Carol. Lacrimi, suspine, țipete, crize de isterie, tot arsenalul cu care era înzestrată din belșug l-a folosit spre a-i convinge pe toți, de la rege la Ion I. C. Brătianu și Al. Averescu, că fiul ei, primul ei născut, crescut de ea „ca să domnească”, să fie iertat. Într-adevăr, înalta trădare a lui Carol a fost iertată ca o nevinovată rătăcire a tinereții! Infamul dezertor n-a primit pedeapsă nici măcar un an jumătate de închisoare *adevărată*, cum a recomandat Ion I. C. Brătianu, fiind trimis în domiciliu forțat la mănăstirea Horaița.

Până spre sfârșitul lunii octombrie 1918, Al. Marghiloman, dovedind o inimaginabilă inadecvare la realitățile vremii, va fi ocupat cu „guvernarea” României, fiind convins de misiunea sa istorică! Deși din septembrie 1918 Puterile Centrale se clătinau, făcând cereri repetate de pace, el se credea chemat să reclădească o nouă Românie. Despre ce fel de „regenerare morală” putea fi vorba când două treimi din teritoriul național era ocupat de dușman, Dobrogea pierdută, culmile Carpaților anexate de unguri, iar jaful

general și sistematic spoliase până la piele pe românii din sudul Carpaților?

Despre ce „regenerare morală” putea fi vorba când el, ca prim-ministru, îl presa pe rege în toamna lui 1918, să promulge odată „tratatul” de la Buftea-București? Ce fel de schimbare la față a României putea conduce Al. Marghiloman, el, expresia egoismului sălbatic al oligarhiei funciare, disprețuitorul omului simplu, căruia îi refuza până și cele mai elementare drepturi și libertăți?

Din cauza măsurilor preconizate de guvernul Al. Marghiloman, în Basarabia au apărut serioase nemulțumiri și tensiuni, iar C. Stere a demisionat de la președinția Sfatului Țării (la începutul lunii octombrie 1918), fiind înlocuit de Pan Halippa.

Pe 24 octombrie 1918, Al. Marghiloman este demis de regele Ferdinand. Catastrofa Puterilor Centrale devenise iminentă. Marghiloman demisionează, dar nu înainte de a-i cere regelui ca în locul său să nu aducă pe Ion I. C. Brătianu, deoarece, nu-i așa, faptul ar fi fost, în viziunea sa, „o imposibilitate morală”.

Noul guvern va fi format, la sfatul lui Ion I. C. Brătianu, de generalul Constantin Coandă, care, după I. G. Duca, din vorba lui Brătianu nu ieșea (*„...s-a stabilit ca pentru câteva luni să se formeze un guvern de tranziție, care urma bineînțeles să fie la discreția absolută a lui Brătianu”*).

Generalul C. Coandă a acceptat să facă tot ce i-a cerut Ion I. C. Brătianu: a anulat toate așa-zisele legiferări a parlamentului lui Marghiloman, a promulgat legea electorală a votului universal, a mobilizat armata și a reluat lupta alături de Marii Aliați.

Revenind la istoria Bucovinei în Marele Război de Unitate Națională al României, notăm că românii din

această provincie românească, anexată prin furt, mită și înșelăciune de către Habsburgi la 1775, au fost trimiși să lupte cu sutele de mii pe fronturile rusesc și italian, pentru cauza acesteia. Românii bucovineni erau îngrijorați de faptul că România, aliată a Puterilor Centrale, ar fi putut să intre în război alături de acestea. Când România și-a proclamat neutralitatea, românii bucovineni au răsuflat ușurați.

Presa de limbă română din Bucovina, apărută cu acordul autorităților austriece, ducea o politică de apărare a intereselor acesteia. Gazeta „Foaia Poporului” condusă de Aurel Onciul proclama fidelitatea românilor bucovineni față de Viena, în schimbul căreia se aștepta dobândirea de drepturi naționale.

Mii de tineri români au fost trimiși pe front cu regimentele 23 și 41 infanterie și regimentul 4 Dragoni, ca să lupte în linia întâi, iar Toader Hrib, neuitatul fiu al satului Arbore, ne-a lăsat mărturia sa, ca participant timp de 4 ani la războiul mondial, despre cum au fost tratați românii bucovineni de către autoritățile militare austriece. Redau cele notate de Toader Hrib spre știință și cunoaștere reală a „generozității” Austriei față de românii bucovineni, pentru a infirma, încă o dată, cele susținute de unul sau de către altul cu privire la rolul „civilizator” al acesteia în partea de Moldovă pe care a stăpânit-o între anii 1775 - 1918: „Am să vă spun cine era de pază, în primele rânduri, zi și noapte. Linia I-a românii, cehii, bozniecii, slovacii, rușii. Linia a II-a ungurii; linia a III-a nemții. Când cădeau din linia 1 morți, răniți, nu veneau spre completare din linia II și III, veneau, din rezervele acestor unități. Când pe front se obținea o victorie, cu sângele liniei I-a acestea mergeau în mormânt, în spital iar din aceia care scăpau mai primeau câte o decorație de bronz, iar decorațiile de

argint pentru care se primea lunar și o remunerație se da în linia II, iar decorațiile de aur care erau ceva mai mult și cu multe avantaje, acestea erau pentru linia III - armata de încredere a împărăției.

Când ne întâlneam cu unitățile din linia III-a, toți aceia erau grași, bine întreținuți, gradați - iar piepturile lor pline cu cele mai mari decorații”.

După cele notate de Toader Hrib, toate confirmate de realitate și de multe alte mărturii, ușor înțelegem de ce numărul românilor morți în război pentru cauza Austriei a fost deosebit de mare.

Numai din satul Putna au murit în anii războiului (1914 - 1918) peste 70 de români, așa cum am citit pe monumentul ridicat în memoria lor.

Deși satele românești fuseseră golite de tineri, trimiși să moară pentru Austria, românii rămași la vetrele lor au fost tratați cu brutalitate și ură de austrieci. Autoritățile militare austriece, și nu numai, îi considerau trădători și spioni ai României pe toți românii din Bucovina. Înfrângerile de pe frontul rusesc aveau un vinovat: românii bucovineni. Ei erau oamenii Rusiei. Ei trădaseră. Și, evident, ei trebuiau pedepsiți - prin legea marțială. Teroarea era exercitată continuu. Percheziții, arestări, bătăi, internări în pușcării, procese și pedepse aspre, toate îndreptate împotriva unei populații nevinovate, loiale imperiului. „Bunul împărat”, spuneau țăranii din satele Bucovinei, iar „bunul împărat” nu mișca un deget, lăsându-i la discreția autorităților și, în mod deosebit, pe mâna jandarmeriei austriece, al cărei comandant, Eduard Fischer, băgase spaima în români. Zeci, sute de români absolut nevinovați fuseseră judecați, condamnați la moarte și executați prin împușcare sau spânzurare. Fischer își stabilise cartierul general la Rădăuți, având la dispoziție

un Consiliu de Război, ce condamna la moarte doar în baza unei simple bănuieli.

Țărani, preoți, învățători erau luați de acasă, arestați, mânați pe jos, în convoaie, ca animalele, și închiși în lagăre de concentrare în Austria.

La începutul războiului, Bucovina și Galiția, nefiind apărate decât simbolic de austrieci, care, în loc de o armată regulată numeroasă, concentrează trupe de rezerviști și așa-zisii „glotași” români, rușii le-au ocupat repede și fără luptă. Cernăuțiul ocupat este declarat oraș unit cu Rusia. În regiune, rușii au impus o nouă administrație civilă, numindu-l în frunte pe avocatul Temistocle Bocancea, ajutat de agenți ai Rusiei, printre care egumenul mănăstirii Sucevița, Ortizie Popescu. Rușii își credeau impusă stăpânirea în Bucovina definitiv. La granița cu România, la Movileni, ei puseră în pământ stâlpi de hotar pe care scria „Rusia Nouă”. Prima ocupație rusească în Bucovina duraseră până în 21 octombrie 1914, când austriecii reocupaseră teritoriul dintre Prut și Nistru, după marile înfrângeri administrate rușilor de germani, îndeosebi la Tanenberg.

Înainte de izbucnirea războiului, guvernator al Bucovinei era contele Meran, care retrase din calea rușilor, stabilindu-și noua reședință în stațiunea Vatra-Domei. După alungarea rușilor, el revine la Cernăuți și dispune organizarea de corpuri de voluntari, unul ucrainean și unul român. Corpul de voluntari ucrainean, organizat de deputatul Nicolae Wasilko, avea în jur de 1000 de oameni, iar corpul de voluntari români, numit și „corpul de legionari români” a fost organizat de Aurel Onciul, un fidel al Austriei, ajutat de primarii din Câmpulung, Stroești, Mănăstirea Humorului, Horodnicul de Sus și Vatra-Domei.

Pentru a-și lămuri mai bine scopurile pe care le urmăreau, Aurel Onciul și primarii săi au adresat românilor bucovineni o proclamație, cu nimic mai prejos decât cea scrisă și semnată în Transilvania (septembrie 1916) de mitropolitul Vasile Mangra.

În proclamație, Aurel Onciul face politică mare. Anunță pe români că „muscalul” dorește să distrugă „împărăția Austriei”. Dacă Austria cade, susține el, rușii vor ocupa Bucovina, Ardealul, România, neamul românesc va pieri, „muscalul făcând astfel capăt neamului nostru”. Iată de ce țărani români au fost loiali Austriei. În războiul început, România trebuia să-și trimită și ea armata, să lupte „umăr la umăr cu oștii împărătești”. În schimb, nota Onciul, România vrea să se alieze cu Rusia, vrând să-și trimită oastea în „împărăție” „ca să ne scape de jugul sub care pretind ei că am geme”.

Drept urmare noi, țărani din Bucovina, le spunem domnilor de la București că nu ne clintim în credința noastră către împărăție. Nu vrem ca românii de la București să se amestece în treburile noastre. Vă chem să ne spunem cu glas tare ceea ce vrem, pe 9/22 noiembrie 1914, la 2 ceasuri după amiază, la Suceava, în Sala de Gimnastică, la „o adunare țărănească...”. Adunarea propune înființarea unui corp de legionari, pe motiv că satele au rămas fără oameni și nu are cine să le apere. Aurel Onciul, vândut cu totul cauzei „împărăției” Austriei, urmărea să arate lumii că românii bucovineni erau fericiți sub stăpânirea Vienei, că cei care vorbesc în numele Bucovinei, refugiați în România, nu reprezentau nimic. El și oamenii săi erau adevărata voce a Bucovinei...

Bucuroși de o așa slugărnicie, austrieicii, prin ucigașul odios Eduard Fischer, urmând hotărârile

Adunării „țărănești” de la Suceava, înarmează 1500 de români „legionari” cu puști aproape ieșite din uz, îi concentra la Câmpulung și îi pune să jure fidelitate Austriei.

Doar după câteva zile însă, rușii reiau ofensiva, ocupând aproape toată Bucovina. „Legionarii” români sunt hăituiți, vânați prin văi și munți, fiind împușcați cu sutele. La fel au fost tratați de ruși și ucrainenii lui Nicolae Wasilko. La Cernăuți, rușii reinstalară administrația lor, condusă de același avocat român, Bocancea. În februarie 1916, austriecii îi alungă pe ruși, rămânând până în 1916, după care revin a treia oară, vorba lui A. Onciul, „muscalii”.

Intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei (15 august 1916) a intensificat persecuțiilor împotriva românilor din Bucovina. Doar pentru o *bănuială*, românii puteau fi uciși, așa după cum nu s-a sfiit să declare guvernatorul provinciei, contele Meran. O teroare sistematică a fost declanșată contra lor. De aceea, pentru a se salva, mulți bucovineni s-au refugiat în România încă din cei doi ani ai neutralității.

Pe 15 martie 1915, în capitala României, București, s-a ținut un Congres al românilor de peste hotare, prilej cu care voluntarii bucovineni din armata română au jurat credință tricolorului românesc.

Ion Grămadă adresează voluntarilor bucovineni îndemnul să meargă la luptă, să răzbune Bucovina care, la acea vreme, sângera „din mii de răni, în agonie”, fiind roabă îndurerată la străini. Ion Grămadă îi îndeamnă pe fiii Bucovinei să nu se dea în lături de la luptă grea, să-și boteze săbiile noi „în sângele asupritorilor”, să croiască hotare „mai largi României”. Ion Grămadă nu s-a oprit doar la vorbe, ca atâția alții. A mers voluntar pe front, murind eroic la Cireșoaia, pe 27 august 1917.

În anul 1917, numărul refugiaților bucovineni și transilvăneni în România a crescut, ca urmare a căderii în prizonierat, la ruși, a soldaților și ofițerilor din armata austro-ungară. Autoritățile ruse i-au concentrat pe românii căzuți în mâinile lor la Darnița (Kiev), organizându-i în Corpuri de voluntari, să lupte pe frontul românesc. Pe 8 iunie 1917, în ajunul declanșării marilor lupte de pe frontul românesc, unitățile de voluntari ardeleni și bucovineni au fost primite cu emoție și entuziasm la Iași, în Piața Unirii. A fost de față guvernul român, în frunte cu primul ministru, Ion I. C. Brătianu.

Ion Nistor, președintele Comitetului refugiaților bucovineni, a ținut o cuvântare în care le-a urat să biruie în lupta ce va veni și să ridice Tricolorul românesc la Suceava și Cernăuți, de unde fusese smuls de „răpitoarea pajură habsburgică” în urmă cu 143 de ani.

Unitățile de voluntari bucovineni și ardeleni au luptat cu bravură pe frontul românesc. Trădarea Rusiei, ieșirea ei din război, „negocierea” și semnarea unei păci separate de România, au obligat pe mulți dintre ei să treacă în sudul Rusiei. Unii s-au așezat în Basarabia, la Chișinău. Cunoaștem rolul lui Onisifor Ghibu și al ziarului său, „Ardealul”, în lupta Basarabiei pentru autonomie, libertate națională și dreptate socială. Comitetul refugiaților bucovineni era în strânsă și permanentă legătură cu Ion I. C. Brătianu, deși acesta nu mai era șeful guvernului român. S-a creat o Misiune română în Bucovina, cu rolul de a informa corect populația Bucovinei că România și regele ei, Ferdinand, îi vor alături de Țară, și că de la Austria nu se mai putea aștepta nimic bun.

În toamna anului 1918, Austria se recunoscuse neputincioasă să continue războiul, făcând repetate

încercări de a încheia pacea. Lansarea proclamației președintelui W. Wilson, în care se vorbea răspicat despre dreptul popoarelor din Austro- Ungaria la autodeterminare națională, a fost începutul sfârșitului pentru imperiul dualist.

După cum știm, prăbușirea previzibilă a Austro-Ungariei și venirea la putere în Rusia a lui V. I. Lenin au determinat și refacerea Ucrainei ca stat. Am stăruit asupra pretențiilor acesteia de a anexa Basarabia. Numai că Ucraina nu s-a mulțumit doar cu pretențiile privind teritoriul dintre Nistru și Prut. Kievul, devenit capitala unui stat independent din ianuarie 1918, și-a extins pretențiile teritoriale și asupra Bucovinei și a orașului Cernăuți.

Față de pretențiile anexioniste ucrainene, Ion Nistor, președintele Comitetului refugiaților români „la Odessa, Chișinău și Iași”, înaintează un *Memoriu* regelui Ferdinand și guvernului român în care protestează vehement. Ion Nistor sintetizează drepturile istorice ale românilor din Bucovina de la începuturile istoriei și până atunci, combătând lăcomia ucrainenilor „de a râvni la drepturile altor neamuri”. Îi simte în spatele Ucrainei pe austrieci. Bucovinenii, nota Ion Nistor, nu vor permite ca țara lor să fie ruptă în două. Nu acceptăm „știrbirea integrității teritoriale”, căci țara arc „un trecut românesc de 600 de ani”. Ucrainenii au venit după anexarea austriacă și se așezară „ca lăturași prin satele românești (adică la marginile satelor lor - n. ns.)..., iobagi nenorociți de pe moșiile stăpânilor lor din Pocuția și Podolia”. Când au venit erau săraci lipiți pământului. Nu aveau nimic, nici case, nici pământ, nici biserici. Erau catolici. Apoi s-au lipit de credința noastră, fiind primiți în bisericile noastre, bucurându-se de „veniturile

fondului nostru bisericesc, la care nici ei, nici înaintașii lor din Galiția nu contribuiseră cu nimic”.

În numele Bucovinei istorice, a poporului ei vechi, Ion Nistor înștiința regele României că noi, „bucovinenii ținem cu atâta hotărâre la păstrarea integrității țării noastre pentru care suntem să luptăm cu orice jertfa”.

Regele Ferdinand îi răspunse lui Ion Nistor, pe care îl primise în audiență pe 24 martie 1918, că apelul refugiaților bucovineni a găsit „un viu și adânc răsunset în inima mea”, având credința că visul unirii românilor se apropie și că va birui, căci este prezent în toate sufletele românilor.

Austria recunoaște „drepturile” Ucrainei asupra Bucovinei

Înainte de moartea sa (la 21 noiembrie 1916), împăratul Franz Josef (1848-1916), împreună cu împăratul Germaniei, Wilhelm II (1888-1918) au decis să restaureze statul polon, ce urma să cuprindă doar partea din Polonia anexată de Rusia, și nicidecum teritoriile poloneze pe care le stăpâneau imperiile lor. Desigur, polonezii nu voiau să renunțe cu nici un chip la provinciile lor anexate de austrieci și germani. Noul stat polonez urma să fie condus de un arhiduce austriac sau de către unul dintre fiii împăratului german. Românii din Bucovina au primit cu bucurie vestea restituirii Poloniei, fie ea și trunchiată, deoarece polonezii nu urmăreau ocuparea de teritorii românești. Ei se opreau la istorica graniță de pe Nistru și Ceremuș dintre regatul Poloniei și Țara Moldovei.

Ucrainenii din Galiția însă, erau extrem de nemulțumiți de refacerea Poloniei din teritoriile locuite de ei. Urmașul lui Franz Josef, nepotul său de frate, Carol, a preluat un imperiu care pâraia din toate încheieturile. Înfrângerile de pe front, revolta națiunilor oprimăte și înglobate în imperiu, impactul devastator al ideilor revoluției ruse (martie 1917) l-au obligat pe Carol să liberalizeze imperiul. Pe 30 mai 1917 este convocat Parlamentul (Reichsrath), care se deschise cu un mesaj imperial. Cum s-a ivit prilejul, deputații națiunilor au declarat că pe viitor imperiul trebuie să se transforme într-o federație de state distincte, alături de slovaci; slovenii și croații urmăreau să se unească cu statul sârb; polonezii se mulțumeau cu promisiunile fostului împărat, pe care le voiau concretizate de noul monarh, Carol.

Pe 12 iunie 1917, deputatul ucrainean Tomaciuc cere Parlamentului despărțirea Galiției de Est de Galiția poloneză. Galiția Orientală, în viziunea lui Tomaciuc, urma să se unească cu nord-vestul Bucovinei și nord-vestul Ungariei, pentru a forma o republică ucraineană separată de Ucraina rusească, autonomă, în cadrul imperiului Habsburgic. În sprijinul acestui plan ucrainean s- a pronunțat și Nicolai Wasilko, fostul comandant al voluntarilor ucraineni din 1914.

Românii bucovineni au protestat viguros împotriva intenției ucrainenilor galițieni, prin vocea președintelui Comitetului refugiaților, Ion Nistor.

Pe 2 septembrie 1918, președintele S.U.A., W. Wilson, declară lumii întregi că scopurile pe care le urmărește țara sa în război (cu privire la Austro-Ungaria) erau de a asigura libertatea națională italienilor, iugoslavilor, românilor, cehilor, slovacilor, polonezilor.

În anii 1916-1918, Puterile Centrale, ca urmare a blocadei maritime exercitate de Antantă, au început să sufere de foame. O șansă nesperată pentru ele a reprezentat-o preluarea puterii în Rusia de bolșevicii lui Lenin. Se cunoaște rolul decisiv jucat de Germania în ajungerea bandei lui Lenin la putere în republica rusă.

Fără milioanele de mărci puse la dispoziția bolșevicilor în anii războiului mondial, cât și fără ajutorul logistic dat de Germania imperială, Lenin nu ar fi ajuns niciodată la putere în Rusia. Pentru a-și consolida puterea luată prin forță, așa cum promisese Puterilor Centrale, V. I. Lenin a inițiat imediat după 7 noiembrie 1917 negocieri cu germanii și austro-ungarii, spre a încheia pace separată. Acesta este momentul când Puterile Centrale s-au salvat de la capitulare în fața aliaților din cauza înfometării. Generalul Hoffman și

Czemin au impus Rusiei cedarea de teritorii și primirea unor uriașe cantități de cereale.

La Brest-Litovsk, Puterile Centrale recunosc existența statului Ucraina în schimbul cedării unui milion de tone de grâu. La Brest Litovsk delegații ucrainenii s-au purtat cu grosolănie premeditată și aroganță față de Lev Troțki, conducătorul delegației Rusiei sovietice, determinându-l pe creatorul Armatei Roșii să-i taxeze drept niște „mizerabili democrați naționali”.

Pe lângă cantitatea uriașă de grâne primită de la Ucraina, Austria a acceptat ca până pe 15 iulie 1918 să elaboreze un proiect de lege prin care să se creeze o Ucraină în Galiția de Est, la care să se alipească și Bucovina. Deci, „nabila” Austrie a vândut Bucovina românească Ucrainei austriece contra unui milion de tone de cereale. Czemin, negociatorul de la Brest-Litovsk este înlocuit, în aprilie 1918, de Burian, înlocuit și el, în octombrie 1918, de Iulius Andrássy (octombrie-noiembrie 1918). Noul guvern austriac, format din tehnocrați conduși de Seidler, a prezentat Parlamentului proiectul de lege prin care se înființa o provincie autonomă ucraineană în cadrul Austriei, în care Bucovina era anexată fără discuții de noua „republică” ucraineană vasală Austriei.

Deputatul român din parlamentul de la Viena, Constantin Isopescu-Grecu, în ședința din 22 iulie 1918, face o declarație în numele deputaților români, Al. Hurmuzachi, Teofil Simonovici, Gheorghe Sîrbu și Aurel Onciul.

Isopescu folosește un ton conciliant, dând de înțeles ucrainenilor că ei, deputații ar fi de acord cu împărțirea Bucovinei cu aceștia, cedându-li-se „două districte de peste Prut” sau „chiar patru”.

Austro-Ungaria însă se dezintegrează. Carol încearcă să salveze imperiul acceptând federalizarea, prin lansarea unui manifest „către popoarele mele credincioase” la 6 octombrie 1918. Înlocui guvernul Seidler cu altul, condus de Max Hussarck (iulie), iar pe acesta cu Max Lammazk (27 octombrie 1918). Tentative inutile. Românii și sârbii erau nemulțumiți că împăratul Carol lansase manifestul din octombrie doar către popoarele din Austria, nu și către cele din Ungaria.

Ucrainenii au trecut la acțiune. Ignorându-i pe români, în temeiul declarațiilor împăratului ci se întrunesc la Liov, într-o Adunare națională constituantă care proclamă la 19 octombrie 1918 independența teritoriului ucrainean de sub stăpânirea Austro-Ungariei. Nicolai Wasilko telegrafiază arhiducelui Wilhelm, aflat la Cernăuți, crearea unui nou stat ce va cuprinde Galiția orientală, Bucovina nord-vestică cu orașele Cernăuți, Șiret, Storojineț și nord-vestul Ungariei, pe care el o numea „Rusia subcarpatică”. Românii s-au arătat indignați. Mai bine de jumătate din Bucovina istorică fusese anexată de așa-zisa Radă de la Liov.

În replică, deputatul Isopescu-Grecu declară în parlamentul vienez că românii din Austria vor să creeze un stat al lor sub sceptrul Vienei. Alt deputat român, Gheorghe Grigorovici, declară că Bucovina trebuie restituită conform adevărului istoric patriei din care fusese luată cu mai bine de 140 de ani în urmă. Din țară curat românească, așa cum era Bucovina la momentul anexării, arată deputatul, a ajuns la 1918 „pe cale artificială” (adică prin colonizare) țară poliglotă. Bucovina este o unitate istorică distinctă. Ea este pământ românesc de peste 1000 de ani. Aici s-a întemeiat un stat istoric, românesc. Nu putem să o

împărțim cu ucrainenii, căci nu ne lasă mormintele și amintirea strămoșilor. Ucrainenii au venit de curând pe pământul nostru, săraci, flămânzi și goi. I-am primit pentru că i-a adus împăratul. Nu avem ce împărți cu ei. Ea rămâne și va fi în întregime românească.

Cei 5 deputați români în parlamentul de la Viena, ale căror nume le-am menționat mai sus, au format în octombrie 1918 un „Consiliu Național Român”. Ei nu puteau reprezenta adevăratele interese ale românilor bucovineni, odată ce îl aveau printre ei pe renegatul Aurel Onciul.

Onciul, de doi ani de zile, ataca mereu România, cât și pe regele Ferdinand și pe oamenii politici români ce declaraseră război Austro-Ungariei. În toamna lui 1918, Onciul voia ca împăratul Austriei, Carol, să fie desemnat rege al României! Comitetul Național și-a dovedit limitele colaborând cu Austria, atunci când toate popoarele din imperiu fugeau de ea. Deci, foarte repede, chiar în luna în care s-a constituit, Comitetul va dispărea.

Adevăratul Comitet care reprezenta interesele fundamentale ale românilor din Austro-Ungaria s-a format la Paris pe 30 aprilie 1918. În această zi s-a publicat Statutul Comitetului Național al românilor din Transilvania și Bucovina, format din 13 articole. Articolul 1 prevede că fac parte din comitet „supuși austro-ungari stabiliți în Franța”; scopul lui era să lupte „prin toate mijloacele de care dispune” pentru unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România (articolul 2); sediul Comitetului este la Paris, strada La Boetie nr. 13 (articolul 3); pot deveni membri ai Comitetului românii supuși austro-ungari care aderă la prezentul statut (articolul 4); Comitetul se întrunește la convocarea biroului, deciziile fiind luate cu majoritate din voturile celor prezenți (articolul 6); se creează un Comitet de

acțiune în vederea îndeplinirii scopului pentru care a fost creat (articolul 7); Comitetul de acțiune este numit de Comitetul Național; el are puteri depline de a lua măsuri în vederea împlinirii scopului și de a se pune în legătură cu Comitetele naționale legale ale celorlalte națiuni, pentru eliberarea „naționalităților oprite de Austro-Ungaria” (articolul 8); semnificativ mi se pare articolul 13, care prevede că respectivul Comitet se va dizolva după ce scopul său va fi atins, adică când „eliberarea românilor din Transilvania (Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, Sătmar) și din Bucovina se va fi îndeplinit”.

Pe 6 septembrie 1918, Adunarea generală a românilor care se găseau în Franța (cam 100 de personalități politice, culturale, generali, prefecți, profesori universitari, directori de gazete), refugiați în marea patrie a libertății, adoptă o moțiune de mare importanță.

Astfel, ei se declară reprezentanți ai ideii de libertate pentru românii de pretutindeni, dar și pentru cei din regatul României. Moțiunea are drept obiectiv identificarea „mijloacelor apărării justiției cauzei noastre naționale, cauză pentru care România și-a sacrificat existența, aruncându-se în luptă alături de națiunile care fluturaseră drapelul libertății popoarelor și aceasta pentru a urma calea onoarei și a datoriei”.

Moțiunea celor 100 de personalități a fost adoptată cu scopul de a delega „pe unii dintre noi, în care avem încredere deplină de a se pune în contact cu autoritățile Puterilor Aliate”. Delegații trebuiau să susțină pe lângă guvernele aliate „idealul neamului românesc, în vederea unirii tuturor românilor într-un singur stat național liber”.

Adunarea generală i-a desemnat ca reprezentanți ai națiunii române pe lângă marile puteri aliate pe preotul Vasile Lucaciu și dr. I. Cantacuzino. Cei doi primesc din partea Adunării puteri depline ca să constituie un Consiliu Național care să informeze permanent opinia publică mondială cu privire la drepturile, aspirațiile de unitate națională ale poporului român.

Între cei aproape 100 de semnatari fac parte Vasile Stroescu (Basarabia), Octavian Goga (Transilvania), G. Ratica (Bucovina), C. Diamandy, O. Tâslăuanu, G. G. Mironescu, Basarab Brîncoveanu, C. Xenii, Traian Lolescu, G. Mumu, O. Tofrali, I. Ursu ș.a..

În octombrie 1918, savantul Sextil Pușcariu, după ce se sfătuisese cu Comitetul refugiaților bucovineni de la Iași, a hotărât împreună cu câțiva colegi să înființeze ziarul „Glasul Bucovinei”. Primul număr a apărut pe 22 octombrie 1918. Grupul de intelectuali din jurul ziarului promova ideea unității Bucovinei, căci românii nu aveau de gând să împartă cu nimeni acest patrimoniu istoric al națiunii române. Chiar de la primul său număr, ziarul lansează ideea convocării în regim de urgență a unei adunări constituante a românilor bucovineni. De la vorbe, intelectualii din grupul Sextil Pușcariu au trecut la fapte. Pe 27 octombrie 1918, la Cernăuți s-a întrunit Adunarea Constituantă a românilor bucovineni, avându-l ca președinte pe Dionisie Bejan. După dezbateri și discuții aprinse, adunarea a votat o rezoluție cuprinzând 4 puncte.

În primul rând, adunarea, prin reprezentanții poporului român din Bucovina, declară că se constituie în adunare constituantă „a acestei țări românești”. Punctul doi este de maximă importanță, deoarece adunarea declară că hotărăște „unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești” în deplină înțelegere

cu românii din Transilvania și Ungaria. Pentru conducerea poporului român din Bucovina, pentru a-i apăra drepturile, Adunarea Constituantă formează un Consiliu Național compus din 50 de membri.

Adunarea declară că dorește să colaboreze cu „popoarele conlocuitoare”, dar respinge cu hotărâre orice încercare de a se știrbi integritatea teritoriului Bucovinei istorice. Imediat ce adunarea formează Consiliul Național, în care au fost numiți reprezentanți ai tuturor județelor provinciei și ai tuturor claselor sociale, este constituit un guvern din 14 miniștri, președinte fiind desemnat Iancu Flondor.

Pe 28 octombrie 1918, Iancu Flondor solicită guvernatorului Etzdorf transmiterea puterii noului guvern legitim. Guvernatorul austriac nu se conformează, având rezerve din cauza ucrainenilor.

Adunarea națională din 27 octombrie 1918 de la Cernăuți, cu președintele Iancu Flondor, trei vicepreședinți (Sextil Pușcariu, p. Bejan și D. Popovici) și trei secretari (V. Bodnărescu, Radu Zbiera și Laurențiu Tomoioagă) și un secretar (Gh. Băncescu), a decis formarea a trei „secții” care să preia administrarea Bucovinei: una pentru relații externe, una pentru aprovizionare și a treia „administrativă”,

În secția externă au fost desemnați Al. Hurmuzachi, Gh. Grigorovici, Gh. Sârbu, Sextil Pușcariu și Iancu Flondor. Ultimul a fost ales președinte. Secția administrativă era cea mai numeroasă, având 26 de membri, fiind condusă de Gh. Sârbu. Ea și-a format încă 10 subsecții (finanțe, igienă, școli, biserică, justiție, agricultură, comunicații și poștă, administrația internă, comerț și industrie), în așa fel încât guvernarea Bucovinei de către Consiliul Național Român să fie eficientă și pragmatică.

De asemenea, tot pe 27 octombrie 1918 Adunarea și-a desemnat Comitetul Executiv, format din 14 membri, avându-l ca președinte pe Iancu Flondor.

Comitetul executiv era în realitate noul guvern al Bucovinei, primul guvern românesc după 143 de ani de stăpânire austriacă. Pe lângă Iancu Flondor, desemnat președinte (prim-ministru), au mai fost aleși miniștri: D. Bej an, S. Pușcariu, D. Popovici (vicepreședinții), Gh. Băncescu (casier), Radu Sbiera, Vasile Bodnărescu, Laurențiu Tomoiagă (secretari), Gh. Grigorovici, A. Onciul, Al. Hurmuzachi, Gh. Sîrbu, T. Simionovici, Constantin Isopescu-Grecul (membri). Mă surprinde prezența lui Aurel Onciul, gândindu-mă la colaboraționismul lui fățiș de ani de zile cu austriecii, cât și manifestările lui dușmănoase la adresa României.

La întâlnirea cu guvernatorul Etzdorf din 28 octombrie 1918, delegația Consiliului Național Român (Iancu Flondor, Gh. Sîrbu, Gh. Grigorovici) a mai impus acestuia eliberarea deținuților politici, dar și revenirea în Bucovina a regimentelor românești.

Înainte de a relua firul desfășurării evenimentelor din Bucovina, menționez că, pe 6 octombrie 1918, la Iași, Ion I. Nistor și T. V. Stefanelli au înaintat regelui Ferdinand o Declarație de Unire, în numele românilor bucovineni aflați în Basarabia și Moldova, cu România.

Declarația de Unire vorbește în numele românilor aflați în regatul român, dar și al românilor „subjugați” a căror voință este împiedicată să se manifeste liber. Declarația conține 4 puncte, toate de o importanță istorică deosebită. Ion I. Nistor se adresează regelui Ferdinand, simbol „viu și mândru” al idealului de unitate națională, rugându-l să elibereze pe românii de sub jugul Austro- Ungariei. Întreg neamul românesc trebuie să se unească într-un singur stat național „sub

Domnia Dinastiei Române”. Românii din Bucovina și cei originari de acolo nu mai vor să recunoască dreptul Austro-Ungariei „de a se ocupa de soarta românilor... deoarece, veacuri de-a rândul, ne-a ținut în cea mai rușinoasă robie”. Încercările de federalizare ale imperiului nu pot împiedica dezintegrarea sa. Soarta românilor din Austro-Ungaria, sublinia Ion I. Nistor, a fost decisă de războiul României, de voința întregului popor român. Congresul de pace de după război va consfinți unirea românilor, ca expresie a voinței Națiunii Române. Tot teritoriul revendicat de România din Austro-Ungaria, garantat de tratate de alianță, să fie cât mai repede eliberat și unit cu statul român. Dacă românii din Bucovina au făcut declarații „împotriva acestor aspirații naționale”, ele au fost stoarse cu forța de „autoritățile dușmane”.

Înainte de Adunarea națională a românilor din Bucovina, guvernatorul austriac „dr. J. conte de Etzdorf” află despre proiectata Adunare și ce hotărâri urmau să ia reprezentanții acesteia. Din ce surse a aflat guvernatorul austriac despre scopul Adunării, nu știm. O telegrama a fost trimisă din Cernăuți ministrului de interne, contele Dfiederich, pe 23 octombrie 1918, ora 2,30 p. m. și descifrată la Viena pe 24 octombrie 1918, „ora 2 dimineața”.

Ministrul este informat că pe 27 octombrie 1918 va avea loc la Cernăuți „o Adunare Națională” convocată de Clubul parlamentarilor, de deputății Grigorovici și Șerb. La adunare vor lua parte toți deputății din parlament, reprezentanții tuturor partidelor politice, „precum și primarii români din Bucovina”. Numărul participanților va fi de 100-150 de persoane. Adunarea se va desfășura „în spațiu închis”. Este prezentată ministrului și *Rezoluția* pe care Adunarea urma să o adopte. Dine cele

4 puncte ale rezoluției sintetizate mai sus, telegrama guvernatorului austriac prezintă 9 (nouă) puncte. Guvernatorul Etzdorf informează Viena că poporul român din Bucovina a decis să-și „hotărască singur soarta”, că se proclamă solidar cu „românii din Transilvania și Ungaria”. Adunarea, dădea raportul guvernatorului austriac, se va autoprocama *Constituantă*, și își va desemna un Consiliu Național „format din 36 de membri” care va reprezenta interesele românilor din imperiu. Nimeni în afară de el nu mai poate reprezenta poporul român din Bucovina. Încheindu-și telegrama, guvernatorul informa că rezoluția Adunării va fi adoptată prin „aclamații”. Nu vor fi ținute alte cuvântări. Nu se pregătesc procesiuni publice, deci, „liniștea publică nu va fi tulburată”.

Guvernatorul conchide că va depune eforturi ca „în rezoluție” sau „în cuvântul de deschidere” să fie menționat manifestul imperial din 6 octombrie 1918 „și statul austriac”. S-au dus vremurile aroganței supreme, câinești, a trufiei obraznice cu care autoritățile austriece îi tratau pe români.

Telegrama a fost înaintată și primului ministru al guvernului austriac, Max Hussarek. Faptul că autoritățile austriece nu au luat nicio măsură împotriva întrunirii românilor de la 27 octombrie 1918, deși știau că va avea loc și ce hotărâri se vor lua privind statul austriac, dovedește, odată în plus, neputința lor. Austro-Ungaria, confruntată cu voința popoarelor asuprite și înglobate cu forța de a se elibera, se dezintegrează repede, neverosimil de repede.

Telegrama Jandarmeriei din Cernăuți

Urmările acestei Adunări Naționale românești au fost extrem de importante. Practic, cu o lună înainte de 28 noiembrie 1918, românii din Bucovina, prin reprezentanții lor aleși/desemnați, au decis să se unească cu România. Cele 30 de zile care vor urma se vor derula în lumina marilor hotărâri luate pe 27 octombrie.

Hotărârile Adunării Naționale de la Cernăuți au fost atent monitorizate de temuta Jandarmerie austriacă care, în cei 4 ani ai războiului, a terorizat populația românească: a bătut-o, supravegheat-o, închis-o în pușcării, atunci când nu a împușcat-o sau spânzurat-o doar în baza unor simple bănuieli. Repet: în timp ce zeci de mii de bărbați, fii ai neamului românesc din Bucovina, luptau și mureau pe fronturile războiului pentru Austria, în satele lor, cei rămași, frați, bunici, mame, surori, părinți, erau batjocoriți, uciși de odioasa Jandarmerie condusă de și mai de odiosul E. Fischer.

Ei bine, Jandarmeria ucigașă care se credea mare și tare, acum, când statul austriac se prăbușea, devine timidă. Nu mai bate, nu mai împușcă pe românii care se adună la lumina zilei la Cernăuți, în văzul lumii întregi. Ea, de astă dată, supraveghează desfășurarea Adunării românești și notează pentru ca să înainteze un raport informativ către Ministerul de Externe din Viena.

Astfel, pe 1 noiembrie 1918, trimisul extraordinar „cezaro-crăiesc pe lângă comandantul armatei austriece, K. van Trauttmansdorf”, adresează „o telegramă telefonică” ministerului de externe despre Adunarea Națională Românească din 27 octombrie 1918.

Telegrama, datată 1 noiembrie 1918, Cernăuți, având nr. 17833, a fost trimisă de Conte

Trauttmansdorf, de la comandamentul Jandarmeriei „pentru Galiția și Bucovina”. Nu știu când E. Fischer, ucigașul de români nevinovați, a părăsit Bucovina. A fost retras, presupun, de către autoritățile austriece atunci statul austriac se dezintegra, ca urmare a înfrângerilor în război și a luptei pentru eliberare națională dusă de națiunile înrobite.

În „telegrama telefonică”, contele T. informează Viena că „Adunarea Națională Română” s-a desfășurat sub președinția „moșierului dr. O. Iancu cavaler de Flondor”. Sunt prezentate succint punctele rezoluției Adunării Naționale Românești: Adunarea se proclamă Constituantă în baza „suveranității naționale”; unirea Bucovinei cu România; constituirea unui Consiliu Național compus din 150 de membri și păstrarea unității teritoriale a provinciei, în baza înțelegerii „cu celelalte popoare conlocuitoare”.

Contele T. relatează că, pe 28 octombrie 1918, I. Flondor împreună cu deputatul Șerbu (Gh. Sîrbu - n. ns.) și cu consilierul „consistorial” au fost la guvernatorul Etzdorf, cerând „predarea puterii guvernamentale” Consiliului Național Român. Aflăm că guvernatorul austriac a răspuns delegației românești că, în baza ordinelor primite de la Viena, „el va continua să exercite în forma de până acum puterea guvernamentală”. Nu vrea să predea puterea, dar va comunica Vienei această cerere.

Iancu Flondor a răspuns că predarea puterii în Bucovina se va face, totuși, „pe calea tratativelor cu Guvernul”. Din telegramă aflăm că Aurel Onciul nu a participat la Adunarea din 27 octombrie 1918 „deoarece el se situează pe poziția austriacă”.

Tot din telegramă aflăm că „deputății din parlamentul imperial”, Isopescu-Grecul, Simionovici și

„căpitanul provinciei, baronul Hurmuzachi” nu au fost prezenți la „Adunarea Națională de ieri”. Un alt deputat, Grigorovici, conchide telegrama contelui T., a participat la adunare, însă „a susținut împărțirea națională a provinciei”, adică cu ucrainenii.

Pe 3 noiembrie 1918, la Cernăuți, ucrainenii, în baza celor hotărâte de Rada de la Lvov pe 19 octombrie 1918, au ținut o adunare națională, unde au decis să ia în stăpânire două treimi din teritoriul Bucovinei. După delimitarea acestui teritoriu, ei îl voiau alipit noii republici ucrainene. Și ucrainenii au trimis o delegație la guvernatorul Etzdorf, cerându-i să le fie predată puterea. Ei dispuneau și de forță armată cu ajutorul căreia urmăreau să-și impună voința. Au creat o „Legiune ucraineană” din trupele fostei armate austro-ungare, sub comanda arhiducelui Wilhelm, care urmărea să ajungă hatman al Ucrainei din Galiția. Unități militare ucrainene, mobilizate rapid, au ocupat poziții înaintate în Bucovina, ajungând până în zona românească a Domelor. Orașul Cernăuți era ocupat de trupe ucrainene, la fel și orașul Rădăuți.

„Hatmanul” Wilhelm petrecea cu guvernatorul Etzdorf. Soldații români din armata Austriei nu reveniseră în Bucovina, deci Consiliul Național Român nu dispunea de forțe militare. Comitetul refugiaților bucovineni din Iași (prin Ion Nistor), înțelegând bine cât de grav era pericolul ca Bucovina să fie anexată Ucrainei Galițiene, a făcut demersuri repetate pe lângă guvernul român să trimită armata în Bucovina.

În absența unor forțe militare proprii, Consiliul Național Român era îndemnat să negocieze cu ucrainenii o împărțire a Bucovinei. Consiliul refuza să se tocmească cu Rada de la Lvov.

Pe 4 noiembrie 1918, la Cernăuți, în casa lui Al. Hurmuzachi, o delegație a românilor, desemnată de Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918, s-a întâlnit - la cererea guvernului austriac - cu contele Etzdorf, care declară că nu mai poate face față anarhiei și violențelor dezlănțuite de soldații reveniți de pe front. Etzdorf spuse că este gata să predea puterea în Bucovina „celor două comitete naționale: român și ucrainean”. Iancu Flondor e împotriva, afirmând că ucrainenii „urmăreau dezmembrarea Bucovinei”.

În fața refuzului românilor, care nu voiau să împartă Bucovina cu ei, ucrainenii se înțeleg cu Aurel Onciul, care acceptă dorințele ucrainenilor.

Pe 6 noiembrie 1918, un pluton, doar un singur pluton, din cadrul „Legiunii ucrainene”, intră în palatul guvernamental din Cernăuți, obligându-l pe contele Etzdorf să semneze protocolul nr. 15.5 6 6, prin care era forțat să predea puterea „la trei delegați: Onciul, Spânu și Semaca”. Aurel Onciul, deși nu fusese ales de nimeni, se declara reprezentant al poporului român din Bucovina, iar ceilalți doi reprezentau Rada de la Lvov.

Aurel Onciul se auto-numește comisar național român. Forțele militare ucrainene ocupă și palatul Mitropoliei, izgonind Consiliul Național Român.

Pe 6 noiembrie 1918, Aurel Onciul lansează românilor din Bucovina o proclamație în care anunță că stăpânirea austriacă a luat sfârșit. Puterea, declara el, a primit-o din partea guvernatorului care a predat-o celor doi comisari naționali, român și ucrainean.

Până se va lua o hotărâre de împărțire a Bucovinei între români și ucraineni, susținea Onciul, se păstrează unitatea teritorială a Bucovinei. Unde cele două popoare au majorități, localitățile respective vor reveni fie

românilor, fie ucrainenilor, iar cele fără majoritate etnică vor fi administrate de un garant (arbitru).

Orașul Cernăuți rămâne capitala provinciei. Populația este invitată să păstreze ordinea și liniștea publică. Proclamația lui A. Onciul a fost semnată și de comisarul național ucrainean O. Popovici.

În baza aceluiași protocol 15.566, și ucrainenii lansează o proclamație către populația ucraineană, care nu ascunde realitatea: orașul Cernăuți se afla în stăpânirea Ucrainei Galițiene.

Procesul-verbal prin care contele Etzdorf transmite puterea lui A. Onciul, Spânu și Semaca este un document istoric de mare importanță: el consemna sfârșitul stăpânirii austriece în Bucovina. Din acest act aflăm că, pe 6 noiembrie 1918, guvernatorul primește în palatul rezidențial vizita unei delegații formată din deputații Spânu și Semaka, comisarul O. Popovici din partea Consiliului Național Ucrainean și Ilie Popovici din partea Radei de la Lvov.

Semaka îl informează pe contele Etzdorf că palatul este ocupat de forțele ucrainene. Drept urmare, el trebuie să predea Radei ucrainene (Lvov) puterea în teritoriile ucrainene din Bucovina și în orașul Cernăuți. Guvernatorul se conformează somației, declarând „că sânt gata să transmit puterea guvernamentală în țara Bucovinei asupra reprezentanților națiunii române și ucrainene”.

Reprezentanții Radei și Aurel Onciul, care îi spune contelui Etzdorf că este „delegatul consiliului național român”, au răspuns că preiau puterea începând cu „orele 4 după amiază”. Procesul-verbal este semnat de Etzdorf, Semaka și A. Onciul. După ce guvernatorul Bucovinei, contele Etzdorf, a semnat procesul-verbal de predare a puterii, pe 6 noiembrie 1918, transmitând

puterea lui Aurel Onciul și Omelian Popowicz, primul se și intitula administrator al Moldovei de Sus. Nu-i mai plăcuse denumirea de comisar național. Având planuri mari și gânduri și mai mari, a doua zi după ce primește puterea Aurel Onciul pleacă la Iași pentru a lua legătura cu guvernul român în vederea stabilirii de raporturi de bună vecinătate. Aflând de sosirea lui, locuitorii Iașului, dar în primul rând refugiații bucovineni din oraș, l-au întâmpinat la gară, unde a fost huiduit, lovit, batjocorit ca un trădător de neam ce era. După o așa primire, A. Onciul părăsește Iașul în mare grabă.

În Bucovina, ucrainenii se și vedeau singurii stăpâni. Dispuneau de forțe armate relativ numeroase, în baza cărora emiteau pretenții de guvernare asupra Bucovinei întregi. Ei pătrund în sediul Consiliului Național Român, interzicându-i să mai lucreze. Fără forțe proprii care să-l sprijine, Consiliul cere ajutor guvernului român să trimită armata în vederea salvării vieții românilor și spre a lichida anarhia cu caracter bolșevic ce se răspândea în Bucovina.

Generalul C. Coandă, șeful guvernului român (sfătuit de Ion I. C. Brătianu), trimite în Bucovina Divizia a 8-a, sub comanda generalului Iacob Zadic. În ziua de 7 noiembrie 1918, deasupra orașului Cernăuți un aeroplan al armatei române a aruncat mii de manifeste, care anunțau venirea iminentă a armatei române. Anarhiștii au mai avut două zile de jaf și împușcături dar, de duminică, 10 noiembrie 1918, în Cernăuți se făcuse liniște. Cei care împușcau au intrat ca-n pământ. Li s-a pierdut urma”, preotul Petre Popescu nota că „luni, 11 noiembrie a intrat armata română” aducând cu ea „și liniștea și siguranța vieții și a avutului locuitorilor”. În ziua de 11 noiembrie 1918, în fața palatului mitropolitan, în viitoarea Piață a Unirii, Iancu

Flondor îl întâmpină pe generalul Iacob Zadic în entuziasmul populației.

Înainte de a intra cu Divizia a 8-a în Bucovina, generalul Iacob Zadic adresează populației Bucovinei o proclamație, datată 9 noiembrie 1918.

Generalul anunța că a intrat în Bucovina la ordinul regelui Ferdinand, „pe pământul marelui voievod Ștefan” la chemarea Consiliului Național Român. El și armata română vin să apere și să ocrotească viețile locuitorilor „de orice neam și credință împotriva bandelor de criminali care au început opera lor de distrugere în frumoasa voastră țară”. Garantează oricărui om viața, avutul, drepturile. Oamenii să se ocupe cu treburile lor obișnuite. Actele de dezordine și violență nu vor fi îngăduite.

Pe 11 noiembrie 1918, după ce armata română intră în Cernăuți, Consiliul Național trimite o telegramă regelui Ferdinand în care își manifestă credința și iubirea. Mândra armată română, glăsuia depeșa, a fost primită cu entuziasm general.

Tot pe 11 noiembrie 1918, regele Ferdinand răspunse Consiliului Național, telegrafînd gândul lui de recunoștință pentru lupta lor întru cauza națională. Bucovinenii vor găsi mereu ocrotire, dreptate și libertate „sub cutele drapelului național”.

Aflând marea veste despre intrarea armatei române, Ion Nistor telegrafiază și el regelui, mulțumindu-i de protecția acordată. 150 de ani de robie și batjocură s-au spălat odată cu venirea oștirilor române nebiruite. Regele răspunse Comitetului refugiaților bucovineni din Iași, bucurându-se de împlinirea apropiată a visului de unire.

Foarte repede, armata română atinse frontierele istorice ale Bucovinei, Nistrul și Ceremușul.

„Guvernarea ucraineană de o săptămână s-a terminat cu rușine”, nota preotul Petre Popescu. „Hatmanul” Wilhelm a fost prins de armata română într-un sat în Pocuția, pe care îl predă Ucrainei.

Pe 12 noiembrie 1918, Consiliul Național se întruni în sala de ședințe a dietei Bucovinei și decretă stare de asediu pe teritoriul Bucovinei, pentru instaurarea ordinii și lichidării anarhiei.

Consiliul Național se declară singurul corp legiuitor în baza Adunării constituante din 27 octombrie 1918. El deține puterea supremă în Bucovina. Se stabilește un guvern compus din 14 miniștri, numiți secretari de stat, avându-l ca președinte pe Iancu Flondor. Sunt validate cele trei secțiuni cu 10 subsecții deja amintite. De asemenea, Consiliul Național adresa un manifest poporului român în care se subliniază că românii din Bucovina, în baza suveranității naționale, au hotărât să „stăpânească singuri Țara Bucovinei” și „sfântul lor pământ strămoșesc”.

Locuitorii de alt neam vor avea toate drepturile garantate. Pe 13 noiembrie 1918, în ședința Consiliului Național, Iancu Flondor a prezentat programul de guvernare, care a fost votat în unanimitate. Se urmărea o legătură strânsă cu regatul României și cu românii ardeleni. Consiliul trimite la Iași pe Sextil Pușcariu, ministrul de externe, care i-a înmănat regelui Ferdinand un mesaj de mulțumire.

Regele îl primește în audiență pe Sextil Pușcariu cu care se întreține îndelung. După audiența de la rege, Sextil Pușcariu s-a întâlnit cu președintele Comitetului Refugiaților bucovineni, Ion Nistor.

Întâlnirea dintre cei doi mari patrioți români a avut loc la hotelul Binder. Au discutat ca doi prieteni vechi, ajungând la o singură concluzie: Bucovina trebuie să

declare repede Unirea necondiționată cu România. Nu mai era timp de negocieri cu ardelenii și luarea unei decizii în comun. Sextil Pușcariu, convins de Ion Nistor, i-a invitat pe refugiați să revină acasă, în Bucovina. Pe 23 noiembrie 1918, în fruntea refugiaților, Ion Nistor sosește la Cernăuți, unde li s-a făcut o primire entuziastă în Piața Unirii. Din Cernăuți, și expediază o telegramă regelui Ferdinand, mulțumindu- i încă o dată că a putut să calce „pe pământul patriei eliberate de glorioasa armată română”.

La Cernăuți, Ion Nistor discută îndelung cu Iancu Flondor, șeful guvernului bucovinean. I. Nistor i-a înmănat acestuia un mesaj din partea guvernului român. După lungi discuții, Iancu Flondor a acceptat ca 12 fruntași din rândul refugiaților bucovineni să fie cooptați în Consiliul Național. De asemenea, cei doi mari oameni politici și patrioți au convenit, într-o înțelegere perfectă, ca pe 28 noiembrie 1918 la Cernăuți să se desfășoare un Congres General al tuturor locuitorilor Bucovinei.

În vederea mării zile de 28 noiembrie 1918, când, cei doi și Consiliul Național urmau să proclame Unirea, Iancu Flondor îl rugă pe Ion Nistor să redacteze Actul Unirii. După cele convenite cu Consiliul Național, Ion Nistor revine la Iași pentru a înștiința guvernul român despre Congresul General al Unirii. Nu stă decât o zi la Iași, pe 27 noiembrie revenind la Cernăuți.

Ședința Consiliului Național din 25 noiembrie 1918

Pe 25 noiembrie 1918 are loc o nouă ședință a Consiliului Național. Au fost primiți în Consiliu 12 persoane „cooptate din rândurile refugiaților și voluntarilor bucovineni”. La ședință, în numele refugiaților, Gheorghe Tofan a ținut un discurs înălțător.

Consiliul Național hotărăște convocarea Congresului General al Bucovinei pentru data de 28 noiembrie 1918, propunerea fiind acceptată „în unanimitate” de cei prezenți. Consiliul stabilește ca organizarea Congresului să cadă în răspunderea guvernului.

Singura temă de dezbatere a acestei ședințe istorice a fost „stabilirea raportului politic al Bucovinei față de regatul României”. Avem mărturia unui participant la ședință, Grigore Mandriș, profesor universitar și voluntar în „Legiunea Română” din Italia.

Rezumatul celor discutate în ședința Consiliului Național din 25 noiembrie 1918 are la bază mărturia lui Grigore Mandriș.

Consiliul Național, nota Mandriș, alcătuit din deputați din toate clasele sociale și „de toate culorile politice” reprezintă voința supremă a românilor bucovineni. În Consiliu sunt alături domni în frac și țărani îmbrăcați cu cojoace. Ultimii și-au ocupat locurile cu mândrie, în baza „dreptății lor”. Adunarea este binecuvântată de Mitropolitul Vladimir de Repta, care fusese persecutat de austrieci în anii din urmă, fiind trimis la o mănăstire. Mitropolitul fusese acuzat de pactizare cu dușmanul, adică cu România. Adunarea îl primește cu urale pe mitropolit, care și-a dovedit iubirea față de popor printr-o viață exemplară, plină de smerenie și abnegație pentru cei mulți și umili.

„Banca ministerială”, mărturisește Grigore Mandriș, este ocupată de cei în drept: Iancu Flondor, Dori Popovici, Erast Tarangul. În fotoliul președintelui s-a așezat prefectul Eusebiu Popovici, vicepreședintele Consiliului.

Deputatul socialist Grigorovici întreabă guvernul ce atitudine are față de „națiunile conlocuitoare ale țării”. Răspund deputatului Iancu Flondor, președintele Consiliului, și Radu Sbiera, referentul guvernului. Naționalitățile se vor bucura de toate drepturile. Libertățile lor vor fi garantate „în cadrele statului național român”. Românii nu vor asupri pe nimeni. Ei nu vor face altor neamuri nedreptățile care li s-au făcut lor de către austrieci și unguri. Iancu Flondor comunică Adunării că a luat legătura cu „naționalitățile”, invitându-le reprezentanții la Congresul General din 28 noiembrie 1918. Reprezentanții polonezilor, care sprijină Unirea cu România vor fi prezenți, așteptând instrucțiuni de superiorii lor de la Varșovia. Nici germanii, continua Iancu Flondor, nu sunt adversari ai Unirii. Ei au cerut însă condiții care să le asigure o „viață culturală liberă în viitorul stat român”. Evreii încă nu au dat un răspuns, rămânând, spunea președintele, „în restanță”. Cu „rutenii” nu s-a putut găsi o punte de înțelegere. Ei rămân pe vechile poziții, stăruind „în pretențiile [lor] nedrepte”.

Deputatul „țăran Condrea” întreabă guvernul ce planuri are privind soarta țăranilor și chestiunea agrară. Nandriș relatează că răspunsul lui Iancu Flondor „a fost desăvârșit, ca fond și formă”. Faptul dovedește că președintele e un adevărat bărbat politic, plin de curaj, demnitate, sincer și cu o foarte bună cunoaștere a realităților. În cuvântul lui Flondor, Grigore Nandriș n-a simțit nicio șovăire, nicio frază încâlcită, nici un echivoc,

lucruri obișnuite „în viața politicianismului român”. Iancu Flondor a declarat hotărât că pământul va ajunge în proprietatea țăranilor, atât cel din „fondul bisericesc, cât și din proprietatea mare: vreo 60 de mii de falei de pământ arabil”. Faptul nu se poate face repede, în câteva zile sau câteva săptămâni, dar spune că tot ce făgăduiește va face. Și jură că mai degrabă „îi va seca limba în gură decât să spuie un neadevăr”. El nu a mințit niciodată în viața lui. Datoria deputaților țărani din Consiliu, spunea Iancu Flondor, este să informeze lumea satelor asupra intențiilor guvernului. Să li se spună țăranilor „că împărțeala ce au făcut-o ei prin samavolnicie nu va rămâne”. Nedreptatea nu poate fi temelia dreptății, zicea el. „Cine scoate sabie de sabie moare, a zis Hristos apostolului Petru”.

De acest adevăr oricine se poate convinge, văzând acum că cel care a vrut să robească lumea zace înfrânt, doborât la pământ. Țăranii să nu se facă de râs. Guvernul are puterea să pedepsească aspru fărădelegile, ca un părinte „ce așteaptă îndreptarea copilului rătăcit”. Împărțirea pământului se va face „până cel târziu la toamna viitoare”. Trebuie răbdare, spune Iancu Flondor.

Țăranii au răbdat 144 ani „nedreptatea și asuprirea străină”. Să mai aibă puțină răbdare. Guvernul român îi va face dreptate. Cuvântul lui Iancu Flondor a mers direct la inima țăranilor deputați, fiind primit cu aplauze și ovații.

Un alt discurs reținut de Grigore Nandriș a fost al „deputatului Grigorovici”. El se numește pe sine deputat „democrat-social” și un „social-democrat după limba germană”. El roagă adunarea să nu fie asemănat cu bolșevicii. Socialismul adevărat nu are nimic în comun „cu bolșevismul”.

Amintește că , după ce au ajuns „domni”, o seamă de fii de țărani au uitat de poporul de unde au plecat. În loc să-i lumineze pe țărani, ei, „domnii” îi privesc cu dispreț. Între popor și „pătura conducătoare” s-a căscat o adâncă prăpastie. Cere guvernului să ridice starea de asediu, ca oamenii să se poată aduna.

Mai cere Consiliului să trimită delegați la sate care să lumineze oamenii „asupra chestiunilor zilei”. Și el dorește unirea Bucovinei cu România. Adunarea să nu uite că umani sunt și „părinții răi” ai poporului, făcând trimitere directă „la părinții răi ai poporului de țărani din România”. „Părinții răi”, spune el, benchetuiau în desfrâuri negândindu-se „la copiii lor ce se sting în mizeria bordeielor și mor de boli și sărăcie”.

Este de acord cu proiectul de reformă agrară. Are siguranța că programul va fi pus în aplicare și nu va rămâne „literă moartă, ca atâtea proiecte ale foștilor stăpâni”.

Roagă Consiliul Național să spună poporului să aibă răbdare. Crede că se va face un lucru trainic în chestia agrară. Țăranii au bun simț. Ei, odată lămuriți, se vor apuca de muncă, căci ei sunt sfinții pământului românesc. Vor înțelege că pentru o operă mare și bună e nevoie de timp.

Discursul deputatului Grigorovici încheie istorica sedință a Consiliului Național Român din 25 noiembrie 1918, la „ora zece și jumătate seara”. Adunarea s-a pronunțat definitiv asupra a trei mari probleme: problema naționalităților, problema agrară și convocarea Congresului General pentru joi, 28 noiembrie 1918.

S-a format o Comisie de convocare a Congresului General: Nicu Vasiloschi, Florea Lupu, GH. Grigorovici, Gheorghe Tofan și Teodor V. Ștefanelli.

28 noiembrie 1918: Congresul General al Bucovinei hotărăște unirea cu România

Congresul General al Bucovinei a început pe 28 noiembrie 1918, ora 11 dimineața, în sala de marmură a Mitropoliei. Au participat 74 de membri ai Consiliului Național Român. Minoritățile poloneză și germană au trimis câte o delegație. Delegația germană era compusă din 7 membri, printre care numim pe Wolis Emil, Hodel Adam, Rafael Kaendl, iar cea poloneză cuprindea 6 delegați, între care Pospiszil Wladoslow, Sweiger Leopold și Kaminski Emil. Ucrainenii nu au trimis o delegație oficială. Au participat însă, ucrainenii din satele din jur: Rarancea, Toporăuți, Cuciurul Mic, Putila și Ivancăuți, în total 13 persoane.

Din partea Basarabiei au participat Pan Halippa, ales nu cu multe zile în urmă președintele Sfatului Țării, Ioan Pelivan, Ion Cazacliu, Grigore Cazacliu. Transilvania a fost prezentă prin trei delegați: Gh. Crișan, Victor Deleu și Vasile Osvadă. A fost prezentă, de asemenea, o numeroasă asistență formată din țărani și intelectuali.

Adunarea începe cu cuvântul președintelui Consiliului Național din Bucovina, Dionisie Bej an, care declară răspicat: Consiliul Național este „singurul reprezentant legitim” al poporului român din Bucovina. Congresul pe care îl deschide a fost hotărât în ziua de 25 noiembrie 1918 de Consiliul Național, ca expresie a voinței unanime a românilor bucovineni.

Lăcașul măreț unde se întrunesc este și va continua să rămână „simbolul unirii în credință, în Dumnezeu și în neamul nostru”. Salută cu dragoste pe reprezentanții „vitezei armate române”, care ne-a ajutat „în clipele de cea mai grea cumpănă”.

Salută cu dragoste de frate pe românii din Basarabia,

Transilvania și Ungaria. Îi salută pe toți românii prezenți „veniți din tuspatur unghiuri ale țării”, veniți să așeze temelie trainică, de neclintit pentru România Unită. Imploră pe Dumnezeu să lumineze și să-i binecuvânteze pe toți „asupra hotărârilor ce veți lua”.

După Dionisie Bejan luă cuvântul șeful guvernului bucovinean, Iancu Flondor. Începe prin a binecuvânta pe „dnii delegați ai Consiliului de Directori din Chișinău”. Prezența lor la Congres „ne vestește că sub razele strălucitoare ale Coroanei Române, se deșteaptă tot românul la o viață fericită”. Declară că sângele strămoșilor „vărsat pe plaiurile Moldovei” s-a amestecat și întărit în pământul sfânt al țărânei patriei. Toată ura, toată viclenia, toată cruzimea „dușmanilor noștri n-a izbutit să desfacă această sfântă legătură”. Le urează din toată inima „bine ați venit” pe pământul istoric al Moldovei. Pământul acesta nu este numai al nostru, zicea el, ci și al vostru, frați basarabeni.

După cuvintele de salut, Iancu Flondor citește Declarația de Unire, argumentând-o în virtutea dreptului istoric și în numele suveranității naționale a românilor din Bucovina. Unirea se face după „sforțări și jertfe uriașe din partea României”, cât și ale „nobililor ei Aliați”. Unirea se face în virtutea principiilor de drept și unanimitate pentru toate neamurile, după ce monarhia austro-ungară s-a prăbușit. Toate neamurile robite s-au eliberat. Bucovina dezrobită și-a îndreptat gândurile către România, căci de țară se legau speranțele dezrobirii.

Cu emoție adâncă, într-o sală plină, și ea pătrunsă de solemnitatea istorică a momentului, Iancu Flondor

citește cu voce tare ceea ce voiesc românii din Bucovina: „Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colaciu și Nistru, cu regatul României”.

După citirea Declarației de Unire, Iancu Flondor adresează Congresului câteva cuvinte, spunând că istoricul act tocmai petrecut „în sala aceasta” s-a putut înlăptui pentru că „Consiliul de Coroană al României” a hotărât ca România să intre „în lupta cea gigantică alături de puterile Antantei”. Cu această ocazie, regele Ferdinand „a știut să-și împlinească misiunea sa istorică”. Crede că, dacă România și-a îndeplinit idealul național, aceasta se datorează jertfelor „cele fără asemănătoare” ale regelui Ferdinand. Roagă Congresul să îndrepte, cu toții, „sufletele noastre către El și să-i jurăm vecinică, nestrămutată credință”. Citirea Declarației de Unire și cuvântul lui Iancu Flondor au fost primite cu ovații, entuziasm general.

Ziua de 28 noiembrie 1918 în Memoriile lui Grigore Nandriș

La fel de importante ca documentele istorice despre unirea din 28 noiembrie 1918 sunt mărturiile unor participanți direcți la evenimentele aceluși timp, precum Ion Nistor, I. G. Duca, preotul Petre Popescu, Toader Hrib, Grigore Nandriș, Onisifor Ghibu etc.

Grigore Nandriș s-a aflat în sala Palatului Mitropolitan din Cernăuți în marea zi de 28 noiembrie 1918. Calitatea mărturiei sale mi se pare net superioară altora, deoarece profesorul Nandriș a avut vocația esențialului, a sintezei, reușind o descriere exactă a celor petrecute, neomițând nimic din ceea ce trebuia spus.

Astfel, Grigore Nandriș mărturisește că ziua de 28 noiembrie 1918 era așteptată cu sufletul la gură „de toată suflarea românească”. Toți românii știau ce se va hotărî la Congres. Erau nerăbdători însă, să audă mai repede cuvântul învierii, adică al Unirii.

Încă din zorii zilei de 28 noiembrie 1918 străzile orașului Cernăuți „se umplură de lume, care într-un singur gând se grăbea să ieie parte la cea mai mare sărbătoare a neamului românesc din Bucovina”. Bătrânii aveau lacrimi în ochi, gândindu-se că trăiseră o viață în robia străinului; flăcăii aveau fețele luminate de fericire, femei din toate clasele, boieri și țărani de la munte, preoți, ofițeri din fosta armată austriacă, învățători, cu toții voiau să intre în Palatul Mitropoliei. Priveau cu venerație tricolorul arborat la intrarea în palat. Cu mult înainte de ora 11, sala se umpluse de lume. Tribuna era așezată în partea de răsărit a sălii, având la picioare „portretul voievodului de la Putna”.

Ceasul cel mare se apropia. Lumea îl aștepta cu nerăbdare, cu emoție și răsuflarea tăiată.

În dreapta tribunei oficiale iau loc „deputații Consiliului Național”, iar în stânga, ofițerii garnizoanei „în frunte cu generalul Zadic și ofițerii bucovineni voluntari în armata română”.

Venerabilul preot Dionisie Bej an (80 de ani) începe prin a binecuvânta „această zi a dreptății”. În acel moment se aprind „toate candelabrele din sală”. Propune, după cum deja știm, ca președinte al Congresului „pe cel mai bun fiu al neamului românesc din Bucovina, pe Iancu Flondor”. Numele lui Flondor stârnește aplauze care nu vor să înceteze. Radu Sbiera, „vrednic” profesor, este ales secretar al Congresului, care citește telegramele sosite. Basarabenii și ardelenii sunt salutați cu emoție de frații din Bucovina. Din partea Olteniei aduce salutul „generalul veteran Marcu”.

Iancu Flondor citește Declarația de Unire. Urmează la cuvânt Ion Nistor, membru al Academiei Române, care vorbește îndelung despre hoția în urma căreia a fost furată Bucovina. Se reîntoarce la Țară sfântul pământ în care zac moaștele sfinte ale lui Ștefan cel Mare.

Sala se ridică în picioare, urmează ovații puternice „într-un lung vuiet de cadru bântuit de furtună”.

Vorbesc apoi reprezentanții minorităților poloneze și germană. Polonezii sunt de acord cu unirea Bucovinei cu România, fiind convinși că statul român le va asigura drepturile în biserică și școală. Germanii dau o declarație asemănătoare. Rutenii nu au avut delegați oficiali, iar evreii s-au abținut să se unească cu România. Au privit actul istoric al Unirii cu dușmănie. Toată perioada interbelică au fost ostili statului unitar român. Marea catastrofă din anul 1940 au așteptat-o cu nerăbdare. Din acest motiv în iunie- iulie 1940 au

declanșat acțiuni de răzbunare și teroare împotriva românilor, pe care i-au ucis fără milă. Pe lângă unguri, și evreii au fost extrem de ostili României Unite. I. Pelivan și Pan Halippa au vorbit de unirea necondiționată a Bucovinei cu România. Cred, amândoi, că statul român unit va cunoaște „o regenerare democratică”.

Gheorghe Crișan cheamă toți românii, peste 3 zile, la marea sărbătoare a românilor din Transilvania, la Alba-Iulia. Se mai citește odată rezoluția votată, care prevede unirea necondiționată a Bucovinei în vechile ei hotare cu România. Apar portretele lui Ferdinand și Maria. Sala se cutremură de ovații și aplauze. Se cântă imnul regal. Mulțimea îl ascultă în tăcere, cu evlavie. Iarăși izbucnesc ovații. Lumea din sală pornește în cortegiu, cu muzica militară în frunte, spre centrul orașului. Străzile sunt pline de o mare de oameni. Se aud urale. Se strigă „Trăiască România Mare”. Primarul orașului declară că piața din centrul orașului se va numi de-acum înainte „Piața Unirii”. Mulțimea se îmbrățișează, cântă. În fața primăriei, în rânduri compacte, stau nemișcați ostașii vitezei armate române. Generalul Iacob Zadic îi anunță că Bucovina s-a unit cu Țara. Armata izbucnește în urale nesfârșite. În centrul orașului se leagă o horă uriașă; toți se prind în horă: preoți cu bărbi cărunte, deputați, țărani, ciobani, învățători, soldați și ofițeri, guvern și Consiliul Național, „de parcă ar vrea să cuprindă în lanțul acestei hori tot pământul frumoasei Bucovine”. A fost marea horă a fericirii unui popor umilit și asuprit 144 de ani. La ferestrele clădirilor „străinii... priveau mirați și se întrebau unde au stat ascunse aceste puteri de viață ale unui neam”, atât de disprețuit de ei. O oră, două au tot jucat românii hora marii lor fericiri, în ciuda celor care

nu-i iubeau și așteptau să revină un trecut în care ei,
străinii, să fie din nou stăpâni.

Discursul lui Ion Nistor (28 noiembrie 1918)

Ca istoric, Ion Nistor ține un discurs esențial, arătând asistenței că națiunea română, ca toate națiunile lumii, este un organism viu creat „prin voința și din grația lui Dumnezeu”. Națiunea română, spune marele istoric, este una și nedespărțită de la Tisa și până la Nistru. Ea are ca temelie un popor care vorbește același grai, care cântă aceeași doină, are aceleași datini și obiceiuri peste tot pe pământul românesc.

O Istorie vitregă i-a împiedicat pe înaintașii noștri a crea un stat național unitar care să adune la un loc tot neamul românesc. Transilvania, casa în care s-a născut poporul român, a fost „cuprinsă de unguri” iar Țările Române de la est și sud de Carpați au fost „stânjenite în dezvoltarea lor și îngustate prin hotare fără de lege”. Prin răpirea Bucovinei și apoi a Basarabiei a fost detrunchiată Moldova lui Ștefan cel Mare. Austria a furat Bucovina de la Moldova cu „bani grei și daruri scumpe”. A luat două ținuturi din vechea țară, Cernăuți și Suceava, deși ceruse „o fișie îngustă de teren”. Suceava, Rădăuți, Putna cu lăcașurile lor istorice au trecut la străini. În zadar Moldova protestă împotriva furtului. Boierii, domnul Grigore Ghica, Biserica protestară în zadar. Banii Austrieci îi făcu surzi pe diplomații turci. Austria botează pământul furat *Bucovina* „pentru a acoperi prada teritorială în ochii diplomației europene”.

Drept urmare, noi, urmașii străbunilor, declarăm aici, acum, astăzi „unul și neavenit actul de cesiune din 1775” și decidem Unirea cu Țara. Noi suntem poporul vechi, istoric, stăpânii legitimi ai acestui pământ, iar unirea cu Țara o proclamăm „în baza principiului de autodeterminare a popoarelor”.

Hotărârea noastră este definitivă. 144 de ani Austria ne-a desființat ca neam, ne-a batjocorit drepturile, ne-a persecutat tot timpul limba, ne-a oprit dezvoltarea noastră culturală, ne-a furat bogățiile. Am fost alungați de pe pământul nostru, noi, cei care protestam și simțeam românește. Ne-a adus pe pământurile noastre străini, dându-le pe mână bogățiile țării. Țăranii români ajunși la sapă de lemn emigrau în America. În anii războiului, persecuțiile românilor au atins apogeul. Românii au fost închiși, împușcați, alungați.

Austria voia să împartă Bucovina cu urmașii pribegilor ucraineni veniți după 1775. Ca stăpâni de la începutul Istoriei, noi nu vrem să împărțim pământul nostru cu nimeni. Ținem la unitatea Bucovinei, pentru că suntem fiii ei dreپți și iubitori. În baza celor spuse, iată de ce recomand Congresului „votarea Declarației propusă de dl. președinte”, conchise marele istoric. Cuvântul lui Ion Nistor fu primit cu uriașe ovații și aplauze nesfârșite.

Supusă la vot, *Declarația de Unire* a fost votată în unanimitate de toți cei prezenți. Marele act fu adus la cunoștință regelui Ferdinand, căruia i s-a trimis o telegramă imediat după ce Congresul a votat Unirea.

Am convingerea că textul telegramei adresate regelui Ferdinand a fost scris tot de Ion Nistor. Cred că s-a reținut că, atunci când a revenit la Cernăuți (noiembrie 1918), Ion Nistor a fost rugat de Iancu Flondor să scrie Declarația de Unire a Bucovinei (25 noiembrie 1918). Rolul istoricului Ion Nistor în pregătirea și înfăptuirea unirii Bucovinei cu România a fost unul major. Drept pentru care mi se pare firească răsplata pe care statul român i-a oferit-o după 1918, acordându-i înalte demnități absolut meritate.

Telegrama adresată regelui Ferdinand imediat după ce Congresul General al Bucovinei a votat unirea cu România aduce la cunoștință nobilului suveran unirea Bucovinei cu regatul român.

Autorii mărețului act istoric mulțumesc lui Dumnezeu că au avut prilejul „de a vedea ispășită nelegiuirea ce s-a săvârșit acum 144 de ani față de țara noastră”. Sunt fericiți să-l aclame pe regele Ferdinand ca pe marele „domn eliberator”.

Răspunsul regelui Ferdinand vorbește de „oamenii patrioți” care au ținut viu sentimentul național în vremurile grele ale asupririi. Și el mulțumește lui Dumnezeu că i-a oferit ocazia să vadă cum Bucovina, „fiica răpită acum 144 de ani să se reîntoarcă în sânul țării mamă”. Poporul Bucovinei, spune regele, va găsi în el sprijin și dragoste părintească.

Cum era și firesc, actul mării Uniri a Bucovinei cu România a fost adus la cunoștință tuturor guvernelor cu care România era aliată, de la Paris, Londra, Roma și Washington. Congresul a hotărât ca o delegație formată din 15 membri să meargă la Iași pentru a înmâna regelui Ferdinand istoricul document prin care Bucovina s-a unit cu Țara. În delegație au fost desemnați: Vladimir Repta, Iancu Flondor, Dionisie Bejan, Eudoxiu Hurmuzachi, Ion Nistor, Radu Sbiera, Vasile Bodnăresu ș. a..

Delegația este primită într-o audiență solemnă, Iancu Flondor înmânează regelui actul Unirii și rostește o scurtă cuvântare, prin care exprimă fericirea pe care o trăiesc românii din Bucovina de a o revedea revenind alături de țară. Bucovina este panteonul sfânt al neamului românesc, spune Iancu Flondor. În ea s-au amestecat oasele întemeietorilor Moldovei. În ea zac sfintele moaște ale lui Ștefan cel Mare, care a luptat cu

vitejie pentru pământul patriei sale dar și „pentru al creștinătății răsăritene întregi și a Apusului creștin”. Ne reîntoarcem acasă după 144 de ani cu sufletul neschimbat. Am revenit la sfânta vatră românească ca niște frați despărțiți de străini. Îl roagă pe rege să-i primească în grija, dragostea și ocrotirea părintească de care au atâta nevoie.

Ferdinand primește cu adâncă emoție actul Unirii, dând asigurări că în el poporul român va găsi un soldat loial și credincios marilor sale interese. Ceremonia audienței a avut loc în palatul reginei Maria, chiar în ziua când suveranii plecau spre București’.

Pe 18/31 decembrie 1918 apărură Decretul-Lege care ratifică Unirea de la 28 noiembrie 1918. Decretul este semnat de regele Ferdinand și publicat în „Monitorul Oficial” cu nr. 217 din 19 decembrie 1918/1 ianuarie 1919. Alături de semnătura regelui, Decretul regal a fost semnat și de primul ministru Ion I. C. Brătianu.

Tratatul de pace de la Saint-Germain, semnat la 10 septembrie 1919, dar pe care România l-a ratificat mai târziu, pe 10 decembrie 1919, stipula în articolul 59 că Austria renunță în favoarea României „la toate drepturile și titlurile asupra părții fostului ducat al Bucovinei”. Articolul 89 al Tratatului prevede recunoașterea de către aceiași Austrie a frontierelor „Bulgariei, Greciei, Ungariei, Poloniei, României...”.

Decretul-Lege din 18 decembrie 1918 privitor la marele act al Unirii Bucovinei cu România a fost ratificat de Parlamentul României Unite la 31 decembrie 1919.

Recunoașterea unirii Bucovinei cu România de către Congresul de Pace de la Paris lichidează definitiv o mare nedreptate istorică. Națiunea română a oferit lumii întregi o nebiruită dovadă că Unitatea sa a fost un ideal

sfânt, pentru împlinirea căruia a fost capabilă de uriașe sacrificii și jertfe, deopotrivă.

X. UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

Unirea Transilvaniei cu România

Asasinarea lui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, la 28 iunie 1914, la Sarajevo, a fost o afacere tenebroasă. Nu se poate contesta că Ungaria era vital interesată ca acesta să dispară, știute fiind sentimentele sale de sprijin hotărât în favoarea emancipării naționale a românilor din imperiul dualist. Franz Ferdinand a fost un foarte bun prieten al românilor, iar accederea sa previzibilă pe tronul imperiului ar fi însemnat desființarea dualismului și realizarea unei Confederații în care românii ar fi avut autonomie politică reală. Nu am îndoieli că și serviciile secrete maghiare au avut partea lor de implicare/de vină, alături de cele sârbești, în deznodământul de la Sarajevo.

Ideile expuse de Aurel C. Popovici, unul din fruntașii politici ai națiunii române din Transilvania, în cartea sa, intitulată *Statele Unite ale Austriei Mari*, din 1906, erau și ale moștenitorului tronului austro-ungar.

Pe lângă pretextul declanșării unui război cu Serbia, uciderea lui Franz-Ferdinand a însemnat pentru unguri și dispariția unui mare prieten al poporului român ce trăia în cadrul imperiului austro-ungar. Războiul început în 1914 a permis autorităților ungurești să rezolve parțial problema românească. Sute de mii de români au fost trimiși pe front, aruncați direct în luptă, fără a se ține cont de pierderi. Mărturia extrem de importantă a neuitatului Toader Hrib, român din Bucovina, participant la primul război mondial în toți anii măcelului, nu poate fi pusă la îndoială.

Toader Hrib ne-a mărturisit că în linia a I-a erau așezați românii și alte națiuni din imperiu, în afară de unguri și germani. Românii atacau tranșeele inamice, ei mureau și tot din rândurile lor erau aduse rezervele. Ungurii și germanii aflați în linia a III-a, odihniți și hrăniți, erau decorați cu cele mai înalte medalii ale statului dualist!

Așadar, în lunile august-septembrie 1914, satele românești din Transilvania și Banat au răspuns la chemarea la arme a guvernului, zeci de mii de bărbați plecând la război. Era vorba de proverbiala și vechea loialitate a poporului român față de „drăguțul de împărat”, Franz-Josef!

Și totuși, autoritățile ungurești nu aveau încredere în românii ardeleni. Aceștia erau supravegheați, arestați, închiși, deportați. În anii războiului, peste 80.000 de români au fost dislocați în interiorul Ungariei, iar 5.000 de intelectuali au fost internați în lagăre.

Chiar de la începutul războiului, conducătorilor națiunii române din Transilvania li s-au cerut din partea autorităților ungurești declarații de fidelitate și loialitate. Nu era suficient că satele românești fuseseră golite de bărbați, trimiși să lupte și să moară pentru cauza Ungariei, conducătorii lor trebuiau să declare tară echivoc că sprijină necondiționat statul unguresc. Nu doar românilor li se ceruseră declarații de loialitate, ci tuturor conducătorilor celor 10 națiuni robite de imperiul austro-ungar. Cu excepția câtorva fruntași, conducătorii românilor grupați în Comitetul Executiv al Partidului Național al Românilor din Transilvania au refuzat să se conformeze ordinelor venite de la Viena și Budapesta. Aurel C. Popovici, însă, autorul planului de creare a unui stat austriac confederat, s-a conformat. La fel și Alexandru Vaida-Voevod, care, în înțelegere cu

guvernul de la București, a scris o scrisoare în care își declara loialitatea față de Austro-Ungaria. Deci, o mișcare gândită, tactică.

Alți conducători români au refuzat să facă declarații de loialitate, în ciuda presiunilor și amenințărilor venite din partea autorităților.

Se știe că, la începutul războiului, România încă era aliată cu Puterile Centrale, iar fruntașii românilor ardeleni au primit cu mare ușurare și satisfacție proclamarea neutralității după Consiliul de Coroană de la Sinaia (3 august 1914).

Iuliu Maniu a refuzat să facă orice declarație de loialitate către statul dualist, în ciuda presiunilor repetate ale șefului guvernului de la Budapesta, Ștefan Tisza.

Tisza voia să-i folosească pe conducătorii români spre a convinge guvernul de la București să intre în război de partea Puterilor Centrale. Iuliu Maniu a declarat că nici în fața morții nu va susține așa ceva. El era adeptul unirii cu România, ca și alți lideri români.

Deși se declarase oficial neutră, România, prin șeful guvernului său, Ion I. C. Brătianu, intenționa să intre în război de partea Antantei, spre a-i elibera pe românii din imperiul dualist. Lucrurile nu trebuiau forțate, iar negocierile nici atât. Unii români de peste Carpați voiau ca România să intre mai repede în război cu imperiul dualist. Spre a-i tempera, Ion I. C. Brătianu trimite pe C. Stere la Brașov să-l întâlnească pe Iuliu Maniu. Stere era adeptul intrării necondiționate și rapide a României în război alături de Puterile Centrale. El voia ca România să dezrobească Basarabia, iar Rusia era văzută ca pericol major pentru statul român și Europa Sud-Estică (*Vezi viziunea lui Constantin Stere asupra Primului Război Mondial, ca și ceea ce ar fi trebuit să facă România în*

situația istorică dată, în Constantin Stere, Documentări politice, Colecția Testament, Editura Museum, Fundația Culturală Română, București, 2002, pp. 190 - 195; 198 - 204; 205 - 216; 227 - 232; 310 - 338).

Ion I. C. Brătianu l-a trimis pe C. Stere la Brașov în scop diversionist.

Pe 20 august 1914, Stere trece Carpații cu automobilul ministrului de interne din guvernul Brătianu și se întâlnește cu Iuliu Maniu într-un hotel, la Brașov. Între cei doi mari fii ai națiunii române a avut loc, îl credem pe Grigore Gafencu, „cea mai aprigă și ciudată discuție”. Stere îi spunea lui Maniu de ce Rusia trebuie să fie învinsă, căci reprezenta un pericol mortal la adresa poporului român. Maniu avea ca țintă imediată și definitivă scoaterea din robie a românilor ardeleni, fapt posibil doar prin prăbușirea imperiului dualist.

Stere voia înfrângerea Rusiei, deoarece numai pe această cale putea Basarabia să iasă din robia seculară a imperiului din Nord. Și Maniu, și Stere aveau dreptate. Ceea ce nu știau ei în aprigul lor dialog din miezul verii lui 1914 era că visurile lor se vor împlini iar cele două imperii multinaționale, la sfârșitul războiului, se vor dezintegra.

Maniu i-a comunicat lui Stere că „românii ardeleni” nu mai vor cu nici un chip „să-și lege soarta de soarta compromisă a imperiului Habsburgic”. „Amîndoi au avut dreptate”, conchide G. Gafencu.

Presat de germani, șeful guvernului ungar, Tisza, mimează dialogul cu conducătorii românilor, cărora le promite îndeplinirea unor deziderate naționale: schimbarea legii electorale, înlocuirea legii școlare *Apponny*, limba română în justiție și administrație. Promisiunile erau făcute în perspectiva convingerii României să intre în război alături de Puterile Centrale.

Evident, cele promise de Istvan Tisza erau doar promisiuni și așa au rămas. În realitate, guvernul de la Budapesta nu avea de gând să facă nicio concesie românilor.

Conducătorii românilor au fost puși sub supraveghere strictă. Erau urmăriți cu strășnicie, li se înscenau fel de fel de acțiuni, chipurile, de spionaj în favoare României. În *Memoriile* sale, Alexandru Vaida-Voevod descrie o înscenare a autorităților ungurești, în 1914, cu privire la așa-zise acțiuni de spionaj în favoarea României în urma căreia 11 români din zona Brașovului sunt arestați și închiși .

Ca această înscenare au fost sute și sute, având ca rezultat hăituirea românilor total nevinovați, arestarea și închiderea lor în pușcării.

După cum am mai subliniat deja, intransigența lui Iuliu Maniu, refuzul de a se conforma autorităților maghiare au determinat reacția acestora. Nimeni nu l-a putut convinge pe Iuliu Maniu, fie el și contele Istvan Tisza, primul ministru al guvernului de la Budapesta, să facă vreo declarație de loialitate către statul maghiar. El nu avea cum să accepte să se pună în slujba asupritorilor poporului român din Transilvania.

Drept urmare, în mai 1915, deși, în calitate de jurisconsult al Mitropoliei din Blaj era scutit de serviciul militar, la ordinul personal al lui Tisza, Iuliu Maniu este încorporat și trimis la o unitate militară care pregătea ofițeri de rezervă, regimentul 36 de artilerie. Prietenii au încercat să-l ajute, făcând presiuni pe lângă autorități. El a declarat că preferă să moară pe front decât să declare loialitate statului unguresc. Ajuns repede sublocotenent, Maniu este trimis pe front, mai întâi pe frontul rusc, iar apoi, până la sfârșitul războiului, pe

frontul italian, unde ajunge, în iunie 1918, comandant de baterie în cadrul regimentului 14 Artilerie.

Destinul l-a ajutat pe Iuliu Maniu să nu moară pe front, unde fusese trimis de dușmanii neamului său, rezervându-i un rol crucial în evenimentele de la sfârșitul războiului.

Ostașii români din armata austro-ungară căzuți prizonieri la ruși sau italieni s-au organizat în unități militare cu scopul de a lupta contra Austro-Ungariei. Am vorbit despre baza de la Darnița de lângă Kiev, despre corpul de voluntari ardeleni sosit la Iași în iunie 1917 să lupte pe frontul românesc, despre cei 1000 de ardeleni trimiși să apere Sfatul Țării de la Chișinău în ianuarie 1918 de bandele criminale bolșevice.

În capitolul despre unirea Bucovinei cu România am analizat Statutul Comitetului Național din 30 aprilie 1918, prin care românii originari din Austro-Ungaria stabiliți în Franța au decis să ducă o luptă „prin toate mijloacele” pentru unirea acestor „țări cu regatul României”.

Românii originari din Austro-Ungaria, aflați în Italia pe 19 iunie 1918, au format la Cittàducale un *Comitet de acțiune* cu scopul de a „continua lupta începută de România pentru unitatea națională a tuturor românilor”. Ei se arătau „îndurerați” de noua situație creată prin dictatul punitiv impus României de Puterile Centrale la Buftea-București. Comitetul stabilește în 5 puncte programul său de acțiune urmărind mai întâi unirea românilor „subjugați de Austro-Ungaria”, formarea de unități militare românești numite „legiuni”, organizarea unei propagande intense „pentru realizarea unității noastre naționale”.

Sediul *Comitetului* era Roma, locul „de unde trebuie să pornească astăzi legionarii români pentru a elibera pe

frații lor asupriți”; el cuprindea 16 membri a trimis „delegați extraordinari la Paris, Londra și Washington”.

Comitetul de Acțiune a cerut guvernelor Aliate, în primul rând celui italian, să recunoască „în mod oficial” că este singurul reprezentant legal și „competent” să apere interesele românilor din Austro-Ungaria. Procesul-verbal de constituire a fost semnat de Simion Mândrescu, profesor universitar, Zaharia Barbu, ofițer, Ștefan Bidner, ziarist, dr. Ioan Câmpeanu, avocat, Aron Cotruș, publicist, Claudiu Isopescu, publicist, Valeriu Pop, notar, Tit Liviu Trif, avocat ș. a. .

Pe 2 iulie 1918, primul ministru italian Vittore Emanuele Orlando e înștiințat telegrafic de R. Gallenga că cei 18.000 de prizonieri români aflați în Italia, foști combatanți în armata austro-ungară, solicită să li se dea voie să formeze „legiuni” care să lupte „alături de glorioasele armate ale Antantei”.

V. Em. Orlando răspunse Comitetului de Acțiune în luna iulie 1918, adresând o scrisoare de mulțumire profesorului universitar, Simion Mândrescu, asigurându-l de „via simpatie cu care Guvernul italian” privește „triumful idealurilor comune de dreptate și libertate a popoarelor”.

Pe 12 iulie 1918, Vasile Stoica, vicepreședintele Consiliului Național al Românilor din Transilvania și Bucovina cu sediul la Paris, adresează o scrisoare secretarului de stat al S.U.A., Robert Lansing, în care arată hotărârea românilor de a continua lupta pentru Unire, fiind convins că „triumful armelor americane și principiilor americane de libertate pentru toate națiunile este de nezdruccinat”. Vasile Stoica era și președintele Ligii Naționale Române din America, calitate în care adresează lui Robert Lansing o a doua scrisoare, în care declara că cei 180.000 de români aflați în S.U.A.

originari din Transilvania și Bucovina, organizați în „Liga Națională Română” vor milita ca românii să formeze „o țară unită”, în baza principiilor „autodeterminării și democrației, așa cum au fost formulate de președintele Statelor Unite în diferite cuvântări”.

Din momentul în care înfrângerea Puterilor Centrale devenise certă, națiunile își declarau intențiile de autodeterminare și libertate națională. *Declarația* din aprilie 1918, în 14 puncte, a președintelui S.U.A., Woodrow Wilson fusese îmbrățișată de toate națiunile robite de Austro-Ungaria ca o adevărată *Evanghelie*.

Astfel, pe 6 septembrie 1918, la Paris, românii din Franța, întruniți într-o adunare generală ce reprezenta „ideea liberă a românismului” de pretutindeni, îi deleagă pe V. Lucaciu și I. Cantacuzino să reprezinte „idealul național românesc” pe lângă puterile Antantei. Moțiunea a fost semnată de 100 de personalități românești.

Pe 3 octombrie 1918, la Paris, dr. Ioan Cantacuzino propune componența Consiliului Național al Unității Române, având ca președinte pe Take Ionescu, iar ca vicepreședinți pe V. Lucaciu, O. Goga, dr. C. Angelescu și Ioan Th. Florescu. Între membrii Consiliului menționăm pe Sever Bocu, Vasile Stroescu, dr. Ioan Cantacuzino, I. Găvănescu, N. Titulescu, C. Diamandy, D. Drăghicescu, Toma Ionescu (fratele lui Take Ionescu), Traian Mironescu și botoșăneanul G. Văsescu.

Propunerea dr. Ioan Cantacuzino este primită de adunare cu „ovații”, care a aclamat entuziast Consiliul Național al Unității Române. Prin constituirea acestui organism, ce cuprindea personalități de pe cuprinsul întregului spațiu etnic românesc, s-a mai făcut un pas spre Unire.

Tot în acele zile, și tot la Paris, Comitetele Naționale român, cehoslovac, polonez și iugoslav au semnat un

proiect de *Declarație Comună* în care denunțau „ideea federalizării Austro- Ungariei ca o nouă metodă de asuprire a popoarelor din componența sa”. Proiectul a fost redactat de Consiliul Național al Unității Române, fiind datat 10 octombrie 1918.

Declarația sublinia că guvernul austro-ungar, într-o cerere de pace adresată S.U.A., lansează și ideea federalizării „monarhiei dualiste”. Este vorba de o încercare de salvare a unui stat în care „maghiarii și germanii austrieci”, cele două popoare exploatoare ale celorlalte națiuni „care constituie marea majoritate a Imperiului”, vor să păstreze „sistemul lor imoral și anacronic de guvernare”. Acest guvern, sublinia Declarația în cunoștință de cauză, disprețuiește ideile de justiție și libertate națională susținute de președintele S.U.A., W. Wilson.

Drept urmare, Comitetele Naționale respective, reprezentând „naționalitățile oprimate din Austro-Ungaria”, arată adevăratele intenții ale guvernului austro-ungar, denunțând „opinie publică mondială acest act de ipocrizie diplomatică”. Națiunile oprimate se țin temeinic de principiile proclamate de S.U.A., voind să-și constituie independente „pe teritoriul actual al Austro-Ungariei”.

Aceleași națiuni contestă dreptul „guvernelor de la Viena și Budapesta” de a vorbi în numele lor, iar dacă o fac nu au legitimitate morală și politică. Comitetele Naționale, însă, vorbesc în numele națiunilor imperiului, care au deplină încredere în „sentimentele de justiție ale popoarelor Antantei”.

Pe 12 octombrie 1918, Ministerul de externe al Franței, în persoana ministrului de resort, Stephen Pichon, adresează o scrisoare Consiliului Național al

Unității Române, recunoscându-l drept reprezentantul legal al românilor.

St. Pichon anunța triumful apropiat al „principiilor de dreptate” care vor asigura eliberarea și unitatea românilor, căci românii au fluturat mereu „pe câmpurile de luptă culorile țărilor române”.

Pe 12 octombrie 1918, în casa lui Aurel Lazăr, Comitetul Executiv al Partidului Național al Românilor din Transilvania a redactat o declarație privind dreptul la autodeterminare națională al românilor din Transilvania și Banat. Declarația scrisă de profesorul de istorie Vasile Goldiș a invocat principiul naționalităților lansat de W. Wilson. S-a hotărât ca declarația să fie citită de deputatul Alexandru Vaida Voevod în Parlamentul de la Budapesta. Este vorba de un document istoric de mare valoare, căci prin el se vor legitima toate acțiunile românilor până la 1 decembrie 1918.

La 17 octombrie 1918, președintele Consiliului Național Român, Dr. Ștefan Ciceo Pop adresează populației Transilvaniei o proclamație în care cheamă „pe toți oamenii buni și cinstiți, tară deosebire de neam și lege” să se unească ca să apere „viața și avutul oamenilor”.

Populația e îndemnată să-și formeze gărzi locale. Cauza „sfântă” a democrației e compromisă dacă se comit „jafuri și omoruri”. Soldații și ofițerii români sunt chemați „fără amânare” la sediul Consiliului Național, „str. Fabian Gabor, nr. 7, Arad”.

Fiecare român să păstreze ordinea. Jefuitorii sunt cei mai mari dușmani ai neamului românesc. Să ne prezentăm în fața lumii ca o națiune tânără, frumoasă „în deplina ei curățenie nepătată, în întreaga ei splendoare”.

Iuliu Maniu la Viena (octombrie - noiembrie 1918)

În vara lui 1918, Iuliu Maniu era pe frontul italian, la Piave, comandând o baterie în regimentul 14 artilerie al armatei austro-ungare. Înfrângerea Puterilor Centrale se contura tot mai clar. Popoarele din dubla monarhie îmbrățișaseră cu tărie marile principii ale Declarației lui W. Wilson: democrație, libertate și autodeterminare. Mai puțin, desigur, germanii austrieci și ungurii, care nu au ezitat, însă, să le adopte în chip ipocrit, propunând aceluiași W. Wilson ideea federalizării Austro-Ungariei. Desigur, în momentul înfrângerii ungurii și austriei au devenit peste noapte campioni ai dialogului între națiuni, prezentându-se ca adevărați corifei ai libertății și democrației!

Cu de la sine putere, în vara lui 1918 Iuliu Maniu părăsește frontul și vine la Arad spre a se sfătui cu ceilalți conducători ai românilor. Au discutat îndelung cum trebuie puse în aplicare ideile lui W. Wilson privind autodeterminarea Transilvaniei. Comitetul Național Central Român îl trimite la Viena, în calitate de delegat militar și ministru de externe al acestuia.

Conducătorii românilor voiau să-i aducă acasă pe soldații și ofițerii români din armata austro-ungară care se dezintegra cu rapiditate.

La Viena, Iuliu Maniu trebuia să-i organizeze pe militarii români și să-i pună în slujba cauzei unității românilor. În toamna lui 1918, ideile bolșevice infestaseră grav și armata austro-ungară, mai puțin pe ostașii români.

Aflat la Viena, Maniu se duse la ministerul de război, desigur, în calitate de reprezentant al națiunii române din imperiu. Stă de vorbă mai întâi cu colonelul Otto Müller, apoi cerc audiență la comandantul armatei,

Steiger Straeger. Acesta stă pe gânduri, dar, depășit de anarhie și de problemele cu care se confruntă, îl primește după ce prințul Jean de Linchstein îl convinge.

Iuliu Maniu solicită să-i fie pusă la dispoziție o parte din clădirea ministerului de război în vederea constituirii unui comandament român. Vorbește generalului austriac că românii din monarhie au și ofițeri, nu numai soldați. Dă numele generalului Moga și al baronului Ioan Boeriu.

La Viena izbucniseră tulburări grave. Foamea domnea pretutindeni. Jafuri, crime, violuri, incendii, tulburau viața marelui oraș. Singurii soldați din fosta armată austro-ungară pe care ideile bolșevice nu i-a atins erau românii.

Maniu a preluat comanda regimentului Orăștie, format din români, stabilindu-i în cazărmile Ferdinand și Carol. În aripa stângă a clădirii ministerului de război vienez el își stabilește comandamentul. Numește ofițeri în fruntea unor servicii, acționând ca un adevărat ministru de război. El a preluat controlul asupra Vienei, având la dispoziție peste 160.000 de soldați și ofițeri români. Tot la Viena, este informat de discursul din parlamentul unguresc al lui Al. Vaida- Voevod din 18 octombrie 1918, prin care marele patriot proclama dreptul românilor la autodeterminare națională.

Pe 30 octombrie 1918, la o reuniune a ofițerilor români de la Viena la restaurantul Drener Park din Schönbrunn se formează un Comitet Național al Românilor, sub președinția lui Iuliu Maniu. Pe 31 octombrie 1918, tot la Viena, și tot într-o adunare a soldaților, se formează Senatul central al ofițerilor, subordonat Comitetului Central. Ostașii români de la Viena jurau credință națiunii române din Ardeal și Bucovina, ale cărei interese le vor apăra. Ostașii români

jurau fidelitate numai steagului tricolor, declarând că se subordonează numai în fața ofițerilor români. De asemenea, soldații și ofițerii au jurat credință Consiliului Național Român.

Apoi, Maniu îl trimite pe dr. Ioan Ardeianu la Budapesta, pentru a informa guvernul maghiar că soldații și ofițerii români nu vor să mai asculte de ordinele lui, după care preia comanda tuturor unităților românești de la Viena, îndepărtându-i pe ofițerii austrieci. Timp de două luni de zile, ordinea în Viena a fost păstrată de unitățile militare românești, evitându-se adâncirea anarhiei.

Controlând situația la Viena, deoarece comanda singura forță armată disciplinată, în toamna anului 1918 Iuliu Maniu i-a ajutat decisiv pe cehi să se elibereze de sub tutela Vienei. El a trimis o delegație la Praga, care va organiza ostașii români în structuri asemănătoare celor de la Viena. La 28 octombrie 1918, la Praga, militarii români formează o legiune din 100 de ostași pusă sub comanda căpitanului S. Alexandru.

Legiunea română a asigurat protecția Consiliului Național Cehoslovac, păstrând ordinea la Praga o lună de zile. Sub protecția acestei unități militare românești a renăscut statul cehoslovac.

18 octombrie 1918: Alexandru Vaida-Voevod rostește: Despărțirea!

Pe 18 octombrie 1918, în Parlamentul de la Budapesta, deputatul Alexandru Vaida-Voevod rostește un discurs istoric în care anunță întreaga lume că națiunea română din Transilvania și Banat a hotărât să se autodetermine din punct de vedere național și teritorial.

Al. Vaida-Voevod își începe discursul spunând că nu știe dacă urmările războiului mondial vor fi bune sau rele. Omul este o ființă neputincioasă în a pătrunde viitorul. De un lucru este sigur, însă, de „primirea de toate națiunile a principiului că pe viitor nu va fi deosebire între națiune și națiune, și că vor fi egal îndreptățite națiunile mici și mari”.

Până acum, continua discursul, statul unguresc nu ne trata ca pe națiuni, „ci ca subiecte subalterne de drept, ca naționalități”. De la creștinism înainte omenirea a încercat să identifice mijloacele, căile prin care societatea ar putea evalua, progresa spre folosul tuturor. Nu s-au găsit mijloace care să poată duce la îndeplinirea dreptății „în viața reală”. Iată că ideile președintelui american W. Wilson au meritul de a expune limpede, pe înțelesul tuturor, astfel că „ele nu mai pot fi întunecate”.

Dacă omenirea va pune în practică aceste idei, va fi spre binele întregii lumi. Deputatul român e întrerupt de vocea altui deputat, Hock Janos: „Are dreptate”. Când Austro-Ungaria a trimis propuneri de pace la Washington, reprezentanții „tuturor națiunilor nemaghiare” s-au bucurat, căci prin acest demers guvernul maghiar a recunoscut că în „viitor nu mai suntem naționalități, ci națiuni”.

După ce Vaida-Voevod a rostit aceste cuvinte, în sală s-a produs mișcare, agitație. Deputatul român își continuă discursul, constatând că ei, cu toții, trăiesc vremuri mari. De problemele mari, spunea el, nu avem voie să ne atingem „conduși de egoism îngust”.

Îl citează pe președintele S.U.A., W. Wilson, după care, în rezolvarea marilor probleme ale societății omul nu are voie să se lase „influențat de considerații de ură”. Marile probleme trebuie rezolvate „în mod serios și real, numai prin sinceritate”.

După aceste fraze introductive, Al. Vaida-Voevod înștiințează parlamentul ungar ce poziție au conducătorii națiunii române „față de aceste puncte”. Era vorba, desigur, despre cele 14 puncte pe care le conținea faimoasa *Declarație din aprilie 1918* a președintelui W. Wilson. Voci nerăbdătoare îl întrerup zicând: „Să auzim! Să auzim! Citește!”.

Alexandru Vaida-Voevod citește Declarația redactată de conducătorii P. N. R. la Oradea pe 12 octombrie 1918. Aflăm astfel că, în casa lui Aurel Lazăr, adunarea conducătorilor românilor a fost prezidată de „dr. Teodor Mihali” și că, după „discutarea și cîntărirea temeinică a situației politice interne externe”, cu toții au căzut de acord „să fac următoarea Declarațiune”. Redau textul declarației rostite de Al. Vaida-Voevod pe 18 octombrie 1918 în parlamentul de la Budapesta:

„Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania, în calitate sa de factor autorizat al organizației politice a națiunii române, constată în fața situației create prin războiul mondial că rezultatele războiului justifică postulatele seculare ale națiunii române, spre deplina sa libertate națională.

Pe baza aceluși drept firesc recunoscut acum și de guvernul Ungariei prin dreptul său la armistițiu, națiunea

română din Ungaria și Transilvania dorește să facă uz de acest drept și pretinde deci pentru sine dreptul ca, în deplină libertate, scutită de orice înrîuri străine, să-și poată determina însăși așezămintele instituționale de stat și raportul său de coordonare între națiuni libere, (mișcare și larmă pe băncile din dreapta și din stânga)

Organizația națională a națiunii române din Ungaria și Transilvania nu îi recunoaște acestui parlament și acestui organism îndreptățirea să se țină de reprezentanța națiunii române și nu recunoaște nici unui factor străin de ea îndrituirea de a putea reprezenta la Conferința de pace interesele națiunii române din Ungaria și Transilvania (mișcare în dreapta și în stânga), deoarece ea nu poate încredința apărarea intereselor sale altora decât factorilor care vor fi numiți de Adunarea sa proprie națională. (zgomot și contraziceri în Cameră)".

Președintele de ședință intervine atrăgându-i atenția lui Vaida-Voevod că este „deputat ungar” și ca atare să nu facă declarații „care atacă constituția existentă”. Deputatul român ignoră observațiile președintelui, care dovedesc în ce hal de orbire și egoism deșănțat național se afla Ungaria chiar și atunci când căzuse în prăpastie, continuând să citească istorica Declarație:

„Afară de Adunarea Națională, ori de organele delegate de această Adunare, în prezent, afară de Comitetul Executiv al Partidului Național Român, nu este nimenea autorizat să negocieze și să decidă în chestii referitoare la situația politică a acestei națiuni și toate acele hotărâri și acorduri care s-ar face (realiza) fără de aprobarea acestor factori le declarăm de nule și neavenite și neobligatoare pentru națiunea română”.

Ajuns aici, discursul lui Vaida-Voevod e întrerupt de larmă, urlate, vociferări: „Nemaiauzit”. Gălăgia îl determină pe președintele de ședință să atragă, din nou

atenția deputatului român „să binevoiască să țină cont de constituția existentă”. Alexandru Vaida-Voevod reia cu voce înaltă: *„După suferințe și lupte de veacuri națiunea română din monarhia austro-ungară așteaptă și pretinde validitatea drepturilor sale inalienabile și imprescriptibile la viață deplină națională”*.

Declarația citită de Al. Vaida-Voevod este una prin care românii din Transilvania se proclamă independenți și suverani pe destinul lor. Nimeni, în afară de ei înșiși, nu mai poate să le poruncească. Românii vor hotărî pentru ei ce e bine de făcut și ce nu. Nu vor să mai recunoască statului unguresc și instituțiilor lui dreptul de a vorbi în numele lor, al românilor. Drepturile naționale ale românilor, ca și ale tuturor națiunilor oprimate din imperiul dualist au fost recunoscute de lumea civilizată. Ungaria însăși a fost nevoită să accepte principiile lui W. Wilson, care proclamă dreptul popoarelor la autodeterminare. Să le pună în practică, deci.

Se observă că, în argumentele de care s-a prevalat Declarația din 18 octombrie 1918, ideile din cele 14 puncte ale președintelui S.U.A. au constituit fundamentul de necombătut al luptei românilor. Dar chiar și așa, chiar în condițiile în care Ungaria era înfrântă în război, detestată de o lume întreagă pentru șovinismul său exacerbat, manifestat prin ură și dispreț față de celelalte națiuni din statul dualist, parlamentul ungar, liderii politici unguri nu aveau nici un gând să aplice în viața reală principiile wilsoniene. S-a reținut aroganța, obrăznicia folosite de președintele parlamentului spre a-l atenționa pe Vaida-Voevod că ar fi bine „să respecte constituția existentă”.

Adevărul este că, în ceasul prăbușirii rușinoase, urmare a înfrângerilor din război, Ungaria nu avea nicio

intenție să accepte că și celelalte națiuni din statul dualist au aceleași drepturi ca și ei. De nevoie, pentru a induce în eroare opinia publică, dar în primul rând pe învingătorii din război, autoritățile ungare au deschis discuții, așa-zise negocieri cu reprezentanții națiunilor atâta timp înrobite și disprețuite.

Ei, ungurii, se considerau cel mai civilizat și tolerant popor din Europa! Erau siguri că, uzând de întregul arsenal iezuitic în care erau cu adevărat experți, vor reuși să prostească pe sârbi, pe croați, pe slovaci, pe polonezi, pe români, iar scumpul lor vis, „Ungaria Mare”, va putea fi păstrat intact.

Cu doar o zi înainte de Declarația istorică a lui Al. Vaida- Voevod, fostul prim-ministru, Ștefan Tisza, de la aceeași tribună a parlamentului unguresc, afirmase că în Ungaria „națiunile nemaghiare au avut și până acuma o soartă fericită, și că între principiile wilsoniene și stările din Ungaria ar exista numai o deosebire mică”.

Afirmația omului politic ungar a fost vehement criticată ca mincinoasă, falsă de deputatul român Vaida-Voevod. Astfel, după citirea Declarației de independență a națiunii române, Alexandru Vaida-Voevod își continuă cuvântul, afirmând că în statul unguresc, în vremea războiului „când pe toate câmpiile de război au fost jertfiți fiii națiunilor nemaghiare, pe atunci când tații și copiii mureau în lupte, toate temnițele erau pline și sunt pline și în prezent cu părinții și cu mamele lor, că până și copiii de 14 și 16 ani au fost aruncați în închisoare”.

Prezintă apoi Camerei exemplul fruntașului român Teodor Mihali, care este închis de 8 luni „cu totul nevinovat”.

Deputații unguri fac zgomot, îl contrazic, urlă, îl amenință. Președintele cere liniște. Alt deputat român, Ștefan Ciceo Pop, observă că „opt tribunale militare

judecă de doi ani încoace”. Deputatul slovac Ferdinand Jariga intervine, întărind spusele lui Vaida-Voevod spunând că cei închiși nevinovați „au murit prin pușcării de foame și de febră tifoidă”.

Continuă Al. Vaida-Voevod: „Este aceasta stare de lucruri așa de asemănătoare cu postulatele wilsoniene?”. Întrebarea, evident, a fost una retorică, după care deputatul informează pe domnii deputați unguri că școlile românești au fost și sunt închise cu sutele, că „gimnaziile noastre sunt pe cale de a fi maghiarizate”. Jandarmii unguri au pătruns până și în altarele bisericilor românești, ceea ce îi permite să spună domnilor deputați că o asemenea politică „nu este punctul de vedere afirmat de Wilson”.

Sfârșitul cuvântului lui Vaida-Voevod este o invitație adresată ungarilor la dialog și sinceritate, la respectarea drepturilor fiecărei națiuni, la impunerea „adevăratei democrații” și „ale principiilor wilsoniene nefalsificate”.

Ungurii trebuie să acorde posibilitatea ca fiecare națiune să-și „poată întemeia organizația lor națională”, trebuie să tindem, postula în deșert marele om, „să putem fi cu toții egal- îndreptățiți, de o seamă și liberi”. Libertatea națiunilor nu poate fi dezbatută cu „politicieni miopi” care s-au crezut atâta vreme „bărbați de stat”, ci de întreaga omenire, pentru care „a devenit deja o afacere internațională”.

Eu nu vorbesc în numele meu, încheia apoteotic discursul Al. Vaida-Voevod, „individualitatea mea fizică” e slabă, trecătoare, ci în numele întregii națiuni române, ale cărei dorințe și speranțe „le-am dat expresiune”.

Marele discurs fu aclamat de același deputat slovac, Ferdinand Jariga, care nu ezită să strige: „Să trăiască”, după care președintele Camerei dădu cuvântul primului ministru Wekerle...

Consiliul Național Român preia administrarea Transilvaniei

După discursul lui Alexandru Vaida-Voevod în Parlamentul de la Budapesta, Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) înaintează o „notă diplomatică ultimativă” către Consiliul Național Maghiar prin care îi cere „predarea teritoriilor locuite de români”. Conducătorii maghiari, însă, nu voiau cu niciun preț ca și românii transilvăneni să merite libertatea națională. Ei tergiversau, nu voiau să accepte realitatea. Voiau Transilvania doar pentru unguri. Vorbeau, după cum s-a văzut la Ștefan Tisza, de marile idei ale președintelui S.U.A., Woodrow Wilson, ca despre unele pe care statul unguresc le-a avut în toată existența sa ca bază de organizare.

Ungaria istorică a existat 1000 de ani doar în prietenie și egalitate cu alte etnii. Ea n-a asuprit, prigonit nici un neam. Această orbire trufașă, această disimulare fățarnică nu putea prosti pe români, victimele de 600 de ani (de la 1366) a unui rasism etnic și social unic în istoria Europei.

La mijlocul lunii noiembrie 1918, la Târgu Mureș, într-o adunare națională ungurească, liderii lor invocau principiile lui W. Wilson drept bază pentru păstrarea Ungariei Mari. Ei voiau, cel mult, ca pe o mare favoare din partea ungarilor, formarea unei confederații, în care, evident, ei să fie stăpânii iar celelalte națiuni slugile.

Pe 2 noiembrie 1918, la Arad, se definitivează componența Consiliului Național Român Central, adăugându-se și reprezentanții Partidului Social-Democrat. Consiliul avea următoarea componență: Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Ștefan Ciceo Pop, Teodor Mihali, Alexandru Vaida, Aurel Vlad, din partea P. N. R.,

și Ioan Flueraș, Tiron Albani, Iosif Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renai și Baziliu Surdu, din partea P.S.D..

În adresa ultimativă înaintată guvernului maghiar, Consiliul Național Român cerea noului guvern Karoly să-i recunoască dreptul de guvernare asupra a 26 de comitate. Nota C.N.R.C. cerea guvernului să ordone tuturor instituțiilor, autorităților, organelor de stat, bisericești, de învățământ, administrative, financiare, militare, de transport „să treacă sub autoritatea noastră”.

C.N.R.C. va garanta ordinea, viața și avutul populației. Dacă guvernul unguresc refuză, preciza *Nota*, C.N.R.C. va informa poporul, țara și lumea că „aplicarea dreptului la autodeterminare a devenit pentru noi imposibilă”. Evoluția evenimentelor viitoare care vor decurge din acest refuz va cădea în responsabilitatea guvernului de la Budapesta.

În teritoriile preluate în stăpânire, Consiliul Național Român Central va garanta tuturor popoarelor „care trăiesc pe teritoriul respectiv”, aplicarea „principiilor wilsoniene”.

Consiliul va stabili reședința guvernului la Sibiu, iar modalitățile de transferare „a guvernării să fie stabilite de o Comisie mixtă”. Răspunsul guvernului ungar este așteptat până pe „12 noiembrie a. c., orele 9 p. m”.. Nota ultimativă a fost semnată de președintele C.N.R.C., Ștefan Ciceo Pop.

Guvernul ungar trimite la Arad pe Oszkar Jaszi, ministrul naționalităților, pentru negocieri cu C.N.R.C. Acesta a propus un plan de confederație a Ungariei în limitele statului maghiar existent. Românilor li se promitea doar autonomie, nu autoguvernare reală, în caz contrar, amenință O. Jaszi, va izbucni război civil, pe

care îl vor pune pe seama românilor. Ungurii, ca și la 1848, îi înarmau pe secui, pe care voiau să-i ridice împotriva românilor.

Văzându-se deja victorios, fiind sigur că i-a îmbrobodit pe români, O. Jaszi îi cere comisarului militar, dr. Vincze, pe 14 noiembrie 1918, să telegrafieze la Budapesta că C.N.R.C. a acceptat planul de confederare propus de Budapesta. Soldați i etniilor din Transilvania vor fi conduși de ofițeri din neamul lor.

Comandantul tuturor trupelor va fi generalul Konrad Siegler. Populația va fi informată „prin manifeste trilingve”. La negocierile de la Arad nu fusese prezent Iuliu Maniu, cel mai intransigent conducător al românilor din Transilvania. În absența sa, unii lideri din C.N.R.C. deveniseră oscilanți, fiind gata să intre în capcanele întinse de unguri. Când la Arad aveau loc negocieri, Maniu era la Budapesta, căci guvernul îl somase să cedeze imediat administrația civilă în teritoriile revendicate.

Pe 14 noiembrie 1918 Iuliu Maniu sosește la Arad, chiar în timpul negocierilor româno-maghiare. După cum ne mărturisește Alexandru Vaida-Voevod, Iuliu Maniu „s-a răfuit cu Oszkar Jaszi”.

După ce Maniu l-a pus la punct pe ministrul ungar, Consiliul Național Român refuză formula „cantonizării” Transilvaniei propusă de Budapesta. Românii vor decide într-o adunare națională ce trebuie făcut, afirmă Maniu. Ea va hotărî soarta Transilvaniei, care este un teritoriu compact românesc, neputând fi organizată în Cantoane.

La Arad, pe 14 noiembrie 1918, Ștefan Ciceo Pop pregătește convocarea adunării de la Alba-Iulia pentru 1 decembrie. Lui Vaida-Voevod termenul i se părea „prea apropiat”, luând în calcul „greutățile de comunicație și conflictele cu autoritățile de stat”.

Astfel, venirea lui Iuliu Maniu la Arad a dat un impuls hotărâtor evenimentelor. S-a trecut de la vorbe la fapte, iar „principiile wilsoniene”, de toată lumea invocate, au fost puse în practică prin fapte, imediat.

„Manifest către popoarele lumii”

A doua zi după furtunoasa întâlnire Maniu-Oszkar Jaszi, Vasile Goldiș, în numele Marelui Sfat al Națiunii Române din Transilvania și Ungaria, deci, pe 15 noiembrie 1918, orele 15, elaboră un *Comunicat* în care declară că națiunea română își proclamă tot „dreptul la independența sa de stat deplină și nu admite ca acest drept să fie întunecat de rezolvări provizorii”.

Națiunea română va asigura „pentru fiecare popor condițiunile liberei dezvoltări naționale”, va „respecta principiile wilsoniene” până ce Congresul de pace va fixa „limitele definitive ale teritoriilor reclamate de această națiune pentru statul propriu”. Consiliul Național Română va avea grijă ca viața, averea, liniștea locuitorilor „de pe teritoriile locuite de români” să fie ocrotite, respectate.

După eșuarea așa-ziselor negocieri de la Arad, evoluția evenimentelor se accelerează în direcția unui deznodământ dorit de națiunea română. La 20 noiembrie 1914, Marele Sfat al Națiunii Române din Transilvania și Ungaria adresează un *Manifest* istoric către popoarele lumii.

Manifestul, care în sine este un document istoric, face un rechizitoriu necruțător, în baza realității istorice existente pe toată durata stăpânirii maghiare în Transilvania și Banat, arătând întregii lumi barbariile, opresiunea, crimele comise de unguri împotriva românilor, atât în trecut ca și în acele zile cruciale.

Documentul începe abrupt, înștiințând lumea întreagă că „Națiunea Română din Ungaria și Transilvania, ținută de veacuri în robie trupească și sufletească de clasa stăpânitoare a poporului ungar” s-a eliberat din „sclavie”. Eliberarea s-a produs pentru că

„drepturile civilizației umane” au învins „principiul barbar al opresiunii naționale” prin „strălucita învingere a armelor”.

Națiunea română a declarat „guvernului opresorilor de pînă aci” că dorește a se constitui în stat liber și independent pentru „a-și putea valida nelimitat forțele sale în serviciul culturii și al libertății omenești”. Opresorii de pînă acum, guvernul lor de azi neagă dreptul națiunii române de a fi stăpână pe teritoriul său. La dorința de libertate națională a românilor, guvernul ungar opune „forța brutală”..

De secole întregi, nobilimea maghiară, „oprimatoare a poporului ungar” a rupt în bucăți trupul chinuit al națiunii române. De la 1867, când clasa stăpânitoare ungurească a înfăptuit „constituționalismul fals”, guvernele ungurești în ultimii 50 de ani au avut „scopul mărturisit” de a desființa națiunea română. Au colonizat pămîntul românilor străini, i-au maghiarizat pe românii, care au fost nevoiți să aibă „relații nemijlocite cu stăpînirea ungară”. Au adus în mijlocul românilor „mii de slujbași publici unguri”, au maghiarizat orașele urmărind nimicirea românilor ca națiune.

Această schimbare a realității etnice „prin opresiune și fărădelege guvernul ungar o invocă acum pentru a-și justifica opunerea la hotărîrea națiunii române de a-și întemeia pe pămîntul său strămoșesc statul său liber și independent”.

Noi, românii, astăzi, când civilizația triumfa asupra barbariei, ar trebui să ne impunem dreptatea cu forța. Nu vrem acest lucru. Națiunea română refuză să apeleze la forță pentru a-și impune sfînta libertate. De aceea, ea protestează în fața lumii întregi „împotriva fărădelegii guvernului ungar, care și acum încearcă a supune națiunea română dominațiunii străine”.

Națiunea română din Transilvania și Ungaria nu dorește sa stăpânească niciodată cu forța „asupra altor neamuri”. Neavând în timp „clasă istorică stăpînitoare”, prin însăși existența sa de-a lungul vremurilor, națiunea română „este întruparea democrației celei mari desăvârșite”. Pe pământul său, în statul său liber și independent, națiunea română jură solemn că va „asigura fiecărui popor deplină libertate națională”. Statul său va fi organizat pe „temeiul democrației”, asigurând tuturor „indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condițiunilor de viață...”.

Națiunea română respinge minciunile și mistificările guvernului ungar pentru păstrarea unor stări de lucruri seculare, nedrepte și a revendicărilor asupra teritoriului românesc. De la împăratul Traian și până astăzi pământul nostru l-am muncit „cu brațele noastre și îngrășat cu sîngele nostru”. Națiunea română nu mai voiește „să trăiască în legătură de stat cu națiunea maghiară”. Ea vrea să-și creeze statul său liber și independent. Anunțând lumea civilizată de voința sa, de hotărârea sa, ea se pune sub protecția „geniului libertății omenești”.

Națiunea română e hotărâtă să moară mai bine „decît a suferi mai departe sclavia și atîrnarea”.

Națiunea română din Transilvania și Ungaria are credința că în lupta ei pentru libertate „o va ajuta întreg neamul românesc”.

Marele document istoric a fost semnat de dr. Ștefan C. Pop, președinte, și dr. Gheorghe Crișan, secretar.

Convocarea Adunării Naționale

În aceeași zi de 20 noiembrie 1918, și tot la Arad, a fost lansat spre știința românilor din Transilvania textul *Convocării* mării Adunări Naționale de la 1 decembrie 1918, semnat, ca și *Manifestul* de mai sus, tot de Ștefan C. Pop și Gh. Crișan, președinte și, respectiv, secretar al Marelui Sfat al Națiunii Române.

Ca toate documentele istorice române din acele zile istorice, și textul *Convocării* Adunării Naționale de la 1 decembrie 1918, este simplu dar măreț ca stil, ton și expresivitate. Fără ocolișuri, abrupt și glorios *Convocarea* începe prin a da de știre națiunii române din Transilvania și Ungaria că „Istoria ne cheamă la fapte”. Dezvoltarea civilizației în istorie a scos neamul românesc „din întunericul robiei la lumina cunoștinței de sine”, în sfârșit, neamul românesc s-a trezit „din somnul de moarte”.

Națiunea română vrea să trăiască în libertate alături de celelalte națiuni ale lumii. În numele lui Dumnezeu și al dreptății eterne pe care El o face, națiunea română vrea „să-și spună cuvântul”, să-și decidă soarta în numele principiului consacrat „prin evoluțiunea istorică”. Cuvântul său, odată rostit, va fi respectat „de lumea întreagă”. Vrem să creăm „la gurile Dunării” un stat puternic pentru a asigura „liniștea necesară pentru munca binecuvântată”. Adunarea Națională a națiunii române din Transilvania și Ungaria se va ține la Alba Iulia, „cetatea istorică a neamului nostru”, în ziua de 1 decembrie 1918, „orele 10 a. m”..

Se comunică apoi cine poate participa la istorica adunare, în primul rând, episcopii români din Transilvania și Ungaria; toți protopopii celor două biserici românești; câte un trimis „al fiecărui consistoriu

și capitel”; câte doi delegați din partea societăților culturale; câte două femei „din partea fiecărei reuniuni femeiești”; de la fiecare școală, liceu câte un delegat; doi învățători din partea fiecărei „reuniuni învățătorești”; fiecare gardă națională va trimite câte un soldat și ofițer; delegați din partea muncitorilor; doi studenți de la tinerimea universitară; fiecare „circumscripție electorală” în care locuiesc români va trimite câte 5 (cinci) reprezentanți.

Organizatorii au credința că la adunare vor fi reprezentate „toate păturile sociale ale națiunii noastre”. Va fi o „adunare istorică” unde se va hotărî „soarta neamului nostru poate pentru o vecie”. Avem convingerea că poporul român se va prezenta în număr mare, demni de cauza sa mare și sfântă. Toți cei ce vor veni vor fi „adăpostii”. Frații români de oriunde din lume sunt „rugați să dea și ei tot ajutorul”. Înainte ca Adunarea să fi început, ne vom ruga cu toții la Dumnezeu „în cele două biserici din Alba-Iulia: cea ortodoxă-răsăriteană și cea greco-catolică”.

Oricine dorea să afle informații despre marea Adunare Națională era rugat să se adreseze „Consiliului Central Național Român din Arad”. Să fim tari în credința noastră, căci, iată, ceasul mântuirii neamului românesc a sosit, se încheia textul convocării.

XI. 1 DECEMBRIE 1918

1 Decembrie 1918

Cu două zile înainte de 1 decembrie 1918, peste pământurile românești din Transilvania și Banat a nins, iar gerul s- a lăsat cu strășnicie. Din 14 noiembrie și până pe 30 noiembrie 1918, membrii Consiliului Național Român, cu reprezentanții lui, au străbătut întreg Banatul și Transilvania pentru a spune românilor ce este cu ziua de 1 decembrie, lămurindu-i pe români.

Desigur, românilor nu le venea să creadă că ceasul libertății a sosit și că, în sfârșit, vor scăpa de odioasa tiranie ungurească. Așadar, Consiliul Național și oamenii săi nu aveau grijă în a-i convinge pe români să vină la Alba-Iulia și, cu atât mai mult, să accepte Unirea. Unirea intrase adânc în mințile și sufletul poporului român din Transilvania și Banat ca un vis scump, de secole.

Pentru români, nevoia Unirii cu Țară devenise o problemă de viață și de moarte. Românii din Ardeal au fost singurul popor din Europa, popor de țărani, fără clasă conducătoare, care în ultimii 150 de ani (de la 1784) au dus două cumplite războaie pentru libertate națională. Nici un popor din Europa n-a fost atât de disprețuit și batjocorit în tot ce avea el mai sfânt cum au fost românii din Ardeal de către unguri. Avem dovezi istorice nesfârșite care probează afirmația mea.

La 1784-1785, românii ardeleni au preferat să moară decât să trăiască în robie. Lupta lor înseamnă un imn sfânt ridicat Libertății naționale, împotriva unui neam pe care Al. Vaida- Voevod care i-a cunoscut în totalitate, n- a ezitat în a da următoarea sentință: „Nici un neam pe rostogolul pământului, decât ungurii, nu au fost mai

iscușiți inventatori de metode și falsificări, produse spre a-și servi interesele de clasă și politice”.

Despotismul cu care i-au tratat ungurii pe români (mai bine zis: nobilimea maghiară, căci ungurii obișnuți sunt oameni buni și nobili), l-au făcut pe iluministul francez Jacques Pierre Brissot să-i scrie împăratului Iosif II, la 1785, despre starea românilor despre care, spunea el, nici „negrii din insulele noastre (adică insulele din imperiul colonial francez în curs de formare la acea vreme - n. ns.) nu duc o existență atât de cumplită; un asemenea popor trebuie să moară de deznădejde, sau să-i ucidă pe tirani”.

Murind de foame, asupriți, bătuți, umiliți, munciiți, fără alt drept decât al robului, românii ardeleni au ridicat steagul libertății la 1784-1785. Au ucis 300 dintre călăii săi ungurii, iar ungurii, ca să arate lumii cât sunt de „toleranți” și buni, au ucis 10.000 dintre români nevinovați, prin spânzurare sau decapitare. Nu revin asupra marelui război pentru libertate și demnitate națională dus de români la 1848-1849. Documentele timpului au fost adunate în două masive volume de Cornelia Bodea (*1848 la Români*) și, în cartea lui Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, pe care am citit-o și recitit-o de atâtea ori! A fost o luptă disperată pentru supraviețuire a unui popor chinuit (în plin secol XIX) de cea mai rușinoasă robie. 50.000 de români ardeleni au murit sau au fost exterminați în acei doi ani de către „toleranții” unguri, „europenii” unguri, care au ars până la temelii peste 300 de sate românești (la 1848-1849)!

Așadar, în 1918, poporul român din Transilvania și Banat nu trebuia convins de nimeni că Unirea este necesară, căci Unirea a stat ascunsă în sufletele lor în toate secolele de robie ungurească. Din acest motiv, ei, românii ardeleni și bănățeni așteptau ziua de 1

decembrie 1918 ca pe ceasul sfânt și mare al învierii. De acest adevăr era convins și Lucian Blaga, participant la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia. Unirea cu România a Transilvaniei, nota, marele poet și filosof, fusese pregătită „vreme de sute de ani”.

La vestea că la 1 decembrie va avea loc o Mare Adunare Națională, sute de mii, milioane de români au fost cuprinși de sfânta, marea bucurie a Dreptății și Eliberării. Mii și mii de oameni au început să se îndrepte spre Alba-Iulia, pe jos, cu căruțele sau cu trenurile.

1 decembrie 1918 a început cu o dimineată rece. Ninsese peste noapte dar, odată cu venirea zilei se făcuse senin. Un soare strălucitor și rece salută pe cei 100.000 de români veniți la marea lor sărbătoare. Oamenii erau entuziaști, fericiți. Se îmbrățișau unii cu alții cu prietenie. Cântau. Granițele României Unite pe care ei în acea zi le vor consfinți, nu avem voie să uităm acest adevăr, fuseseră deja acceptate de Aliați și trasate de moartea sfântă a celor peste 800.000 de români din vechiul regat al României.

La 1 decembrie 1918, Alba-Iulia era în haine de sărbătoare. Albul zăpezii era colorat de mii de steaguri naționale românești. Pe toate clădirile era arborat tricolorul. Coloane fără sfârșit de oameni se îndreptau spre Sala Unirii și spre „Câmpul lui Horea”. Orașul, cetatea orașului, „Câmpul lui Horea” gemeau de zecile de mii de oameni. Oamenii începuseră să sosească începând din după-amiaza zilei de 30 noiembrie. Sosesec și cei 12 membri ai Consiliului Național Român Central, ziariști români, unguri, germani din Occident.

Urișa sală a Cazinoului Militar a găzduit ședința celor 1258 de delegați. Fundalul ei era decorat cu portretul lui Mihai Viteazul, iar sub el, chipurile martirilor de la 1785: Horea, Cloșca și Crișan. Membrii

prezidiului, format din membrii Consiliului Național Român, păreau niște generali mândri de oastea lor victorioasă. În spatele lor fluturau steagurile popoarelor care se eliberaseră din fostul imperiu dualist. În jurul clădirii, mii de oameni fremătau de bucurie și nerăbdare.

Ședința de la Cazinou a început la ora 10, după ce sala ține un moment de reculegere în memoria celor care au murit pentru înfăptuirea idealului Unirii poporului român. Ștefan Ciceo Pop deschide adunarea ținând un discurs scurt, înălțător. S-au ales trei președinți și trei vicepreședinți. Vorbește Gh. Pop de Băsești, care, cu emoție de nedescris, ca un vechi luptător pentru cauza națională a românilor din Transilvania, rostește: „Acum slobozește, Doamne, pe robul tău, că ochii lui văzut-au mântuirea”. Citește apoi rezoluția Unirii Vasile Goldiș. Vorbesc Iuliu Maniu, Miron Cristea, Iuliu Hossu, Ioan Suci, Iosif Jumanca.

Toate hotărârile de la Alba-Iulia s-au luat în unanimitate, în baza voinței liber exprimate de națiunea română. Principiile noului stat român, întregit și unitar, spune Ștefan Ciceo Pop, ce vor fi chintesența celor mai avansate idei de democrație, umanitarism, libertate și iubire de neam, au fost izvorâte din cel mai curat suflet al unui popor.

Proclamarea Unirii a fost primită cu strigăte înalte, uriașe, de bucurie. Fericirea era copleșitoare, încât toți românii participant plâneau. Venirea Dreptății pentru Națiunea Română din Banat și Transilvania nu era altceva decât milenara așteptare a învierii. În acest sens a vorbit și „patriarhul regent” Miron Cristea.

Unirea a fost proclamată, spre știința întregului neam, în toate bisericile de pe cuprinsul României. Din acea zi de 1 decembrie 1918, după aproape două mii de

ani, munții Carpați, cu semețele lor creste, nu mai despărteau neamul românesc.

1 decembrie 1918, aducând poporului român Unirea cea mare pentru veșnicie, răscumpără fapta marelui erou, care la 1599 - 1600, n-a durat decât o clipă. Prăbușirea lui Mihai Viteazul și pierderea speranțelor unui popor atât de risipit și despărțit fusese posibilă și din cauza dușmanilor seculari ce încătușaseră, credeau ei, pentru secole neamul românesc din Transilvania.

Sunt sigur că, în marca zi de 1 decembrie 1918, capul sfânt al lui Mihai de la Dealu, ca și sfintele lui oseminte amestecate cu țărâna de pe Câmpia Turzii au fost învăluite în marea lumină a învierii.

1 decembrie 1918, decretând Unirea Banatului și Transilvaniei cu Țara, a lichidat definitiv o mare nedreptate istorică, a sfărâmat lanțurile robiei rușinoase care încătușau poporul român de sute de ani.

XII. 1 DECEMBRIE 1918. DISCURSURI

Ștefan Ciceo Pop

Toate activitățile din marea zi de sărbătoare a românilor s-au desfășurat în cea mai desăvârșită ordine. Delegațiile din toate colțurile Transilvaniei au sosit în zilele de 29 și 30 noiembrie 1918. Cei sosiți cântau „La arme!”, „Pe-al nostru steag”, cu voci înalte. La gară, delegații sunt primiți cu onoruri de compania de onoare condusă de lt. Ovidiu Gritta. 17.000 de soldați români din Ardeal asigură ordinea în oraș.

La 7 dimineața, pe 1 decembrie 1918, se țin slujbele religioase în toate bisericile din oraș. La ora 10, clopotele tuturor bisericilor de pe cuprinsul Banatului și Transilvaniei au bătut îndelung, vestind lumii că la Alba-Iulia a început Marea Adunare Națională. Bănățenii au ținut o adunare condusă de Aurel Cosma în care s-a cerut Unirea necondiționată. Discursurile s-au ținut în aer liber, dar și în marea Sală a Unirii.

Ștefan Ciceo Pop începe prin a spune că locul pentru Adunarea Națională a fost hotărât pentru că Alba-Iulia a fost și este „Mecca românismului”. Orașul e un loc sfânt pentru români, căci în el „zac moaștele celor mai mari martiri ai noștri: Horia, Cloșca și Crișan”.

Nu poate crede că în 4 ani de război împrejurările s-au schimbat așa de mult. Ungurii au început războiul cu „minciună”, zicând că „România va ține cu noi” și susțineau că victoriile în război le obțineau doar ungurii. Numai ei se credeau viteji, numai lor li se cuvenea „gloria armelor”.

Pe preoții și dascălii noștri îi amenințau pentru că țin cu România. Ne arestau și băteau pe noi, pe români, după cum doreau. România, „mama noastră” n-a mai

putut răbda „durerilor fiilor de peste Carpați și a trecut granița”. Ne închinăm cu smerenie în fața armatei române, spune el. Ungurii i-au pus pe „preoții și intelectualii noștri în lanțuri”. În Cluj au fost 5000 de martiri. Mărginenilor li s-au luat averile ca să „acopere cheltuielile unui război mizerabil”. Nu mai vrem să fim robi la unguri. Nu ne-au dat voie să vorbim liber. În parlamentul de la Budapesta, românilor li se spunea mereu: „Ștreang vouă”. Când ei, ungurii, învingeau se adunau în dictă și făureau „legi silnice contra națiunilor nemaghiare, iar când le mergea rău mai scriau câte o carte mitropoliților noștri”.

Trebuia să vină răsplata pentru ei. 80% din populația din monarhie „se ruga: Doamne bate pe stăpînii noștri”. Nu putea fi biruitoare mereu Crima.

Iată, împărăția clădită pe minciună și Crimă s-a prăbușit. S- a prăbușit cu tot cu tiranie, cu legile ei, cu împărății ei, „cu tot”. Urale din partea mulțimii.

Consiliul Național, continua Ștefan C. Pop, prin glasul lui „dr. Alexandru Vaida”, a adus la cunoștința lumii că națiunea română va dispune de ea însăși; ea a declarat „că nu mai recunoaștem parlamentul și guvernul maghiar”, și că voim să „ne organizăm în stat liber și coordonat”. Vine scrisoarea lui Wilson, în care „marele președinte”, impresionat de dreptatea României și de marile ei jertfe, „îi recunoaște toate revendicările, îi recunoaște dreptul la unitate națională”. Dușmanii noștri, continuă Ștefan Ciceo Pop, referindu-se la unguri, nu ne-au recunoscut dreptul la libertate națională. Am fost nevoiți să lansăm un *Manifest* către popoarele lumii. Citește ultimele două paragrafe din *Manifest*. Mulțimea ovaționează, aplaudă îndelung.

Cu acest *Manifest*, Consiliul Național „și-a împlinit chemarea sa față de națiunea română”. El își depune

mandatul în „mîinile Națiunii Române”. Voi sunteți poporul! Voi să spuneți ceea ce vreți. Cuvântul vostru este Lege, încheie Ștefan Ciceo Pop.

După care salută pe reprezentanții României, Basarabiei și Bucovinei, încheind: „Eu mi-am îndeplinit misiunea”.

Raportul lui Ioan Suciu

Ioan Suciu a adresat un raport tehnic Adunării, informându-i pe cei din Sala Cazinoului militar că au trimis „crediționale” din 24 de comitate. Revine imediat, corectându- se, spunând „că au mai intrat dintr-unul, deci în total din 25 de județe”. De asemenea, au intrat aceleași „crediționale” din toate cercurile electorale, adică 130. Din aceste „cercuri electorale” au sosit la Alba-Iulia 689 de delegați. Multe „cercuri”, mai informează I. Suciu, „au trimis și supleanți” și continuă: „Aici sunt crediționalele, aici e lista delegaților”. Întreabă sala dacă poate să citească lista delegaților. Sala nu dorește, zicând: „Le vedem. Le vede. Să nu se citească”, Ioan Suciu mai comunică asistenței că „s-au prezentat delegați și din comitetul Trei Scaune”, din Cenad, Bichiș, Ugocea, „la Adunarea Națională de astăzi, la încoronarea visului tuturor românilor”.

Toate actele Adunării Naționale, asigură Suciu, sunt în ordine în încheiere, anunță că „au sosit mii de adrese de aderență cu sute de mii de semnături”, și că toate aceste liste susțin ceea ce „avem să decidem”.

Anunță că au venit 1228 de delegați, astfel că „Adunarea Națională” are dreptul „a aduce hotărâri decisive...”.

Gheorghe Pop de Băsești

Patriarhul Adunării constată că, în marile momente ale istoriei sale, națiunea română „s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale”. Dușmanii seculari, spune Pop de Băsești, ne-au ținut veacuri în robie, înlănțuindu-ne sufletele, „înăbușind cu brutalitate toate manifestările sufletului românesc, dornic de libertate și de cultură națională”. Am venit astăzi cu toții pe pământul sfințit „cu sângele martirilor Horia și Crișan”, să rupem lanțurile „acestei robii”. Vrem să realizăm „marele vis al lui Mihai Viteazul”, unindu-ne toți cei „de-o limbă și de-o lege”. Vrem să ne unim toți românii într-un singur și nedespărțit stat.

Fraților! Fiți cu sufletele luminate de fiorii „acestui strălucit praznic național”. În armonie și frăție să clădim „temeliile fericirii noastre naționale viitoare”. Declar deschisă marea Adunare Națională a tuturor românilor din Ungaria și Transilvania, conchide venerabilul patriot.

Vasile Goldiș

Bănățeanul Vasile Goldiș a ținut la Alba-Iulia un discurs epocal, sintetizând, cu o vocație de marc istoric, toată tragedia poporului român din Ardeal, chinuit sute de ani în robia ungurească.

Poporul român, explica V. Goldiș, a apărut în istorie din nevoia Romei de a-și pune „o santinelă puternică în Carpații sud-estici” împotriva barbarilor din Nord, ce „amenințau cultura umană”. De la începuturile sale, în Istorie, poporul român „a îndurat soarta aspră rezervată sentinei credincioase: loviturile dușmane și statornica răbdare”.

Dacia romană, bogată, fericită, devine „trecătoarea” prin care neamurile barbare loveau împărăția romană. Nemaiputând evolua, Roma decade și sub loviturile „noroadelor barbare sucombă”.

Rămași fără scutul apărător al Romei „acești orfani romanici” își adâncesc rădăcinile în pământul roditor al Daciei. Din vechiul neam tracic se ivi în lumină „un singur neam, o singură limbă, o singură fire: neamul românesc”. Și astfel răsări „o minune fără pereche în istoria lumii”. Lung șir de veacuri, călcați în picioare de barbari, românii își pierd „unitatea de stat...”, dispărând din „fluviul larg și luminos al istoriei mondiale”. Și când se ridică din somnul cel de moarte, reînviind ca „un soare luminos”, hotarele etnice ale acestui popor se suprapun „cu precizie aproape milimetrică” peste vechile hotare ale Daciei. Santinela romană a rămas trează păzind „geniul latinității”, rezistând loviturilor dușmane cu „statornica răbdare”.

După lungi veacuri reapar țărișoare românești, înconjurată de vrăjmași periculoși. Dezbinarea și ura dintre noi cu greu le-am stăpânit. Puterea sufletului

românesc se vede cel mai bine în marea luptă împotriva păgânilor.

Mihai Viteazul face „pentru o clipă unirea” neamului prin brațul său puternic. Unirea aceasta dispăru „ca fulgerarea unei scânteii electrice și trupul neamului nostru se frânse în bucăți”. Frații noștri de la est și sud de Carpați intră sub „suzeranitatea turcească”: mormântul lui Ștefan cel Marc îl răpi „pajura spurcată a habsburgilor perfizi”, iar românii rămași „în vatra străbună în Ardeal, Banat și țara ungurească” au fost loviți „de cea mai crâncenă soartă ce o poate avea un neam de oameni în lume”. Au fost înlănțuite „într-o robie trupească, economică și sufletească cum nu se mai pomenește în istoria întreagă a omenirii”. Lupta disperată de la 1784 de a-și scutura jugul n-a reușit. Ceea ce a urmat pentru românii din Ardeal întruchipează „una din cele mai înfiorătoare tragedii ale istoriei”.

Bine și adevărat a spus Simion Bărnuțiu la 1848: „Dacă nu își poate închipui cineva greutatea ce le sufereau iudeii de la faraoni, să se uite la faraonii din Ardeal”.

Veac după veac poporul român din Ardeal, „adevăratul și legitimul proprietar al pământului ce fusese odată Dacia romană”, a fost rob pe sfântul său pământ strămoșesc. Iar când, după secolele de chin și robie, sosi și în munții noștri „duhul libertății, egalității și frățietății de la dulcea soră latină” din Apus, când am sperat că vom învia, „vechii noștri opresori s-au înfrățit cu împăratul... și ne-au robit din nou”. Ca semn al „legendarei ingratitudinii habsburgice” avem umbra chinuită, îndoliată „a regelui munților, a scumpului nostru Iancu”.

Împotriva voinței noastre, fără să ne întrebe măcar, „au unit Ardealul nostru cu țara ungurească”. Au pus la cale un „constituționalism fals” și ne-au luat nouă, românilor, totul: „libertatea culturii, ne-au desființat politicește, bisericile noastre le-au aservit lor, ne-au împiedicat să evoluăm. Voiau să ne ia și limba”.

În tot acest timp, noi priveam cu speranță la frații noștri de dincolo de Carpați care, treziți la conștiința națională, au realizat „unirea principatelor sub bunul și luminatul Cuza Vodă”. La 1877, sângele vărsat în lupta cu păgânii rupea orice legătură „ce lega România de Constantinopol” pentru ca, la 10 mai 1881, Carol să-și pună pe cap „coroana de rege al României libere și independente”.

Noi, românii ardeleni, ne-am făcut datoria „pentru patrie și tron”, sperând că atâta muncă, răbdare și credință ne vor oferi „putința unei vieți naționale”. Ne-am înșelat amarnic. Asuprirea și oprimarea cresc. Opresorii noștri au început războiul pentru „un stat național ungar”, iar pe noi urmăreau să ne desființeze ca neam. Sute de mii de români și-au vărsat sângele în război pentru împărat, tron și patrie, „iar patria și tronul au tîrît în temniți și în urgia internării pe părinții și frații acestor luptători”. „Patria și tronul” ne-au închis școlile, ne-au violat bisericile, au pregătit moartea noastră politică, ne-au luat dreptul de a vorbi, „ne pregăteau mormîntul”.

Zădarnică, însă, a fost lupta dușmanilor noștri împotriva adevărului și a dreptății. Drumul civilizației, așa cum au recunoscut popoarele mari din Apus, trebuie să asigure fiecărui neam și individ libertate și dreptate. Pentru aceasta s-a făcut războiul mondial. Războiul care tocmai s-a încheiat a fost un „război pentru liberarea națiunilor”. Pentru biruința acestei idei

au luptat „puterile Aliate ale Apusului”. România, românii, și de astă data și-au făcut datoria. Au pus mâna pe arme în marea luptă împotriva tiraniei și brutalității.

Națiunile trebuie eliberate. Între aceste națiuni se află și „națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania”. Dreptul la libertate al națiunii române îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum „și dușmanii noștri de veacuri”. Libertatea națiunii române din Transilvania înseamnă „unirea ei cu Țara Românească”.

Civilizația umană nu admite la infinit „substituirea dreptului prin brutalitate”. După Dreptatea și Dreptul cel sfânt, „românii din Ungaria, Banat și Transilvania, dimpreună cu toate teritoriile locuite de dînșii, trebuie să fie uniți cu Regatul român”.

Unirea românilor de acum nu va fi de o clipă, ca cea înfăptuită de Mihai Viteazul, „va fi integrală și pentru eternitate”. Înaintașii noștri de pe „Câmpia Libertății în 1848” au hotărât că depun jurământ de credință către „împărat, patrie și națiunea română”.

Împăratul ne-a înșelat amarnic, patria ne-a înlănțuit și robii „și ne-am trezit că numai credința în noi înșine, în neamul nostru românesc ne poate mîntui”.

Să jurăm de aici înainte „credință tare înainte numai națiunii române”. La fel de tare trebuie să jurăm „credință tare civilizațiunii umane”. Dacă vom păstra în suflete aceste două jurăminte și credințe, „neamul nostru va trăi, se va întări și fericiți vor fi urmașii noștri până la sfîrșitul veacurilor”.

Încheierea apoteotică a cuvântului lui Vasile Goldiș a fost primită cu ovații.

Hotărârea Adunării Naționale

Imediat după încheierea istoricului său discurs, Vasile Goldiș dă citire *Hotărârii Adunării Naționale* de la Alba-Iulia, din 1 decembrie 1918.

Textul hotărârii cuprinde 9 (nouă) articole. Articolul III, la rândul său, conține 6 subpuncte, în care sunt garantate drepturile și libertățile umane, indiferent de etnie, neam, religie sau sex.

Articolul I prevede că Adunarea Națională a românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, prin conducătorii săi „îndreptățiți”, „decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România”. De asemenea, Adunarea Națională proclamă dreptul națiunii române „la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre”; teritoriile precizate la articolul I vor fi autonome în mod provizoriu, până ce se va constitui o Adunare Constituantă „aleasă pe baza votului universal” (art. II).

La baza noului stat român vor sta următoarele principii: libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, învățământ în limbă proprie, justiție și administrare specifice, reprezentare în „corpurile legiuitoare” și la guvernarea țării „în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc”; libertate confesională, vot universal egal, secret, direct pentru ambele sexe de la 21 de ani; libertatea presei, de asociere și întrunire; libertatea absolută a gândirii; reformă agrară radicală, drepturi pentru muncitorii industriali „care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus” (art. III); Adunarea Națională salută „pe frații lor din Bucovina” care s-a unit cu România (art. V), după cum salută „cu iubire și entuziasm” eliberarea națiunilor subjugate până aici de

monarhia austro-ungară (art. V și VI); articolul VII aduce un omagiu memoriei „acelor bravi români” care în război au murit pentru înfăptuirea idealului nostru, „pentru libertatea și unitatea națiunii române”; prin articolul VIII, Adunarea mulțumește puterilor aliate care prin lupta grea „împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei”; articolul IX prevede constituirea unui Mare Sfat Național „pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române”.

Această hotărâre, exprimată de românii transilvăneni și bănățeni, stă la temelia unității statului român întregit întru hotarele sale etnice.

Iuliu Maniu

Din lunga lor istorie, își începe Maniu discursul, românii au învățat să nu aștepte nimic „de la împărați străini, nici de la fiii altor neamuri”. Un popor poate aștepta ajutor și bine „numai de la propriile tale puteri”.

Unirea românilor, declara Iuliu Maniu, într-un singur regat și într-un singur stat, a fost un „ideal sfânt” izvorât din trecutul nostru, „din comoara vieții noastre sufletești”. Unirea românilor este un drept „în baza ființei noastre naționale unitare”. Noi, românii, avem aceeași obârșie, aceeași fire, avem „o singură și unitară limbă și cultură”, aceleași sfinte tradiții, aceleași „aspirații mărețe”.

Adunarea Națională decretând „unitatea națională”, poporul român va fi pentru „vecie” „sentinela trează și conștientă a civilizației omenești”. Românii din Transilvania, Banat și Ungaria au dreptul la unire „pentru că aici a fost leagănul românismului”. Nu poate un neam crud și barbar „să ne forțeze ca însăși vatra neamului românesc... să fie despărțită de trupul întregii națiuni deja unite”.

Noi, românii ardeleni, nu putem trăi mai departe „tară a fi împreună cu întreg neamul românesc”. *Mai degrabă vom muri cu toții decât să mai ducem o viață de sclavi, ruși de frații noștri români.*

Unirea noastră într-o singură Țară este un măreț „triumf al libertății omenești”. Românii nu vor să devină din popor asuprit popor asupritor. Românii nu vor deveni niciodată din popor oprimat popor oprimator. Noi vom ridica pe pământul nostru steagul libertății pentru toate neamurile.

Noi nu vrem să verse nimeni lacrimi „pe cari le-am vărsat noi atâtea veacuri”. Noi ne încredem doar în

Dumnezeu și în puterile noastre. Nu vrem să îngenunchem nici un neam care trăiește pe pământul nostru.

Țara noastră, statul nostru unitar va fi puternic doar dacă vom întări democrația, declara Maniu. Toate păturile sociale vor colabora la întărirea statului.

Un stat nu poate fi puternic dacă cetățenii săi nu au drepturi și sunt „ținuți în întuneric sufletesc”. Dacă azi ne putem spune liber cuvântul și gândul, să „mulțumim armatelor victorioase ale puterilor aliate și diplomației strălucite ale acestor puteri”!

Să ne închinăm, deci, „înaintea geniului națiunilor liberatoare”, să trimitem „din această adunare salutul nostru armatei Antantei și conducătorilor ei”.

Iuliu Maniu încheie discursul rugând „onorata Adunare Națională” să primească rezoluția de Unire „pentru a întemeia pentru vecie România Unită și Mare” în care să avem temelie „o adevărată democrație și deplină dreptate socială”.

Adunarea Națională ovaționează îndelung cuvântul lui Iuliu Maniu.

EPILOG

Așadar, după 1 Decembrie 1918, Banatul și Transilvania fiind unite cu România, se pune în primul rând problema administrării teritoriale. Așa cum au declarat la 1 Decembrie 1918, conducătorii ardeleni au format un Mare Sfat Național care cuprinde 250 de membri. Marele Sfat a ales un guvern provizoriu numit Consiliu Dirigent, care avea sarcina să conducă teritoriile unite până la alegerea unei Adunări Constituante a României. Tot din rândul Marelui Sfat Național s-a ales un Comitet Executiv. Președinte al Consiliului Dirigent a fost ales Iuliu Maniu. În guvernul provizoriu au primit posturi de miniștri Al. Vaida-Voevod, Vasile Goldiș, Romulus Boilă, Aurel Vlad, Ștefan Ciceo Pop, Aurel Lazăr, Emil Hațieganu, Ioan Suciu, Iosif Jumanca, Ioan Flueraș, Vasile Lucaciu, O. Goga, Valeriu Braniște.

Sediul Consiliului Dirigent a fost stabilit la Sibiu, iar din 1919 s-au mutat la Cluj.

Nu mult după 1 Decembrie 1918, Consiliul Dirigent a trimis o delegație care să transmită regelui Ferdinand și guvernului român actul Unirii. Delegația a fost compusă din Miron Cristea, Iuliu Hossu, Al. Vaida-Voevod și Vasile Goldiș. Ulterior celor 4 li s-au alăturat Iuliu Maniu și Aurel Vlad. Actul Unirii a fost prezentat într-o audiență solemnă, la care, după spusele unui contemporan, regele Ferdinand a ținut o „banală cuvântare”.

Secretarul delegației a fost Caius Brediceanu. După audiența la Palat, s-a desfășurat o sărbătoare grandioasă la statuia lui Mihai Viteazul, ocazie cu care s-au ținut discursuri festive. S-a jucat „Hora Unirii” în curtea Palatului regal, în jurul statuii lui Mihai Viteazul,

dar și a lui Ion C. Brătianu. În guvernul de la București au fost desemnați doi miniștri ardeleni, Vasile Goldiș și Al. Vaida-Voevod, care trebuiau să coordoneze acțiunile Consiliului Dirigent cu cele ale guvernului de la București.

Pe 13/26 decembrie 1918 a fost publicat în „Monitorul Oficial” cu nr. 212, Decretul-regal cu privire la ratificarea Unirii Transilvaniei cu România. Decretul conține două articole. Articolul I specifica că Transilvania și Banatul „rămân de-a pururi unite cu Regatul României”.

În nr. 206 din „Monitorul Oficial” din 1 ianuarie 1920 a fost publicată *Legea pentru ratificarea Unirii Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei cu România*, lege votată de parlament pe 29 decembrie 1919.

Legea a fost semnată de regele Ferdinand și de primul ministru Ion I. C. Brătianu.

Prin Tratatul de pace de la Trianon din 4 iunie 1920, Congresul de Pace de la Paris-Versailles recunoaște unirea Transilvaniei cu România. Articolul 27 al Tratatului de Pace, pe care Ungaria l-a acceptat și semnat, stabilește frontiera între România și Ungaria, fiind trecute în amănunt toate detaliile.

Prin articolul 45 al Tratatului de la Trianon, „Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro- ungare situate dincolo de fruntariile Ungariei, așa cum sunt fixate la art. 27”.

CONCLUZII

Banatul și Transilvania, este bine să o știm cu toții, au fost leagănul românismului în istorie. Ele sunt cele două stânci de granit pe care a dăinuit poporul român în timp. Alături de Moldova și Muntenia, desigur. Unirea Românilor de la 1918 a fost posibilă prin jertfa nemăsurată a neamului nostru, prin vitejia și răbdarea unui popor ce a crezut neclintit în dreptate și în destinul său.

Iar faptul că, în chiar momentul încheierii unificării statale, România așează la baza existenței sale ideea de dreptate socială pentru toți și de libertate pentru toate neamurile ce trăiesc și vor trăi în interiorul granițelor sale, dovedește marea noblețe a unui popor atât de lung timp asuprit de unguri, ruși, germani și de alte neamuri.

Declarația de la Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1918 arată în veșnicie lumii, măreția, omenia, toleranța poporului român. Toleranță sprijinită în toată istoria sa pe bravura iară egal cu care Dumnezeuul Popoarelor a înzestrat nobila națiune română.

ANEXE

Agitația intervenționistă în perioada neutralității - cuvântarea lui Nicolae Filipescu la întrunirea Ligii Culturale (Iași, 15 martie 1915)

Fiți bineveniți toți acei ce v-ați strâns aci spre a vă întări credința și a vă oțeli sufletele spre a împlini porunca strămoșilor!

Domnilor, de la unitatea națională sub Mihai trec 260 de ani până la Unirea Principatelor și 280 de ani până ce unirea se împlinește în forma ei desăvârșită: Independența și Regatul. De atunci și până azi, abia 34 de ani! Trei secole, dar, ca să se zămislească statul român al Principatelor Unite. Abia vreo trei decenii însă până la noul popas, de unde va ieși, credem, unitatea neamului. Prea puțin! Cum ne-am pregătit de ziua mare a românismului, în această din urmă fază a istoriei noastre, îngăduiți- mi a o spune.

Generația eroică [de la 1848] își rezumase programul în cele patru puncte ale Divanului *ad-hoc*, din care cel mai de seamă era Unirea Principatelor. Nu pășesc însă și pe al cincilea: unitatea națională. Și bine a făcut. Ar fi comis o imprudență, căci vrăjmășiile ce ar fi deșteptat, ar fi putut compromite totul. Apoi, ar fi întreprins o muncă peste puterile ei.

Sunt generații care - ca arborii cari într-un an îmbelșugat dau fructele a trei ani și sleiesc rodirea anilor următori - au trăit și au împlinit aspirațiunile mai multor generații. Generația eroică trăise și izbândise cât trei generații. Mai departe, orice năzuință i-ar fi părut o aventură. Deci, după Unire și Independență, ea își împlinise chemarea.

După ea a urmat o generație cuminte, care și-a mărginit aspirațiunile la aceasta: consolidarea internă a

statului român. Atunci se întemeiază Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor, care afirmă: „A venit vremea să pregătim unitatea națională”.

Ce este regatul român fără Ardealul? O absurditate geografică. O fâșie de pământ întortocheată și frântă în semicerc. Arătați această figură schiloadă unui copil de șapte ani și întrebați-l ce lipsește României? El, cu mâna lui ageamie, va trage linia ce împlinește cercul. Iertați-mi pedantismul, dar știți că cercul e figura care la o circumferință mai mică are suprafața mai mare. Noi avem granița cea mai mare față de teritoriul cel mai mic. Militărește, nu se poate mai rău.

La granițele actuale, suntem o țară fără viitor. Spre a ne împlini aci rolul european, ne trebuie bastionul ce domină această pozițiune. De aceea, ațintim către cetatea naturală a Ardealului, către Acropola românismului. Aici e centrul, aci inima românismului. Aci, într-un palat fermecat, zidit ca în povești, în vreuna din peșterile Carpaților, s-a adăpostit conștiința de neam. Din acești munți țâșnesc izvoarele râurilor noastre ce cară, spre șesul dunărean, în undele lor, suspinurile fraților. De aci, Șincai și Petru Maior ne-au trimis mărturiile obârșiei noastre latine. De aci au roit dascălii neamului spre a trezi conștiința națională în vremurile de uitare de sine.

De aceea vrem Ardealul și nimic alt. De aceea pot rezuma tot ce v-am spus, rostind și repetând acest singur cuvânt: Ardealul! Ardealul! Ardealul!

Tratatul de alianță al României cu Antanta

a) Convenția politică dintre România și Antantă (4/17 august 1916)

Articolul I

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia garantează integritatea teritorială a Regatului României pe toată întinderea frontierelor sale actuale.

Articolul II

România se angajează să declare război și să atace Austro- Ungaria în condițiile prevăzute de Convenția militară.

România se angajează totodată să înceteze, din momentul declarării războiului, toate relațiile economice și schimburile comerciale cu toți inamicii Aliaților.

Articolul III

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile Monarhiei austro- ungare stipulate și delimitate la Articolul IV.

Articolul IV

Limitele teritoriilor menționate în articolul precedent sunt fixate precum urmează:

Linia de demarcațiune va începe pe Prut, la un punct al hotarului de acum între România și Rusia, aproape de Novoselița și va urca acest fluviu până la hotarul Galiției la confluența Prutului cu Ceremușul. Apoi ea va urma frontiera Galiției și Bucovinei, și aceea a Galiției și Ungariei până la punctul Stog (cota 1655). De acolo ea va urma linia de separație a apelor între Tisa și Vișa, pentru a atinge Tisa la satul Trebușa deasupra locului care se unește cu Vișa. Din punctul acesta, ea va coborî pe talvegul Tisei până la 4 km în josul confluenței sale cu Someșul, lăsând satul Văsăros-Nameny

României. Ea va urma apoi direcțiunea sud - sud-vest până la un punct de 6 km. la răsărit de orașul Debrecen. Din acest punct, ea va atinge Crișul la 3 km din jos de unirea celor doi afluenți ai săi, Crișul Alb și Crișul Repede. Ea va trece apoi pe Tisa la înălțimea satului Alde, la nord de Szeged trecând la Apus de satele Oroshâza și Bekessâmson, la 3 km, de care va face o mică curbă. De la Algye linia va coborî talvegul Tisei până la confluența sa cu Dunărea și apoi va urma talvegul Dunării până la granița actuală a României.

România se îndatorează să nu ridice fortificații în fața Belgradului într-o zonă ce se va determina ulterior, și să nu ție în această zonă decât forțe necesare serviciului de poliție. Guvernul Regal Român se îndatorează a indemniza pe sârbii din regiunea Banatului care, părăsind proprietățile lor, ar voi să emigreze, timp de doi ani de la încheierea păcii.

Articolul V

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia pe de o parte, și România pe de altă parte, se angajează să nu încheie pace separată sau pace generală decât împreună și în același timp.

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează, de asemenea ca, la tratativele de pace, teritoriile Monarhiei austro- ungare stipulate la Articolul IV să fie anexate Coroanei României.

Articolul VI

România se va bucura de aceleași drepturi ca și Aliații ei, de tot ce are legătură cu preliminarile, cu negocierile păcii precum și cu dezbaterile problemelor ce vor fi supuse hotărârilor Conferinței de Pace.

Articolul VII

Puterile Contractante se angajează să păstreze secretă prezenta convenție până la încheierea păcii generale.

Încheiat la București, la 4/17 august 1916, în 5 exemplare

Ministrul Franței; semnat - Saint-Aulaire

Ministrul Marii Britanii; semnat - Barclay

Ministrul Italiei; semnat - Fasciotti

Ministrul Rusiei; semnat - Poklevsky

Președintele Consiliului de Miniștri al României;
semnat - Brătianu

București 4/17 august 1916

b) Convențiune militară

Între subscrișii:

Dl. Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul de război al Regatului României, pe de o parte, și

1. Colonelul A. M. F. M. Despres, atașat militar pe lângă Legațiunea Franței la București;

2. Locotenentul-colonel C. B. Thomson, atașat militar pe lângă Legațiunea Marii Britanii la București;

3. Locotenentul-colonel L. G. Feri go, atașat militar pe lângă Legațiunea Italiei la București; și

4. Colonelul A. Tatarinov, agent militar al Rusiei în România, speciali autorizați de către Comandamentele supreme ale Armatelor lor respective, pe de altă parte, s-a convenit ceea ce urmează:

Articolul I

Ca urmare Tratatului de alianță încheiat la 4/17 august 1916 între România, Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia, România se angajează, mobilizând toate forțele sale de uscat și de mare să atace Austro-Ungaria

cel mai târziu la 15/28 august 1916, (8 zile după ofensiva de la Salonic). Operațiile ofensive ale armatei române vor începe chiar în ziua declarării războiului.

Articolul II

Cu începere de la semnarea prezentei Convențiuni și în timpul mobilizării și concentrării armatei române, armata rusă se angajează să acționeze cu toată energia pe frontul austriac în scopul de a asigura operațiunile române sus menționate. Această acțiune va fi mai ales ofensivă puternică în Bucovina, unde trupele rusești vor trebui cel puțin să păstreze pozițiile lor ca și efectivele lor actuale.

Cu începere de la 12/25 august 1916, flota rusească va trebui să asigure portul Constanța, să împiedice orice debarcare de trupe dușmane pe coastele României și orice incursiune pe Dunăre în fața gurilor acestui fluviu.

Pe de altă parte, România va recunoaște flotei rusești de pe Marea Neagră dreptul de a întrebuița portul militar din Constanța și de a lua măsurile necesare contra flotei submarine dușmane.

Vasele de război rusești care se vor servi de Dunăre atât pentru garantarea malurilor cât și pentru a da concursul armatei și flotei române vor fi sub ordinele Comandamentului Superior al armatei române și vor coopera pe acest fluviu cu escadra monitoarelor românești. Detaliile acestei cooperări vor fi stabilite conform articolelor prezentei Convențiuni.

Articolul III

Rusia se angajează ca, în momentul mobilizării armatei române, să trimită în Dobrogea 2 divizii de infanterie și 1 divizie de cavalerie pentru a coopera cu armata română contra armatei bulgare.

Aliații se angajează să procedeze cu cel puțin 8 zile, printr-o ofensivă fermă a armatelor din Salonic, intrarea

în război a României, cu scopul de a ușura mobilizarea și concentrarea tuturor forțelor militare române. Această ofensivă va începe la 7/20 august 1916.

Dacă în cursul operațiunilor militare puterile aliate, după o înțelegere prealabilă între Statele Majore respective, ar decide să mărească aportul lor militar în cooperarea cu armata română, această mărime de forțe nu va modifica cu nimic stipulațiunile convențiilor încheiate.

Articolul IV

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează să furnizeze României munițiile și materialul de război care vor fi transportate de vapoare românești sau aliate și tranzitate prin Rusia.

Aceste predări și transporturi vor trebui executate în așa fel încât să asigure sosirea în România, în mod cât mai regulat, a unui minimum de 300 tone pe zi, socotind transportul 1 lună.

În caz că Aliații vor avea la dispoziția lor căi de pătrundere noi, ușurând tranzitul munițiilor, România va putea să profite de ele.

Articolul V

Aliații se angajează de asemeni să furnizeze României, în limita posibilului, cai, cauciucuri, medicamente, articolele de subzistență și de echipament pe care ea le-ar cere în cantitățile și categoriile ce vor fi fixate de comun acord.

Articolul VI

Aliații vor pune la dispoziția României personalul tehnic necesar fabricării în țară a munițiilor și al materialului de război. [...]

Articolul XVII

Prezenta Convențiune va rămâne în vigoare din ziua semnării ei și pînă la pacea generală.

Redactată în 5 exemplare, în București, la 4/17 august 1916.

Președintele Consiliului de Miniștri, Ministrul de război al României (ss) *Ion I. C. Brătianu*

Atașatul militar al Franței (ss) *M. Despres*

Atașatul militar al Marii Britanii (ss) *C. B. Thomson*

Atașatul militar al Italiei (ss) *L. G. Ferigo*

Agentul militar al Rusiei (ss) *A. Tatarinov*

Mitropolitul Vasile Mangra despre intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei (8/21 septembrie 1916)

Scrisoare circulară

Către veneratul cler și către poporul român din de Dumnezeu păzită Mitropolie a românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania

România, căreia ființă i-a dat patria noastră, Ungaria, căci Radu Negru de la Făgăraș a întemeiat principatul Țării Românești, Dragoș din Maramurăș a întemeiat principatul Moldovei și cu sprijinul monarhiei habsburgice s-a ridicat și s-a întărit România modernă, liberă și independentă, care de bună voie s-a legat de monarhia noastră cu contract de credincioșie, cu făgăduieli de sprijinire reciprocă; România - spre marea noastră durere - a călcat făgăduiala de credință, a rupt pecetea contractului în chip perfid și a ridicat arma asupra înălțatului nostru împărat și rege asupra acelor frați, care de doi ani de zile luptă pe moarte și pe viață cu o vitejie nemaipomenită împotriva dușmanilor monarhiei.

Da, ei n-au ascultat porunca sângelui, n-au auzit chemarea tainică a fraților de o limbă și un sânge de a ne da mână de ajutor, ca trupele regatului român să lupte alături cu noi împotriva dușmanului comun, care tinde la nimicirea patriei noastre și la sugrumarea neamului românesc, să lupte hotărât și cu bărbăție în contra Rusiei cotropitoare. Nu, ci ei, amăgiți de lupii îmbrăcați în piei de oi și amețiți de făgăduielile lui Iuda, au desconsiderat cele mai vitale interese ale neamului și sub cuvânt că vin „să ne slobozească”, vin să ne facă robi muscalilor, vin înfrățiți cu hoardele rusești, care au jefuit și au aprins satele și bisericile întemeiate de Ștefan

cel Mare, care au ucis pe urmașii plăieșilor de la Dumbrava Roșie, care au necinstit Putna și Suceava, locuri sfinte de închinare a sufletului românesc, - vin acum să ne calce și să ne fure moșia agonisită de moșii și strămoșii noștri cu sudori de sânge! [...]

Iubit cler și popor! Avem cea mai mare mângâiere și bucurie a sufletului că iubirea voastră față de patrie e nemărginită, că alipirea și credința voastră către înaltul tron sunt neclintite, că din iubirea, alipirea și credința aceasta curată și tradițională purcede ascultarea voastră necondiționată și izvorăște vitejia, care mai ales în anii din urmă în mod atât de strălucit din nou ați dovedit-o. [...]

Față cu noul dușman, care râvnește în chip atât de păcătos la știrbirea și la stricarea hotarelor patriei noastre, veți ști să luptați cu aceeași îndârjire, vitejie și credință cu care eroii noștri au sfărâmat cetățuile de granit de Ivangorod. Căci dragostea, credința și alipirea voastră către tron și patrie vă va lumina mintea și sufletul, vă va întări inima și vă va oțeli brațul.

Întăriți-vă dar cu credința în Dumnezeu, bucuroși fiind în inimile voastre, că ați știut și ați putut să dovediți credința și alipirea voastră către tron și patrie cu fapte atât de strălucitoare și cu jertfe atât de scumpe. Fiți cu încredere că în ziua judecății și a răsplătirii Maiestatea Sa, înălțatul nostru împărat și rege, împreună cu luminatul său guvern ungar, nu vor întârzia a vă răsplăti după merit credința și vitejia cu care ați apărat tronul și patria, asigurând condițiunile trebuincioase pentru dezvoltarea și întărirea etnică, culturală și economică a poporului român din patrie. [...]

Oradea Mare, la 8/21 septembrie 1916

Vasile Mangra, ales și întărit Arhiepiscop și Mitropolit

Ioan I. Papp m. p.

Dr. Miron E. Cristea Episcopul Caransebeşului

Efectele războiului: București, 1916 - Relatarea lui Constantin Bacalbașa

Bucureștenii îndurau cu mare greutate necazurile războiului. Orașul scufundat în întuneric din cauza vizitelor Zepelinului (*Zepelin - aparat de zbor cu schelet metalic rigid și cu numeroase compartimente umplute cu hidrogen, inventat de Ferdinand von Zeppelin (1838 - 1917) în 1900 și folosit în timpul primului război mondial pentru bombardamente aeriene*), oprirea circulației pe străzi de la orele 9 seara, suspendarea tuturor spectacolelor, îndatorirea de a stinge toate luminile înlăuntrul locuințelor la întâia somațiune a poliției, deșteptările de noapte în concertul sinistru al clopotului de la Mitropolie, al pocnetelor șrapnelelor de la posturile de apărare, al groaznicelor explozii căzute din Zepelin, toate acestea erau o răsturnare a tuturor obiceiurilor de până atunci.

Populația bucureșteană avea un suflet de timp de pace. Crescuți într-o epocă de bun trai, de liniște, de prosperitate continuă și aproape generală, bucureștenii nu aveau sufletul pregătit ca să îndure nici lipsurile materiale, nici zguduirile morale. Deși fondul acestui suflet nu este laș, totuși o lungă deprindere în belșug și nepăsare a găsit pe toată lumea aceasta prea slabă în fața evenimentelor prea mari. Răsfățații unei prea lungi perioade de liniște s-au răzvrătit sub cele dintâi lovituri ale soartei potrivnice. De aceea sila măsurilor de ordine și rigoare, scumpetea vieții care începea, lipsurile materiale, nevoia de a renunța la confort, iar mai în urmă știrile rele de pe câmpul de război au dat naștere unei dispozițiuni de adâncă nemulțumire.

Situația din spatele frontului de la începutul anului 1917 - însemnările generalului Alexandru Averescu

Moldova, 5 februarie 1917

Populația moare de frig și foame, lucru ce se arată în toate păturile sociale.

Am format un comitet de doamne, pentru a veni în ajutorul populației. Am împărțit orașul în circumscripții și am hotărât ca, cu ajutorul armatei, să vin în ajutorul nenorociților.

Am intenția să văd spitalele din oraș. L-am văzut primul, cel de la 4 obuziere. Peste 3.000 de bolnavi. A început a se întinde tifosul exantematic; el ne prinde cu totul nepregătiți. Am pus să se construiască cuptoare de despăduchere în toate părțile, adică atât în oraș, cât și pe front. Boala se întinde însă din cauză că oamenii de pe front vin în contact cu cei sosiți din interior, trimiși ca întăriri. Numărul bolnavilor crește văzând cu ochii. Am luat unele măsuri. Ce rezultate vor putea să dea, ele nefiind generale? Am înființat cartele pentru carne. Voi vedea ce va fi de făcut și pentru restul alimentelor.

Am numit o comisie care să înceapă a se ocupa de cultivarea pământului pentru recolta viitoare. Va trebui să se cultive pe o scară cât mai largă legumele, și în special cartofii. Pentru legume, am hotărât a se cultiva tot ce este disponibil prin localități: sate și orașe, grădini, curți, locuri virane, chiar și acoperișul caselor, acolo unde se poate pune pe el un strat suficient de gros de pământ.

Bătălia de la Mărăști (1917) - însemnările generalului Alexandru Averescu

Mărăști iulie 1917

Nu am dormit deloc. A trebuit să merg la postul de comandă al generalului Mărgineanu, Comandantul Diviziei a 3-a, pentru a fixa detaliile atacului, în acord cu rezultatele obținute până atunci. M-am întors pe la 1; am terminat ce mai aveam de ordonat pe la 2 și am intrat în baraca mea. Atât bateria grea din dreapta cât și cea de câmp din stânga au tras toată vremea. Peste puțină să închid ochii. De altfel nici nu m-am dezbrăcat.

Fix la 4, am mers la observator; era încă întuneric, dar partea stângă a sectorului de atac era luminată de satul Mărăști, în flăcări.

Exploziunile proiectilelor noastre acopereau întregul sector de atac, de la inclusiv Mărăști la încărcătoare. Spectacol măreț, pe măsură de emoționant. Încetul cu încetul se luminează de zi și ochiul poate distinge numai cu binoclul și cu mare greutate, coloanele noastre. Încep a se auzi armele infanteriei, apoi mitralierele și în fine grenadele; s-a ajuns deci corp la corp.

Din toate părțile rapoartele sunt favorabile; soldații noștri pătrund în poziția inamicului și încep curățirea șanțurilor.

De altfel, pe unele puncte, se pot vedea distinct oamenii noștri, alergând în lungul șanțurilor și azvârlind grenade în ele.

La ora 8, întreaga linie este a noastră! Dușmanul se retrage, mai cu seamă la centru, în dezordine. Încep a se aduna prizonieri numeroși. Se raportează capturarea de tunuri.

Declarația Sfatului Țării privind unirea Basarabiei cu România (Chișinău, 27 martie / 9 aprilie 1918)

În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democrată Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove,

În puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna *se unește cu mama ei România.*

Această unire se face pe următoarele baze:

1. Sfatul Țării actual rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după nevoile și cererile norodului; aceste hotărâri se vor recunoaște de guvernul român.

2. Basarabia își păstrează autonomia provincială, având un Sfat al Țării (Dietă), ales pe viitor prin vot universal, egal, direct și secret, cu un organ împlinitor și administrație proprie. (alineat) 3. Competența Sfatului Țării este: a) votarea bugetelor locale; b) controlul organelor zemstvelor și orașelor; c) numirea tuturor funcționarilor administrației locale prin organul său împlinitor, iar funcționarii înalți sunt întăriți de guvern.

3. Recrutarea armatei se va face, în principiu, pe baze teritoriale.

4. Legile în vigoare și organizațiile locale (zemstve, orașe) rămân în putere și vor putea fi schimbate de parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei.

5. Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia.

6. Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de Miniștri român, acum desemnați de actualul Sfat al Țării, iar pe viitor luați din sânul reprezentanților Basarabiei în parlamentul român.

7. Basarabia va trimite în parlamentul român un număr de reprezentanți proporțional cu populația, aleși pe baza votului universal, egal, direct și secret.

8. Toate alegerile din Basarabia pentru voloste și sate, orașe, zemstve și parlament se vor face pe baza votului universal, secret și direct.

9. Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, a credinței, a adunărilor și toate libertățile obștești vor fi garantate prin Constituție.

10. Toate călcările de lege, făcute din motive politice în vremurile tulburi ale prefacerii din urmă, sunt amnistiate.

Basarabia unindu-se ca o fiică cu mama sa România, parlamentul român va hotărî convocarea neîntârziată a Constituyentei, în care vor intra proporțional cu populația și reprezentanții Basarabiei, aleși prin vot universal, egal, direct și secret, spre a hotărî împreună cu toții înscrierea în Constituție a principiilor garanțiilor de mai sus.

Decretul-regal cu privire la hotărârea Sfatului Țării din Chișinău (9/22 aprilie 1918)

Sfatul Țării din Basarabia, în ședința de la 27 martie (9 aprilie) 1918, votând cu 86 voturi pentru, 3 contra și 36 abțineri, dă următoarea rezoluțiune:

„În numele poporului Basarabiei Sfatul Țării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptul de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România”.

Președintele Consiliului declară:

„În numele poporului român și al regelui, M. S. Ferdinand I al României, ia act de acest vot quasi unanim și declară la rândul lui Basarabia unită cu România de veci și indivizibilă”.

Promulgăm acest vot și această declarație și ordonăm să fie investit cu sigiliul statului și publicat în „*Monitorul oficial*”.

Alexandru Vaida -Voevod - Discurs în parlamentul de la Budapesta (18 octombrie 1918)

Noi, reprezentanții micilor națiuni, am așteptat cu nerăbdare atitudinea cercurilor conducătoare ale monarhici față de aceste puncte și națiunile nemaghiare au primit cu nespusă bucurie știrea că ministerul de externe al monarhiei a înaintat la Washington propunerea de pace, astfel s-a recunoscut oficial, atât din partea reprezentanței noastre externe, cât și din parte guvernului și partidelor maghiare, că noi de acum nu mai suntem naționalități, ci națiuni. Cunoaștem mărimea vremilor prin care trecem; cunoaștem că aceste probleme mari nu le putem trata conduși de egoism. Cunoaștem adevărul, care iese la iveală și într- unul din punctele lui Wilson (*Referire la principiul autodeterminării popoarelor enunțat de președintele american Woodrow Wilson („cele 14 puncte”) în ianuarie 1918*), că nu trebuie să lăsăm teren urii, egoismului, când se tratează aceste probleme a căror rezolvare reală și serioasă se poate face numai cu ajutorul deplinei sincerități. Drept aceea, reprezentanța organizației naționale a românilor, a hotărât să-și definească atitudinea față de aceste puncte și din încredințarea acesteia, comunic onoratei camere următoarea declarațiune [...]:

„Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptățesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe temeiul dreptului firesc, că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liber de soarta ci, un drept oarecare, este acum recunoscut și de către guvernul ungar prin propunerea de armistițiu a

monarhiei, națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să facă acum uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul, ca liberă de orice înrâurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere, precum și stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte națiuni libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunii române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal, căci apărarea intereselor ei națiunea română o poate încredința numai unor factori designați de propria lor adunare națională.

Afară de organele delegate de adunarea națională sau alese din mijlocul său, așadar afară de comitetul executiv al Partidului Național Român, nimeni nu poate fi îndreptățit să trateze și să hotărască în treburi care se referă la situația politică a națiunii române. Toate deciziunile și acordurile care s-ar lua și s-ar face fără aprobarea acestor organe le declarăm ca nule și fără valoare, care nu leagă întru nimic națiunea română. Națiunea română care trăiește în monarhia austro-ungară așteaptă și cere - după multe suferințe de veacuri - afirmarea și valorizarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile, la viață națională”.

Declarația Congresului general de unire a Bucovinei cu România (Cernăuți, 15/28 noiembrie 1918)

Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, joi, în 15/28 noiembrie 1918, în sala sinodală din Cernăuți, considerând:

că, de la fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, a făcut pururi parte din Moldova, care în jurul ei s-a încheșat ca stat; că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsesc vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropnițele domnești de la Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei;

că fiii acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea aceluiași domnitori, au apărut de-a lungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotorpirii păgâne;

că în 1774 prin vicleșug Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a sila alipită coroanei Habsburgilor;

că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale și care prin strâmbătăți și persecuții căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voiește să trăiască ca frații;

că în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca niște mucenici pe toate câmpiile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menținerea, slava și mărirea asupritorilor lor, și că ei drept răsplată aveau să îndure micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică;

că, în același timp, poporul băștinaș a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogățiile izvoarelor de câștig ale acestei țări și despuiat în mare parte de vechea moștenire;

că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, așteptat cu atâta dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițe nelegiuite, se va reîntregi prin alipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan, și că au nutrit vecinie credința că marele vis al neamului se va înfăptui, când se vor uni toate țările române de la Nistru și Tisa într-un stat național unitar,

constată că ceasul acesta mare a sunat!

Astăzi, când, după sforțări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați, s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile, și când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temelii și s-a prăbușit, și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către Regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea Noi,

Congresul general al Bucovinei,

Întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare,

În numele suveranității naționale,
hotărâm:

Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin, Nistru, cu Regatul României.

Manifest

Către popoarele lumii

Națiunea română din Ungaria și Transilvania, ținută de veacuri în robie trupească și sufletească de clasa stăpînitoare a poporului ungar, eliberată acum din sclavie prin strălucita învingere a armelor care s-au luptat pentru drepturile civilizației umane împotriva principiului barbar al opresiunii naționale și de clasă, înaintea guvernului opresorilor de pînă aci a declarat voința sa de a se constitui în stat liber și independent spre a-și putea valida nelimitat forțele sale în serviciul culturii și al libertății omenеști.

Guvernul opresorilor de pînă aci a negat adeziunea sa la această hotărîre a națiunii române și în fața dreptului firesc al fiecărei națiuni de a fi stăpînă asupra sa și a teritoriului locuit de dînsa, guvernul opresorilor opune forța brutală a statului oprimator.

De veacuri, clasa oprimătoare a poporului ungar a sfișiat trupul națiunii noastre prin incuri străine, iar de la înfăptuirea constituționalismului fals din 1867 scopul mărturisit al politicii de guvemament în statul ungar a fost desființarea noastră națională. Prin colonizări fără rost pe pămîntul strămoșilor noștri, prin maghiarizarea necruțătoare a tuturor acelor români care au fost nevoiți să aibă raporturi mai nemijlocite cu stăpînirea ungară, prin invadarea pe teritoriul românesc a sutelor de mii de slujbași publici unguri, prin împiedicarea poporului nostru de a-și mulțumi însuși trebuințele sale industriale, s-au maghiarizat orașele și s-a împestrîțat etnicește teritoriul locuit de națiunea română prin mijloace artificiale și în scopul barbar al nimicirii noastre.

Această stare de lucruri produsă prin opresiune și fărădelege, acum guvernul ungar o invocă de justificare a opunerii sale la hotărârea națiunii române de a-și întemeia pe pământul său strămoșesc statul său liber și independent. Starea produsă prin crima săvârșită pînă aci împotriva libertății noastre naționale acum se prezintă ca o justificare a noului atentat ce se intenționează împotriva existenței noastre.

Ar trebui să ne luăm dreptul nostru cu forța, dar oricît de hotărîți suntem să jertfim viața pentru libertatea noastră, în ziua cînd sărbătorim învingerea civilizațiunii asupra barbariei și așteptăm legiferarea internațională care va înlocui forța brutală prin dreptate și va înlătura pretutindeni urmările stăpînirilor neomenești, națiunea română renunță la mijloacele barbare pentru regularea raporturilor dintre popoare, ci iată protestează înaintea lumii întregi împotriva fărădelegii guvernului ungar, care și acum încearcă a supune națiunea română dominațiunii străine și o împiedică de la constituirea sa de stat liber și independent. Națiunea română din Ungaria și Ardeal nu dorește să stăpînească asupra altor neamuri. Lipsită cu desăvîrșire de orice clasă istorică stăpînitoare, națiunea română prin ființa sa este întruparea democrației celei mai desăvârșite. Pe teritoriul său strămoșesc națiunea română este gata a asigura fiecărui popor deplină libertate națională și organizarea sa în stat liber și independent o va întocmi pe temeiurile democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condițiunilor de viață, unicul mijloc al desăvîrșirii omenești.

Națiunea română din Ungaria și Transilvania însă nu admite mistificarea îndreptățirii pretențiunilor sale prin stările produse de încercările seculare pentru

nimicirea ei, protestează împotriva revendicărilor ungare asupra teritoriului românesc, care de la descălecarea împăratului Traian și pînă astăzi a fost muncit cu brațele noastre și îngrășat cu sîngele nostru și sub nici o condițiune nu mai voiește să trăiască în legătură de stat cu națiunea ungară, ci este hotărîtă a-și înființa pe teritoriul locuit de dînsa statul său liber și independent. Anunțînd popoarelor lumii această voință și hotărîre a sa, națiunea română din Ungaria și Transilvania invocă pe seama sa sprijinul lumii civilizate și geniul libertății omenești declarînd sărbătorește că din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărîtă a pieri mai bine decît a suferi mai departe sclavia și atîrnarea.

Națiunea română din Ungaria și Transilvania speră și așteaptă că în năzuința ei pentru libertate o va ajuta întreg neamul românesc, cu care una vom fi de aici înainte în veci.

Noiembrie 1918

Marele Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania Președinte, dr. *Ștefan C. Pop*

Secretar, dr. *Gh. Crișan*

Rezoluția Adunării Naționale privind unirea Transilvaniei cu România (Alba Iulia, 18 noiembrie/1 decembrie 1918)

I. Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 decretează unirea acelor români și a teritoriilor locuite de dâșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizii din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egala îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională și pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, reprezentarea în comune, județ ori parlament.

4. Desăvârșita libertate de presă, asociere și întrunire; libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.

5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fideicomisele și, în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arătură, pășune, pădure) cel puțin atât cât să poată munci el și familia lui.

6. Principiul conducător al acestei politici agrare e, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențarea producției.

7. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Națională dă expresie dorinței sale ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această adunare națională salută pe frații lor din Bucovina scăpați din jugul monarhici austro-ungare și uniți cu țara mamă Bucovina.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aci în monarhia austro-ungară, și anume națiunile: slovacă, austro-germană, iugoslavă, polonă și ruteană, și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români care în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunii sale tuturor Puterilor Aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat, Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

Decretul-regal cu privire la ratificarea Unirii Bucovinei cu România (18/31 decembrie 1918)

Luând act de hotărârea unanimă a Congresului general al Bucovinei din Cernăuți de la 15 noiembrie 1918,

Am decretat și decretăm:

Art. I. Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne unită cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Decretul-regal cu privire la ratificarea Unirii Transilvaniei cu România (13/26 decembrie 1918)

Luând act de hotărârea unanimă a Adunării Naționale din Alba Iulia,

Am decretat și decretăm:

Art. I. Ținuturile cuprinse în hotărârea Adunării Naționale de la Alba-Iulia, din 18 noiembrie/1 decembrie 1918 sunt și rămân deapururea unite cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului-lege de față.

**Legile pentru ratificarea Unirii Transilvaniei,
Bucovinei și Basarabiei cu România (29 decembrie
1919)**

***Legea pentru ratificarea unirii Transilvaniei cu
România***

Art. unic. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege decretul-lege cu nr. 3631 din 11 decembrie 1918, publicat în *Monitorul oficial*” cu nr. 212 din 13 decembrie 1918, privitor la unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Sătmăruului și Maramureșului cu vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri sub nr. 2171 din 1918,

Luând act de hotărârea unanimă a Adunării Naționale din Alba Iulia.

Am decretat și decretăm:

Art. I. Ținuturile cuprinse în hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia de la 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 sunt și rămân deapăn deapăn unite cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului-lege de față,

Dat în București, la 11 decembrie 1918,

Ferdinand

Președintele Consiliului de Miniștri,

Ion I. C. Brătianu

Această lege s-a votat de Adunarea Deputaților în ședința din 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, N. Iorga

Secretar, Ștefan Meteș

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

P. Președinte, Dr. C. Șumuleanu

Secretar, Balbareu

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată prin „*Monitorul oficial*”.

Dat în București, la 31 decembrie 1919.

Ferdinand

Președintele Consiliului de Miniștri,

Dr. Alexandru Vaida-Voevod

Ministru de stat fără portofoliu pentru afacerile Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Sătmăruului și Maramureșului,

Dr. Ștefan C. Pop

Ministru de justiție ad-interim,

Dr. Ștefan C. Pop

Nr. 5451

Lege pentru ratificarea unirii Bucovinei cu România

Art. unic. Se ratifică, învestindu-se cu putere de lege, decretul-lege nr. 3744 din 18 decembrie 1918, publicat în „*Monitorul oficial*” nr. 217 din 19 decembrie 1918, privitor la unirea Bucovinei cu vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri sub nr. 2211 din 1918.

Luând act de hotărârea unanimă a Congresului general al Bucovinei din Cernăuți de la 15 noiembrie 1918, am decretat și decretăm:

Art. I. Bucovina în cuprinsul granițelor sale istorice este și rămâne deapaurarea unită cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918,

Ferdinand I

Președintele Consiliului de Miniștri, Ion I. C. Brătianu

Această lege s-a votat de Adunarea Deputaților în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, N. Iorga

Secretar, Aurel Moraru

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, Dr. C. Șumuleanu

Secretar, Balbareu

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată prin *Monitorul oficial*".

Dat în București, la 31 decembrie 1919,

Ferdinand

Președintele Consiliului de Miniștri,

Dr. Alexandru Vaida-Voevod

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei,

I. Nistor
Ministrul justiției ad-interim,
Dr. Ștefan C. Pop

Lege asupra ratificării unirii Basarabiei cu România

Art. unic. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, decretul-lege nr. 842 din 9 aprilie 1918, publicat în „*Monitorul oficial*”, nr. 8 din 10 aprilie 1918, privitor la unirea Basarabiei cu vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Sfatul Țării din Basarabia, în ședința de la 27 martie (9 aprilie) 1918, votând prin 86 voturi pentru, contra 3, fiind și 36 abțineri, următoarea rezoluțiune:

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară:

Republica Democrată Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărească soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna,

Se unește cu mama sa România”.

„În numele poporului român și al regelui M. S. Ferdinand I al României, ia act de acest vot quasi unanim și declară la rândul lui, Basarabia unită cu România de veci una și indivizibilă”.

Promulgăm acest vot și această declarațiune, și ordonăm să fie investit cu sigiliul statului și publicat în „*Monitorul oficial*”.

Dat în Iași, la 9 aprilie 1918.

Președintele Consiliului de Miniștri,

A. Marghiloman

Ministru al justiției,

D. Dobrescu

Această lege s-a votat de Adunarea Deputaților în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, N. Iorga

Secretar, Teodosie Bârcă

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, Dr. C. Șumuleanu

Secretar, Balbareu

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată prin „*Monitorul oficial*”.

Dat în București, la 31 decembrie 1919.

Ferdinand

Președintele Consiliului de Miniștri, Dr. Alexandru Vaida-Voevod

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrația Basarabiei,

I. Inculeț

Declarațiile lui Ion I. C. Brătianu privind atitudinea Marilor Puteri față de România și atmosfera de la Conferința Păcii din ianuarie - iunie 1919 (1 ianuarie 1920)

Astfel erau decepțiunile create chiar de armistițiu, când la Paris înaintea Conferinței am constatat din ziua întâi că statele mari, că puterile cele patru înțelegeau să ne trateze, pe statele cele mici, la discuții, nu ca pe niște tovarăși cu drepturi egale, cum fuseserăm egali la luptă. Din ziua întâi se constatau așa diferențele încât nu mai corespundeau cu noțiunea pe care o aveam noi de noua viață internațională ce trebuie să fie între state.

Nu insist asupra chestiunilor de detaliu, ca cele în care ne-am pomenit că României i se contesta dreptul de a avea nu numai un număr de plenipotențieri egal cu ai Puterilor Mari, dar României i se contestă chiar dreptul de a avea un număr de plenipotențieri egal cu acei ai Belgiei, ai Braziliei sau Serbiei, așa că noi nu puteam să avem decât doi plenipotențieri, pe când celelalte puteau avea trei.

În dorința mea de a mă feri de tot ce putea provoca discuțiuni pe fapte secundare, am trecut cu vederea, cu mici ironii, asupra incidentelor de acest fel. M-am mărginit să întreb că oare nu cumva se închipuie, pe nedrept, că doi plenipotențieri români ar face mai mult decât trei sau cinci alții și am zis că nu ne recunoaștem această superioritate!

Astfel am ajuns la situațiuni de principii mai serioase. Organizarea lucrărilor Conferinței s-a făcut în condițiuni astfel încât toate statele mici s-au crezut datorate să protesteze și în numele lor, cea dintâi Belgia a protestat, protestare la care ne-am unit succesiv fiecare dintre reprezentanții celorlalte state mici. Dar

atunci, spre marea și dureroasă noastră surprindere, președintele Conferinței, șeful guvernului celei mai generoase democrații din lume, a opus obiecțiunilor noastre teoria că fiecare semnifică înaintea Conferinței cât semnifică puterea sa militară. Era, d-lor, un principiu și o teorie care nu se acordau nici cu credințele noastre, nici cu cele ce eram în drept și consideram că fusese chiar țelul principal pentru care se dusesse războiul.

Și atunci, ca să se sistematizeze acest procedeu de lucru și acest sistem nou, adică nu nou dar prea mult învechit, al vieții internaționale, s-au inventat definițiuni speciale pentru state ca acele pe care le reprezentăm.

Rând pe rând, ele au fost numite „state cu interese particulare” și apoi „state cu interese limitate”. Am protestat în toate demersurile mele în contra acestor definițiuni. Am căutat să conving pe cei mari că statele nu sunt unele cu interesele generale și altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are tot de viu și e tot atât în drept să-l apere, ca oricare putere mare, și că nu este nimeni în drept să limiteze unde interesele mele încep și unde se sfârșesc, decât eu însumi.

Concepțiunea și definițiunea erau atât de primejdioase, încât ele nu puteau să nu ducă la acea consecință, la care s-a și ajuns, când de la state cu interese limitate am ajuns să fim tratați ca în Tratatul minorităților, ca state cu independență limitată.

D-lor, s-a introdus astfel un sistem de lucru în Conferință care constituia o adevărată suprimare a Conferinței. Adică reprezentanții celor patru Puteri Mari, la care se unea și reprezentantul Japoniei, pentru

problemele care îl puteau interesa, hotărau de toate chestiunile, fără participarea celorlalte state.

Ce este drept, se numiseră comisiuni tehnice speciale pentru discutarea fiecărui fel de chestiuni. În comisiile speciale, compuse din oameni foarte distinși, se luau în adevăr în dezbateri, în mod serios și în deplină cunoștință, chestiunile vitale pentru fiecare din noi. Dar la urma urmelor concluziunile acelor comisiuni în loc să fie duse în dezbaterile completului Conferinței erau trimise în dezbaterile reprezentanților celor patru Puteri Mari, care singuri modificau acele concluzii așa cum le convenea, fără a comunica hotărârile lor reprezentanților celorlalte state. Ele erau înscrise în proiectul de tratat de dat inamicului, fără măcar a ne fi fost comunicat nouă textul aceluia tratat.

Cu alte cuvinte, de fapt, Conferința a fost suprimată. În afară de câteva ședințe de aparat și solemnități, ea a fost înlocuită prin consiliul care însuși și-a dat această delegațiune fără niciun consimțământ din partea celorlalți colaboratori și care s-a numit singur „Consiliul Suprem”. În modul acesta s-a eliberat și s-a semnat tratatul cu Germania.

Am fost în ignoranță completă de textul acestui tratat până în ajunul zilei când el a fost să fie înmănat inamicului.

Atunci am fost convocați într-o conferință plenară, în care ne-am așteptat ca cel puțin în această ultimă oră să ni se comunice textul integral. În loc să ni se dea, s-a ridicat unul din delegații marilor puteri și a făcut o scurtă, foarte scurtă, chiar o prea scurtă expunere a ceea ce conținea tratatul în liniile sale generale și ne-a spus că neavând imprimatul gata nu ni se va putea comunica textul însuși decât a doua zi.

Fiindcă în acel tratat, în acea expunere ce se făcea erau aluziuni la două sau trei puncte, care ne interesau special pe noi românii, m-am adresat la doi din cei mai de seamă delegați ai acelei Conferințe, nu la unul din membrii Consiliului Suprem, dar la doi oameni iluștri, care în desfășurarea evenimentelor care au produs și au condus războiul i-au asigurat succesul și care ocupă un loc de frunte în lume.

O voce: Mareșalul Foch.

D-l Ion I. C. Brătianu: M-am adresat la dâșșii și i-am întrebat: cum stau aceste puncte în tratatul care privește și pe România? Fiecare pe rând, mi-a spus: „Dar dacă d-ta nu le cunoști, crezi că eu le cunosc? Nu cunosc textul tratatului”. Atunci am zis unuia din ei, celui mai ilustru: „Vream să mă ridic și să mă plâng, dar dacă d-ta nu-l cunoști în ce sens se va mai lua plângerea mea?”.

D-lor deputați, astfel am ajuns la Versailles, în ziua în care s-a remis tratatul cu Germania, când eram puși în alternativa dureroasă și plină de griji: sau să semnăm un act de asemenea importanță ca reprezentanți ai unui stat independent, fără să-i cunoaștem cu precizie conținutul, sau în fața inamicului să mă desolidarizez de la o acțiune care trebuia să asigure și revendicările și situațiunea noastră în lume și să aud acuzând România că în fața Germaniei încă nesupusă a făcut act de dezbinare, România, care, pentru a rămâne unită, trecuse prin marea de sânge și de dureri de care v-am vorbit ieri!

Așa am fost siliți să iscălim tratatul, fără să fi avut textul scris și fără ca vreunul din noi să-l fi citit. Astfel s-a făcut Tratatul cu Germania.

Const. Bacalbașa Capitala sub ocupația dușmanului

Germanii sînt înfometați

Intrarea germanilor în București se aseamănă cu intrarea unei haite de lupi flămînzi.

Cea dintîi mișcare a lor este să se repeadă asupra alimentelor.

Căutările încep să dea rezultate însemnate.

De pe urma denunțărilor și trădătorilor, cantități însemnate de alimente ascunse ies la suprafață.

Unii băieți din băcănia d-lui Demetrescu-Militari denunță că stăpînul lor are un mare depozit de mărfuri ascunse într-o mare groapă săpată în curte și pavată pe deasupra. Săpăturile descoperă cîtimi mari de zahăr, orez, macaroane etc., etc.

Cu acest prilej se constată că, pe cînd locuitorii Capitalei duceau lipsă de toate, iar prețurile creșteau zilnic, unii negustori ascundeau mărfurile și făceau depozite pentru ca să poată specula publicul.

Din primele zile germanii se revarsă asupra tuturor depozitelor de alimente și asupra tuturor băcăniilor. Toate mărfurile sînt ridicate, iar drept plată se dau bonuri de rechizite. În cîteva zile toate băcăniile se golesc.

Germanii sînt cei mai mîncăcioși și cei mai nesăturați oameni ce am cunoscut.

La ferestrele tuturor băcăniilor, birturilor, bodegilor, unde sînt expuse fructe, mezeluri, cărnuri etc., soldații germani staționează în grupuri, privesc, comentează, își ling buzele.

După băcăniile vine rîndul birturilor. Casa Capșa este dată în prada bulgarilor.

Casa Capșa a fost prădată definitiv.

Mărfuri de mai multe sute de mii de lei, băuturi de o calitate rară, specialități ce nu mai pot fi înlocuite au fost luate, băute, ori vândute pe prețuri derizorii în oraș.

Probabil că proprietarul a putut ascunde oarecare cantități de sticle rare, dar partea cea mai mare a fost jefuită.

Apoi a venit rîndul birturilor.

Restaurantul Capșa a fost desființat. Restaurantele Enescu, Andrei Demetrescu, Athénée Palace au fost rechiziționate pentru ofițeri me.

Tot din primele zile au fost rechiziționate cluburile: Regal, Tinerimei, Agricol, Sportiv, Automobil, Rezerviști, Pensionarii, Comercialul, Clubul liberal, Clubul conservator. Pretutindeni s-au înființat cazinouri ofițerești ori soldățești.

Pe lîngă încartiruirile pe scară foarte întinsă, n-a rămas în București o singură casă mare și confortabilă, care să nu fie ocupată. Casele celor aflați în Moldova au fost ocupate și foarte multe devastate. Celelalte au fost ocupate, iar locatarii siliți să se retragă în cîte una și două odăi.

Ausveis-urile și cartelurile

Dar germanii au și „calități”. Știu să administreze și să facă „ordine”. Mai ales într-o țară atît de „rău” administrată cum e România, știința germană de a administra impresionează.

Din cele dintîi zile au înființat Ausveis-urile, acel bilet de identitate pe care fiecare om era dator să-l poarte cu el. Apoi înființează cartelele de pâine. În curînd cartelele de came; în fine cele de petrol și de combustibil. [...]

Pe la brutării, unde publicul staționează ceasuri întregi ca să poată lua pîine, nu se aude o vorbă. Un

singur soldat german cu pușca pe umăr, care se plimbă în sus și în jos, menține ordinea.

După carteluri au venit în ordine un număr nesfârșit de ordonanțe. La început a fost dată ordonanța pentru declararea cantității de zahăr pe care o posedă fiecare. Apoi declarația sticlelor goale; apoi băuturile spirtoase; apoi păsările, apoi animalele domestice; apoi bicicletele, obiectele de cauciuc etc., etc.

Caii au fost rechiziționați din primele zile, de asemenea și trăsurile.

Ca măsură de precauțiune dar și din spirit de capacitate, administrația germană a ridicat și confiscat tot ceea ce putea sluji la locomoțiune. Caii, trăsurile și bicicletele au fost luate pînă la cele din urmă.

Toate miile de trăsurile și cupeuri elegante au fost jefuite: unele le-au apropiat ofițerii, altele au fost trimise prin Bulgaria, Austro-Ungaria și Germania. Dacă germanii n-au ucis și n-au torturat, în schimb au sleit populația pe unde au trecut. Cele mai multe din ordonanțele lor nu aveau decît scopul spoliațiunii.

Iată o parte mică dintre acestea;

1. predarea trăsurilor; 2. cailor; 3. bicicletelor; 4. telefoanelor; 5. declarația alimentelor; 6. predarea sticlelor goale; 7. cauciucurilor; 8. saltelelor de lină; 9. blănurilor; 10. declararea păsărilor de curte; 11. cîinilor; 12. arămurilor; 13. sîrmelor; 14. băuturilor; 15. stocurilor de lină; 16. a lemnului de foc; 17. a albiturilor; 18. sifoanelor; 19. interdicția de a se fabrica săpun; 20. interdicția de a se fabrica prăjituri, cozonaci, bomboane; 21. interdicția de a se fabrica cornuri și covrigi; 22. interdicția de a se tăia păsările de curte; 23. interdicția de a se tăia vaci, viței, miei, porci; 24. interdicția de a se mai întrebuința prin birturi fețe de mese și șervete de pânză; 25. ordonanța privitoare la consumația gazului;

26. ordonanța pentru consumația electricității; 27. ordonanța pentru încetarea circulației tramvaielor; 28. mai târziu ordonanța pentru punerea în circulație a tramvaielor; 29. ordonanța stabilind aprovizionarea cu lemne; 30. ordonanța pentru instituirea de tribunale germane; 31. pentru domiciliul forțat; 32. pentru sechestrării asupra averilor supușilor cu care Puterile Centrale erau în război; 33. administrarea Băncii Naționale; 34. dizolvarea comitetului Casei centrale a meseriilor și numirea altui consiliu; 35. pentru împrumuturile județene; 36. pentru stabilirea valutei; 37. pentru cenzură; 38. pentru orele de spectacole; 39. pentru orele pînă la care pot sta deschise magazinele, restaurantele, cafenelele și circulația pe strade; 40. pentru circulația poștală; 41. pentru deschiderea cîtorva linii de cale ferată; 42. pentru muncile agricole; 43. prețurile maxime; 44. pentru predarea clopotelor de la biserici; 45. pentru vaccinare; 46. pentru administrarea forțată a uzinei de gaz și electricitate; 47. pentru administrarea forțată a tramvaielor; 48. pentru rechiziționarea vinului; 49. pentru rechiziționarea cerealelor; 50. pentru instituirea cartelelor de pîine, carne, petrol, combustibil; 51. pentru închiderea cluburilor, mai ales a cluburilor politice; 52. pentru oprirea vînzării și a consumării cartofilor prea tineri, a mieilor, a vițelilor etc. [...]

Germanii și țărani

Am spus deja că politica germană a tins, la începutul invaziunii, să protejeze pe țărani în contra proprietarilor și a clasei stăpînitoare în genere. Ca oricare cuceritor, germanul încerca să-și ușureze dominația învrăjbind clasele.

La început s-a arătat că părtinește pe țărani, de a căror ostilitate îi era frică; mai târziu, văzând că cea mai mare cantitate de alimente este concentrată în mâinile plugarilor, a început să-i despoaie.

Țăranii au fost jumuliți cu o stăruință sistematică care în curînd i-a deznădăduit.

Sat după sat a fost jefuit fără nici o rușine. De la grîne au trecut la cai, apoi la celelalte vite și la păsări, apoi la scoarțe și albituri. Făcut muritor de foame, țăranul a fost lăsat și gol, dezbrăcat. I s-au luat cămășile, ștergarele, toate podoabele din pereți, de pe paturi, de pe trup.

În nici un sat n-a mai rămas cusătură mai de gust ori scoarță mai frumoasă, tot a fost ridicat și dus în Germania.

Dacă astăzi o găină a ajuns 40 de lei și un curcan 200, una din cauze este și jaful germanilor. În timpul verii treceau pe Calea Victoriei căruțele încărcate cu colivii mari pline cu găini, gîște, rațe și curcani. Mai ales găinile și gîștele au fost zvîntate.

În același timp ordonanțele interziceau tăiatul găinilor ouătoare, iar la țară sătenii erau obligați să-și vîndă toate ouăle germanilor și pe preț derizoriu.

Din toate aceste vexațiuni a izbucnit în toată țara o mare ură împotriva ocupanților. De aceea [...] la țară izbucneau foarte des actele de răzbunare, agresiunile și mulți soldați și jandarmi au fost omorîți.

De mai multe ori am citit în „Gazeta Bucureștilor” că se acordau premii pentru prinderea sătenilor care au ucis santinelele sau jandarmii apărători.

Iată un caz petrecut în comuna Segarcea din județul Dolj.

În toiul iernii, un jandarm german a obligat un sătean să iasă la o muncă silită. Săteanul a refuzat să se

supună deoarece lucrul trebuia executat la o mare depărtare de sat. Jandarmul, întrebuintându-și autoritatea sa, a fost brutal cu săteanul; acesta a scos un revolver și a ucis pe loc pe jandarm.

Săteanul, în toiul unei ierni foarte aspre a dispărut din sat, iar autoritatea militară germană a venit imediat la fața locului.

Primarul și toți fruntașii satului au fost arestați pe loc. Li s-au luat la toți vitele și tot ce aveau mai de preț în casă. Apoi casa omorîtorului a fost dărîmată după ce interiorul a fost jefuit de tot ce avea. Soldații germani au ras casa de pe fața pămîntului și fiecare cărămidă a fost pisată, pentru ca să nu mai rămîie urmă din ceea ce a fost acolo odată. Apoi satul a fost supus unei contribuțiuni de lei 20.000.

Astfel de cazuri s-au mai întîmplat multe în țară, însă cu mare greutate puteau fi cunoscute la București.

Nenorociții de țărani au suferit mult de pe urma dușmanului.

[...] Vitele cele mai frumoase au fost luate. Apoi s-a încins o năpraznică rechiziționare de vestminte și pînzeturi țărănești.

Țăranii, din deprindere ereditară, își îngropaseră tot ce mai aveau prin case: velnițe, scoarțe, ștergare, pînzeturi în general. Le îngropaseră prin curți, prin cimitire, prin păduri, pe unde știau ei.

O bucată de vreme nemții nu le-au dat de urmă, dar a fost destul o singură delațiune pentru ca, după aceea să înceapă săpăturile și scotocelile peste tot locul.

În scurtă vreme țăranii au rămas goi.

Atît de dezbrăcați au rămas sărmanii că, venind la oraș, nu-și mai vindeau păsările, untul, ouăle pe bani. Refuzau banii spunînd că au și ei destui; dar cereau „zdrențe”.

Rufărie cît de veche, fuste cît de jerpelitate, haine oricît de rupte le primeau cu bucurie. Zile întregi umbla țărancă cu găina în brațe, n-o vindea oricît i s-ar fi dat în bani, și n-o ceda decît pe o zdreanță oarecare.

După vite și haine veni, în sfîrșit, și rîndul ultimelor rezerve de grîne.

Ordine severe fură date etapelor ca să se ridice de urgență tot ce se va găsi la țărani ca grîul, porumbul etc. și să nu li se lase decît un minimum derizoriu.

O mare fierbere începu prin sate. Pe de o parte țărani nu mai voiau să iasă la muncă spunînd că cu cît au de mîncare nu pot munci, pe de altă parte faptul că se vedeau despuiți cu desăvîrșire, îi deznădăjduia. Se ivi temerea unei răscoale agrare. Dar germanii țineau 6 divizii în România de teama vreunei surprinderi.

Pe toată linia scumpetea se întetea. Între anii 1917 și 1918 nici o apropiere. Prețurile pe 1918 erau de 5-6 ori mai mari ca în 1917, iar lipsa incomparabil mai însemnată.

Tratatul de pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920)

Secțiunea III

România

[...] Art. 45. Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare situate dincolo de fruntariile Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27, partea II-a (Fruntariile Ungariei) și recunoscute prin prezentul Tratat sau prin orice alte Tratate, încheiate în scop de a regula afacerile actuale, ca făcând parte din România.

[...] Art. 47. România recunoaște și confirmă față de Ungaria angajamentul de a consimți la inserțiunea într-un Tratat cu principalele Puteri aliate și asociate a unor dispozițiuni pe care aceste Puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor care se deosebesc prin rasă, limbă sau religie de majoritatea populației, precum și pentru a ocroti libertatea tranzitului, de a aplica un regim echitabil comerțului celorlalte națiuni.

Secțiunea IX

Dispozițiuni generale

Art. 74. Ungaria declară de pe acum că recunoaște și primește fruntariile Austriei, Bulgariei, Greciei, Poloniei, României, Statului Sârbo-Croato-Sloven și ale Statului Ceho-slovac, astfel precum aceste fruntarii vor fi fixate de către principalele Puteri aliate și asociate.

Vasile Pârvan Au căzut pentru libertate

I

[...] Ci tu, patria mea, aveai și tu gândurile tale, visurile tale. Feciorii tăi stăteau roată împrejurul tău și așteptau semnul tău, spre a merge la moartea pentru biruință.

Ei cântau imnul tău de glorie, imnul lor funebru: „Pentru tine datu-ne-ai tu viață și inima noastră este fără odihnă, pînă ce se odihnește pentru tine”.

Se încheiase secerișul. Se adunau snopii. Peste marea de aur dintre Carpații violeți și Pontul albastru, se lăsa seara. [...]

Cum se ridică ciocîrlia pînă în țăriile cerului, umplînd văzduhul cu cîntecul ei de bucurie pentru răsăritul Soarelui, așa se înalță deasupra satelor daco-romane în dimineata sfintei Marii zvonul sonor ca trîmbițele învierii: „Am trecut munții”.

Mergea Făt Frumos să scape de la zmei pe Ileana Consînzeana. Ci în umbra lui se tîra trădarea. [...]

Și a venit atunci asupra ta, o Patria mea frumoasă, durerea cea fără de nume.

Ți-ai văzut feciorii luptînd și murind fără speranță. Ți-ai văzut moșia năvălită din toate părțile, satele și averile tale arzînd, copiii tăi fugind îngroziți pe drumurile spre răsărit și spre miazănoapte, mormintele răsărind nenumărate, ca florile de toamnă, pe marginile căilor pribegiei. Foc, foame, ger, boală, rușine, moarte. [...]

Ci în noaptea adîncă a suferințelor tale, vitejii tăi au clădit zid pînă la cer, cu piepturile lor tinere pe granițele bătrînei Moldove. Și dușmanul n-a putut trece mai departe. [...]

Iată pe cei ce pier: pe cîmpul de luptă flăcăul îndrăzneț, care înaintînd mai departe ca ceilalți, a rămas acum uitat, rănit, în agonie, fără chip de om să-i vină în

ajutor, prăpădindu-se în sete și dureri ca un leu rănit de moarte în mijlocul pustiei; la spital, luptătorul care nu s-a cruțat, mugind sub cloroform, măcelărit, însîngerat, părăsit fără speranță; o lume de suflete indifferente - pentru că tocite de atîta perindare pe dinaintea lor a mizeriei omenești - agitîndu-se împrejurul-i; medici, surori, sanitari, glumesc; bietul corp liniștit în sfîrșit din spasmele lui în moarte a devenit numaidecît o povară și se grăbește să-l scoată; e un simplu număr, el care era pentru întreaga lume a lor un nesfîrșit de speranțe și iubire; și iată pe cei aruncați grămadă în care, încă îmbrăcați în mantalele lor, duși de la locul unde boala cu pete i-a chinuit pînă la nebunia sinuciderii, duși la morminte: e iarnă, țărîna e prea tare: sînt îngropați la fața pămîntului: cîte o parte din trupul lor rămîne afară, așa că nici în moarte să nu fie feriți de profanare; iată pe cei care și-au pierdut regimentele și care cutreieră - suflete fără odihnă - drumurile de la miazăzi la miazănoapte și înapoi, înfometați, înghețați și sfîrșiți de puteri: ei se culcă pe marginea drumului adormind pentru totdeauna; și cei trimiși pe drumuri cu vitele hămesite de nu mai pot merge și cad, iar ei nemaiputînd împlini porunca, se așează cu blestemul pe buze lîngă animalele nevinovate și așteaptă și ei moartea; și cei care, de multă suferință, au devenit nebuni...

[...] Cei care sînt vrednici să trăiască nu-s așa de îngrijiți de mîntuirea lor, nu se apără de ceea ce trebuie suportat, nu fug de ceea ce trebuie combătut. Ți se ridică în suflet un blestem împotriva firii, care lasă pe această pleavă să trăiască și ucide pe cei buni, pe cei frumoși, pe cei ce au biruit animalul din ei. Și cît de sfioși, cît de modești sînt, cei ce-și dau viața lor la primul semn, ce insolenți, ce provocatori sînt netrebnicii, cînd prețioasa lor persoană e pusă fie și

numai la vreo ușoară încercare a rezistenței ei în lupta pentru aproapele!

Atîția totuși, dintre cei care erau să piară, pentru că erau gata să dea pentru ideal tot ce aveau, n-au pierit. Soarta a trecut peste ei fără a-i zdrobi. Ei sînt printre noi. Sfioși, modești, nemonumentali. [...]

Cine va lămuri pe viitor, care-i sensul existenței națiunii noastre? Cine va feri națiunea noastră de tragedia eroului dus pe căi greșite tot mai departe de biruință? Cine va crește națiunea noastră într-un eroism activ, creator și sigur de rostul jertfei sale, națiunea noastră, care de două mii de ani nu cunoaște decît suferința martirului, răbdarea infinită, sub loviturile sorții, nebiruită în ființa ei numai ca un element al naturii organice mereu renăscute din înghețul iernii, ci nu mereu biruitoare ca puterile sufletului, care supun lor firea și parează loviturile ei? Cine va învăța națiunea noastră, ce e ideea în viața popoarelor, ce e întruchiparea spre veșnicie a gîndului în formă vie și în putere renăscătoare? Cine va da națiunii noastre suprema sanctificare a scopului vieții spirituale, acordarea într-o sublimă a scopurilor individuale, cu cele sociale și cu cele universale; cine va revela națiunii noastre sublimul vieții spirituale, ca biruire a morții celei a toate distrugătoare; cine-i va revela armonia eternă dintre legile neschimbate din Cosmos și legile după care se ritmează gîndul nostru, omenesc?

Vor fi preoții jertfei, ori vor fi preoții hranei?... [...]

A fost războiul martirilor: popoarele îngrozite de spectrul robiei la străin, au aruncat deznădăjduite în jăratecul incendiului universal tot ce au avut mai bun și mai iubit: doar se vor îndura zeii să le lase celor ce vor rămîne după cei de azi sufletul neîntinat, adică libertatea. Vedem azi națiunile mucenice zăcînd greu

rănite pe pământurile lor strămoșești, în sfârșit recucerite; nu jubilarea biruinței repezi, ușoare, glorioase, se vede pe chipurile lor, ci zîmbetul voalat de doliu și de durere, după o supraumană suferință, în așteptarea unei blînde convalescențe.

Ce greu a fost, frații mei, eroismul în acest război.

El n-a fost nebunia unei clipe, satul deznădăjduit în fatal - în neant; el n-a fost numai o enormă sinucidere în masă: sinucidere alcătuită din furie, din slăbiciune, din turbare și din lașitate în fața destinului și a legilor umane ale onoarei și sacrificiului; el n-a fost numai beția contagioasă a celor simpli, alcătuită din delirul distrugerii - asemănător delirului iubirii - din instinctele preistorice ale omuciderii, dezlănțuite din nou, și din frica animalică de a nu fi, tu întâi, ucis. Eroismul din acest război a fost mai mult decît toate acestea: el a fost actul rece, conștient, deplin precugetat al jertfei de sine, pentru salvarea unei idei supreme. Eroismul luptătorilor n-a fost însă asemenea jertfei rezignate a martirilor din dosul fronturilor, sau chiar a lor, a luptătorilor, în timpul cînd nu erau la asalt - ci a fost eroismul activ, agresiv, care înfrunta soarta. N-a fost numai eroismul datoriei, ci a fost și eroismul convingerii. [...]

În noaptea de februarie, o santinelă, pe granița Moldovei. Singură în pustiul înghețat, ascultă la zgomotele nopții. Un foc de dincolo. Cade rănit viteazul și mintea lui învolburată de aripile morții aleargă înapoi spre alte lupte, spre alte răni.

I se arată icoana plecării la luptă. S-a dat drumul zăgazurilor și apa a pornit: nu unde au vrut oamenii, ci încotro au mînat-o legile veșnice ale firii: nimeni nu a putut socoti nici puterile, nici urmările mișcării: așa a fost eroismul desfăcut din lanțuri de piticii care credeau că poartă în brațul lor puterea destinului. Ca niște copii

care se joacă cu pîrghiile unui uriaș zăgaz, ei au tras de coarde, atunci cînd nu se cuvenea, fără a-și da seama ce fac, și singură rațiunea supremă a putut apoi prevedea și conduce marile mișcări, marile catastrofe. - Era acum sufletul nepătruns al martirilor muți, resignați și hotărîți, dincolo de viață și de moarte, care fixa mișcările, și nu nenorociții de „șefi”, care tremurau de groază la catastrofa pornită și care plîngeau de furie și de neputință, văzînd marea durere care venea.

Și cînd a intrat dușmanul pe porțile munților, marea flacără eroică de care să se fi aprins întreaga rasă daco-romană, facînd-o să pună mîna pe uneltele uciderii, pînă la cel din urmă copil și pînă la cea din urmă femeie, facînd-o să ia mașinile de pierzanie ale dușmanului cu mîinile goale, nu s-a aprins, pentru că nu era nici un om - printre cei ce conduceau - așa de mare precum era rasa. Și atunci, ea singură, a făcut aceea ce este dat de destin unei rase fără șefi să facă - ea a făcut să izvorească din sufletul ei milenar marea răbdare și marea suportare. Și lancea dușmanului s-a frînt de puterea vejnică a suferinței nemuritoare, care biruiește violența nedreaptă...

[...] O, groaznica durere care ne-a cutremurat, cînd dușmanul a călcat pe pămîntul nostru. El ne biruise dincolo de hotare: morții noștri erau culcați dincolo, în pămîntul fraților, al fraților, nu al nostru, pentru că noi nu eram cuceritori, ci eliberatori; țărîna lor era mireasa lor, pînă la moarte, mireasa fraților pe care îi iubeam și pe care o iubeam, dar cu o iubire mai puțin duioasă ca pe a noastră, țărîna noastră, țărîna strămoșilor de la miazăzi și răsărit de munții prieteni. Cum am plîns atunci, și pentru întîia dată gîndul grozav - „a nu mai avea patrie” - ne-a înghețat pe toți. Cît am fost atunci de nemîngiați, cînd am luat drumul exilului, drumul care

pentru atîția dintre noi era și drumul morții în pămînt de exil, drumul care pentru toți cei ce plecau era calea durerii și a mizeriei, îndurate numai pentru a nu-i vedea pe cei ce biruiseră. Vedenia întîlnirii lor, semeți în zilele noastre de robie, ne săgeta ca oroarea morții.

O, cum au iubit-o de credincios, patria, ei, morții noștri, care au căzut pas de pas, pentru a face însemnare cu fragedele lor trupuri jertfite, că fiecare deal și fiecare apă și fiecare pădure, a fost apărută, - pentru a mărturisi veșnic că ei n-au fost biruiți, ci au fost stropșiți, sub trădarea altora, care - fugeau!

Și rănitul de moarte își cîntă, în noaptea pustie, ultima lui doină, doina rămasului bun de la lumina lumii. „Am fost frumos și am iubit viața - și acum trebuie să mor. Văd stelele clipind în cer și aud codrul vuind pe pămînt. Eu nu voi muri și stelele vor clipi înainte și codrul va vui înainte și nimeni nu va ști că am murit, că eu, care iubeam viața, sînt părăsit acum de dînsa. Și florile pe care aveam să le rup eu, ca să mă împodobesc cu ele, și mîndra pe care aveam s-o frîng eu, ca să înțeleg de ce mi-a dat Dumnezeu viața, m-or plînge cît m-or plînge, și m-or uita. Numai cîinele turmei și boii de la jug și-or aduce mereu aminte, și mereu s-or ruga de părintele nostru din cer, ca să mă aibă în sfînta lui milă”.

Iar din deal în deal, pînă departe în munți și la mare, răspunde corul trist al vitejilor, care au căzut tot fără lumină în suflet, tot fără iubire în jur, tot fără pomenire în urmă. „Pe mormintele noastre nu s-au ridicat semne, amintirea noastră nu e cîntată - nu că oamenii nu cîntă decît pe cei ce biruiesc, iar nu pe cei înfrînți - neapropiați, singuri, uitați, părăsiți, noi sutele de mii de pe cîmpurile de luptă și din ocoalele de boală fără scăpare, noi armata mucenicilor înșelării și rușinii,

cerem amintire, cerem ușurare. Ci numai în clipa cînd din nou se va trece peste mormintele noastre, către hotarele cele mari ale patriei noastre, pe care am vrut să le statornicim cu trupurile noastre de grăniceri fără frică și fără prihană, noi copiii neștiutori de trădare, crimă și rușine, - cînd din nou, alți viteji curați vor merge să cadă din nou, iar sîngele lor cald se va coborî pînă în vechile noastre morminte, - vom avea iară pace, ne vom odihni iar senini în somnul nostru de veci. Iar vuietul uriaș al bătăliei va fi cîntarea de îngropare, care nu ni s-a cîntat, la moartea noastră fără glorie, din retragerea înaintea dușmanului și din boala cu petele sinistre. Și vîntul cald al amintirii, va adia în sfîrșit pentru întîia dată cu putere peste iarba înaltă de pe mormintele noastre și în cîntecul de glorie, nebun de bucuros, al eroilor biruitori, se va amesteca jalea pentru noi, doina lacrimilor veșnice, a martirilor biruiți. Iar în cîntarea aceea a gloriei și suferinței, a vieții și morții, noi cei așa de îndelung uitați, pentru că n-am dat biruința, vom sili pe cei rămași în viață, pe cei prea veseli de biruință în sfîrșit cucerită, să nu uite nici pe morții lor de curînd, pe morții lor senini, - tocmai pentru că le-au dat biruința”.

Și a venit, patria mea, a doua vară a încercărilor tale. Așa cum se împodobise, cu verdele proaspăt, sub sărutarea soarelui de mai, plaiurile tale, așa se luminase sufletul copiilor tăi, larg de speranțe noi, la apropierea noilor lupte.

Cu ce bucurie copilărească de a se întoarce „acasă”, cu ce credință nestrămutată în biruință, cu ce foc de vitejie s-au aruncat la asalt ostașii noștri, alungînd vijelioși înaintea lor tot mai departe în sus pe văile Putnei și Șușiței și Cașinului și difuzului pe dușmanul spăimîntat de înfricoșata putere a țăranilor daco-romani.

Și cum li s-a frînt avîntul de a doua trădare. Cum au lăcrimat atunci și au blestemat, ostașii și căpitanii. Cum li s-au întunecat de durere fețele lor luminoase de biruință. [...]

Lucrarea lăuntrică, prin care sufletul stăpînește trupul, care sculptează fețele omenești din an în an, la inșii singuratici, din generație în generație la națiuni, și le dă, după cum li-i bogăția și adîncimea, ori slăbiciunea și trivialitatea, fețe de eroi, ori fețe de brute, - a sculptat chipurile feciorilor noștri din munte și din cîmpie așa, ca cele mai nobile fețe, ale celor mai nobili fii, ai raselor celor mai bogate la suflet, să nu mai întreacă nobleță, plină de voioasă bunătate în pace, de măreață stăpînirea de sine, în război, pe care feciorii noștri, singurii, în tot răsăritul barbar, o au: de la „Geții cei care se credeau nemuritori” și de la „eterna Romă”, întâi, - de la luptele lor pentru libertate, pe urmă. [...]

Și s-a aruncat atunci, ca o fiară turbată, dușmanul din apus, să răpue pe eroul solitar, care acum nu mai luptă nici pentru a cuceri, nici pentru a apăra, nici pentru a rezista, ci luptă pentru a da sufletului nemuritor al rasei sale cheazășia continuității vitejiei, de la tracii care mureau pînă la unul și nu se predau, de la romanii care continuau a lupta chiar cînd barbarii stăteau în Cetatea eternă, de la muntenii lui Mircea, de la moldovenii lui Ștefan.

Viteji au fost flăcăii tăi, o Patria mea frumoasă, pretutindeni unde ți-au apărat moșia de năvala dușmană. Dar nicăieri sufletele lor n-au ars de un foc mai mistuitor ca la Mărășești și Tîrgul Ocnei. Aici ei n-au mai avut nici speranța înaintării, nici credința rămîinerii pe loc. [...] Și totuși flăcăii tăi n-au dat înapoi: împresurați, s-au despresurat; mînați înapoi, s-au întors îndărăt. Ca Făt-Frumos cu Zmeul zmeilor, ca Iacov cu

îngerul Domnului, ei au luptat lupta dreaptă a vitejiei și avînd în ei voința nestrămutată de a învinge, sau de a muri, ei au învins. Au învins, pentru că a muri nu puteau; căci în sufletul lor era acum puterea tuturor strămoșilor, era viața nemuritoare a rasei daco-române, era voința de a birui a Romei eterne.

Ca învăluți în propriile giulgiuri, încă din viață, așa au apărut ei în ziua de hotărîre a bătăliei, în strămoșeștile lor haine albe de țărani ai ogoarelor roditoare, în fața dușmanului îngrozit de puterea mereu renăscută și mereu mai nestăpînită a asalturilor lor.

Îngenunchiați, voi ce-ați rămas în viață, înaintea maestății celor ce au căzut la Mărășești și Tîrgul Ocnei! Acolo s-a făurit din nou, prin moartea incomparabilă, pactul vieții eterne a rasei noastre.

În tragedia luptei fără speranță, acolo s-a petrecut schimbarea la față a marelui martir - țăranul-ostaș. [...]

Ce greu le e să plîngă pentru viețile pierdute, acelora ce înșiși nu se bucură de viață. Ce lamentabilă e viața omenească în generalitatea ei, cînd vezi milioanele de bărbați și de femei, care nu știu cum să-și „ucidă timpul”, zi de zi, pînă la cea de pe urmă: în vorbe goale, în jocuri de noroc, în muncă de silă. E imensa armată a orbilor pentru frumosul din cer și de pe pămînt, a surzilor pentru armoniile din lume. Cum ar putea ei să înțeleagă frumusețea morții acelor căzuți în război, cînd ci nu înțeleg nimic din frumusețea care-i înconjoară, în strălucirea firii și în minunile gîndului omenesc; mai bogate ca însuși aerul pe care-l respiră. Cum ar putea să plîngă pentru viața - adică frumusețea - risipită în chip nebun, pseudo-oamenii pe care îi vedem vegetînd împrejurul nostru, cu mai puțină bunătate și cumînțenie ca blînzii boi de la plug și cu mai puțină fidelitate decît cîinii credincioși pînă la moarte. Nu,

morții n-au nevoie de lacrimile fără suferință, pe care vulgul vrea să li le dăruiască. Ei și-au pierdut viața și au devenit praf și neant numai „în vreme ce”, iar nu „pentru ca” acei care rămân să poată fi fericiți. Ei n-au cerut nici lacrimi, nici aduceri-aminte. Destinul a fost contra lor și ei au dat naturii înapoi aceea ce ea le împrumutase pentru un timp, care nu era fixat de noi muritorii. „Jertfa” celor ce au murit o vedem, noi, așa precum vedem sublimul în arta și în gândul genial. Ei au dat, nu Jertfa”, ci fapta. Înțelegerea acestei „fapte”, ca salvare a viitorului, ca salvare a națiunii, ca salvare a fiecăruia din noi, e lămurirea noastră, dată faptei lor, care stă de sine, cu, sau tară înțelegerea noastră - burghez ca „datorie”, iubitor ca Jertfa” - stă nezguduită la baza întregii vieți viitoare a rasei daco-romane. [...]

Și îngerul păcii a binecuvîntat jertfa cavalerilor, și națiunile au zîmbit fericite între lacrimile care le acopereau fața lor palidă. Patimile s-au potolit, apele mari ale năvălirii s-au întors scăzute pînă în mijlocul matcelor lor, și pe orga imensă a firii, renăscută prin bucuria omenească - fără de care altă viață a firii nu are ființă - s-a ridicat în valuri imense de armonie, imnul păcii.

Cîntă pacea: și Oceanul cel fără hotare, așa de îndelung chinuit de uneltele morții perfide; cîntă și Acrul, care pentru întîia dată de la aruncarea demonilor în infern, fusese profanat de moartea de război; cîntau Codrii, cei așa de greu răniți, care-și pierduseră atîția dintre copiii lor falnici ce se întreceau în înălțime cu cerul; cîntau Izvoarele, care uitaseră aproape totul cum e chipul fecioarelor ce se oglindeau în ele, în așteptarea iubirii; cîntă lumina Soarelui, cea atît de mult întunecată de monștrii aducători de moarte; cînta Pămîntul părinte atît de răscolit de fierul și focul crimei;

cîntau paserile cerului, care căpătau iar domnia păcii și libertatea; cîntau miriadele de miriade de muritori, pentru transfigurarea morții în viață; iar peste marele adagio al Firii mărețe se ridica în „voix celeste” rugăciunea celor întorși din moarte.

O, buna bucurie de a trăi a celor care în cataclism n-au lăsat din ei decît o parte din bietul lor trup zdrobit, iar nu însăși viața. Ei nu se gîndesc ce vor face, așa cum au rămas, în viață. Bieții copii speriați, care pînă și în visurile lor revedeau vălmășagul bătăliei și strigau noaptea în marile săli albe, îngroziți ori înnebuniți de uciderea pe care o vedeau din nou, ei sînt fericiți: nu vor mai merge acolo, în grozăvie, ei trăiesc, - asta c tot - și e așa de bine. - Dacă sînt mîndri de a fi eroi? O, de fel, ei sînt mulțumiți că trăiesc și că nu și-au pierdut mintea. Ei au văzut cu toții moartea: eu nu pot, după grava vedenie, să fie seci; ei sînt - simplu - niște bieți oameni salvați, încă tremurînd de frigul simțit la apropierea morții... Ei trăiesc... asta li e de ajuns...

Ci, voi, cei morți, dragi mie, Bucur și Brăiloiu și Stoe, Bădiceanu, Ghica și Albuleț, și Stoica și Panțu și Bălăcescu, și voi toți, ale căror nume s-au risipit în uragan și încă nu sînt din nou adunate la un loc, în cenotaful amintirii, ce ochi să nu plîngă, ce glas să nu jelească uciderea voastră! Ci singurul cîntec funebru vrednic de voi, vrednic de eterna voastră liniște, vrednic de tînăra voastră viață pe vecie pierdută, trebuie să fie imnul gloriei patriei. În unduirea maestrasă a procesiunii, care va merge să consacre sfintei fecioare a Biruinței, coroana de dafin de pe fruntea comandantului vostru suprem, va da ritm de jale, ritm de măreț cortegiu funebru, amintirea duioasă a vieții voastre. Și cîntecele de biruință vor fi imnul eternei voastre liniști. Și ritmul calm, regulat, al camarazilor ducînd trofee, va fi ca

mișcarea însăși a astrelor - cu care v-ați unificat - nesimțitoare și totuși vii, care-și poartă calea lor maestoasă prin infinit. [...]

II

E azi a douăzeci și cincea zi de cînd am făcut întîia comemorare a camarazilor de gînduri, care prin moartea lor au creat viața cea nouă a națiunii noastre. Era, atunci, așa de aproape în urmă, și totuși - în furtuna care dărimă așa de năvalnic tot ce a fost putred - așa de departe înapoi, marea speranță avea, marele vis aproape, ci

Încă tot țara noastră cea veche, cea slabă, cea frîntă în cinci, cea cu durere: nu puteam încă, zbura puternic. Am cîntat atunci un cîntec funebru, un cîntec de jale, pentru iubitele flori, cosite în primăvara vieții. Era cîntecul celui singur care privește înapoi.

Ci azi, chemat de voi, să dau glas de argint, trîmbițelor de glorificare a vitejiei, biruitoare prin moarte, azi în țara cea nouă, făptura celor morți, cîntecul meu va fi cîntarea celor mulți, care privesc înainte, va fi un cîntec de biruință - un cîntec funebru - al celor rămași, în onoarea celor ce au murit.

Au intrat în Francia, ei, cei ce uitaseră că sînt tot oameni, pe porțile răsăritului. Acolo, de unde în fiecare dimineată se ridică lumina albă a zilei și a muncii, s-a ridicat fumul negru al incendiului și al uciderii. Și soarele n-a mai trecut prin porțile sale profanate: ani și luni și zile. Și s-a făcut noapte pe pămînt. Și pămîntul s-a scufundat în durere.

Între năvăliți și năvălitori a început măcelul. Apăsa imensul val de oțel topit cum apăsa pămîntul pe cei îngropați sub el. La adăpostul lui năvălitorii împingeau tot mai spre apus pe cei năvăliți. Cataclismul naturii seamănă leit unei biruințe de oameni.

Cum se întind apele mari pînă ce umplu tot ce-i mai adînc în văi și apoi le seacă puterea și se trag înapoi ca bătute, așa s-a întins pînă departe, dincolo de apele Marnei, unda de oțel topit a gnomilor, care o jumătate de sută de ani se chinuiseră în peșterile lor, încălzind uriașul cazan de lavă, pe care îl răsturnau acum peste Francia. Cazanul fusese prea mic, oțelul prea puțin. Încetarea cataclismului naturii seamănă leit altei biruințe omenești.

Ci, peste sacrul pămînt gallo-roman, mutilat și ars de focul gnomilor, abia acum începea bătălia. Căci un geniu înțelept, un geniu bun, un geniu părinte, ferise pe copiii Franciei de unda de foc. Suflul lui pătrunsese taina gnomilor și el nu lăsase, în eroism zadarnic, să ardă în incendiul gigantic și apărătorii, muritori ai pămîntului, care nu poate muri. Spăimîntați, văzură atunci gnomii, că nu cu șiretenie, ci cu vitejie dreaptă au a birui, de vor să biruiască.

Și ei erau viteji, erau mulți, erau iscusiți, erau uniți. Dar nu erau altceva decît tot oameni. Și vitejia și mulțimea și iscusința și unirea lor era numai omenească și, ca tot ce-i omenesc, nedeplină, chiar între oameni, și cu puțință de întrecut, de alți oameni.

În noaptea marii suferințe a omenirii, începu proba crudă, la care dintru infinitul existenței, supune rațiunea supremă, care mîna lumile în cosmos, pe cei mai slabi, în ciocnirea cu cei mai tari, lăsînd ca numai cei vrednici de viață să o aibă mai departe.

Erau uriașe puterile care se luptau pe viață și pe moarte. În vălmășagul luptei lor întregul pămînt fu involburat. Fiecare neam viu al oamenilor se ridică în luptă împotriva celui ce-l stînjenea în viața lui deplină. În marele haos se alcătuiră două confraternități, două cavalerii imense: erau cei ce iubeau patria lor dorind

moartea tuturor celorlalte și erau cei ce iubeau patria lor dorind buna învoire cu toate celelalte: ordinul cavalerilor urei și ordinul cavalerilor iubirii.

Ci multă vreme cavalerii urei părură mai puternici. Iar mai ales cînd dintre cavalerii iubirii întreaga ceată care lupta spre miazănoapte-răsărit închina steagurile și se prăbuși [...], părea că biruința va fi a celor ce urau, iar nu a celor ce iubeau.

Și totuși, cei ce iubeau au rămas chiar atunci senini. Pămînturile lor erau invadate, prietenii lor - atîția - robiți, cavalerii urei mieroși în chemările lor către pace. Și totuși, bătălia urmă.

Căci cavalerii iubirii erau implacabili față de ei înșiși întru împlinirea jurămîntului ce și-l făcuseră, de a dărui iubirii biruința în lume; mai bine să se sfarme tot ce-i viața pe pămînt, decît să fie viața aceasta, prin biruința celor urîți, o veșnică imputare pentru armonia din cosmos. [...]

Au avut biruința acei ce au înțeles ce e biruința. Binecuvîntați fie acei, în sufletele căroră s-a revelat în ceasul ispitei chipul luminos ca seninul, al adevăratei, al singurei biruințe, cea asupra propriei slăbiciuni, asupra propriei lașități, asupra propriei urîtenii. Ce cumplită judecată-din-urmă asupra aceloră care n-au înțeles ce e biruința și au crezut că ea este în lumea cea din afară, în supunerea lucrurilor și a ființelor ce sînt dincolo de noi înșine.

Căci biruința nu e nici masacrarea în masă a adversarului: unul singur de-ar rămîne și s-ar proclama încă credincios gîndului celor uciși și iată, n-ai biruit; nu e nici robirea adversarului, căci trupul lui îl poți martiriza, dar nu s-au găsit încă lanțuri și pentru sufletul omului care vrea să trăiască liber; ea nu are nimic pămîntesc într-însa, ea e numai gînd: nebun cel ce

vorbește de noroc ori întâmplare în biruință. Biruința e floarea care crește numai în țara jertfei pînă la moarte, acolo unde toate sufletele se topesc în unul singur, care luptă, în cavalerism, fidelitate, unitate și implacabilitate față de sine și de ideal, pînă la moartea trupească a întregii ființe colective care s-a unificat întru el. Biruința nu e a unui om, căci nu s- a născut încă omul care să poată supune în luptă dreaptă, singur, pe semenii lui: martir solitar, da, răscumpărător singur, prin pătimire și moarte, a unei întregi umanități, desigur; dar biruitor prin luptă activă, niciodată. Biruința e a celor mulți. Ei au nevoie de unul care să le strîngă în sufletul lui puternic toate sufletele lor slabe și să-i contopească într-o singură făptură prin puterea geniului lui. Dar vai și amar de dînsul, dacă o clipă se poticnește: prin credința lor, în el, era cel mare, prin necredința lor, el se prăbușește din nou în neant. Biruința nu e ceea ce proclamă cel ce se întoarce în procesiune triumfală la templele zeilor săi părintești; ci e ceea ce simte robul tîrît în triumf: dacă acesta se recunoaște biruit, dacă el în singurătatea sufletului lui recunoaște legea celui ce l-a robit, e biruință, dacă nu, nu e. Biruința e ca și fericirea, o simplă închipuire omenească. O închipuire pentru care, de cînd trăiesc oamenii pe pămînt, au murit voluntar miriade de miriade dintre dînșii, dar totuși o închipuire. Nu biruința e frumoasă, nu biruința e sublimă, ci drumul pînă la dînsa. Căci biruința e fiica înfrîngerii. Cea dintîi biruință a fost nu a celui ce a doborît pe un altul - aceasta a fost numai o violență animalică, un fapt fiziologic, o manifestare cosmică - ci a celui care, doborît, s-a ridicat și multiplicînd prin văpaia sufletului lui liber slabele lui forțe fizice, a răsturnat pe cel ce-l violenta și i-a tras granițele dincolo de care era pedeapsa. Biruința e fiica înfrîngerii animalității noastre,

individuale și colective. Biruința e voită, nu căpătată, nu furată. Voința care duce la biruință, acesta e actul sublim al idealității omenești, ce aureolează apoi și biruința însăși de lumina nemuritoare care nouă ni se pare a ei, ci e numai reflectată. [...]

Cîntați, eroi, reîntorși din moarte, imnul eroilor biruitori prin moarte. Cîntați bucuria biruinței, mereu aceleași și mereu nouă, ca soarele dimineții. Cîntați biruința unică a luptătorilor iubirii, asupra asalturilor zadarnice ale luptătorilor urei. Noi am biruit în bucurie și în seninătate, ei au crezut că biruiesc, dar biruințele lor erau amare: fără bucurie și fără speranță. Noi am biruit cum biruiește primăvara gerul iernii, ei au biruit cum biruiește grindina holdele verii. Noi am biruit ca Apollon miasmele morții. Ei au biruit ca Bacchanta care sfișie copilul ei însăși. Noi am biruit cu gîndul, ei au biruit cu trupul. Și biruința lor s-a uscat ca iarba de arșiță. Și biruința noastră a crescut ca arborele vieții. Cîntați copii gîndirea, cîntați biruința biruințelor, cîntați imnul de bucurie ale biruinței nepierătoare. „Fericiți cei ce au plîns, că din lacrimile lor au răsărit razele apoteozei”. Am biruit în toate: în toate am învins. [...]

Ci adversarii n-au biruit. Sănătatea sufletului lor nu era mai întreagă ca a aceloră ce ne luptam cu ei. Dimpotrivă, cînd hrana cea de toate zilele: cu gloria oștilor lor, zi de zi întinzînd tot mai departe distrugerea și durerea, lipsi, sufletul lor se ofili, marea lor unitate de străduințe se sfărîmă, giganții se prăvăliră, în prăpastie cu huietul munților săpați pe dedesubt de ape și care, la ceasul lor, se prăbușesc în adîncime. Căci sufletele noastre se oțeliseră an după an în adversitate și deveniseră mai tari ca însăși suferința, dar sufletele lor se înmuiaseră, an după an, în falsa speranță a biruinței, mereu înșelătoare. Pe noi ne strîngea în fidelitatea pînă

la moarte jertfa comună, pe dînșii îi unea pînă la biruința cea așteptată, prada comună. Cavalerismul nostru, între noi, era fiul credinței întru cele drepte, cavalerismul lor, între ei, era fiul temerii de cele păcătuite în comun.

Și sufletul nostru era mai tare ca al lor, pentru că el se hrănea din simplitate și bunătate, din larga înțelegere a celor omenești, și cea mai aspră condamnare a adversarului ca tot, se împăca depline cu întreaga bunătate față de adversarul singuratec. Ci ei erau slabi pentru că uitaseră blîndețea, uitaseră duiosia, pentru că cei ce îi mînau la asalt îi învățau numai ura, numai disprețul, iar nu și bunătatea, nu și duiosia. Căci războiul lor era război de pedepsire, pe cînd al nostru era de liberare. Ei nu înțelegeau libertatea, pentru că nu o aveau la ei. Ei nu înțelegeau uriașa noastră voință comună liber consimțită, pentru că ei nu aveau decît uriașa lor comandă comună, impusă. Ei nu înțelegeau apriga noastră mînie de a vedea pămîntul patriei profanat de năvălitori, pentru că asaltul dintîi al armelor lor îi adusesese pe pămînt străin. Ei pedepseau fără minte iubirea noastră pentru cele ale noastre, pentru că nu puteau prinde în sufletul lor implacabila noastră deviză: „mentre lo straniero occupa il suol della patria, l'odio e pietà, civilità la bataglia” (Carducci).

Noi eram tineri și ne luptam pentru lumea ce avea să vină, ei erau bătrîni și mureau pentru apărarea unei lumi care murise. Libertatea lumii era tinerețea noastră. Tirania lumii era bătrînețea lor. Noi aveam în sufletul nostru soarele și moartea eroilor noștri era sublima transfigurare întru idealul dreptății pentru cei mici și obidiți, ei aveau groază în sufletul lor de chiar propria lor biruință, care i-ar fi îngenuncheat și mai tare întru robia celor tari și fără iubire.

Dar aceea ce noi aveam în incomparabilă frumusețe și aceea ce ar fi orbit ochii lor deprinși numai cu un idol hîd, de cruzime și răutate, era speranța noastră. De n-am fi avut decît numai speranța noastră în alăturare cu speranța lor, și încă am fi îndurat calvarul luptei noastre pînă la capătul vremilor. Speranța noastră era dulcea reunire a celor de un sînge, era blînda frăție dintre popoarele lumii, era sfarîmarea pentru totdeauna a uneltelor războiului ucigaș și pustiilor, era bunătatea și mila pentru toți și fiecare, pînă la cel din urmă fiu al pămîntului, deopotrivă ocrotitor pentru toți copiii lui, era viitorul senin întru măreața armonie a muncii roditoare, era gîndul ridicării noastre peste trecutul vîrstei de fier, era împlinirea pe lumea noastră cea plină de păcate a faptei de iubire [...], pe care crucificatul de pe Golgota o eternizase prin însăși epifania inimitabilă a ființei lui între noi.

Și ce era speranța lor...? Demoni ai răului, glorificați-o voi; voi care vă bucurați dinainte la imaginea uriașei armate a robilor în zdrențe, muncind - între blesteme - sub biciul unor stăpîni, închipuți de vrednicia lor, mai presus ca a tuturor muritorilor, și chinuind în tipare uniforme nesfîrșita varietate și frumusețe a sufletelor libere, dintre care, nu lipsea, la suferință, nici măcar acela al propriului lor popor. [...]

Ce voiau unii luptători și ce voia ceilalți? Ce era fiecare din ei, pentru a voi ce voia? Le era permis să voiască aceea ce voiau?

[...] Ai noștri voiau armonia; voiau libera creștere a puterilor fiecărui suflet al națiilor milenare, voiau dreptate între toți și pentru toți. Ceea ce voiau ei, nu era decît o simplă pildă, a unei străvechi înțelepciuni.

Ci ceilalți voiau să înnoiască lumea după chipul și asemănarea lor, voiau să forțeze cursul vremilor după

gîndul lor, voiau să ucidă aceea ce, lor, li se părea că nu e viață deplină, voiau să curețe aceea ce e putred, substituindu-se destinului, voiau să fie zei. Dar ei voiau să miște munții din loc nu cu credința, [...] ci cu forța, ca giganții în lupta cu zeii olimpici.

Nebună încercare, cumplită pedeapsă. Uriașă biruință a spiritului asupra materiei. [...]

Adversari biruiți, putea-veți voi înțelege măcar acum, în mijlocul ruinelor patriilor voastre, de ce n-ați putut birui, de ce nu puteați birui? Voi ați dat nu lupta iubirii patriei voastre, ci lupta urei altor patrii, și fiindcă ați urît, ați căzut. Noi am dat nu lupta urei altor patrii, ci lupta iubirii patriilor noastre. O, cum le-am iubit noi, patriile noastre: zdrobiți, rupți în bucăți, mizerabili, insultați, martirizați, noi n-am renunțat la noi înșine! Că am păcătuț și noi?

Desigur, și cît de mult! Ce cumplită a fost pedeapsa neunirii noastre depline, unirii așa de tîrzii, de la sfîrșit! Ce înceți au fost în darea ajutorului, ce întîrzieri și cîte ezitări au avut cei ce trebuiau să sîngereze împreună cu Francia nemuritoare! Și cum au sîngerat ei înșii apoi de întărirea dușmanului în vremea întîrzierilor lor. Ce aspră a fost pedeapsa, a noastră, a celorlalți, care și întîrziam și leneveam și intram în viitoare fără cele de trebuință și dădeam astfel, iară, alt răgaz de întărire, dușmanului. Dar iubirii toate i se iartă. Și după rătăcirii și jertfe așa de trist mai dureroase, decît ce ne-ar fi cerut de la sine destinul, noi, cavalerii iubirii, ne-am adunat fără lipsă și fără greșală toți la un loc, toți împrejurul celor de la început incomparabili, celor ce tot așa de neîntrecuți în jertfă precît au fost de neîntrecuți în vitejie, împrejurul cavalerilor gallo-romani.

Și imensa noastră jertfă v-a zdrobit, v-a ingenuncheat, v-a nimicit, o, adversari așa de nenorociți

astăzi. Voi ridicați întăriri de piatră și de oțel, noi ridicăm întăriri de trupuri omenești. Obuzele noastre loveau în stîncă, obuzele voastre loveau în came. Și la vederea fluviilor noastre de sînge, care se porneau către mare, și la vederea munților noștri de trupuri, care se ridicau către cer, voi vă bucurați căci credeți că ne vom înspăimînta și ne vom închina, căci credeți că noi vom iubi mai mult viața noastră ca viața celor jertfiți, că vom iubi mai mult viața ca iubirea. Voi nu înțelegeți, sărmane suflete sărace, că atunci cînd noi pierdeam ce aveam mai drag, ce aveam mai luminos în viață, imensa noastră caritate pentru florile cosite ne va înnobila chiar pe cei meschini dintre noi, ne va sanctifica chiar pe cei comuni dintre noi, că ne vom înălța peste noi înșine, peste netrebnica noastră viață, spre a ne uni în jertfă, spre a ne uni în moarte cu cei jertfiți.

Și tăcerea noastră, o adversari așa de tăcuți astăzi, dar așa de elocvenți altădată, cînd ați fi dorit ca biruințele voastre să fie proclamate pînă în spațiile interastrale, tăcerea noastră, care vouă vă părea că este deznădejde, că e rușine, că e renunțare, tăcerea noastră v-a biruit. O, cum a știut să tacă celul care purta cîrma împărătesei mărilor. Cum a știut să tacă conducătorul uriașei republici tinere de pe celălalt mal al Atlanticei. Cum a știut să tacă mărețul bătrîn care întrupase în el întreaga suferință a Franciei. Căci tăcerea noastră, o adversari biruiți, era maiestate. În fața cataclismului cu care voi amenințați sufletul liber al umanității, noi încetasem de a mai fi oamenii obișnuiți cunoscuți de voi înainte. Marea putere care zăcea strînsă în adîncimile sufletelor noastre de celto-traco-romani, se ridica acum în noi ca un zeu care se îmbracă în trup omenesc și face, în enthousiasmos, din fiecare muritor un geniu al luminii, al creării, al frumuseții. În tăcerea noastră era

austeritatea rugăciunii din urmă, înainte de aruncarea în moarte - pentru biruință. În tăcerea noastră era încordarea atentă a divinului arc apollonic, care avea să trimeată săgeata fatală demonicei voastre puteri. În tăcerea noastră era reculegerea prea plecată în fața maiestății jertfei eroilor noștri.

Căci noi v-am biruit, o, adversari așa de triști astăzi, nu pentru că biruisem moartea, dar pentru că biruisem frica de dînsa. Cum am fi putut să ne mai temem de ea, cînd știam acum că ea nu poate birui decît trupurile, iar nu și opera noastră: fiecare dintre martirii noștri sfarîmați în șanțuri de obuzele voastre, creștea cu încă o amintire marea durere a rasei noastre, cu încă o putere marea voință a generației noastre. Și în timp ce la voi fiecare moarte era, numai, încă o jale, la noi fiecare moarte era și o împărtășanie cu sfînta taină a idealului. Și morții noștri nu erau morți pentru cuceriri - care pot fi recucerite, - nu erau morți pentru glorie - care e totdeauna înșelătoare, - ci erau morți pentru libertate, și aceasta nu moare niciodată.

O, cum am zîmbit cu milă, adversari biruiți, atunci cînd ați început în marea luptă, cea de pe urmă, să vorbiți luptătorilor voștri de apărarea libertății voastre. Ce zadarnic, ce gol, suna acum îndemnul vostru. Ce amară trebuia să fie jertfa vieții luptătorilor voștri. Cu cîtă durere se vor fi gîndit ei înapoi la marea libertate ce o avuseți, atunci cînd ați pornit să le-o luați altora, la intangibilitatea patriei voastre, pe care așa de nebun o irosiți, la numele vostru bun, pe care îl pierdeți. Sărmani luptători, care porniseră la bătălie pentru glorie și luptau acum pentru libertate!

Ci noi nu mai crezusem în glorie, pentru că de dînsa suferisem în însuși atacul vostru nedrept. Dar sufletul

nostru aprins, sufletul nostru senin, ca cerul de miazăzi, care ne acoperă, crezuse în poezie.

[...] O, cum ați rîs de suferința noastră, cum ați fost de mîndri de ceea ce credeți fericirea voastră, cum ați uitat, o adversari biruiți, de trista, amara înțelepciune milenară: „niciodată nu trebuie să numești pe vreun muritor fericit, înainte de ce să vezi cum se va coborî sub pămînt, după ce a trecut și peste ultima lui zi, murind” (Euripides).

Și iată, - v-am biruit în maestratea durerii noastre, v-am biruit în răbdarea suferinței noastre, v-am biruit în seninătatea morților noștri, v-am biruit în bătălia monștrilor de fier ai geniului nostru, v-am biruit în sublimul gîndului nostru, v-am biruit în lumina iubirii noastre - adversari răi, adversari nedrepți, - în toate am învins. [...]

Camarazi eroi, reîntorși din moarte, intonați imnul eroilor, biruitori prin moarte. Cîntați imnul eternei lor liniști, somnului lor senin. Cîntați biruința jertfei lor sfinte, cîntați bucuria zilelor de azi. În adînc de codri, la maluri de ape, moare astăzi jalea unui neam întreg.

Cîntați eroi, imnul martirilor, care de zeci de veacuri au sîngerat pentru libertatea de azi. Cîntați lauda vitejilor, care în singurătate și uitare, au apărut de veacuri patria daco-romană de azi. Preamăriți, eroi, reîntorși din moarte, pe eroii prieteni, care acolo, departe, pentru gîndul nostru, tot așa de puternic ca pentru gîndul lor au biruit prin moarte. [...]

**Fii ai satului Tătărașeni (comuna Havârna) care au
murit în cele două războaie mondiale pentru
Independența și Unitatea României**

1916-1919

Iohan Costache
Zaharia Gheorghe Ivăncescu Alexandru
Tiliban Gheorghe
Lupașcu Ion
Lupu Ion
Butnaru Dumitru
Butnaru Niculai
Petrachi Niculai
Petrachi Costachi
Dumitrăchel Costachi
Isac Dumitru
Tofan Costachi
Nițu Dumitru
Manoli Constantin
Dumitrașcu Dumitru
Vieru Gheorghe
Țurcanu Gheorghe
Bradu Gheorghe
Hudișteanu Dumitru
Istrati Dumitru
Burlă Anania
Bradu Niculai
Alexandroaie Ion
Țurcanu Costachi
Vieru Tică

1941-1945

Strata Gheorghe
Tofan Niculai

Cîșlaru Niculai
Doroftei Ion
Antoci Ion
Șobîmeț Ion
Bădărău Niculai
Bădărău Ilie
Țurcanu Vasile
Șobîmeț Gheorghe
Ursachi Vasile
Mazuriac Mihai
Misloschi Gheorghe
Facuș Vasile
Maxim Constantin
Murăreanu Dumitru
Iicu Mihai
Moise Victor
Frezi Ilarcu
Botezatu Dumitru
Pleșca Iancu
Țurcanu Dumitru
Petrachi Niculai
Niculai Gheorghe (Roșu)
Huian Ion
Tincu Gheorghe
Afloarei Gheorghe

Bibliografie

- *1918 la Români*, vol. I și II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Afloroaei, Ștefan, *întâmplare și destin*, Institutul European, Iași, 1993.
- Agrigoroaie, I., *Poziția marilor puteri față de România. 1914 - 1918*, în *Românii în istoria universală*, I, coord.: I. Agrigoroaie, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „A. I. Cuza” Iași, 1986.
- Aldca, Constantin, *Basarabia pînă în anul 1920*, Editura Academiei de înalte Studii Militare, București, 1993.
- Antonescu, Ion, *Românii. Originea, trecutul, sacrificiile și drepturile lor*, voi. 2, București, 1991.
- Arbore, Zamfir, *Basarabia în secolul XIX*, București, 1898.
- Argetoianu, Constantin, *Memorii*, voi. al V-lea, partea a V-a (1918), Editura Machiavelli, București, 1995.
- *Idem*, *Pentru cei de mîine. Amintirea din vremea celor de ieri*, vol. II, partea a IV-a (1913 - 1916), Editura Humanitas, București, 1991.
- Arghezi, Tudor, *Opere IV, Publicistică (1914 - 1918)*, București, 2003.
- Aristotel, *Politica*, Editura Paideia, București, 2001.
- Aron, Raymond, *Introducere în filosofia istoriei*, Editura Humanitas, București, 1997.
- *Basarabia și basarabenii, Studii și comentarii*, ediție de M. Adauge și Al. Furtună, Chișinău, 1991.
- Boia, Lucian, *Germanofilia*, București, 2009.

• Boicu, Leonid, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (secolul al XVIII-lea)*, Editura Junimea, Iași, 1986.

• Boldur, Alexandru V., *Imperialismul sovietic și România*, Editura Militară, București, 2000.

• *Idem*, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, București, 1992.

• Braniște, Dr. Valeriu, *Amintiri din închisoare*, Editura Minerva, București, 1972.

• Brătianu, Gh., *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței lui Ion I. C. Brătianu*, București, 1939.

• Brătianu, Gheorghe I., *Cuvinte către Români*, Iași, 1996.

• *Idem*, *Originile și formarea unității românești*, Iași, 1998.

• Bulei, Ion, *Scurtă istorie a românilor*, București, 1996.

• Cancicov, Vasile Th., *Jurnal din vremea ocupației*, Editura Humanitas, București, 2016.

• Cantacuzino, Sabina, *Din viața familiei I. C. Brătianu*, Editura Humanitas, București, 2014.

• Cazacu, Dr. P., *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812 — 1918*, Editura Alfa, Iași, 2005.

• Călinescu, Armand, *Însemnări politice*, Editura Humanitas, București, 1990.

• Căzan, Gheorghe Nicolae, Rădulescu-Zoner, Șerban, *România și Tripla Alianță*, București, 1979.

• Ciobanu, Ștefan, *Basarabia*, Editura Universitas, Chișinău, 1993.

• *Idem*, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Editura Enciclopedică „Gheorghe Asachi”, Chișinău, 1992.

• *Idem, Unirea Basarabiei, Studii și documente*, Editura Universitas, Chișinău, 1993.

• Cioflec, Romulus, *Pe urmele destinului*, roman, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 1985.

• Ciupercă, L, *Postfață. Origini controversate ale celui de-al doilea război mondial*, în A. J. P. Taylor, *Originile celui de-al doilea război mondial*, Editura Polirom, Iași, 1999.

• Cliveti, Gheorghe, *Prolegomene la studiul relațiilor internaționale. Epoca Modernă*, Editura Academiei Române, București, 2009.

• *Idem, România și Crizele internaționale, 1853 — 1913*, Iași, 1997.

• Coja, Ion, *Transilvania, Invicibile Argumentum*, București, 1990.

• Colesnic, Iurie, *Basarabia necunoscută*, Editura Museum, Chișinău, 1997.

• *Idem, Generația Unirii, Enciclopedie*, Editura Museum Cultura, Chișinău, 2016.

• *Idem, Sfatul Țării, Enciclopedie*, Editura Museum, Chișinău, 1998.

• Constantin, Ion, Negrei, Ion, Negru, Gheorghe, Ioan Pelivan, *Părinte al mișcării naționale din Basarabia*, Ediția a II-a, revăzută și completată, Chișinău, 2012.

• Constantin, Ion, Negrei, Ion, Pantelimon Halippa, *Apostol al Basarabiei, Studii. Documente. Materiale*, Chișinău, 2013.

• Constantin, Ion, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, București, 1995.

• Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Univers Enciclopedic, Ed. a II-a, revăzută și adăugită, București, 1999.

- Contele de Saint-Aulaire, *Confesiunile unui bătrân diplomat*, Editura Humanitas, București, 2003.
- Coposu, Corneliu, *Confesiuni*, București, 1996.
- Crainic, Nichifor, *Zile Albe - Zile Negre, Memorii*, II, Casa Editorială Gândirea, București, 1991.
- Diaconescu, Emil, *România și Marile Puteri după Congresul de la Berlin până la 1914*, Iași, 1937.
- Diaconescu, Mihail, *Sacrificiul*, roman, București, 1988.
- Dighiș, Gh., *Sub jug străin!...*, Ediția II, București, 1915.
- Duca, I. G., *Amintiri politice*, vol. I - III, Colecția *Memorii și mărturii*, Jon Dumitru-Verlag, München, 1981 - 1982.
- Duroselle, Jean-Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, 1919 — 1947*, vol. I, București, 2006.
- Eliade, Mircea, *Memorii (1907 - 1960)*, 2 volume, Editura Humanitas, București, 1991.
- Eminescu, Mihai, *Opere politice*, Editura Timpul, Iași, 2008.
- *Idem*, *Răpirea Bucovinei*, București, 1996.
- Gafencu, Grigore, *însemnări politice*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Gane, C., *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, voi. 2, București, 1936.
- Giurescu, Constantin C., *Amintiri*, 1, București, 1976.
- Glucksmann, Andre, *Bucătăreasa și mâncătorul de oameni*, Editura Humanitas, București, 1991.
- Hitchins, Keith, *România, 1866 - 1914*, Editura Humanitas, București, 1999.
- Hrib, Toader, *Cronica de la Arbore*, Editura Junimea, Iași, 1972.

• Ionescu, Take, *Pentru România Mare. Discursuri (1915 - 1917)*, București, 1915.

• Iordache, Anastasie, *Criza politică din România și Războaiele balcanice, 1911 - 1913*, Editura Paideia, București, 1998.

• *Idem*, Ion I. C. Brătianu, Editura Albatros, București, 1994.

• Iordan, Iorgu, *Memorii*, vol. I, cap. „Războiul nostru”, pp. 281 - 310, 1976.

• Iorga, Nicolae, *Istoria poporului românesc*, Editura Științifică, București, 1985.

• *Idem*, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, București, 1989.

• *Idem*, *Istoria Românilor*, vol. X, Editura întregitorii, București, 1933.

• *Idem*, *Neamul Românesc în Basarabia*, vol. I, București, 1995.

• *Idem*, *Orizonturile mele. O viață, de om așa cum a fost*, B. P. T., III, Editura Minerva, București, 1981.

• *Idem*, *Războiul nostru în note zilnice, 1916-1917*, Craiova, 1922.

• *Idem*, *Supt trei regi*, București, 1932.

• *Istoria Lumii. De la preistorie până în anul 2000*, Editura ALL, București, 2002.

• *Istoria României în texte*, coord. Bogdan Murgescu, Editura Corint, București, 2001.

• *Istoria Românilor*, col. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire*, București, 2003.

• Jelovich, Barbara, *Istoria Balcanilor, Secolul al XX-lea*, vol. II, Institutul European, Iași, 2000.

• Juvara, George, *Politica externă a lui Petre Carp*, București, 1943.

• Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României*, vol. I - II, București, 1989.

• Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura ALL, București, 2002.

• Launay, Jaques de, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.

• Leuștean, Lucian, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon, 1918 - 1920*, Editura Polirom, Iași, 2002.

• Lovinescu, E., *Istoria civilizației române moderne*, București, 1972.

• Maiorescu, Titu, *România și războiul mondial*, București, 1999.

• *Idem*, *România, Războaiele Balcanice și Cadrilaterul*, București, 1995.

• Maniu, Iuliu, *Testamentul moral-politic*, București, 1991.

• Manole, Gică, *Drumul României spre catastrofa*, Editura Quadrata, Botoșani, 2017.

• *Idem*, *Memoriile sergentului Anichitei*, Editura Agapis, București, 2011.

• *Idem*, *Mihai Eminescu și Basarabia*, Editura Quadrata, Botoșani, 2018.

• *Idem*, *Mihai Eminescu și Bucovina*, Editura Quadrata, Botoșani, 2018.

• *Idem*, *Mihai Eminescu și Evreii*, Editura Quadrata, Botoșani, 2017.

• *Idem*, *Titu Maiorescu. Omul politic*, Editura Cetatea, Târgoviște, 2014.

• *Marea Unire a Românilor în Izvoarele narative*, Editura Eminescu, București, 1984.

• Marghiloman, Al., *Note politice*, I, București, 1993.

• *Idem, Note politice, II, România și războiul mondial (1914 - 1919)*, București, 1994.

• Maria, regina României, *Povestea vieții mele*, 3 voi., București, 1991.

• Marx, K., *însemnări despre Români*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964.

• Mărgărit, Anton, *Rezistența Basarabiei*, f. a. și f. 1.

• Mușat, Mircea, Ardeleanu, Ion, *România după Marea Unire*, vol. II, București, 1986.

• *Idem, Viața politică în România. 1918 - 1921*, București, 1976.

• Nastovici, Ema, *România și Puterile Centrale*, București, 1979.

• Netea, Vasile, *Conștiința originii comune și a unității naționale în istoria poporului român*, București, 1980.

• *Idem, Memorii*, Târgu-Mureș, 2010.

• Nistor, Ion L, *Istoria Românilor*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2003.

• Nistor, Ion, *Istoria Basarabiei*, Editura Humanitas, București, 1991.

• *Idem, Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991.

• *O istorie a Basarabiei* (red. Științific: Anatol Petrencu), Editura Cart Didact, Chișinău, 2018.

• Omca, Z., *Viața lui C. Stere*, București, 1989.

• *Idem, Viața lui Titu Maiorescu*, voi. 11, București, 1987.

• Ortega y Gasset, Jose, *Europa și ideea de națiune*, Editura Humanitas, București, 2002.

• Pascu, Ștefan, *Făurirea Statului Național Unitar Român*, II, Editura Academiei RSR, București, 1983.

- *Idem, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968.
- Păcurariu, Francisc, *Geneza*, roman, 1976.
- *Idem, Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor*, București, 1988.
- *Idem, Tatuajele nu se lasă la garderobă*, roman, Editura Eminescu, București, 1982.
- Poștarencu, Dinu, *O istorie a Basarabiei în date și documente (1812 - 1940)*, Editura Cartier Istoric, Chișinău, 2012.
- Prodan, David, *Memorii*, București, 1992.
- *Idem, Răscoala lui Horea*, 2 voi., București, 1980.
- *Idem, Supplex Libellus Valachorum*, ediție nouă, refăcută, București, 1967.
- Renauvin, Pierre, *Primul război mondial*, Editura Corint, București, 2001.
- Ricoer, Paul, *Memoria, Istoria, Uitarea*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.
- *România în relațiile internaționale*, coord. L. Boicu, Gh. Platon, V. Cristian, Editura Junimea, Iași, 1980.
- *România și Conferința de Pace de la Paris (1919 - 1920)* (coord. Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu), Editura Empro, Focșani, 1999.
- *România. Evoluție în timp și spațiu. Album*, Editura Enciclopedică, București, 1996.
- *Scrisori către N. Iorga*, vol. V, Editura Minerva, București, 1996.
- Scurtu, Ioan, *Criza dinastică din România*, București, 1996.
- *Idem, Istoria Românilor în timpul celor patru regi (1866 - 1947), Carol I*, Ediția a III-a, Revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010.

- *Idem, România și Marile Puteri. Documente*, București, 1999.
- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gh., *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, București, 1999.
- Seișanu, Romulus, *Take Ionescu*, București, 1930.
- Slavici, Ioan, *Lumea prin care am trecut*, București, 2004.
- Stere, Constantin, *Documentări politice*, Editura Museum, Fundația Culturală Română, București, 2002.
- *Idem, În preajma revoluției*, vol. II, Roman, Cartea Românească, București, 1991.
- Stoenescu, Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România, 1821 - 1999*, vol. 2, București, 2001.
- Stoicescu, N., *Unitatea românilor în evul mediu*, București, 1983.
- Șeicaru, Pamfil, *România în Marele Război*, Editura Eminescu, București, 1994.
- Taylor, A. J. P., *Originile celui de-al doilea război mondial*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Titulescu, Nicolae, *Basarabia - Pământ Românesc*, Editura Rum - Irina, București, 1992.
- Troțki, Lev, *Viața Mea*, Editura Meteor Publishing, București, 2015.
- Tuchman, Barbara W., *Tunurile din august*, Editura Politică, București, 1970.
- Vaida-Voevod, Alexandru, *Memorii*, vol. I și II, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 1994.
- Veyne, Paul, *Cum se scrie istoria*, Editura Meridian, București, 1999.
- Volkogonov, Dimitri, *Lenin. O nouă biografie*, București, f. a..
- Zbucnea, Gheorghe, *România și războaiele balcanice*, București, 1999.

- Zub, Al., *A scrie și a face istorie*, Iași, 1981.

CUPRINS

I. UN CONFLICT ÎNDELUNG AȘTEPTAT: PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914-1918).....	4
Un conflict îndelung așteptat: Primul Război Mondial (1914-1918).....	4
II. MARELE RĂZBOI PENTRU ÎNTREGIREA ROMÂNIEI (1916-1919)	17
România în fața idealului național. Consiliul de Coroană (3 august 1914) și neutralitatea. O moarte necesară și salvatoare (Carol I).....	17
Ardealul sub teroare ungurească. Tratatul de alianță cu Antanta (4 august 1916)	35
Consiliul de Coroană de la Cotroceni (14 august 1916) - eveniment istoric hotărâtor pe drumul înfăptuirii unității naționale	48
III. CATASTROFA ROMÂNIEI DIN TOAMNA - IARNA ANULUI 1916. REFUGIUL ÎN MOLDOVA. VINOVĂȚIA RUSIEI.....	61
Catastrofa României din toamna - iarna anului 1916. Refugiul în Moldova. Vinovăția Rusiei.	61
Refacerea miraculoasă a Armatei Române. Conte de Saint-Aulaire despre români. Glose despre „calitățile” profesorului român. Rusia se prăbușește (1917).	68
Trădători ai cauzei naționale: C. Stere, mitropolitul Conon Aramescu, Vasile Mangra, Victor Verzea, Al. Sturdza.....	80
V. VICTORIILE ANULUI 1917. CAPITULAREA RUSIEI. DICTATUL DE LA BUFTEA-BUCUREȘTI. TRIUMFUL FINAL	90
Victoriile anului 1917. Capitulara Rusiei. Dictatul de la Buftea-București. Triumful final.....	90
VI. UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA	104

Unirea Basarabiei cu România.....	104
Congrese, întruniri, adunări ale românilor basarabeni (aprilie - octombrie 1917)	110
Congresele ostașilor moldoveni din Basarabia.....	119
Sfatul Țării.....	124
Ședința inaugurală a Sfatului Țării. Discursuri festive.	127
Cuvântarea lui Ion Pelivan	135
Alți vorbitori.....	138
Ucraina emite pretenții asupra Basarabiei (iulie 1917)	140
Sfatul Țării își legitimează Puterea	149
Primul guvern al Basarabiei	153
2 decembrie 1917: Proclamarea Republicii Democratice Moldovenești.....	155
Crimele bolșevicilor și anarhia din Basarabia (noiembrie - decembrie 1917)	158
Violuri și jafuri la Orhei	159
Anarhia cuprinde întreaga Basarabie	163

VII. GUVERNUL BASARABIEI CERE AJUTORUL

ROMÂNIEI.....	168
Guvernul Basarabiei cere ajutorul României	168
Teroarea bolșevică în Basarabia se extinde	175
Ioan Pelivan din nou la Iași.....	179
Proclamația lui Ion Incuț către populația Chișinăului	183
Comisarii moldoveni de pe frontul românesc se adresează populației Basarabiei	186
Proclamația generalului Ernest Broșteanu către populația Basarabiei	188
Alt manifest al generalului Ernest Broșteanu către populația Basarabiei	190
Proclamația generalului Ernest Broșteanu către populația Chișinăului	192

Proclamația generalului Constantin Prezan la intrarea Armatei Române în Basarabia	195
VIII. 24 IANUARIE 1918: REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ SE PROCLAMĂ INDEPENDENTĂ	197
24 ianuarie 1918: Republica Moldovenească se proclamă independentă.....	197
Declarația de independență a Basarabiei (24 ianuarie 1918)	202
Preludiile Unirii de la 27 martie 1918.....	206
Județele Bălți și Soroca cer Unirea.....	214
Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării despre Unirea din 27 martie 1918	222
România sărbătorește unirea cu Basarabia.....	231
Tratatul de la Paris (28 octombrie 1920) recunoaște Unirea Basarabiei cu România.....	236
IX. UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA.....	245
Unirea Bucovinei cu România	245
Austria recunoaște „drepturile” Ucrainei asupra Bucovinei.....	260
Telegrama Jandarmeriei din Cernăuți	271
Ședința Consiliului Național din 25 noiembrie 1918	280
28 noiembrie 1918: Congresul General al Bucovinei hotărăște unirea cu România	284
Ziua de 28 noiembrie 1918 în Memoriile lui Grigore Nandriș.....	287
Discursul lui Ion Nistor (28 noiembrie 1918).....	291
X. UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA.....	296
Unirea Transilvaniei cu România	296
Iuliu Maniu la Viena (octombrie - noiembrie 1918)	306
18 octombrie 1918: Alexandru Vaida-Voevod rostește: Despărțirea!.....	309

Consiliul Național Român preia administrarea Transilvaniei	315
„Manifest către popoarele lumii”	319
Convocarea Adunării Naționale	322
XI. 1 DECEMBRIE 1918.....	324
1 Decembrie 1918	324
XII. 1 DECEMBRIE 1918. DISCURSURI.....	329
Ștefan Ciceo Pop	329
Raportul lui Ioan Suciul.....	332
Gheorghe Pop de Băsești.....	333
Vasile Goldiș	334
Hotărârea Adunării Naționale.....	338
Iuliu Maniu	340
EPILOG.....	342
CONCLUZII.....	344
Tratatul de alianță al României cu Antanta.....	347
<i>a) Convenția politică dintre România și Antantă (4/17 august 1916)</i>	<i>347</i>
<i>b) Convențiune militară</i>	<i>349</i>
Mitropolitul Vasile Mangra despre intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei (8/21 septembrie 1916)	353
Efectele războiului: București, 1916 - Relatarea lui Constantin Bacalbașa	356
Situația din spatele frontului de la începutul anului 1917 - însemnările generalului Alexandru Averescu	357
Bătălia de la Mărăști (1917) - însemnările generalului Alexandru Averescu	358
Declarația Sfatului Țării privind unirea Basarabiei cu România (Chișinău, 27 martie / 9 aprilie 1918)	359
Decretul-regal cu privire la hotărârea Sfatului Țării din Chișinău (9/22 aprilie 1918).....	361

Alexandru Vaida -Voevod - Discurs în parlamentul de la Budapesta (18 octombrie 1918)	362
Declarația Congresului general de unire a Bucovinei cu România (Cernăuți, 15/28 noiembrie 1918) ...	364
Manifest.....	366
Rezoluția Adunării Naționale privind unirea Transilvaniei cu România (Alba Iulia, 18 noiembrie/1 decembrie 1918)	369
Decretul-regal cu privire la ratificarea Unirii Bucovinei cu România (18/31 decembrie 1918) ..	372
Decretul-regal cu privire la ratificarea Unirii Transilvaniei cu România (13/26 decembrie 1918)	373
Legile pentru ratificarea Unirii Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei cu România (29 decembrie 1919)	374
<i>Legea pentru ratificarea unirii Transilvaniei cu România</i>	374
<i>Lege pentru ratificarea unirii Bucovinei cu România</i>	375
<i>Lege asupra ratificării unirii Basarabiei cu România</i>	377
Declarațiile lui Ion I. C. Brătianu privind atitudinea Marilor Puteri față de România și atmosfera de la Conferința Păcii din ianuarie - iunie 1919 (1 ianuarie 1920)	379
Const. Bacalbașa Capitala sub ocupația dușmanului	383
Tratatul de pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920)	390
Fii ai satului Tătărășeni (comuna Havârna) care au murit în cele două războaie mondiale pentru Independența și Unitatea României.....	413
1916-1919.....	413

<i>1941-1945</i>	<i>413</i>
Bibliografie	415